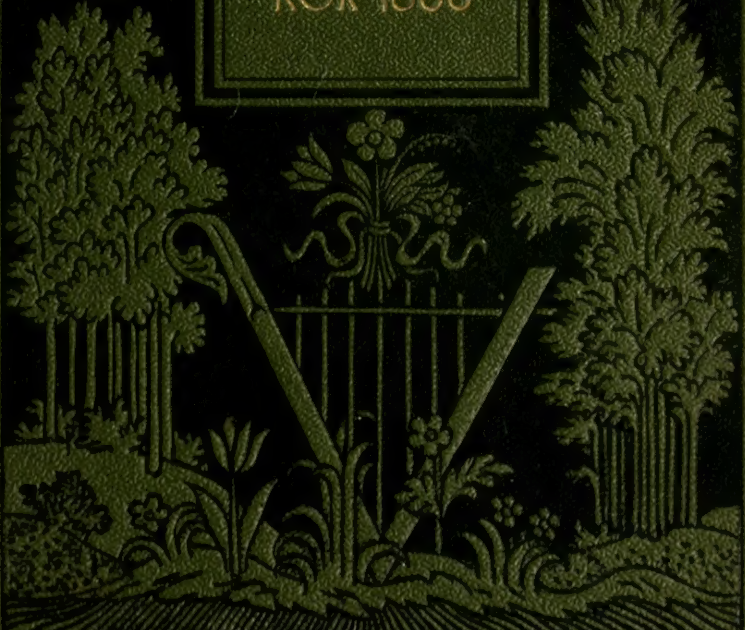
DÍLO JANA NERUDY

—

VÁLEČNÝ ROK 1866

K
H

DÍLO

JANA NERUDY

XIV

DÍLO JANA NERUDY

XIV

VÁLEČNÝ ROK 1866

Nakladatelé

Kvasnička a Hampl v Praze

1924

ČESKÁ VESELOHRA

Chceme mluvit o něčem, co není, totiž o původní české veselohře. Ne snad, že by nebylo vůbec dobrých českých veseloher, jeť jich alespoň tolik, mnoho-li dobrých českých truchloher; není ale dobrých nových a nejnovějších. Kdyby se na pražském jevišti našem pěstoval také jiný repertoir než skoro výhradně francouzský, kdyby se jen poněkud v rovnováze pěstovala truchlohra s veselohrou: nastala by žaloba poněkud změněná, že nemáme totiž ani veselohru ani truchlohru novou původní. Snad bychom chudobu tu necítili, kdybychom zaprvé neviděli, že jinde se pracuje mnoho a kdybychom za druhé neměli ústav mladý, při němž chceme vidět nadšení, chuť, květ, sílu a plodnost vždy a všude. V posledních letech vidíme předvádět jednu veselohru původní po druhé (ve velmi *slušných* ovšem mezerách časových) a každé předvedení je totožné s pádem nebo alespoň „plováním“; dívajících se zmocní se nás při tom ponižující, skličující pocit impotence, v niž nevěříme, jež nás ale přece souží. A skutečně, — mnohem větší vina leží na poměrech než na lidech, totiž na spisovatelích!

Veselohra květla u jednotlivých národů jen zřídka. „národní“ svou veselohru, totiž celou národní literaturu veseloherní má národ málokterý a Francouzové jsou v tom ohledu výminkou čím řidší, tím skvělejší. Mají se naši spisovatelé řídit na př. dle vzorů francouzských? Nikoli, samo obecenstvo naše veselohrám francouzským velmi přející nepřeje sobě toho. Třeba by se v plodu francouzském snesly všechny možné a skoro již i v slušné společnosti nemožné dvojsmysly a sprostnosti, jakmile chtěl by český spisovatel následovati volnost tu, začalo by kamenování a bičování takové, že by nadlouho ztratil vědomí o pravé cestě. Máme toho již až směšné doklady. „Paragrafy pana Puškvorce“ byly frivolní, protože v nich stařec mladé děvče políbit — — chce! Patrno, že obecenstvo, třeba

neuvědomělé, žádá něco tedy zcela jiného od spisovatele českého čili od veselohry *české, národní*. Žádá, aby se postavil na nejvšeobecnější stanoviště *lidské*, či žádá, aby mu veselohra byla zrcadlem života vlastního, *osobního*? To je ovšem otázka potud nerozluštěná, pokud nějaká rozhodně dobrá veselohra nepronikne tak, že uvidíme již i udržení její pro budoucnost.

Jisto jest, že veselohra na ryze český život se vížící byla by skoro všude vázána na kruh velmi skrovný, neboť málo je těch tříd, míst a poměrů, které se nám udržely a zjevují co ryze české. Již život maloměstský a život pražský, obec a politika, vychování a hmotné poměry rodinné, vše to vstupuje do nové teprv doby, je ještě ve svých počátcích denně se měnících. Veselohra z tohoto života vážená měla by tedy vždy jen časový ráz, možno že *pouze* časový a taková veselohra držela by se opět jen pro týden, pro měsíc. Ovšem že může někdo dovest poměrů časových užiti co pouhého relífu k povahám a dějům věčně platným, k tomu je ale nejen velkého nadání, nýbrž i velmi vyzrálého ducha potřebí, jakož je nadání i ducha toho a k tomu také ještě velmi šťastného nápadu (Čelakovský nazývá to při epigramu velmi trefně „náhodou") potřebí, aby v prvním druhu, totiž ve veselohře ze života *pouze* národního dovedlo se něco skutečně *nového* a při tom tak *původně* provedeného, že se nám úplně nahradí všeobecná pikantnost, které jsme navykli z plodů cizích. Máme ale podobně obratných duchů v české literatuře, či vlastně mohli jsme je posud mít?

Veškerá (bohužel že nevelká) novější literatura veseloherní je literatura studentská. Lepší veselohry v době té napsané byly básněny v létech studentských a skoro vše, co se nyní objevuje, je opět z per studentských. Jak někdo vystoupil z let studentských a byť třeba byl vstoupil v činnost výhradně spisovatelskou, ustal v psaní veseloher i jiných prací pro divadlo. Proč právě pak, když měl zajisté

mnohem již značnější známost požadavků divadelních? *Z větší* části jsou v tom příčiny čistě hmotné. Student, obyčejně ještě z domova podporován v potřebách svých, nečiní zvláštních požadavkův na život, život a svět nečiní ale také žádných požadavků *na něho*. Student je spokojen za práci svou s honorárem skrovným nebo i pražádným, jinak pak již muž samostatný na sebe poukázaný, od něhož požaduje svět již to a ono — a někdy velmi mnoho. Čas, jaký musí se věnovat divadelní práci, není posud v pražádném poměru k divadelním honorárům a kdo nemá jiných příjmů, než jaké ze spisovatelského péra plynou, ani pomysliti nesmí na výdělek z prací dramatických. To je záležitost ovšem čistě materialní, mladým idealistům snad přímo hnusná; váha její nejlíp se ale ukazuje ve výsledcích. Není účelem těchto řádků, aby se rozebrala možnost oprav; jedná se tu jen o konstatování poměrů.

Přímo směšna je často slyšená poznámka, že strach před kritikou veřejnou zdržuje mnohého od práce. Každý spisovatel dobře ví, má-li jeho práce jen některou skutečně dobrou stránku, slabých že dotkne se *česká* kritika vždy pak šetrněji. A žádné obecenstvo není ve světě tak obmezené, aby *účelná a stranná* kritika dovedla mu namluvit, že je něco dobrého zcela špatné. Spisovatel ale ovšem, bojí-li se vůbec nějaké kritiky u nás, bojí se té, která se děje *před* provedením kusu v divadelní kanceláři a pak na zkouškách. Běda jeho hře, uznají-li kritikové-herci, že je špatna!

(Ani na klepy nemá člověk času! — Astronomické hodiny se **bijou**. *— Diškrece a obchodní soud. — Do gruntovních kněh frankfurtských! — Smetanova opera.)*

△ V Praze, 13. ledna.

Pro samou politiku, pro zemský sněm, uherské narovnání, španělskou revoluci a jiné maličkosti nepřijde člověk ani k rozumnému klepu! A přec to věru není maličkostí, muset mlčet týden a třeba čtrnáct dní, když člověk mluví rád, tuze rád! Nejmrzutější je ale to, že když se dostanem konečně přece ku klepu, máme předmětů příliš mnoho, s nimiž musíme být za „pět čtenářských minut“ hotovi a že ve chvatu tom pak vlastně žádného předmětu řádně neužijem. Přes nejlákavější poklesky lidské, o nichž by se až rozkošně poklepalo[,] musíme pak jen sklouznout.

Změnu časovou, id est novoroční, šťastně jsme přestáli a plovem již plným proudem v roku novém. Zapomněli jsme již na změnu tu, přestali jsme naříkat, že cítíme, „jak život ubíhá, jak *konečně skončí*, že *konečně* přijde poslední píseň a *konečně* poslední hubička“. Vesele to jde dál, když žijem, tedy žijem — le temps ne fait rien à l'affaire!

Nepůjde-li vše letos ale na pražském magistrátu v pravém pořádku, nepůjde to již nikdy! Věž staroměstské radnice je pokryta od hlavy až k patě samými hodinami; slavný magistrát může se, liboli, řídit staročesky i moderně, osvíceně i neosvíceně, po hvězdářsku, po židovsku atd. atd. Po celý den stojí houfy lidstva před radnicí, dívají se na kývající a vrtící apoštoly, na tu pověstnou smrt, jejímž slavným činem jest, že zavřela jednou v ústech všetečného vrabce a po celou hodinu ho tam věznila, vypravují sobě o slepém mládenci, který umělý stroj hodinářský sestavil a jediným hmatem zase zkazil, kupují popsání těch hodin a písničky o těch hodinách a přece jim nerozumějí. Upřímně se vyznám, že jim také nerozumím,

tuze rád se ale nechávám poučiti. A jedna babička mne poučila, že večer apoštolové se neobjevují, že jsou to vlastně malé přistrojené děti, které se pak pošlou domů spat. Na všechen spůsob porozumí se takovému babičímu nesmyslu líp než těm insertním nesmyslům, které se nyní pro i proti hodinám v časopisech uveřejňují. Věřte mně, jednoho dne seperou se ti insertní rváči zrovna na náměstí, pustí se do hodin a zničí je jako onen slepý mládenec, — slepi jsou dost k tomu! Žeť pak u nás musí se všeho a všeho k tomu použit, aby lidé se sebe trhali šat a ukázali nám vzájemně nepříjemnou svou nahotu!

„Bohemie" mne také poučila. Prála, že *arabské* číslice jsou *„deutscher* ciferring"[,] staročeské hodiny že jsou *„sogenannte* boehmische stenden". Je vidět, že chce být letos nestranna jako v loni a letos právě natolik opravdovou *Bohemií* mnoholi v loni. Jsme za to povděčni, že máme určité alespoň vědomí o svém „sogenannt-ství" i o směru „Bohemie" hned na počátku roku. Jisté věci dobře odbýt hned na počátku jako novoroční diškrece a novoročníoučty. Člověk tomu neujde beztoho. Sklepník nám dovede třeba v srpnu ještě presentovat zežloutlou novoroční kartu a co se týče novoročních oučtů — obchodní soud má vždycky času dost. Ty diškrece a ten obchodní soud! Přítel A. vypočítal, že kdyby nebylo zpropitného po celý rok, směl by vzhledem k celoroční káži mít rok třeba třináct měsíců, a přítel B. zase tvrdí, že obchodní soud je nejnepřátelštější pánům soud, protože každý jeho přípis začíná slovy *„proti* panu —."

Naše „sogenanntství"! Je pravda, letos se nám posud daří „právě tak nevím jak" jako minulého roku. Jsme v kronice žijícího lidstva pořád jen pouhou poznámkou, jen tak ad marginem napsanou. Maďaři jsou miláčkové doby, Maďary opěvují Grillparzer, Gruen, Zedlitz, Eichendorff, Beck, Chamisso, Heine, Lenau, — nás sobě prozatím nikdo nevšímá ukládaje nám za povinnost, abychom

si za to všímali tím pilněji samých sebe. A k tomu vzrostla za liberalního ministerstva nynějšího drzost našich nepřátel, skutečně že až víře nepodobno! V Liberci jednají o to, jak by mohli propustit veškeré české dělníky a v německých časopisech opovažují se již naznačovat a nafukovat možnost, že by se poněmčené krajiny v Čechách mohly od českých odtrhnout a někam do frankfurtských gruntovních kněh samostatně zapsat dát. Myslím, že by se těm vlastencům přece trochu ruka třásla, až by se tam zapisovali, a kdyby od ničeho jiného, tedy zajisté od těch upřímných ran, kterými bychom jim co nejvydatněji na cestu posloužili. Žvasty těch lidí jsou ovšem příliš hloupé, než aby za rozbor stály; počínání jejich je nám ale již poučením, kde máme přestat se svým pohostinstvím k Němcům od nás se živícím, k německým časopisům, atd. atd. —

Nešpiňme se blátem tím! — —

V divadle svém, — ano jsme spokojeni, že můžeme v divadle svém zaznamenat jednu alespoň událost velkou. Nemyslím tu ovšem Moliérova „Misanthropa", který může zvolat: Jsem duchaplný a propad' jsem, „právo je na mé straně a prohrál jsem!" Míním Smetanovy „Branibory", kteří každého okouzlily, koho vůbec osobní ješitnost neučinila neschopným všeho soudu. Nikdo by ani neuvěřil, že jsou u nás lidé, kteří proto již jsou proti Smetanově opeře, že nenáviděná mladá „Umělecká Beseda" pro ni se byla prohlásila, kteří místo soudu nestranného o díle samém řeknou: „Ano, *Grund* to zpívá zcela pěkně!" Zdaž by kdo uvěřil, že i mezi lidmi, kteří divadlo naše řídí, je podobné strannictví! Nejvíc ty pány rozzlobilo, že v „Braniborech" jsou sbory — pražské luzy, která zpívat se opovažuje: „My nejsme luza, my jsme lid!" Nuže, ve jmenu maestra Smetany těm pánům přislibuju, že napíše maestro náš nyní operu komickou a v té že budou také sbory — — velkostatkářů!

(Předčasná poupata. — Jaro poetické. — Kohoutek na střeše a český samolet. — Německá deklamace na české konservatoři. — Naši elevové.)

△ V Praze, 20. ledna.

Nebozí vrabčíci! Na nahých větvích sedí tu před mým oknem schouleni a rozčepýřeni, jako by nebylo nebe nad nimi jarně modré a jako by na konci každé větve nebylo se již vypaličkovalo poupě tučné, lepkavé a lesknavé jako vesnické dítě! Nevěříte vlažnému vzduchu a slunečnímu vzduchu? Starý přívozník pod klášterem křižovníků tomu také nevěří a prál: „Já za svého živobytí neviděl ještě žádný zázrak a tohle by byl první, kdyby to už tak zůstat mělo!“ Tak jsme již my lidé věčně nespokojení, věčně brumlaví: Když v lednu je teplo, hubujem a kdyby v červenci padal sníh, budem naposled hubovat taky. Jediná spokojená a věřící třída jsou studenti. Dřív seděli v kavárně, protože by byli doma *musili* topit a teď sedí v kavárně z radosti nad tím, že doma *nemusí* topit. Ale, ale, jaký to jen konec vezme! „Do hromic nebude sněhu a po hromicích nebude lidí,“ praví a prorokují pražské babičky, dle nichž přijde po hromicích mor, jakého ještě nebylo co svět světem stojí. Protož také, křesťanská duše, která jsi věřitelem, hleď sebrat peníze své v pravý čas, a ty, křesťanská duše, která jsi dlužníkem, hleď vyhnout se svému věřiteli co nejopatrněji! Neboť, když již pranic jiného, jsi svému věřiteli alespoň šetrností povinna pro krátký čas života jeho. A čím ho můžeš více dopálit, než když ho potkáváš a věčně mu na mysl přivádíš „poměry nevyrovnané“!?

Jsme lidstvo obstarožné a nevěříme v jarní známky. A my Čechové nevěříme ani ve své jaro *poetické*, které

dle Jean Paula přichází vždy dříve než jaro astronomické. Stále se stěžuje, že nemáme poesie, poesií a poetů. Podle štýrské písničky, která učí, že teprv poslední člověk vyvandruje co poslední poeta ze světa, byli by od nás z Čech již dávno vyvandrovali všichni lidé. Poesie zajisté se nevystěhovala, poetové také ne, *poesií* ovšem se ale objevuje málo. Důvod je as velmi jednoduchý, je totiž těch, kteří poesii *píšou*, málo, a k tomu platí ještě staré pravidlo: „že spíš poetický život zažit než opravdovou poetickou řádku napsat možno." A těch neopravdových řádek? Špatnou knihu odpouští Moliérův „Misantrop" jen těm, „kdož žijí od sepisování." U nás neodpustí se ani těm — a máme pravdu.

My ale nevěříme ani v *politické* jaro nynější. Ne snad, že by přicházelo předčasně — ty moje nebe, čekali jsme hezky dlouho na ně! — Kdož ale může skoumat ta vyšší větrná pásma, která přivějou chmúru a krupobití mimo vše lidské nadání! Nižším pásmům, těm, která nesáhají výš než střechy našich tiskáren, rozumíme již zcela dobře; jsouť na střechách těch upraveny plechové kohoutky a ty vrzají už při sebe menším větříku velmi instruktivně. Tady hle vrzal jeden takový kohoutek trochu již narezavělý písničku o zesnulém matadoru Lannovi. Lanna byl prý „der industrie nach ein Deutscher". Podle čeho všeho počítá a rozmnožuje se již národnost německá! Není-li někdo rodištěm a rodem, jazykem a smýšlením Němcem — nuž, snad je jím alespoň dle toho, jak chleba jí a jak si na chléb vydělává. Francouzská kuchyň je ještě rozšířenější než německá industrie a přece ještě nenapadlo žádnému Francouzovi, že některý Rus je „dle polívky à la julienne" Francouzem! Co nejdřív dokáže „Tagesbote", že jsou Amerikáni dle své industrie také Němci. Kéž by se podařil Kadeřávkův „Český samolet", aby měl německý národ o jednoho člena více — dle křidýlek. Samolet Kadeřávkův se ale podařit *musí*.

Jde pověst a panuje přesvědčení, že všechny důležité vynálezy musí učinit nějaký Čech, — proč bychom sobě tedy to s tím samoletem neodbyli raději hned?! V tom je přec logika?

Mnohem více než novinami rozšiřovaná zpráva, že se počet Jezuitů každým rokem a to značně rozmnožuje, zajímala mne zpráva domácí, pražská, že na konservatoř naši povolán byl herec německý neznající ani slova českého za učitele deklamace. Slyšel jsem již velmi často a totéž mně opakoval *nynější* ředitel pražské konservatoře, že je mnoho a mnoho žáků na ústavě tom, ano nejnadanějších a nejlepších žáků, kteří ani slova německého nerozumějí. Má být tedy konservatoř česká mimo pro pěstování hudby také pro poněmčování české mládeže? Nyní kde chovanci konservatoře docházejí míst u divadla českého i u divadel jiných slovanských, mohl se zajisté k důležité stolici té učební vzít muž znající se i v češtině výborně. Máme Jiřího Kolára, který by se co do vědomosti a vzdělanosti své vyrovnal *alespoň* onomu herci Němci. Což na toho při tak důležitém místě ani nevzpomenuto? Či chce se snad nové něm. antecedens utvořit, aby mohl se později a při dobré příležitosti vyvinout z něho nový německý „schmerzensschrei", jakých teď lítá přes hranice Čech jako podzimní chmýří?

Čeští Němci nám poskytují ale surogát. Je prý strašná síla těch, kteří se hlásí nyní k českému divadlu. Herci a herečky přijímají je ochotně do učení a počet „elevů hereckých" množí se každým dnem. To je sice dosti pěkné, že se utvořují jako kdys kolem mistrů v malířství nyní školy kolem umělců divadelních; kdybych ale disponoval nad nadějným synem, učinil bych ho teprv pak *elevem* hereckým, až by se stal synem beznadějným.

(Nový Šlesvik-Holštýn. — Universita v Liberci a paruky v Benátkách. — Pražské děvečky. — Masopůst „cum sua causa“. — Duševní zátiší.)

△ V Praze, 27. ledna.

V indickém bájesloví je jeden pták a ten se jmenuje Čataka. Je božského původu, to se rozumí samo sebou; co se ale nerozumí samo sebou, je, že Čataka nehasí žízeň vodou snad pozemskou, nýbrž hned oblaky. Tak vypravuje indické bájesloví, jehož studium slavné redakci „Tagesbote“ odporučujem co nejupřímněji. Sl. redakce „Tagesbote“ není sice podle indického nebo indianského bájesloví původu božského, což se samo sebou rozumí; žízeň svou nadpozemskou nehasí, ale předce nápoji nám ostatním smrtelníkům příjemnými a zdravými, nýbrž à la Čataka jen oblaky každý okamžik jiný tvar nabývajícími. Teď právě žízní po pomstě, že je zákon o rovnoprávnosti potvrzen, on nechce a nechce rovnoprávnost, ač je národ německý „nejspravedlivější na světě“, on chce a musí panovat, ač národ německý „nikdy se nadvlády nad ostatními národy nedomáhá“. Čataka-Tagesbote polyká nyní oblakové fantomy křižáckých válek naproti Čechům, on prorokuje, že Čechy propadnou osudu Šlesvik-Holštýnu. Obrazotvornost jeho vidí nejspíš již, jak na pavelském náměstí ve Frankfurtu, „pod lipami“ v Berlíně, kolem bělohorské sochy v Mnichově, všude — všude, kde mladé jedno jediné německé srdce, zlatovlasí jinochové tlačí se nadšeně kolem verbovních stolků, na nichž válečné pivo a velkoněmecké šunky, aby přijali deset tolarů pruských „na ruku“ a k boku meč na ty zlopověstné Čechy, kteří pořád ještě chtějí žít. „Tagesbote“ nezůstane posledním mezi hrdinami, srdnatě praští perem konečně do smetí a v nejčistším zápalu rozloučí se s rodinou a vyjde ven k velké armádě, aby se stal lifrantem. Avšak

zdvořile nyní s tím pánem: vyzval nás k boji a k duelantu třeba vždy zdvořilosti, protože nikdy nevíme, kdy sobě ho pánbůh povolá!

Snad pro nastávající boj ten má býti nyní již německá technika a německá universita, aby se vědělo v nejnepříznivějším případu, jak Čechy rozdělit. Ve vší opravdivosti mluví prý již jistí lidé o tom, že by nová německá universita mohla být zařízena raděj hned v Liberci, rozkládajíc se po neschůdných sice avšak vědě německé zajisté přístupných kopcích a zhlížejíc se nezkaleným zrakem v kalných vodách libereckého potoku. Žeť pak ti lidé nechtějí pochopit, že může být mír mezi dvěma národy, jen když panuje mezi nimi spravedlnost, právo rovné! Celý svět by oblažili jednou uniformou, jedním jazykem, totiž svým. Benátská republika zakázala kdys nosení paruk, soudní rada „dei dieci“ pravila, že paruky „vyvolávají jistou totožnost fysiognomií, která snadno může mít *zlé* následky.“ Ovšem „Tagesbotovi“ se ještě nic nestalo, „Tagesbote“ nebojí se žádných následků, ani těch, které pro *jeho* lidi pojít mohou. On počítá tuze na naši mírnost a spravedlivost, a třeba by trpělivost naše jižjiž docházela, musíme přece poklonu nám činěnou uznat.

Nevím ale, proč sebe a jiné nudím tím bojechtivým „Tagesbotem“, jehož rozumové šediny řadí ho již mezi lidi, kteří by dle pořekadla „také nemohli být více kadetem“. Vždyť se oň ani jeho vídenští kolegové nestarají, tím méně aby se Praha proň bouřila. Praha se nyní bouří ovšem, ale pro něco jiného. Lid má především neskonalou radost z toho, že sněm se vyslovil proti bití čeledínů. Děvečky běhají po knėhkupectvích, aby sobě koupili podobiznu doktora Grohmanna. Doktor Grohmann má je všechny pro sebe, jsou do něho vesměs zamilovány. Není divu

snad teď — tou aspoň nádějí se srdce kojí —
nechají páni služky spíše na pokoji,

praví staré verše. Snad již středověký veršovec předvídal „úpadek lavice“, pro niž je rytířům a knapům našim takový žal. Rytířství střemhlav klesá, rytířské rámě počíná hnít, — dřív jim vzali turnaje a jiné tlučení *sebe,* teď jim berou i bití jiných!

A v Praze je druhá bouř pro krátkost masopůstu. Letošní je tak krátký, že v jeho chvatu ani zamilované inserty pořádně ještě nerozkvítají. Zamilovaných lidí je prý ovšem dost, neboť je vždy dost nerozvážných, kteří nepomyslejí, „je-li služba panská již obtížna, že je služba dámská někdy až k zoufání“. Takový ženský pán neptá se nikdy po důvodech, on svého služebníka trápí bez důvodů všech, jakž věděl již starý Kalidasa.

Jen v divadle a literatuře není co do původního žádných bouřlivých výjevů. „Petr Vok“ zmizel skromně s repertoiru, vykonav ostatně literarní svou missi a poučiv nás na novo, že jako není každá komedie hned kusem v lidstva historii, není také kus historie hnedky dobrou komedií. A v literatuře? „Musíme být rádi, můžem-li někdy vytisknout alespoň nějaký feuilleton,“ pravil ondy kdosi a měl pravdu.

Po každém českém plesu dozajista
vylíhne nějaký se novelista;
za každým českým děvčetem
setkáš se s ňákým pěvčetem;
za každou českou literou
setkáš se s pilným Šemberou: —
a předce žalob je a stesků všude,
že písemnictví české až strach chudé.

Není ani jaro ani zima!

(Dvojí žně a ženská toileta. — Kázání muslínové. — Česká a německá kritika. — Dvě česká divadla. — „Záboj“. — „Tagesbote“ na redoutě. — Co bývalo jasné.)

△ V Praze, 1. února.

„Bude-li zítra tak *hezky* jako dnes, půjdem do Vršovic — *a kdyby hrom bil!*“ říká již nyní jadrná hlava rodiny, trochu spleteně sice, přec ale srozumitelně. O prvních komárech, prvních fialkách a prvních motýlech mluvit, nenapadne nyní ani nikoho více; to sobě každý odbyl již v lednu: v březnu budem mít žně, v květnu babí léto, v červenci sníh a v říjnu druhé žně, to ví každý. Ourody bude až příliš mnoho; mouka bude zadarmo, chléb ale drahý dost; pekaři vyrostou pyšně jako palma, sedláci se scvrknou jako jerišská růže na suchu. Bude zle i dobře, právě tak, jako — jindy vždy bylo. Jen toileta dámská bude letos k vůli častým změnám u povětrnosti dvakrát tolik stát co jindy. To ale také ještě není tak krkolomné, neboť dámy naše nemilují přílišných vydajů na šatstvo, jim nemusí ještě Sardouova „Kamila“ odříkávat dlouhé kázání, které začíná: „o ty jednoduchý, zázračný musline,“ které pokračuje: „o ty božský, jednoduchý musline,“ a které končí: „o ty jednoduchojednoduchý, zázračněbožský musline!“ To velebení muslínu v Sardouově „La famille Benoiton“ připomíná mně pařížské divadlo Beaumarchais, pojmenované dle původce „Figarovy svatby“, divadélko to, na němž viděl jsem Richarda Lenoira, továrníka a hrdinu, jak byl nad kouskem kanafasu radostí zcela bez sebe. Poněvadž by ale přece některou Prahy vzdálenou čtenářku mohlo ono muslínové kázání zajímat, kladu je zde — myslím že skoro doslovně. I praví nadzmíněná Kamila „zajisté“: „Vy se nevdáváte, mladá děvčata, a divíte se tomu? O jednoduché toilety mladosti mé,

kam jste se poděly? Deset loket muslínu, tři lokte pentlí, jednu květinu do vlasů, šestnáct let, červené tváře a prosté srdce — to bylo vše a tím jsme sobě pomohly k manželům! Jakž nyní jinak! Ale čí je vina? Ach muslíne, bílý muslíne; nevděčné matky, kteréž tobě za manžely své vděčny býti mají, zalhávají tě nyní při dětech svých! Svatý muslíne, patrone toilety, vybav dcery naše, neboť topí se v moři krajek!“ To je přec pohnutlivé, je a zůstane vzdor tomu, že při provedení „Benoitona“ nezaslzelo nad místem tím ani jediné ženské oko!

Vzdor tomu, že co do citu činíme v divadle svém kroky zpáteční, půjdem tam snad za krátký čas v jiných ohledech rychleji ku předu. Subvence roční zvýší se řediteli, toho alespoň doufám pevně od spravedlnosti nyní poněkud líp konstelovaného sněmu a pak učiníme také na ředitelstvo požadavky rozhodné. Prozatím sluší vzdor tak mnohému, co jsme již vytkli nebo vytknout mohli, přece říci, že v mladém našem ústavě jsou pěkné zárodky, z nichž možno rozumem pro budoucnost mnoho vyvesti. Tolik je jisto, že české umění ve mnohem předčí již, v ostatním se alespoň rovná tomu slavenému „německému umění v Praze“, a to vzdor tomu, že *veškerá* německá kritika nemá ani dost již chvály pro divadlo německé. Jen obecenstvo nerozumné může se nechat mást takovými nesrovnalostmi. My jsme přísnější k divadlu českému, protože myslíme vždy na úkol jeho v budoucnosti, onino jsou *zcela* shovívavi k německému, protože se jim jedná o *pouhý* zápas s živlem českým. Rozumného to nezmate, jako ho nezmate paralela mezi pochvalou hry příležitostné nebo ochotnické a posudkem hry pravidelné, provedené od talentů *vždy* se osvědčit majících.

Jde jistá pověst, že v Praze budem mít co nejdřív, nebo snad že docela máme již *dvě* divadla česká, rozdílná, jedno činoherní, druhé operní. Pověst ta povstala z toho, že beneficianti podepisují se na zvací programy své zcela roz-

dílně, jeden co „člen činohry české," a druhý co „člen opery české" ! Divná to móda ! Co je víc a co je míň? Kde je lid a kde aristokracie? Dobře podotknul kdosi, že by se všestranně užívaný pan Kysela mohl podpisovat: „Člen činohry, veselohry, truchlohry, frašky, vaudevillu, operních partií barytonových a tenorových, operetních item a pak — člen *vůbec*." Mysiím, že *vůbec* titul *člena českého zemského* divadla je již o sobě nejen dost srozumitelný, ale i čestný.

Jen malou ještě divadelní poznámku a skromně všetečnou otázku! Prosím, slavné ředitelstvo divadelní, usnula zase Zvonařova opera „Záboj" ? A neusnula-li, nemohla by se svým časem (jen ne příliš pozdě!) tak trochu procházkou provest přes české jeviště? Já se jen tak tážu a již mlčím! „Česnekem páchnoucí redakce" také se již s hrozbami šlesvik-holštýnskými odmlčela, vidouc za prvé, že vlezla trochu neobaleně do trní, a za druhé, že to s tou rovnoprávností není v životě tak nebezpečno, když i český divadelní ředitel provádí na redoutách svých rovnoprávnost na velkých tabulích německy a na malých — mikroskopicky malých tabulkách česky. Ovšem, ty německé tabule jsou ještě z dřívějších dob; až se koupí *nové*, najdou již lepší míru. Jen o něčem ještě pořád mluví a piše, píše a mluví redakce ona. Nenahlížím totiž, proč bychom považovali za velezrádu, kdyby někdo povolával buntovní vojsko do Čech, aby dodalo lokálkám „Tagesbotovým" nějakou alespoň váhu. Upozorňujem prý státní zástupce, a to prý je infamní! Opravdu!? Ty moje nebe, člověk by se mohl skutečně mnoho od vás, pánové, naučit. A není tomu ještě tak příliš dávno, když německé listy pražské každou řeč státního zástupce, kterou měl z dopuštění Šmerlingovy vlády *proti* českému journalistovi, nazývaly: „*klar* und wohlgesetzt". Jim to bylo „jasné" !

(Federalista Fridrich Rückert †. — Episoda v přednášce. — Nejnovější Odyssea. — Pozor na — takt!)

△ V Praze, 6. února.

Němcům umřel tyto dny básník Fridrich Rückert. Ve svém písemnictví máme příliš málo z krásných veršů jeho přeloženo, než abychom říci mohli, že umřel také nám. Avšak Rückert byl vzorem rázného vlastence, jeho znělky dýší nejupřímnější lásku k vlasti, k svobodě, jeho poučné verše jsou zrcadlem moudrosti, jakéž dovedl se zmocnit na duševním poli nejrozmanitějších národů — a takovému muži budiž věnováno všude slovo uznávající.

Mimo to byl ale Rückert rozhodným federalistou a federace dovedla ho až básnicky nadchnout. Sám „Tagesbote" cituje krásné Rückertovy verše:

wenn die rose selbst sich schmückt,
schmückt si auch den garten.

Možnoli autonomii krásněj opěvati! Také růže česká, samu sebe krášlíc, ozdobí zároveň celou zahradu rakouskou. Rückert je mrtev, ať žije Kuh!

Velmi brzy dojdem výše, s kteréž nebude nám více lze posouditi, kdo opravdu Čechem, kdo opravdu Němcem. Němci, kteří jsou v duševní výši vždy trochu výš než my, mají již jednotlivé osobnosti, které — praničeho více nerozeznávají. Co taková osobnost osvědčil se tyto dny muž náležející k onomu hloučku, který chce mít zvláštní německou techniku proto, že zvláštní německé divadlo požívá *větší* subvence než české. Muž ten je tedy profesorem, — počkejte ale!

Pan profesor ten sedí na katedru a namáhá se právě, aby se mu povedlo vyslovit jmeno, ve kterém je jedno

„ř“. Pan profesor se sice nedívá dolů na své „německé“ posluchačstvo, jeho duch tuší ale přec, že vždy devět tváří vedle sebe při namáhání jeho se usmívá a teprv desátá klidna zůstává. Tušení to ho tak popudí, že zarazí v přednášce, že hlavu zdvihne a tónem upřímným zvěstuje: „Já vás ubezpečuju, pánové, že citovaný muž je Němec — vždyť se píše „rz“!“

Ústa devíti desitin posluchačstva mimovolně se odevrou a zadržený dříve smích vypukne hlasitě.

„Vy mně nevěříte, pánové?“ volá pan profesor již velmi pohoršen. „Muž ten je skutečně Němec — vždyť je jeho bratr *hejtmanem!*“ Důvod tak mocný vzbudil ale tak mocný zase smích, že pan profesor musil chtě nechtě přestat v národnostních důkazech svých. Posluchačstvo jeho odcházelo ale s krásným tím vědomím, že dnešní přednáška páně profesorova byla nejpříjemnější z dosavadních páně profesorových!

Když jsem již ve vypravování denních anekdot, chci vypravovat ještě jednu. Přihodila se totiž kás umělecká Odyssea. Osoby a krajiny nechám v mystické mlze — snad se najde Homér nějaký zvláště ostrovtipný, který v básnické divinaci své uhodne jmena, a Prachtler nějaký zvláště poetický, který dovede si k tomu vykreslit „odyssejské krajiny“.

Je ve větším jednom městě — počínám vypravovat — divadlo a v menším jednom městě také divadlo. A menšoměstské to divadlo je jako by „vlastnoručním“ dítětem divadla většoměstského a totono stará se o onono láskou skutečně otcovskou a posílá mu na posilněnou pochoutky a pamlsky rozličné, mluvené i zpívané, tančené i malované. I poslána jest divadlu synáčkovi tyto dny zase jedna pamlska, která zpívá hlasem barytonovým a to barytonem vysokým.

Vysoký baryton velmi se obecenstvu líbil a bylo již zjevno, že podruhé se bude líbit ještě víc a že naplní di-

vadlo ještě víc. To ale překáželo velmi těm, kdož těšili se na dobré *své* benefiční večery, a také těm, kdož se těšili s těšícími. I pravili si řkouce: „Bez toho není nyní doba přílišné návštěvy, je masopůst, jsou plesy, jsou svatby, nač potřebuje být ještě také baryton! Ať jde Benjamin k egyptským!" A přišla pravá ruka divadla toho k barytonu a podala mu napsanou zvěst, že má ihned odebrat se domů. A sebrav vysoké F své naložil se baryton ihned do kupé druhé třídy a přijel domů k velkému podivení všech těch, které ani nenapadlo, že původní program může dojít ještě původnější mutace. Pravá ale nadzmíněná ruka zaslala s bezděčně cestujícím barytonem zároveň list jakžtakž psaný s omluvou, že „při druhém představení *mohlo* být prázno" a to že by vysokého barytona bylo „*zajisté* mrzelo". Není nad outlocit! —

Mezi tím, co si ostatní svět hraje, počíná se v prozatímním světě na pražském nábřeží připravovat něco opravdového. Jsou lidé, kteří posud ještě nemohou strávit „Branibory", což bychom jim ze stanoviska *historického* ovšem třeba odpustili. Že ale z nenávisti své nechávají vyplývat konsekvence, jež jsou s to, aby nejen posavadní nějakou tu harmonii zničily, nýbrž i pořádnou bouř vyvolaly, k tomu nebudeme mlčet nikdy! Radil bych, aby užil ten, kohož se týká, veškerého „taktu" svého a nevyzýval veřejnost a nepopuzoval jednotlivců zbytečně. Sic dovedem my pak zase vyvolat otázky dříve netušené a také zajisté — nekýžené. Již mnohý, zahrávaje sobě, spálil se!

Beoitonův nádějný synek praví: „Sláva je také jen škandál!" Třeba platilo v některém koutě pařížském, v Praze se v to nevěří.

(Několik tuctů lidských jazyků. — Duma o jediné maškaře. — V německém kasině bylo veselo. — Mirza-Schaffy.)

△ V Praze, 14. února.

Nalezli jsme nového talentovaného člověka, — výš! nového člověka geniálního! Nalezli jsme českého Mezzofantiho — výš! (volá „Tagesbote") nového Boppa! České časopisy mají radost, německé jsou v nadšení. Člověk nevěří ani zraku, čte-li emfasi, s jakou mluví Němci o českém geniu. Skoro bych myslil, že v pozadí je naděje, že jmeno „Šercl" mohlo by dát příležitost k vyzískání kousku germanské slávy. Avšak Mezzofanti-Bopp *Čeněk Šercl* je z *Berouna*, odkudž dle vídenského „Figaro", „Kikeriki" a podobných organů německé vzdělanosti pocházejí nejkovanější, id est nejurputnější Češi, Šercl nosí čamaru ne ze strachu — k jakémuž někdy villegiatura v Nuslích přivádí — nýbrž z přesvědčení, zkrátka: Šercl je, byl a bude Čechem, kterážto vlastnost také neněmeckou skromnost v sobě zahrnuje, a to je pro něho malheur!

Třimecítma lét čítá a dvakrát tolik řečí čte, mluví, píše, stenografuje atd. Již pouhý seznam těch světových a „pětimílových", vzdělaných a lidožroutských, živých a vycpaných, zlodějských a poctivých je zcela slušnou úlohou pro toho, kdož paměť svou cvičiti chce. „Bohemie" má snad pravdu, praví-li, že musí být mozek mladého učence toho zcela zvláště konstruován. Snad sobě myslí konstrukci tu jako konstrukci eskamotérské láhve s několikerým dnem; odkryješ jednu dírku a vytéká „Kill devill" angličiny, odkryješ druhou a vytéká „opiát" čínštiny, odkryješ třetí a vytéká — kyselé mléko němčiny.

A kde se tomu naučil? V Stromovce sobě snad odkašlával hottentotštinu, na kamenném mostě mluvil snad s proslulým „Turkem" v jazycích orientálských, na Žofíně

a na Střeleckém ostrově bavil se snad se stromovím à la maratah nebo à la mandšu?! Člověku jde hlava kolem, když si pomyslí, že na gymnasiích známostí pouze jednoho neb dvou jazyků toliko pomocí nepříjemných dvojek a půlprvniček se zprostil! A kam to dojde! Až bude Šercl čítat čtyřicet lét, bude musit člověčenstvo vynalezt nějaké sto nových jazyků, aby se mu pan Šercl nevysmál. Pro něho nemá biblická episoda babylonská významu, jemu je to zcela lhostejno, s kým se sejde v železničním kupé, pomlouvat pana Šercla je holá nemožnost a co nejhoršího pro pány Čechofóby, že se pan Šercl nenechá také „žádným jazykem *prodat*"! Ostatně je to od něho zbytečná demonstrace, že umí tolik řečí, vždyť je již *česky* mluvit na *pražské* redoutě počínáním demonstrativním — dle „Bohemie", orgánu to pana *Klučáka,* neuměvšího do tolik a tolik lét ani slova německého, chlubícího se otcem, jenž byl horlivým učitelem češtiny, píšícího se však **„Klutschak"** a jsoucího členem historického spolku pro vynalezení Němců v Čechách. Ovšem, němčina je řeč světová, za kterou se ale Němci již v Paříži, kteráž prý není na samém konci světa, velmi často stydí, a němčina dostačí v Praze každému, kdož sobě z toho nic nedělá, nerozumějí-li mu lidé již „na Františku".

Avšak — vždyť jsou redouty již u konce! Šibřinky Umělecké Besedy, elegantní a humorem překypující, byly velkolepým masopustním ohňostrojem; zazářily, zabouchaly a rozesmály, a s poslední prskavkou jejich vyhořel a dohořel také masopůst. Příštího roku hodlá prý Beseda zařídit velkolepý kostumový ples; je vidět, že v Čechách začíná být život veselejší. I maškary obdržují víc a víc práv, ač jsou ještě daleky výsad jinde již historických. V Praze musíš vyhledávat maškary v zátiší střech a stěn, v jiných městech proudí, víří, tančí a výskají pod širým nebem, na ulicích i náměstích, na dláždění i na lodicích. V Praze odvážila se jediná maškara na světlo sluneční, je-

diná odvážila se na milou veřejnost pražské ulice, a ta jediná jediněnká byla veřejně hned lapena tajnou rukou opatrné policie a dodána — brzy bych byl řekl že „na patřičné místo“, jen že strážnice není snad oním místem, na němž je maškarní volnosti nejvolněji.

Ostatně masopůst neodešel bez pikantních příhod. Jednou z nich zahonosil se také věneček „německého kasina“. Dostavilť se k němu také mnozí mladí israelité, kteří, cítíce se býti hlavními podporami německého živlu v Praze, mysleli, že mohou co vzdělanci také se bavit a tančit se vzdělanými damami neisraelitskými. Avšak pánové dam těch nebyli prý téhož náhledu, nýbrž mysleli si, že to bůh již tak soudil, aby byl „jeden víc a druhý míň“, z čehož prý povstala hádka „trochu z části nemilá a trochu z části nepěkná“. I vycházeli pak z věnečku lidé řkouce: „V měšťanské besedě nebylo by se nám něco podobného přihodilo!“

Avšak masopůst je u konce a my journalisté ho nelitujem, neboť nám přinesl leda několik oficielně probdělých nocí. Lidstvo se poznamenalo popelcem na důkaz, že chce nyní být střízlivo. Ať si je! Beztoho je málo těch pravých Mirza-Schaffy, kteří pomýšlejí, že — pivo a víno podobá se dešti, který v blátě sám se blátem stává.

(Konečně zazvonilo stříbro. — České nehty. — Poesie v německém kasíně. — Evropská sláva. — Filosofie a délka. — Ženské slabosti.)

△ V Praze, 17. února.

Snad bych byl dnes psal nějaký obrázek cestopisný se špatným befstekem a zajímavou nějakou společností, snad bych byl psal nějaké literární kázání o nespisovatelích nebo národní kázání o necnostech, snad sociální obrázek o tom, co máme v bídě společného, — když to ale nejde a když máme nyní v Praze takový hřmot, že ani ten nedovede se v myšlénkách pošinout volně dál, kdo takto i mezi dvěma flašinety je ještě myšlénky schopen! Co se nám už v Čechách dávno a dávno nestalo, děje se nyní: všude zvoní stříbro, všude čteš stříbro, všude mluví se stříbro — —. *Ale kradené!* Po dlouhá léta nebylo stříbru v Čechách volno a proto vandrovalo tajně přes hranice ven, po kouscích, jako tasemnice z chorého těla. Jeden kus té blýskavé tasemnice nyní zachytli, vážil sto dvacet liber — „co to mohlo být papírových šestáčků!," volají včerejší „Humory". I vy milé, naivní, neučené „Humory", vždyť papírové šestáčky se ze stříbra nedělají!

Teď budou hledat hlavu tasemnice, to bude stát velkou práci! Co sobě as myslila hlava ta? Myslila, že poněvadž beztoho „před poctivostí nikdo nikdy klobouk nesmekne", budou snad lidé tedy a v ohledu — —? Česká hlava to jistě nebyla, nebo Čech nechává, povzneseli se v kultuře až na nepoctivost, leda něco padnout za „*nehet*" a ani za největší český nehet nevejdou se centy. A pak je těch českých nehtů skutečně málo; česká ruka musí *pracovat* a při práci se ubrousí i nejtvrdší roh! Nebozí ti alchymisté, kteří z ničeho nic pomocí „vypůjčeného" stříbra dovedli dělat kapitály! Teď mají z toho! Nebožtík Paleček již po-

vídával, že peníze nejsou k ničemu. A Němci říkají o penězích, že

wer's hat, hat sorglichkeit,
wer's hat gehabt, hat leid!

Dřív měli „sorglichkeit“, jak s tím přes hranice a teď, když nastalo „'s hat gehabt“, mají smutek.

Není tomu ale jen tak s penězi, nýbrž se vším. Pokud něco máme ať již právně nebo bezprávně, jsou s tím starosti; jakmile něčeho postrádáme, je bez toho žal. Viz únorovku! Dřív dělala centralistům starosti, teď smutek. V pražském kasině německém budou mít tyto dny requiem, nebo jakouto smuteční slavnost za únorovkou. Ti páni Němci jsou jako Arabové, kteří zlatu nedůvěřují, protože se mědi podobá, po stříbře ale vždy ochotně sahají; mnohým se u nás zlaté rovnoprávnosti nechce, mají důvěru jen v stříbro *výsad*. Vidíte ale, já se přiznávám, že mne zpráva o onom requiem za únorovkou pohnula. Nemohu sobě pomoci, že vše tak miluju, co je poetické a v próse nynějšího života najdeš tak málo oas poetických! A není v tom něžná, pohnutlivá poesie, že nejen zemřelé únorovky nezapomínají, nýbrž i tak srdcelomně za ni pláčou a kvílí? Jsou to citlivé duše! Jako Ochranovští vykládají sobě rovy zeleným chvojím a mění hřbitovy na zahrady! Na rakve kladou čerstvé růže vypučelé z teplých srdcí svých, a do hrobů lijou světlo růžové šlehající ze zapálených jejich zraků! Jean Paul by byl nadšen! —

Čechy kráčí nové době slávy vstříc. Budem obrovsky velkými — viz novou obryni v krámku na Příkopech. Nad krámkem tím je doslovný nadpis: „*Největší* dáma *v Evropě*, narozená *v Čechách*“. Kdy as budem moci říci, že se v Čechách vyskytl také již *největší* muž. Zpytujem sněm, zpytujem literaturu, „na pravo šíře hledíme a na levo zrak bystře otáčíme“, — vše marno: mužů česky velkých je konečně dost, evropsky největších není posud.

Ovšem, okolnosti dělají prý velikost a Luis Napoleon, kdyby byl roku 1848 utekl z hostince na náměstí Vendommském – škubalo to jím dost! – nebyl by se stal „velkým malým“ Napoleonem. Avšak skutečně a opravdovsky velkým je prý jen ten, kdo sobě dovede sám i *poměry* k velikosti vynutit. „To je ale věc trochu těžká,“ pravil rytíř Schmerling, když *musil* „dobrovolně“ od kormidla.

Je ta velká dáma v malém krámku skutečně velká? Inu, záleží na pojmu velikosti. Německá filosofie praví: Velké je to, před čím v plném pocitu tělesné a mravní své síly udiven stojím a se přiznávám: „toho nedovedu.“ Jsem, jak alespoň mně dostatečně známo, zdárným učněm německé filosofie a přiznávám se, že jsem před onou damou stál také v plném pocitu tělesné a mravní své síly a že jsem nahlas stylisoval obdiv svůj v krásné větě: „Tak dlouhým být nedovedu!“ Je to délka, — na dvakrát by jí bylo také dost! Je-li také duševně tak velka? Kdož by se negalantně po tom ptal, — a pak, proč by nebyla? O *tlustých* lidech a o tlustých kněhách tvrdí se sice, že nemívají mnoho rozumu; *dlouhých* lidí ale posud nikdo neurazil!

Že se ukazuje? — Proč by ne?! Zůstane-li dle Komenského trpaslík malým, i když na horu sedne, proč by neměl být znamenitostí, kdo je i na rovině pražských Příkopů velkým? A je-li velkým, proč by se tím neblýštěl, zvláště když je ženskou? „Všechny ženy chtějí se blýštět, na venkově srdcem, ve městě vtipem,“ praví Kotzebue, jak se mně zdá, — „a na Příkopech délkou,“ dokládám najisto já.

TAKÉ LITERATURA!

△

„Odsouzeného k samovazbě litujete, proti trestu smrti jste rozhodně — a co je to všechno proti osudu recensenta, který *musí všechno* číst," bědoval jednou recensent časopisu „Opinion nationale", známý Edmond About. Ach jak krátce vyslovil trpkou pravdu a journalistické mučednictví!

Člověk přijde spokojeně a klidně odpůldne do redakce. Je blažen, netuše nic zlého, a zapálí sobě skvostné cigaro, přemýšleje, co by as měl dělat, aby se alespoň něco dělat *zdál*. V tom přikročí přítel redaktor a položí na stolek knihu. „Buď tak laskav," zašveholí sladce a odejde jako by nic. Což by bylo na jeho odchodu záleženo, — ale na stolku zůstane ležet kniha! Je po blaženosti, po klidu, z čista jasna udeřil blesk — což pak se lidstvo musilo naučit číst a psát?! Ani to cigaro více nechutná!

Je to divná, při nejmenším alespoň velmi podezřelá věc u literáta, jeví-li nechuť ku čtení nových kněh, je-li pravda? Inu, je tomu již tak! Na počátku duševního života svého rád by člověk četl všechny knihy a studoval všechny lidi; později vidí, že málo mu těch kněh zůstalo pro vždy milých a málo těch lidí pro vždy věrných. Omrzí dělání známostí — studujem knihu a člověka, jen když jsme o nich již slyšeli, nebo mají-li lákavou tvář a titul.

Jak pak se ale jmenuje ten dnešní redaktorův dar — timeo et dona ferentem! „Jungczechische zustaende" — nu to by lákalo, „skizzirt und erlaeutert von einem deutschgesinnten in Boehmen" — my své poměry sami ještě nedovedem „erlaeutern", on to ale zná, to by také lákalo! A konečně vzdor tomu, že je „deutschgesinnt", mohl by to být přece člověk zcela rozumný, ba snad i hodný! Ovšem, Lichtenberg prál, že knihy s lákavým titulem nestávají za nic, ale —

Četl jsem. Perfidní knihu možno přečíst až na konec vzdor bouřící se zlosti, neboť zlost lehtá; hloupou knihu možno také dočíst, nebo hloupost bavívá: ale *hloupě hloupou* — ne, tu dovede dočíst jen recensent, z pouhé lásky k lidstvu, jež sám otráven má střežit před škodou! Mnohému nevinnému mohl by titul nejnovějšího plodu německého ducha vylákat poctivé české krejcary z kapsy, jež by byly pak spíše ještě vyhozeny, než kdyby je vyhodil oknem.

Obsah té knihy? Je v ní padesát „epigramů", jež spisovatel sám nazývá „půl hekatomby", což by bylo dosti trefné, kdyby se k hekatombám nebylo bralo sto volů již *dorostlých*. To je snad trochu sprostě podotknuto? Nuž

„aus dem wald, wie in den wald";
es begreift der spruch sich bald —

a anonymní spisovatel je dle vlastního svého přiznání (na str. 23 a 24) velmi sprostým.

A obsah té epigramaticky přežvykující polohekatomby? To je velmi těžko vyřícť! Anonymní spisovatel plete si jazyk. Vytýká, že prý „die Deutschen *schwärmen* fuer Czechenthum" (!!) a přeje sobě rovněž vřele jak rozhodně:

drum bleibe stets einer sprache in jedem land',
bei uns der *deutschen*, — ***nicht anders!*** — die oberhand!

Při tom ale snad není nepřítelem Čechů neb češtiny, bůh zachraň, on sám povídá, že není! On je jen proti té češtině, která myslí, že je řečí, a která nejlíp dokazuje prý svou hloupost tím, že píše latinkou a ne *švabachem.* „Es ist wohl zu bemerken, dass die kultivirung der volksthuemlichen czechischen sprache von dem verfasser der epigramme ausdruecklich befuerwortet und in schutz genommen wird; dass aber als *feind derselben* nicht die

deutsche! sondern die *panslawistisch-jungczechische mischsprache* neuer erfindung hingestellt wird, welche als dem genius der altehrwuerdigen czechischen sprache widerstrebend wohl zuweilen kauderisch (nach dem ausdrucke des volkes: pleski — třeski novoceski, neuczechischer unverstand) genannt zu werden verdient, und von dem volke *nicht verstanden*, *ja angewidert*, sich erst neuestens prozelytisch einzuschleichen bemueht ist."

„Nicht in der sprache des volks, in wirren, fremden slawismen — ein verwerfliches thun, — schreibt man das czechische nun."

Vlastně prý je to vše „neu zu gruendendes slowakenthum"; on tomu rozumí, neboť umí česky a praví na jednom místě, že by Riegrovo heslo „nedejme se!" mělo znít „nadime se" a to prý znamená „blasen wir uns auf!" Radí nám dobrosrdečně, abychom se přec už jednou styděli a nebyli více panslávy, ba že bychom se mohli stydět i dál, na př. za čechismus:

Slawisch der schale, dem kerne nach deutsch,
lasst uns fuer Deutsche euch haben!

Vlastně jsme my ale prý všichni svedeni a svůdcové naši jsou prý kněží, které nazývá „die schwarzen". Jim věnuje epigram:

Schwarzer beistand.

Czech: Es ist dies keine prahlerei:
uns Czechen hilft doch allerlei,
und auch der schwarze ist dabei!
Miguel: Ja, wenn der schwarze ruehrt den brei,
gibt's, wo nicht eine teufelei, —
ganz sicher eine hetzerei!

On to ví, on ví vůbec všechno, na př. také, že „Národní listy“ a „Národ“ mají společnou vydavatelskou kasu, a že jen tak dělají, jako by byly skutečně *dva* politické listy.

Místy neuhodneš, ani po namáhavém hlavy lámání, co anonymní spisovatel třeba by hloupě a nejhlouběji myslil. Na př. „epigram“:

Prosit mahlzeit!

Am slowaken-speisetische
kaut man jubelnd:? — „faule fische“.

Veršovec sám cítí, že je hloupý, a přidává tedy výsvětlivky v próze, při čemž — a to je jediná stránka komická — se tváří, jako by vykladač a epigramatista byly skutečně dvě osoby rozdílné. Nuže tedy příklad slohu prosaického — naberte trochu dechu!

„Den impuls dazu gab und gibt noch immer eine geringe anzahl sich mit der czechischen literatur und volksgeschichte mit mehr vorliebe und vorwaltendem gefuehl, als mit verstaendiger wuerdigung der gegenwaertigen zeitverhaeltnisse befassender, theils lehrender, theils schriftstellernder persoenlichkeiten, welche mit ihrer falschen, aber phantasiereichen schwaermerei fuer die ueberherrlichen zustaende einer grossen czechischen vergangenheit, von denen die wahre geschichte gewiss nicht so sehr viel zu berichten weiss, die aufhorchende und in schwindelnden grossthaten schwelgende, jedoch die schwere pflicht der selbsterkenntniss nicht beachtende jugend dermassen irrefuehren, dass sie dem nebelhaften phantasiebilde utopischer slawengroesse die praktische ruecksicht auf die erreichbaren, wahrhaft grossen, das wohlfahrtliche beste der einzelnen und des ganzen bedingenden anforderungen der gegenwaertigen zeitlage hintanzusetzen sich berufen glaubt, indem sie mit uebergehung der ihr

offen stehenden bahn hoechster-und vollkommenster deutscher ausbildung, zeit und muehe auf das treibhausprodukt stets beschraenkt und unvollkommen bleibender, fremdartig lautender, czechosprachlich neugebildeter doktrinen uebel verwendet; wobei sie allerdings den unruehmlichen vortheil zum besten hat, sehr bald das ansehen belehrender anmasslichkeit annehmen zu koennen, und ueberdies einer zu hoeherer anstrengung bemuessigenden, rivalisirenden konkurrenz ueberhoben zu sein."

Kdyby ta perioda byla jen o trochu delší, mohlo by se s ní naložit dle českého pořekadla!

Místy má spisovatel náhled, že musí čtenářstvo ubezpečit, že není skutečně básníkem — „denn der verfasser macht nie anspruch auf dichtergenie." Jinde dostává se až do opravdového ohně, „denn nichts bringt einen gemeinen menschen mehr in hitze, als wenn er unrecht hat." —

Někteří kněhkupci pražští byli tak smělí, že lipskou tu novinku veřejně oznámili, musil jsem tedy obecenstvo varovat. Že jsem ale při tom knihu sám přečísti musil, mstím se zase na obecenstvu a — podal jsem ukázky.

(Bez tvářnosti o tvářích. — Neobyčejně malý obr. — Němci nemají dosud moudré literatury. — Praha a Sobotka. — Sněmovní velkomyslnost. — Písmo klackové.)

△ V Praze, 24. února.

Minulý týden nemá pro mne žádnou tvář. Můj „bratr ve feuilletonu“ převzal mně Scholze, který umí dělat líce, obličeje, tvářnosti, atd. a skoro jediným byl, který dodal zábavám minulého téhodne a tedy témdni celému (neboť což jest čas bez zábavy!) tvářnost zvláštní. Scholz je mistrem ve svém oboru a věčná škoda, že své produkci škodí tím berlínským „weissbier“-feuilletonem, jaký mezi produkcí odříkává. Když Scholz vylezl poprvé „pozad“ kryjící ho opony, pravil nějaký pán za mnou, že obličej Scholzův je velmi nevhodným k mimice; když se byl Scholz již v řadě obrazů osvědčil, pravil zase týž, že obličej Scholzův je *velmi vhodný* k mimice. Ano, u Scholze možno dělat studie na lidech. A někteří lidé mají každý okamžik jiný náhled a ten pán za mnou měl bureaukraticky vyříznuté vousy, jaké Scholz ze zdvořilosti k nám Rakušanům nazval „flitterwochenbart“. Obličej Scholzův je pouhým blanketem, na nějž možno konečně napsat všechno. Scholz dokázal nepravdu věty, že hladký obličej není právě největším darem božím. Jeho obličej naopak dokazuje, že „tvářnost upřímná a přívětivá, aniž příliš blbá aniž příliš drzá, je nejmilejší lidem všem“, a tedy také nejpříhodnější odlesk lidí všech. A Scholz zná obličeje své míchat jako falešný hráč karty, on ví, že není nikdy příjemný obličej příjemnější, než kdy objeví se po obličeji kyselém. Proto také předešle před každou tváří veselou nějakou tvář tak kyselou, že by člověk do ní mlátit musel, kdyby ji na ulici potkal. Co je to ale platno, můj bratr ve feuilletonu přebral mně tvářnost minulých dnů, dnešní

můj feuilleton *nemůže* mít tedy žádnou tvářnost, ani kyselou, ani veselou.

Proto také vlastně ani nevím, co říci o hraběti Auersperkovi, totiž o tom štyrském, jehož jmeno má pro nás Slovany tak nevýslovně příjemný zvuk. Muž ten prál, že by odnesl slovanskou literaturu pod paždím. Neznám toho nosiče slovanské literatury sice osobně, možno ale, že má skutečně jednu stranu a jedno paždí tak jednostranně vyvinuto, že by na celou literaturu dostačilo, a jednalo by se jen o to, zdaž bychom mu ji svěřili. Věru že by ani sněmovní řeči ani básně pana hraběte neukazovaly na zvláštní obrovitost; dle jeho poetické politiky a cit-devant svobodomyslné poezie mohlo by se ze zdvořilosti nanejvýš soudit, že je *„neobyčejně malým obrem“*, což je konečně také zvláštnost. Anastasius Grün pochází ze slovanského Turjaku, on přeložil i sílu slovenských písní do němčiny (mohl by mít tedy nějaký alespoň náhled o slovanské literatuře); Anastasius Grün má ale ze slovanských těch styků pramalý užitek. To, co řekl Grün o svém ospalém kapitánu, může se říci v ohledu našem spíše o něm samém — a to k tomu dosti ještě poeticky:

> Wohl sah er keine truemmer,
> *doch auch die rose nicht.*

Mezi tím ale, než nám Grün naši literaturu odnese, doufáme, že tato prožije ještě mnohý veselý den a zakusí dosti radosti otcovských. Němečtí literáti budou se ovšem dlouho ještě s vrchu dívat na nás, tak dlouho alespoň, pokud nebudou mít doma sami něco moudrého. Posud nezdá se, že by něco měli. „Či ucho neslyšelo nikdy nic opravdu moudrého, toho ústa skromnosti se nepřiučí,“ praví indické dystichon. A skromnosti se Němci naproti ostatním národům posud alespoň nenaučili.

Tak — a teď bych byl hotov s výtěžkem osmi dní

Divný to čas! Na staroměstské radnici v Praze nechce se shodnout s nápady nebeskými a v Sobotce, na zdi u mistra Prokeše shoduje se zcela dobře a volá své Horacovské „carpe diem!“ nejen na lidi, nýbrž i na bledý měsíček a mžouravé hvězdičky jako by i tyto byly „více méně“ Francouzkami, u nichž je noc dnem a užívání příkazem.

Carpe diem, pomyslil sobě také ředitel Thomé a zadal o zvýšení subvence v pravý čas. Že byl čas pravý, o tom svědčil výsledek. Poněvadž divadlo německé stálo za rok jen as o *dvacet* tisíc víc než divadlo české, a poněvadž můžem se pokochat pevnou nadějí, že i v příštím roku alespoň o tolikéž více státi bude, přidáno, či vlastně prozatím jen ponavrženo o celých *šest* tisíc pro letošek subvence českému divadlu víc. To je snad příliš mnoho, pánové! Když jednou začne být člověk velkomyslným, nezná ovšem žádných pak mezí — ale snad je to přece příliš mnoho! Za našich dob jsou prý lidé jen proto velkomyslní, aby „ukázali lekturu“; při otázce budžetní budou snad sněmovníci docela navrhovat *deset* tisíc zvýšení, jen aby dokázali lekturu, totiž lekturu mého feuilletonu — nu ale, to by bylo pak „už až příliš tuze“ mnoho! Vždyť „diese Czechen“ — — —

Na to novoněmecké „Czechen“ bych navrhoval co odpověď skutečně nějaký hebounký výprask. Nedivte se mému písmu náhle práskavému! Slyšelť jsem, že písmo klínové (nebožtík Kalina nazval je písmem „*klackovým*“) *nejkratčeji* vše vyjadřuje.

(„My nejsme lůza, my jsme lid!“ — Češi mají „h“. — Vše bylo dobře připraveno. — Opatrnosti až nazbyt. — Některá drobná fakta.)

△ V Praze, 3. března.

Budem mít českou universitu, — *za jakou ale cenu!* Úsměšky, hana, urážky jenjen se sypaly z úst německých řečníků a čeští sněmovníci k vůli universitě tiše vše nesli, tiše vše spolkli, uvnitř a do sebe se jen zlobili, — neboť kdyby se byli zlobili nahlas, nebylo by to bývalo salonní, šlechta, která prý hlasitějšího slova nesnese, byla by se lekla a nebyla by snad hlasovala s sebou. Polykání a mlčení je prý velkou cností. Třeba! Já cnostným nikdy tedy nebudu a nezoufám sobě proto. Při tom ale předce tvrdím, že tento cynismus můj je mně milý, tuze milý.

Höfler již *před* sněmem pravil, že nejsou všichni národové stejni, a že jsou národové, kteří se ani nemohou povznest na pravou duševní výši, — kterouž urážkou myslil nás Čechy. Hasner řekl *mezi* sněmováním, že by bylo ukrutno říci národu, že se v budoucnost jeho nevěří, — kterouž urážkou myslil opět nás Čechy. Herbst řekl druhého dne ve sněmu, že ten lid český (sestávající ze studujících, měšťanů, doktorů atd., buď žáků tedy nebo i kolegů p. Herbstových, kteří byli na Pětikostelním náměstí), je pouhá *lůza*. A ve sněmovně se uznalo, že se nemůže mít za urážku, co se řekne o lidech, kteří nesedí ve sněmě a nemají tu čest býti sněmovníky, kteří ale mají to neštěstí, že je přece sněm zajímá, ano že je i zajímá otázka a záležitost národní, tak že se zapomenou až na provolávání „slávy!“ Kdyby nebyl p. Herbst náhodou poslancem, snad by ho byla předce také otázka vysokých škol zajímala a byl by šel na náměstí před sněmem a byl by býval účasten nadávky herbstovské, ač by byl *snad* českému sněmu „slávu“ neprovolával.

Divil jsem se, že se Hasnerové, Herbstové, Höflerové (my Češi jsme v azbuce své podrželi malheureusní „h“!) odvážili na takové urážky. Divil, ale nedodivil. Náhle slyšíme, že bylo již napřed postaráno o tu „lůzu“, že ale policie tomu postarání dobře neporozuměla. Člověk ani netuší, jaké nebezpečí může být v tom, zajímá-li někoho zemský sněm, jdeli na Pětikostelní náměstí, atd. Ten „sběh lidu“ před sněmovnou byl prý nastrojen, tvrdí ultraněmecké listy pražské. Mají pravdu. Lid byl připravován již po více století a je tomu již také několik let, co ministr Bach připravil český lid tak daleko, že otázka českých škol je a zůstane mu *vždy* zajímava. „Bohemie“ připravovala Marešovými články, „Tagesbote“ přirozenou lidumilností svou, — lid byl vůbec tak připraven, že kdyby byla na Pětikostelním náměstí bývala opravdu „lůza“, nebyly by ticho a vzorný pořádek se udržely od desíti z rána do osmi na večer. Ovšem, v jiných zemích prý na dvě hodiny cesty kolem sněmovny nesmí být žádná schůze lidu. U nás se ale policejní rayon kolem sněmovny ještě nevyměřil, u nás není ještě vše parlamentární také uvnitř parlamentu, u nás smí se v sněmovně nadat ještě lůzy — ne lidu, nýbrž národu, který provolá „slávu“ a pak tiše domů jde.

„Politická píseň — protivná píseň.“ Nemohu sobě ale pomoci, třeba bylo se i nepolitického mnoho stalo za poslední týden, co by konečně stálo za přetřes. Neslyšel jsem ale ničeho a neviděl ničeho, — když s nebe „žáby prší“, těžko fialky hledat. A napršelo mnoho žab, dozvěděli jsme se mnoho a skoro o všem se také již mluvilo, ale opatrně, tuze opatrně. Vůbec začíná u nás se vzmáhat velká opatrnost, málo co se řekne přímo, bez obalu, jak se muži sluší a *mladému* národu vždy dobře přilehá, vše se diplomaticky rozváží, až to vypadá tak taj[u]plně, že tomu zase rozumí jen ten, kdož tomu i bez říkání rozumí. Tomu se říká moudrost státnická, a ta se nemůže žádat od nevin-

ného feuilletonisty! Feuilletonista je jako pták a pták sobě písně své, a byť byl třeba vránou, nikdy necensuruje.

A mohlo by se ledacos zazpívat ze dnů posledních, několik divných písniček! Tvrzeno na př., že v pražském sboru ostrostřeleckém je vzdor německému komandu mnoho upřímných národovců. Jako by něco na tom záleželo! Mělo by se to spíše zamlčet, neboť nelze skutečně pochopit, že se nechává měšťanský sbor české Prahy německy komandovat. Znám také jednoho národovce, který je u ostrostřelců myslím že docela důstojníkem. Důstojnictví je pěkná věc a těžko se jí zříci! Když ale známý můj musí do roka jednou neb dvakrát na Střelecký ostrov v uniformě, nechá se tam dovezt v lodičce, aby potkávající ho nemysleli, že *není* vlastencem. Každý ale nebydlí tak příhodně jako můj známý!

A stalo se na př. zase tyto dny, že novoměstské gymnasium, které má nyní být *zcela* české, naproti jakémus „zasláno“ v — — „Tagesbote“ bráněno proto, že se tam předneslo několik slov českých.

A stalo se, že jsme se dozvěděli, že Němci byli posud v právech svých na universitě zkráceni a že „die wissenschaft ist *nur* deutsch“.

A stalo se, že v Novoměstském divadle, kam nesmrtelná Ristori nikoho nepřilákala, přilákal eskamoteur Agosthon celou šlechtu pražskou.

A stalo se, že jistý německý otec dal *dva* syny své do Sas na školy a Němci že nám vyhrožovali, že cizinci profesoři půjdou z pražské university zcela pryč.

Při některých těch faktech lze sobě myslet ledacos, při posledním není ale pražádného ledačehos a nezbývá leč zbožné přání: „Kéž by se dávno již bylo stalo!“

ČASOVÉ POVZDECHNUTÍ

△

Chci psát vyznání krásné duše. — Ta krásná duše totiž jsem já sám! — —

Přiznávám se, že je mně někdy dušno, až hrůza dušno v tom našem životě veřejném. Je mně, jako bych se skrz rubášový příkrov díval na modro nebes, jakoby i sníh zimní i zeleň letní byly pokryty špinavým popelem a lidé — jakoby ani nebyli lidmi. Myšlénka má zápasit s myšlénkou a zápasí — — však ví každý s čím, kdokoliv veřejný život stopuje!

Ještě nikdy nebylo mně ale tak hnusno jako nyní. Když už to nejde jinak, používají protivníci naši každého provolaného „sláva“ co totožné věci s činným útokem na sněmovnu a s politickým kravalem, užívají nešťastných výstupů hladem mořeného dělníka co totožné věci s revolucí sněmovníky českými podněcovanou. Vím sice, že každý v Čechách ví, kdož věděti *chce*, že na př. kardinál Švarcenberk nebo bývalý ministr Leo Thun, hlasujíce pro české přednášky, ani sobě při tom nevzpomněli na Hořovice nebo Hostomice, vím také, že český lid náš je příliš rozumný a rozšafný k tomu, než aby se roztrpčit a rozhorčit, ano až k nepořádkům zavest nechal, kam by ho protivníci naši rádi zavedli, mohl bych se tomu prostě zasmát, — jsem ale předce roztrpčen, neboť je mně ouzko, že — zasmějte se! — myšlénka humannosti pláče někde v koutku.

Ano, smějte se! Humannost a naše doba! Nikdo skoro v ni více nevěří, ač tak mnoho lidí o ní mluví! Mluvkové ti chtějí dokázat pravdu Seumova apokryfu, že „štít humannosti je nejlepší, nejjistější přikrývkou nejnižší veřejné sprostnosti.“ Nikdo v ni nevěří a v tom je právě střed mého vyznání, že já také ne, že marně a těžce zápasím s přesvědčením o tom, že myšlenka daleko jest povznešena nad

všechen kal, do něhož ji zaobalují lidé nečistí. Kde jsou ty krásné, jasné doby jinošského idealismu! Člověk by nad nimi plakal, kdyby se to ve veřejnosti slušelo a hlavně kdyby — někdo v opravdovost feuiletonistskou věřil, bohužel!

Není tomu tak dávno, co jsme se ze snů probouzeti začali, co nás počali svlikat z ideálů. Byla to doba Bachova útlaku, kdy v nás jako v každém otroku rozkvetla myšlénka svobody na ideál. My mladíci jsme neviděli v Němcích, jejichž krásnou, na myšlenky bohatou literaturu jsme až příliš ctili, poněvadž jsme ji až příliš znali, my neviděli v Němcích utlačovatele své nýbrž ve vládním systemu. Kdyby byl chtěl někdo ublížit stánku německého dramatického umění, byli bychom křičeli nad zkázou umění vůbec, kdyby byl chtěl někdo ujmout německým přednáškám universitním, byli bychom bědovali nad záhubou vědy. „Presse“ měla tenkráte motto: „Gleiches recht fuer alle!“ Motto to měli jsme za princip všech Němců vzdělaných, dle frasí v knihách i novinách byli bychom přisáhali na slova Jean Paulova: „Němec je nejspravedlivější z národů všech“ — ovšem po odčtení obsažené v tom přílišnosti, kterou bychom byli odpustili zase vlasteneckému nadšení rozechvěného básníka. Za urážku svých ideálů a tedy samých sebe byli bychom považovali, kdyby byl někdo tvrdil, až doba volnosti zasvitne, že nebudou sami Němci nám pomáhat, abychom my Češi dosáhli ve všem a všude rovných s nimi práv. My jsme se nedivili, když krajané naši zpívali o německých vrších, německých dubech, německém ječmenu a německém žitu, my byli přesvědčeni, že německé a české žitniště jednou krásně vedle sebe pokvete a vzájemně se súrodňovati bude. Zkušení mužové se nám smáli, my jich nepochopovali a smáli jsme se zase jim.

A přišla ta doba volnosti! Co dál, to každý ví. Vše, co jsme svatým právem svým, historickým i přirozeným, na-

zývali, nazýváno krádeží na bezprávných držitelích dřívějších, každý krok za rovné právo potkal se s odporem a s pastmi krytými strojeně stálým opakováním o německé spravedlivosti, český národ, české snahy, české dějiny byly pokáleny vrhanými na ně stále posměšky a nadávkami. Sen prchal za snem, idealní názor ustupoval rozechvívajícímu citu trpkosti, uraženosti. Spravedlivost německou počali jsme mít za frási, krásnou literaturu německou za lež, někteří vystřízlivělí byli doštváni až k fanatické lásce ku všemu vlastnímu a k nenávisti ku všemu, co počínalo sobě k nám nepřátelsky a chtělo nám zůstat povždy cizé, a kdož přece podržel ještě humoru kousek pro sebe, četl z německé literatury leda epigramy, které Němci někdy sami na sebe velmi trefně psávají, a místo velkého Jean Paula, který velkým slovem naznačil malou věc, citovali malého Jordana, který malým slovem řekl velkou pravdu Němcům, pravě:

Du bist der gott, der im professorenfrack
erst dahin kommt, sich selber zu entdecken.

Na kathedrách, za filosofickým foliantem vynalezají Němci krásné své vlastnosti. Pokud jsou za folianty těmi, věří tomu; jakmile vystupují do života, ztrácejí sami víru ve vymyšlené fráse své, — jakž jim může jiný věřit! „Du von der ehre des deutschthums gefuehrte feder!“ zvolal tyto dny německý journalista ze severních Čech a ta čest Němectva mu nebránila, aby hned na to dal na srozuměnou, že Hostomice a pražská universita jsou v mravním a nemravním spojení.

A přece, upřímně řečeno, je mně líto těch ideálů ztracených, té humannosti osiřelé, odkopané. Vždyť tak těžko, ba nemožno věřit, že by byli pěvci nadšení své vylhali, že by Herder nám Slovanům milý, velký Herder nebyl z plného přesvědčení zapěl své: „Der ist ein Deutscher wohl-

geboren“! Ne, nelze tomu věřit! Měli jsme posud jen co dělat s lidmi, nad kterými by německý duch sám zplakal, kterých by se německý národ sám odřekl, kdyby jen poznati mohl, jak ho obelhávají, jak jeho čest na trh vedou, — na trh a na jatky! Humannost je tak pěkná, tak vznešená věc, že věřím v konečné její vítězství. Přijdou bojovníci za rovnost a svatá práva hojněji než posud do protivného nám tábora, který pak nebude nám protivným. Je ale již čas, aby přišli!

Včerejší jeden německý list pražský, zastyděv se konečně nad nejnovějším počínáním vídenské journalistiky, hledí sama sebe umýt a táže se: „Učinil jsem za 14 lét svého života českému národu *jedinou* jen urážku?“ Odpovídat mu disgustovalo by. Beřem jeho otázku za znamení, že by se styděl, kdyby se mu to dokázalo. V témž čísle ale sděluje týž list adresy Höflerovi, který nazval české přednášky na universitě krádeží na Němcích páchanou, snahu za rovnoprávnost pouhým plagiátem, Čechy národem méně schopným než jsou Němci, atd.

Či myslí list ten, když se umyje za minulých čtrnáct lét, že nyní by mohl s urážkami *začít?*

Je-li nyní pro něho vhodný čas, ať odpoví sobě před duchem Němectva, kterémuž ubližuje. A nám idealistům ať odpustí naše ideály. My se polepšujem.

(Hlásný se zmýlil. — Pour les juifs. — Výlet do Jeruzalema. — Odkryté spiknutí. — Pyšný skladatel. — K vůli kapelníkovi!)

△ V Praze, 10. března.

Věřte mně — — *hlásný* je ve Vídni splet'! Viděl prý měsíc nad střechy tak plamenně vystupovat, že stříkačkám ihned o požáru telegrafoval. A od těch dob jsou ve Vídni stříkačky, journalisté a polostátníci spleteni, a když na severozápadním obzoru zjevil se jim měsíc universitní rovnoprávnosti (*sluncem* nelze snad přec to skromné usnešení nazvat!?), myslili, že v Čechách hoří a začali stříkat — už se několikkrát řeklo, co stříkali, pramenitá voda to nebyla!

Před tou otázkou rovnoprávnosti měli nás tam zajisté rádi, je-li pravda? Jakž by také mohlo být jinak, jakž by mohl se opovážit kdokoli v Rakousku, aby některý národ rakouský nenáviděl, jemu snad spílal, sprostě nadával, podezříval, jako by to byl buď národ blbců buď travičů, jejž vyhladit by bylo nejhumannějším úkolem ostatních národů Rakouska! Měli nás před tím rádi, ale:

...... láska může mnoho,
osud však mnohem více — —

pravil starý Kalidasa, jehož Němci uznali přec také za básníka. Přišel osud, hlásný a měsíc a láska nešla ani „k otcům“, neboť i našim otcům teď spílají, nýbrž zmizela zcela. Nazývají veškeré hnutí v Čechách „sturm im wasserglase“ a dívají se zvětšovacími skly na tu českou půdu jako kdys Ehrenberg, když skoumal infusorie, na nichž stojí Berlín. Pozdější učenci tvrdí, že Ehrenberg nalezl mnoho divného a smějí se mu. Básník Grillparzer, jehož libozvučné, obrněné jmeno učinilo ho Byronovým „nevyslovitelným“ miláčkem, vysmál se již nyní němec-

kému stanovisku naproti Čechům a za to tvrdí vídenské listy, že Grillparzer, chlouba Němectva rakouského, není ani vlastně tak velkou chloubou.

Nechme věcí nerozumných, dovedem-li toho a konstatujme, že přec se narodilo něco rozumného ze všech těch hádek novějších. Myslím tvrzení: že „dokazuje hrubou nevzdělanost, kdo Židům spílá co Židům.“ To je pravda tak jasná, že netřeba ji ani říct. Ba myslím, že to ani nikdo nečinil, že se nanejvýš mluvilo proti *jistým a určitým osobnostem journalistickým*, při nichž co divná hříčka osudu někdy podotknuto, že jsou skoro vesměs židé. Proto ale přece těší mne nadzmíněný outlocit, který je zas až příliš outlocitný, tak že již i pouhé vytištění slova „žid“ zdá se mu býti urážkou. Inu ano, člověk se stává outlocitný jako albino, ba někdy až jako tenorista a když pak vidí, že jsou lidé, kteří myslejí, že dovedli vtip a urážku, jen když vyslovili slovo „Czech“ nebo „czechisch“, stává se nedůvěrným. A když je hrubou nevzdělaností, urážeti Židy, čím je asi stálé urážení Čechů? Vždyť jsou Čechové také *jenom* národem nešťastným!

Čím dál, bude přece líp, ač to jde pomalu. Již tomu hezky mnoho desítiletí, co Börne napsal: „Jakž by neměl Schewa (žid) peníze milovati, když nikdo na něm nemiluje jiného mimo peníze“ a přece posud ta pravda úplně nepronikla. V Rakousku proniká teprv teď, nu ovšem do Rakouska bál se sám Börne zavítat, alespoň za živa. Teď je u nás skoro až nadšení pro ten roztroušený „národ v národech“. Vídeňan Tuvora aranžuje výlet do Jeruzaléma a z Čech prý se přihlásilo mnoho lidí: někteří jdou z cestovního pudu, jiní z náboženského nadšení, jiní zase (a těch, povídá se, je dost mnoho)[,] aby seznali pravlast oněch, s kterými v Praze jsou někdy v přátelském a někdy nepřátelském, vždy ale „nevyrovnaném“ poměru.

Mohou jít ještě dál než do Jeruzaléma, neboť doma, v Praze, je ticho. Na Pětikostelním náměstí rozeženou policejní strážníci každého člověka, který se tam objeví, hned „na všechny strany". Tyto dny naznačeno i jistým třem německým sněmovníkům, kteří náhodou před sněmovnou státi zůstali, aby šli, „kam patří". Šli dovnitř sněmovny a strážník, dívaje se za nimi, vrtěl hlavou.

A strašný podkop, který prachem naplněn měl za krátkou snad již dobu Prahu, ba Čechy, ba veškeré země koruny sv. Vácslava do povětří vyhodit, je také již odkryt a neškodným učiněn. Ani snad nevíte o tom nebezpečí, v jakém jsme byli! Již tenkráte, když „Tagesbote" přinesl zprávu, že v „knabenmináru" musili někteří chlapečkové Němci zpívat českou píseň, tušili jsme něco strašného. Také se rozechvívající tušení splnilo, věc je odkryta a v Praze kolují pověsti, že až vlasy vstávají. Bylo tam, vypravuje se, celé spiknutí mezi hochy Němci, které čelilo k vyhubení všeho, co je české. Měli své vlastní stanovy (dobře spořádaná věc je vždy nebezpečnější!), vládli peněžními prostředky, neboť každý člen spolku musil týdně přispěti třemi krejcary a u zámožnějších se dobročinnost ani neobmezovala. Hrůzný komplot byl hotov a činný, v tom se věc, která mohla v historii rámus udělat, propukla a vinníci jsou přísně potrestáni — suchou večeří a českou písní.

Pamatuju se, jak přísně nakládalo se as před desíti léty se žákovstvem českého staroměstského gymnasia za to, že mělo „tajné" psané časopisy, v nichž uveřejňovalo „kulhavé" básně, neforemné povídky, anekdoty z „litoměřického kalendáře" a jiné státu nanejvýš nebezpečné věci. Těším se upřímně tomu, že v „knabenseminaru" panuje náhled rozumější a že hloupým dětem nepřiloženo ostře a nekažena snad budoucnost proto, že jsou špatně vychovány a nemocné mysle. Pověsti ty Prahu k smíchu lechtající mohly by být oněm lidem dobrým poučením, kteří

každé příležitosti užívají, aby rozjitřovali mysle proti českým snahám! Až k dětem sáhá jejich působnost!

Je ale vše v pořádku, spiklenci nevyhodili ani prozatímní divadlo do povětří. To by bylo mnohému milo, koho tak ledacos tam mrzí, i ty nevinné jako houby po dešti vyrůstající benefice. Pozejtří provozuje se tam „Vesnický lazebník“, kteráž opereta má významnou historii. Nadaný skladatel Schenk přestal po ní psát pro divadlo, protože dostal za první svou práci — *pět* zlatých. Divný člověk! Aby takle byl spisovatelem českých původních veseloher jednoaktových! Pak by teprv viděl, jakou cenu má přikládat nejen penězům vůbec, nýbrž i každé pětce zvláště!

A zejtra jsou již po *desáté* „Braniboři v Čechách“. Opakují se po desáté prý na zvláštní žádost jistého divadelního kapelníka, který jich *posud* neslyšel, ač by byl zajisté — rád. Björnson nechává ptactvo zpívat:

Ty můj bože, jak lze dobře žíti,
když po praničem netřeba nám zatoužiti!

(Zmařený zázrak. — Fürst, Merelli a jiní impressariové. — Plačtivá scéna v německém kasině. — Boj dámský. — Smetana je vším vinen. — Jak v Poděbradech tesají. — Malherbe kdysi mluvil.)

△ V Praze, 31. března.

Tak tedy s divem dva a půl milionovým nebylo by nic! Únor neměl žádného ouplňku; pravili, že je případ takový věcí velmi řídkou, že bude potřebí dvou a půl milionů let, než se takový únor zase povede. A nyní zase praví, že ty miliony jsou pouhopouhý humbug a že se takových únorů vylíhne v jednom století víc než Čechům opravdových geniů básnických. To je škoda! Člověku běžel tak příjemný mráz po těle při pomyšlení, že dějí se divy na nebesích, aniž by člověk víc o tom tušil než kterýkoliv rozumný pinčlík o tak zvaných epochách v lidských dějinách — při pomyšlení, že jsou všechna naše měřítka tak směšně malinká naproti opravdovým rozměrům světovým, ba že jsme velici jen v *domyslu*. V tom jsme ale tuze velici, to je pravda. Nikomu to nevymluvíš a i nejrozumnější člověk, největši materialista a nejupřímnější kazatel o nicotě lidstva je přec v některém koutečku svého srdce o tom přesvědčen, že osoba jeho je nutným výsledkem nenáhlého rozvinu světového a že tedy vesmír je vlastně jen k vůli němu „na světě“. Bismark je přesvědčen, že pršící nyní pruské noty mají jistý vliv na dráhu Saturna a český básník ví najisto, že nejnovější jeho osmiřádková písnička mrkavým hvězdičkám na nebi dodala novou chuť k třepetání se. Ať žije domysl! Čím bychom byli bez něho!

Škoda, že my Čechové nemáme více domýšlivosti do sebe. Každý harfenista a kupletní zpěvák německý nás v tom překonává. Fürst, velký Fürst, který ještě před málo léty „u Engländra“ sprostému vídeňskému „polosvětu“

hanlivé písně na Čechy vlastnohubě zpívával a za to od přítomných Čechů vedle jiného honoráru také vyhazovy poctěn býval, vzkázal do Vídně, že „vůči posledních událostí v Čechách“ nedovoluje ve svém Josefovském divadle česky hrát. Za to zas usnesli se čeští zpěváci pražští, že nebudou v žádném německém koncertu více spoluoučinkovat. A za to zas práli vůdcové německého kasina, že sobě pomohou také jinak, poněvadž veškeré umění není ničím, není-li služkou německých tendencí. Ti pánové nejsou jiným než spekulativním impressariem. Když byl impressario Merelli se sestrami Marchisi-ovými v Praze, stalo se jednoho dne, že dva neb tři členové opery domácí hrozili, že se najisto rozstůňou. N kdo neví s takovou jistotou, kdy se rozstůně, jako divadelní herec neb zpěvák; je v tom zvláštní dar boží! Impressario Merelli ale, člověk mazaný mastmi nejvzácnějšími[,] odvětil zcela klidně: „To neškodí! A kdyby všichni se rozstonali, budu zpívat sám úlohy všech!“ A podivnou věru náhodou věděl hned každý z oněch hrozících, že se najisto nerozstůně.

Někdy ale bývají i Němci skromni — pak tomu sami nevěří. V tom ohledu rozvinula se před málo dny v německém kasinu scéna skutečně dojemná. Pan Höfler měl tam přednášku o nějaké maličkosti, totiž „o východu“ i „o západu“ světa. Uznali vděčně, že nepronesl v přednášce své pranic nového a že se tedy neblamoval, začež ho odměnili šťavnatým zeleným věncem. Pan Höfler zahrál sobě na skromného, prál, že pan Brinz potřebuje spíš věnce než on a vtiskl jej skutečně s lehkým políbením na Brinzovo krásné čelo. Pan Brinz neměl ale právě chuti na věnčení a vrátil dárek s lehkým políbením zase krásnému čelu Höflerovu. Kterýžto posléz i nejprv jmenovaný pán konečně šťavnatou zeleň podržel a krásnými slovy zvláště krásné pleti se pěkně děkoval. V tom děkování prál mezi jiným, že „německé ženy jsou prvními ženami ve světě“, — snad proto, že se z nich Höflerové rodí. Nu

když to řekl, řekl to. My můžem ho nyní nechat na pokoji, můžem směle přenechat zápas s ním ženám českým, nebo snesou-li něco podobného - - nu, pak nejsou ani ženami. Či snad teprv teď budou se hodně namáhat, aby se staly Němkyněmi, „prvními ženami ve světě“? Höflere — Höflere! Ty's spáchal už mnoho, ty's dokázal, že Hus nebyl Husem a kdyby byla koruna svatovácslavská, že by nebyl Karlštejn — nyní jsi ale míru hříchů svých dovršil a uvrhl's ženy naše v strašný zápas duševní.

Bylo by dobré, kdyby z žen povstali noví obrancové snahám českým, obrancové mužšti klesají v kursu. Hoefler vydá na př. pamflet a z českých vědatorů mu nikdo neodpoví po německu, ač sobě musili čeští universitní profesoři nechat na sněmě výčitku líbit, že sami rozmnožují počet přednášek německých, ano až bude universita zcela rovnoprávní, že čeští profesoři budou pak nejpilněji německy přednášet. Němčiny by tedy znali k odpovědi dost a snad přece by některého rozumnějšího Němce přesvědčili. Mnoho by těch rozumnějších a přesvědčení i duševní nápravy schopných ovšem nenašli, neboť ti lidé *nechtějí* se obyčejně nechat přesvědčit, *nechtějí* slyšet pravdu, protože pravda jim nesvědčí. Lítost proti Čechům vestěhovala se nyní z rakouských již do pruských časopisů. Tyto volají jako by z jednoho hrdla, že „by Rakousko nechystalo se k boji, kdyby nebylo Čechy a Maďary k tomu pobádáno“. Ano v jistém pruském listu četl jsem i překvapující větu: „Češi jsou vším vinni. Již po léta pudí vládu k válce s Pruskem. Hanlivé písně na Prusy slyšíš všude, ano jistý skladatel český, jmenem *Svetan,* napsal celou hanlivou operu „Braniboři v Čechách“, která se tuze líbí. Nebohý Svetan = Smetana! Co vše musí sobě nechat za jedinou dobrou operu líbit! Kdyby byl napsal *špatnou* operu, nebyl by čekal tak dlouho na provedení, nebyl by sobě získal nepřátel, nebyl by mnohokrát naplnil české divadlo, nebyl by dostal hraběcí cenu a v Berlíně, kdež by tuze rádi

slyšeli zpívat „Zle je, zle je, Brandeburci zde“, měli by ho rádi.

Na Karlovu náměstí ukazují nyní kluka obra. Pochází z Poděbrad, je tesařův syn, sedm let stár a tak již silen, že centy lehce vyzdvihuje. Mám ho v podezření, že je vlastně jen proto tak silen, aby dělal také demonstraci proti Prusům. Nebo do země, ve které se takoví kluci vytesávají, nebude procházka as příliš vábna! Neškodilo by z Poděbrad vzít malé tambory pro rak. armádu! Mezi hlučnými řečmi válečnými zvěděli jsme o něžném kvítku, které pučí skromě sobě ku radosti a jiným alespoň ne na škodu. Je to „spolek pro poesii“, který sídlí ve Vratislavi a tyto dny prý filiálku chtěl zřídit v Praze. Takový „schaeferbund“ by nám tak ještě scházel! „Spolek pro poesii“ — je to myšlenka, co? Co by as Malherbe těm flautujícím ovčákům řekl! Ptáte se, jak Malherbe přichází zde náhle do spojení? Inu Malherbovi představil se kdysi kýs básník, totiž takový jistý básník. A tomu řekl Malherbe: „Příteli! Nebyla-li vám dána alternativa mezi šibenicí a děláním veršů, prosím, nechte veršů!“ —

(Poste restante. — Pomlouvači mapy. — O nás se mluví! — Prahrubiánská historka. — Za oponou i před ní.)

△ V Praze, 7. dubna.

„To mne mrzí,“ stěžoval sobě před témdním milující otec, „každý rok obdržel můj Vincenc od nás gratulaci k svátku a letos nebude z toho nic, nevím najisto, je-li pluk jeho ještě v staré garnisi, nebo je-li jinde.“

„Lehká pomoc!“ zněla odpověď a potěcha.

„A jak to?“

„Pište mu do Berlína poste restante. Vypukne-li válka s Pruskem, jsou naši hoši za několik dní na Sprévě a pak bude váš syn zajisté mile překvapen, najde-li gratulační list již tam!“

Smělý ten náhled připomínal smělé podobné vtipy francouzského vojska táhnoucího r. 1859 k nádražím pařížskou ulicí Rivoli. Francouzům tenkráte přece se tak nepodařilo, jak sobě byli myslili a našim nemůže se zase proto poštěstit, že z vojny prý pra nic nebude. Tak alespoň tvrdí nyní již skoro všichni političtí astronomové, kteří potřebují ostatně jen obrátit tubus svůj, dle toho, chtějí-li vidět válku blíž či vzdáleněji, velkou neb až hravě malou. Tolik je ale pravda, že bujnokrevní ti politikové naši, kteří budoucnost netisknou, nýbrž jen oustně rozebírají a mapu evropskou místo u litografa nepoměrně pohodlněji u hostinského předělávají, že ti páni měli v dalekohledech svých samé *české* sklo. A ode dávna je známo, že české sklo ukazuje vše červeněji, růžověji. „Poste restante“ do Berlína byla věc již zcela jasná. Když velký Otakar zajel sobě až k severním mořím, proč by nedošli potomci jeho až tam, „Balt kde vlny pozvedá“ a nenalezli tam důkaz, že i mimo Knálovo kvarteto „Slovan všude bratry má“. To se rozumí, — kdyby se už jednou měla koruna svatovácslavská zvětšit, proč nezvětšovat hned *důkladně!* Proč

neměly by české pluky, když už jednou přerazí hranice, hned vše počeštit až daleko za Berlín, proč by neměly v Pomoří zařídit novou Podskal, „Kladderadatsch" přinutit k českým vtipům a z „Kreuzzeitungu" udělat český „Vaterland" !?

Je to všechno dobré, neboť v důvěře je již půl vítězství. Takto jsem ale přece rád, že se nebe jasní, neboť v těch rakousko-pruských pumách, a byť byly ve světle sebe růžovějším, není semene pro feuilletonistu. Ten potřebuje nezachmuřené nebe, klidné mysle, nezdupané louky a živé lidi; mrtví lidé nejsou pro humor a nerozumějí žertu. Jedna věc mne ale dle předpisu „Neue freie Presse" přece potěšila. „Děti svatého Vácslava", praví prostomilý časopis ten, „přece něco *docílili*, — to alespoň, že se o nich *mluví*." Nu, cíle svatovácslavských dětí stávají se dalekosáhlejší, v posledních dnech mluvily o nás i listy pruské co nejpilněji. Poznali jsme z toho, že vídenská journalistika není první a nejobratnější v Evropě, pruské listy dovedly nám právě tak nadávat. Ovšem jsme se ani jedněch ani druhých neprosili, aby o nás mluvily neb nám nadávaly; činí to ale přece a to s takou záští a s takým fondem hrubosti, že můžem zvolat s nebožtíkem „velkým" Bedřichem: „Kde se jen ti lidé nabrali času, aby se stali tak sprostými!" Budou-li jednou dějepisci roztřiďovat lidstvo dle nejvíc rozvinutých duševních schopností, bude stát v slovnících: „*Hrubián*; — viz *spisovatel německý*". V literatuře německé začíná se již zvláštní oddíl „hrubiánský" rozvinovat; básník Melchior Meyr vydal právě u Brockhause základní spis oddílu toho, jakýs system hrubiánství, jejž nazvali „Rozmluvy s hrubiánem". O tom svém hrubiánu, z jehož divných duševních skoků snad některé českému obecenstvu pro zasmání předvedu, vypravuje Meyr také následující pěknou historku.

Meyrův hrubián byl v jakés společnosti, ve které mluvil mladý nějaký človíček o prvních mužích německého ná-

roda co o nedoucích a charlatanech. Meyrův hrubián konečně se rozhorlil a prál: „Pane doktore, troufám sobě dokázati vám, že nemáte nižádným způsobem práva, abyste tak zle soudil o mužích oněch“.

„Jak to?“ tázalo se doktůrče.

Hrubián vstal, přistoupil k doktůrčeti, vzal je za pravici a vedl je, s půle násilím, před velké nástěnní zrcadlo.

„Podívejte se,“ zvolal ukazuje na obraz rozpačitého, „na tu postavu a na tu tvář. Podívejte se na to nízké čelo, sprostě vyhrnutý nos, beztvarná ústa. Podívejte se na ten výraz prostý vší ideálnosti, bez ducha a důstojnosti! Podívejte se na tu celou pitvoru hloupého mladíka a řekněte mně co studovaný člověk, smí-li takový chlap odsuzovati okrasy našeho národa!“

Doktůrče prý bylo skoro uraženo. —

Mimovolně beře ale český čtenář, čta Meyrovu historku, takového novinářského ničemu, který se opovažuje celému národu spílat, v myšlenkách za ruku, postaví si ho před zrcadlo a začne paralelní monolog: „Podívejte se na tu —“. Nu vždyť je známe ty tváře, netřeba je popisovat! Ti lidé žijou od nadávání, a kdyby poměry se zvrátily, budou žít od chválení nás

— ohn' irgend was zu treiben,
kann reizend er und wundersam
euch ueber alles schreiben,

zpívá týž Meyr ve svém „Bruder Lustig“.

Dnes jsem zabředl daleko do cizího, stalo se naschvál. Kdybych byl se pohyboval v kruzích domácích, nebyl bych se vyhnul nynější otázce porádní, totiž divadlu a tomu, co nyní s ním souvisí. Mluví se za oponou hlasitě německy a mluví se před oponou hlasitě německy; obecenstvo slyší jedno i druhé, protože se někdy mluví až příliš hlasitě, a není ani jedním ani druhým potěšeno!

„ROZMLUVY S HRUBIÁNEM“

△

Ve feuilletonu svém podotkli jsme již, že vyšla v Lipsku kniha s titulem nahoře uvedeným, která se připisuje švábskému básníku Melchioru Meyrovi. Skoro všechny časopisy německé mluví o knížce té s patrným potěšením, jako by byla skutečně obohacením literatury. Cena literarní je ale v pravdě jen skrovna. Jsou to rozmluvy mezi zdvořilým idealistou a hrubým idealistou, jsou drženy rhapsodicky, po německu frásovitě a při tom tak fádně, že všechny citáty, které jsme posud z nich nalezli v časopisech německých, pocházely z *první* třetiny spisu, — dále to patrně ani „čtenáři ex offo“ nepřivedli.

Co je vlastně ku chvále té knihy pohání? Inu, mimo to, že také u Němců nyní málo kloudnějšího vychází, jen pouhá maličkost: samolibost. Kdybys řekl, že jistý národ vyniká některou duševní krásnou vlastností, strhnou ti, kteří Němce „velkým národem dělají“, strašný pokřik, že vlastně Němci jsou u vlastnosti té vrcholem. Blocksberg svůj ovšem nemohou postrčit nad Davalagiri, ve všem ale jiném, co se *měřit nemůže*, mají se za nejobrovštější obry. Ano při vaření té oblíbené jejich „hubové polívky“ dostávají se někdy až příliš blízko k ohni a dovedou náhle dokazovat, že i v nepěkných vlastnostech jsou Němci první. Pak se vzpamatujou a podotknou, že mají sice duševní tu sílu k nepěknému, že ale většina vlastností krásných, humanita jejich, srdce a vzdělanost jejich jsou příliš známy, než aby atd. Nu a „Rozmluvy s hrubiánem“ na př. jsou jim důkazem, že i v hrubství dovedou být prvními. Staví knihu tu nad samé světoznámé „Listy Juniovy“, jež Anglii ostrou satyrou svou mrazivě provály. V tom je malilinké nedopatření. Anglický anonym vyznamenává se i satyrou i *upřímností*, německý anonym poslal do světa soptění švábského šlechtice, který v staromládenecké ne-

vrlosti chce a zase chce být hrubým, i když s hrubostí svou — uvnitř nesouhlasí. „Man merkt die absicht und — .“

Také to je lechtá, že snesou Němci takou míru hrubství jim samým činěnou. Však by jí nesnesli, kdyby naproti Švábu nadávajícímu nebyl ve spise tom postaven Šváb chválou oplývající, ano kdyby i hrubián onen sám se zálibou nedokazoval, že „Němec je nespravedliv jen sám k sobě, takto ale k celému světu spravedliv až k přehnanosti“, — zcela tak, jak na příklad vídenská „Presse“ mluví „Man merkt — —.“

Podáme některé citáty z rozmluvy *sedmé*. Český čtenář zaujímající naproti německému živlu, jak se tento v *celistvosti* své jeví, stanovisko zajisté vzorně objektivní, může sobě komentovat citáty sám.

Hrubián mluví: „Vidím na nás Němcích vlastnosti negativní — je to výsledek mé schopnosti, mého soudu — a cokoli vidím, skličuje mně. — Má-li povstat řádný organismus, musí členové ovšem o sobě něčím býti — a také chtít býti! Avšak u nás chce všechno, co členem býti má, *jen* pro sebe býti! *Sebe udržeti na útraty celku*, pro snahu tu mají Němci i náruživost a sílu.* Jsme Hamletem jen, když jedná se o působení pro celek. Máme-li ale jednati sami pro sebe a postaviti se naproti celku, nepřekáží nám reflexe žádná — pak jsme Fortinbrasem“.

„Každá část chce jednotu jen ku prospěchu *svému,* ku cti *vlastní!* — Ovšem se jí takto nedopídíme!“-

„Známá vlastnost Němců jest jejich záliba (!) ve všem cizinském. Na cizí plody hledí s láskou (!), na domácí s přísností, chladností a nedůvěrou! A jaká je toho příčina? Dobrosrdeční bloudové nalezali ji ve cnostech — ve velkomyslnosti a sebezapírání — a vytýkali jen nepravé užívání jich. Příčina je ale v neřesti — v jedovaté žárlivosti Němce na všechny, kteří jsou bezprostředně ko-

* V Rakousku dávno již se jim to vytýká.

lem něho. Nejprotivnější tvor na zemi je pro Němce — jeho bližný. Tohoto za osla považovati a vystaviti, je nejtužnější přání jeho duše. Pokud se mu to nesdaří, nemá pokoje; a je-li bližný náhodou kapacitou a silou a nikoliv oslem, — dovede-li mu oddolati a vynutí li mu uznání, tuť trpí nevýslovně!" — „Právník a umělec v Paříži neb Londýně žijící nepřekáží Němci. Ten smí být zcela geniem a díla jeho sladko se obdivují. Že je to dílo člověka, který mu nepřekáží, to mu je činí tak krásným — to mu poezii dýše! Za to dílo toho, koho vidí před sebou — dílo jeho soupeře mrzí ho tím více, čím je lepší a krásnější. Čím líbezněji před ním se blýští: tím více štípou ho závistivé oči a on může říci zcela poctivě: že učinilo dílo naň dojem nejhorší!" *

„Co se říci může o lidech vůbec, platí zvláště o Němcích, neboť Němci jsou nejlidštější lidé (!). Jeden jest proti druhému, byl a bude — bůh ví jak dlouho!"

„Také já bych doufal, nebo spíše byl bych co nejúplněji přesvědčen, že Němci by se v lásce sjednotili, kdybychom je mohli shromáždit na velké planině k obrovské pitce. Pokud by víno a pivo teklo a rty řečníků by oplývaly krásami spojeného německého národa, potud byli by sjednoceni — co bratři nejen země jedné, nýbrž i rodiny jediné! Kdyby se ale jednalo o určení nejmenšího puntíku, bylo by zase čestno nepoddati se, bylo by protestování nejsvětější povinností — a chaos by se vrátilo!"

„Němec není pouhým idealistou, on má zcela slušné materialistické nadání, jehož nejsmělejší zástupcové nyní vědeckou hnojivku po zemi rozstřikují; avšak idealism je konečně přece jeho síla, jeho útočiště — jeho neštěstí! Pouhá myšlénka jednotného krásného Německa rozechví Němce tak, že je při ní již úplně spokojen."

„Záhubný idealism je hlavně vinen ostudou, že Němec

* Lekáme se, že jsme se podobnému naučili tedy od Němců!

nikdy raděj nenadává, než když se začne vlastnímu národu nadávati (!). Při takové příležitosti dokazuje nestrannost podivu hodnou."

„Nahodí-li se ve společnosti německé otázka, který národ je nejpřednější, pojmenuje vám jeden, tváře se co nejdůmyslněji, národ anglický, druhý národ francouzský, třetí italský a čtvrtý snad docela ruský. I Turky chválili již Němci na útraty Němců (!?!); a mnohý by i Číňany výše postavil, kdyby troufal sobě vysloviti pravé mínění srdce svého. Kdežto tedy větší část podobně neněmecky smýšlí, žádají a doufají přec zase, že celek bude německý a žádají svorný slavný německý čin!"

Myslíte, že anonymus chtěl polepšiti Němce? Posuďte! Po hrubiánu Švábovi mluví zdvořilec Šváb a na otázku: *„Národ německý, který sama sebe organisovati nedovede, má býti povolán, aby lidstvo organisoval?"* odpovídá: ***„K tomu patří nejvýš vyvinutý, nejsvobodnější duch a největší srdce — duch a srdce, jaké má pouze Národ německý!"***

Vy vidíte, že Němec je naproti ostatním národům skutečně — strašně spravedlivý!

— „Man merkt die absicht und wird verstimmt!" —

(Přes Šumavu. — Černí myslivci. — Zmoklý klobouk a dienstmann v ohni. — Drobné klípky. — Pryč s přírodozpytem!)

△ V Praze, 14. dubna.

Jednou prý jim Fallersleben řekl, aby hleděli spíš doma se spořádat a nechali sáhání do dálky, všech výbojů i všech pomyslů na ně. Zazpíval jim písničku, že jen

mezi Francií a Šumavou
jim rostou jejich révy —

a předce kážou pruské listy výboj a zase výboj, jako by co nejpovolanější „pracovníci na vinici“ chtěli německou révu nést i za Šumavu. Po našich horách jsou ale ještě lesy a rostou na nich liskovky a liskovky jsou také dobré koření v rukou zkušeného zahradníka! Snad se Prusové o tom přesvědčí.

Jsem žádostiv, jak budou, přijde-li k válce, vypadat ty české dobrovolnické sbory. Budou vypadat civilně či vojensky, budou mít děla a bodáky, nebo válečné vozy, sudlice, smržovky a cepy? Nějaký fantastický človíček, nejspíš že kupecký mládenec a pochybný tenor, který s velkým asi rozechvěním a pln nerozluštitelných zárodků k pocitům zpívává „Das ist Luetzows wilde, verwegene Jagt“, poslal „Bohemii“ uniformovaný návrh na zařízení „Černých myslivců“. Sbor ten by první vrazil do Pruska, do první by se vrhnul bitvy. Vypadal by strašně, vše by měl na sobě černé, kabát, výložky, pas, čáko, všechno, snad by navrhovatel ani k tomu nehleděl, aby košile byla bílá. Jen na čáku by bylo něco bílého, totiž umrlčí hlava, kterou navrhovatel dle pravidla „de mortuis“ přece bál se očernit. „Bohemie“, nehodlajíc se zajisté zaměstnávat sestavováním „černých myslivců“, jednoduše návrh za-

slaný otiskla; „Tagesbote“ ale upřímně se proto rozhoršil — rozumím mu dobře, proč se horší. Bylo by to takhle strašne, kdyby se dokázalo, že může být v Rakousku válka naproti německému státu tak *populární*, že by se dobrovolníků jenjen hemžilo.

Ostatně by věru navržený černý šat málo se líbil v Čechách. Na nejrozmanitější šat vojenský arci se náš lid již navykl po roku 1848, od kteréž doby nastalo po Rakousku teprv střídání a stěhování se vojska. Po tu dobu znali ale venkované naši obyčejně jen pluk svého obvodu, v Plzni šat pluku Khevenhüller, v Nymburce na př. jen šat pluku Palombini. A když roku padesátého vojska rakouská již hrnula se proti hranicím pruským a klidným Nymburkem také děla a dělostřelci se ubírali, zavrtěl leckterý občan při pohledu na ně udivenou hlavou a podotknul: „To jsou ale divní Palombiňáci!“

Věděl bych jinou pokrývku než černé čáko, jíž by se Prušáci jistě lekli. To jsou ty *kropenaté* letní klobouky, které stávají se nyní v Praze módními, kterým se každý diví a nikdo nerozumí. Nejlepší vtip na strakatý ten nesmysl podařil se nevinné mysli jednoho venkovana. Stál na rohu Havířské ulice právě v okamžiku, kdy první těžké krápěje jarního lijáku o dlažbu se rozbíjeti počaly. Náhodou se ohlídne za sklo kloboučnického krámu, spatří kropenaté klobouky, běží ku dveřím krámovým a volá tam ochotně: „Pane kloboučníku, vyndejte si honem zboží, už vám zmoká!“ — A ještě jednu pokrývkovou módu přineslo nám jaro: veřejní posluhové nosí nyní jak krev červené čepice. Patrně se chce, aby byli posluhové již z daleka vidět. Pěkně jim to sluší, tuze pěkně; vypadají zcela pansky, „skoro jako studenti“. Jen aby úřadně ničeho se nenamítalo proti tomu červenému stejnokroji!

Člověk musí sáhnout i k černým myslivcům, k módním kloboukům a čepicím, když není jiného klepu, — třeba by se co pořádný feuilletonista za to styděl. Proč se ale nic

neděje, proč nahazují se věci jen nepatrné, jako že Vecko půjde k dvornímu divadlu videnskému, druhý tenorista německého divadla že „ausserkontraktlich" utek' a policejní úřadník, Čech a německý feuiletonista zároveň, že zrazuje německé dámy, aby nekupovaly k Lisztově „Alžbětě" český text. Na posledním případu není již pra nic zábavného, při nejlepši vůli nalezáme v tom jen vyprahlost citu a ducha, žádný ale vtip. Na tom, že Vecko půjde do Vídně, není také nic; šťastnou cestu! V tom je ale předce něco, že může někdo od německého divadla „*ausser*kontraktlich" utíct, jako by tam měli také někteří utíkání již v kontraktu!

Za to ale, že se neděje ničeho mezi lidmi, děje se tím více v přírodě. Jaro je zde se svou zelení, se svými poupaty, se svěžím vzduchem i pokoušejícími prškami. Žádný by nevěřil, jak šťasten jsem, že přírodě nerozumím. Totiž že nejsem přírodozpytcem. Také jsem jednou znával všechna ta naše jarní kvítka, která vesele kvetou ani netušíce, jak ošklivá latinská jmena mají; také jsem věděl o každém kamenu, o který jsem se uhodil, jaký stupeň tvrdosti po vědecku má: bohu díky, já to zapomněl! Příroda se má užívat jako vše, co je krásné a živé, nikoli zpytovat. Prosím vás, člověk je na př. rád, když nemá ani tušení o tom, že má nervy, a ví-li to, přál by sobě je silny jako provazy. A tu přijde fysiolog a demonstruje, že máte tisíce nervů a tisíce tenkých jak vlásek, velmi citelných a často churavících! O ti fysiologové! Jednou jsem četl pojednání jednoho takového pána a dozvěděl jsem se z něho, že černé oči jsou vlastně pomorančové a modré oči vlastně světle žluté. A s vědeckým vědomím tím má člověk jít na Příkopy a dívat se do dívčích očí!

(Vychladlé myšlénky. — Nový plyn a noví advokáti. — Roger. — Pomluvy „Oslí kůže“.)

△ V Praze, 28. dubna.

To bude jednou zajímavý kalendář, ve kterém nebude ani 12 měsíců ani 365 neb 366 dní! Bude tam stát: „Dne . . . . měsíce . . . . . o . . hodině odpůldne zastaví se náhle naše zeměkoule, zakolíbá se ještě jednou sem a tam a pak bude jedna polovice mít věčný den a druhá věčnou noc.“ Země přestane se kutálet a zastavení její bude jako obrovské světové kýchnutí, při kterém všechna voda a všechen vzduch přeletí na druhou stranu. Na vzduchoprázdné světlé polovici mžikem zhasne všechen život, jako když ptáčeti palcem hlavu smáčkneš, a na druhé polovici všechno zase ve tmě zmrzne, to se rozumí. Pospěš sobě pak, kdo chceš býti „nesmrtelným“, neboť téhož památného roku budou se psáti poslední básně, poslední referáty divadelní, poslední musejníky; kdo jsi hladov, pokousej ještě přírody, mnoho-li můžeš, kdo jsi ještě mládencem a pannou, rychle se ožeň a provdej, sic zůstaneš strašně starým mládencem a strašně starou pannou, a kdo jsi nezaplatil všech daní, popros slavný magistrát o exekuci, sic je zůstaneš věčně dlužen. Země prý již nyní pomaleji se otáčí, již nyní prý se na naší polovici den délí, astronomové to vědí, vědí i minutu, kdy přijde výše zmíněné světové kýchnutí, kdy se v předvečer naposled slavnostně na příležitostnou hru v divadle podíváme a naposled v hostinci slavnostně dlužni zůstanem, kdy se z rána naposled převlíknem bez přišívání scházejících knoflíčků, kdy odpůldne naposled vyjdem sobě na nábřeží a na Belveder, abychom pomřeli alespoň s pěknou vyhlídkou.

Opravdu to již cítíme, že se den nápadně prodlužuje, i ten němý plyn obce pražské to ví a nechtělo se mu ani do hoření. Za to prý přinutí jej dnes, aby k radosti praž-

ských obyvatelů poslušně a slušně hořel, žádných hloupostí netropil, začež pak budou také páni občané hodni a budou jej přijímat do domů svých za vlastní. Je skutečně potřebí, aby se u příležitosti té ukázalo kus občanského smýšlení, aby podporována byla obec, když něco většího a dobrého podnikne. Vždyť je do konce světa ještě daleko vzdor tomu, že „zima je již skoro jako jaro a jaro skoro jako léto“, a vždyť Jezovita pater Klinkowstroem pořád ještě myslí, že má svět právě ještě dosti času, aby se důkladně polepšil, ku kteréž důkladnosti nestačí světu jen tak několik lét při jeho známé křehkosti a hříšnosti. Do konce světa je ještě daleko, sic by se ta řada českých, nově jmenovaných advokátů musila poděkovat, že tak pozdě na leckterého z nich řada přišla. Byla to as radost v říši paragrafů! „Jen kdyby bylo již první pololetí pryč,“ vzdychl z nich jeden, „na počátku dostanu jen samé již *prohrané* procesy do kanceláře!“

A jako není ani pravá zima ani pravé léto, není také pravý mír ani pravá válka. Bojechtivci doufají, že bude válka na obě strany, s Prusy i s Italy. Pak by musilo Rakousko mlátit pravicí na sever a levicí na jih. Roger je toho důkazem, že může člověk také jednoruký dobýt rozhodného vítězství. Roger přišel, zpíval a unesl a rozechvěl. Každý souhlasí, že Rogerův hlas je vyzpívaný, a každý je nadšen jeho zpěvem; každý ví, že má umělou pravici a každý vypravuje zvědavým svým bližním, že pravice ta, která se hýbe, klátí, a spíná zcela tak, jako by byla živa, stála celých deset tisíc franků, — a přece každý zapomene na ruku a nechá se zachvátit hrou, tak živou hrou, tak vzornou, že možno mnohému se od něho mnoho přiučit. Proza bývá u každého zpěváka pouhou mechanickou, neohebně se klátící rukou, zpěvák obyčejně jako by byl mluvu zapomněl; Roger je v proze dobrým hercem, v zpěvu řídkým umělcem. Čím jsou léta pro něho! Proslavené své „Quel plaisir d'etre soldat“ hodí s takovou mrštností do

obecenstva, jako by byl jeho „George Brown“ pouhým ještě, avšak bujností překypujícím kadetem. Na postavě Rogerově nepoznáš ani dost malé nucenosti, je svěží jako by třicetiletá. Kord svůj tasí jen levicí, ale drží jej tak rytířsky a tak „řemeslně“, že věříš v dobrý šerm a výdatnou obranu. Při Rogerovi není teprv třeba obecenstvu přesvědčení vnucovat, že jest opravdu zjevem uměleckým (někdy prý se podobně u nás činí při rozličných zjevech uměleckých, tak že obecenstvo konečně v skutku neví, co je pěkného a co není, třeba by se nudilo při tom „pěkném“); Roger nesplete zdravý úsudek obecenstva, on jej spíše zbystří, a jediné, co je snad vadou, jest, že — zvýší požadavky naše na umělce.

Z jednoho požitku „potácíme“ se nyní do druhého. „Oslí kůže“, vydělaná, upravená a natažená čeká na obdiv Pražanů. Dnes prý má být počátek kultu, nebude-li osel tvrdošíjný. Alespoň od rána rozšiřují se Prahou pomluvy, že prý mašinerie pro dnešek ještě vázne, propasti se nepropadávají a křídla nelítají. „Ani sebe větší osel nebývá vždycky k potřebě,“ praví severoněmecké pořekadlo. Ostatně musíme vyčkat večera, abychom se přesvědčili, zda to nebyly pouhé pomluvy dobrého tohoto zvířete, které tolik již pomluvami trpělo. Tolik je jisto, že by nastal velký smutek po Praze, nebo „oslí kůže“ má zde již mnoho tajných přátel.

(Baüerle po česku. — Šťastné Sasko! — Blümchenkafé co válečný spojenec. — Bismarck a blind-Blind. — „Přišel okamžik!“ — Smutné loučení, „kteréž se zpívá jako“ —.)

△ V Praze, 9. května.

Nebožtík Baüerle napsal jednou v starších svých dnech komický vzdech: „Milion bych za to dal (tenkrát už platil milion skoro zrovna tak málo jako nyní), kdybych věděl, čteli ještě někdo mé věci!“ Dal bych také nějakou takovou bagatelu za to, kdybych věděl, čteli ještě vůbec někdo feuilletony. Pochybuju! Psát tytéž je nyní již dosti velikou prací, jakž teprv číst! Když člověk každého dne očekává zprávy, že Napoleon měl světodějnou řeč k některému vesnickému rychtáři, pomocí jejíž koriguje dějepisce Thiersa, že Viktor Emanuel podepsal Garibaldiho a Garibaldi že jde k vůli letošní villegiatuře do lombardských alp, že koleje ruských železnic pukly a Prušáci že s Rakušany o závod pospíchají, kdo z nich bude dříve na Brühlově terase v Drážďanech: — jakž může v očekávání tom někdo ještě číst onu harmonickou disharmonii, kterou nazýváno feuilletonem! Pancíř a gobeliny, — to může jen v řezenském museu vedle sebe viset!

Jakou ale musí mít teprv chuť ku čtení na př. v Sasku! Tam chodí již každého dne po snídani a po obědě na výšiny, aby se podívali k pruské straně, nejdouli již páni sousedé na nezvanou komisi. V Sasku jsou již na všechno připraveni, kasy prý zavezli do hor a obrazy z drážďanské galerie a klenoty ze „zelené komory“ uschovali také někam, nikoli ale snad do českého musea na Příkopech, jakž musejní naši kustosové již byli doufali. Sasku není tuze volno, ač sobě počíná zajisté srdnatě. Cizinci letos nepřijdou, hostince na Labi budou prázdny, nikdo nebude se obdivovat porculánovým neslušnostem v „Japonském paláci“ a nikdo pít dobré pivo při špatné hudbě wald-

schlösszchenské; anebo zas přijde příliš *mnoho* cizinců, ale těch, kteří neutrácejí. „Sasko má nejkrásnější bojiště ve světě," chválily tyto dny i rakouské i pruské listy. Šťastné Sasko, jak je asi pyšno na ten výrobek svůj! Zajisté že sobě Sasové asi myslejí: „Škoda, že nemůžem ta „krásná bojiště" nasolit a vyvážet jako na podzim ty tučné skřivánky; snad by nám ale vzdělaný svět byl za ten export právě tak málo vděčen, jako nám smrt těch několik tisíců nebeských zpěváčků vytýká!" Letos jim snad skřivánci při střelbě uletí, bojiště jim ale zůstanou k vůli příštím pomníkům a třeba se tedy ještě posilnit vzácnou saskou kuchyní, kteráž počíná švestkovou nebo čokoládovou polívkou, kteráž umění své vrcholí v beefsteaku s cukrem a skořicí, a kteráž na konec ti podá nepopsatelný nález svůj, průzračné to „blümchenkafé". Saská káva bude, doufám, nejlepším spojencem proti Prusům. Či snesl by Bismark, kterému pět výstřelů z revolveru neublížilo, opravdu takhle pět, třeba jen prostředně velkých koflíčků „blümchenkafé"? Pochybuju! Těším se také jakés síle, nesnesl jsem ale ani jediného koflíku. Je pravda, ve světě je mnoho náhody, mnohý člověk má mnoho štěstí, a jakož mnohá motyka prý z dopuštění nebes může se státi pistolí, může se zajisté také mnohá pistole z téhož dopuštění stát motykou: ale vystřelit dvakrát do prsou na půl kroku vzdálenosti a pomačkat jen trochu košili, to je přec již víc než náhoda a víc než velké štěstí. Přirozená vysvětlivka byla by zajisté v tom, „dass Blind nur blind laden konnte"; je ale dobře, že na prachu kulka neseděla a že Bismark nezakusil víc než trochu leknutí! Prušáci by toho jistě užili proti nám, bez toho prý byl Bismark řekl hned po činu: „Toť Polák nebo Rakušan!" Je ovšem divno, že tak jemné svědomí jeho ihned uhodlo, odkud by as rána přijít mohla; může být ale ubezpečen, že Rakousko nevyšle proti němu revolverů, nýbrž jen zcela pravidelné ručnice a děla přísně dle mezinárodního práva zakulacená a nabíjená!

Nevím, zdaž je vše již připraveno ku válce. Nyní prý se také ukáže, jak dobré bylo, že podržely pražské měšťanské sbory komando německé, neboť jak by to šlo, kdyby nyní musely na stráže a t. d. a to s komandem českým! A pak, vždyť by sobě musil p. Stefek zřídit válečného překladatele. Jakž by mohl promluvit jinak než: „Úloha diplomacie je dokonána. Přišel okamžik, kde meč musí rozhodovati. Já sám budu v čele armády účastniti se její nebezpečenství.“ A promluví-li těmi slovy královskými, jež podáváme jen v žurnalisticky plynném překladu, jakž by je mohl pronest než v německém jich originálu! Ovšem že by ostatní, to vlastně české měšťanstvo pražské bylo již komandem tím vymezeno ze stráží a t. d., beztoho prý ale u nás dostačí zcela dobře již vojsko řadové!

Četl-li ale skutečně někdo ještě tento feuilletonek můj, nechť omluví laskavě, že mluvím dnes již k němu tónem příliš opravdovým. Když celý svět mluví a píše o válce, jakž mohu sám jinak! Měl jsem se arci v čas zásobit alespoň na čtyry měsíce vtipem a dobrým rozmarem, abych každému oblehnutí oddolal; promeškáno je ale promeškáno a nyní je ažio již příliš vysoko a vtip i rozmar ještě dražší než cukr a rejže. Je mně, jako bych naposled volal gardu svou k parádě a mluvil k ní: „Úloha feuilletonu je dokonána. Přišel okamžik —.“ Belletrie daří se ve válce leda Tyrtaeům, feuilletony „domácí“ se posud ve válce nedařily nikomu, — protože jich nikdo nečte.

> Pokud, čím jsou meče, víme,
> pokud meč i pušku ctíme,
> není nebe na zemi!

tedy není také feuilletonů.

Možno, že se budu prozatím ještě několikkráte loučit, to ale neškodí, alespoň ne mně. Stane se to po každé jiným způsobem.

(„Mnoho dýmu“. — Pod mrakem. — Výroční dny. — Ztráty před vojnou. — Odročení radostí. — „Dem manne kann geholfen werden.)

△ V Praze, 15. května.

„Mnoho dýmu,“ praví Sardouův Benoiton o Napoleonově „srpnovém dni“ v Paříži, – „a nic víc,“ dodává proto mrzutě, že sloupce Moniteura nezvěstovaly také pro něho řád čestné legie. Benoiton zlobí se na ten den a předc musí o něm mluvit. Takové dny, o kterých každý mluvit musí, i když se zlobí, má každá země, každé velké město. „Země se v ten den schází do hlavního města“ : ve Vídni do Prateru v první máj, v Paříži na boulevardy v den Napoleonův, v Petrohradě na Něvský prospekt o první sanici, v Praze na Malou Stranu o sv. Jana, — vyhni se, nebohý feuilletonisto[,] takovému dni, nepiš o něm, můžešli, umlč jej, smíš-li! Buď mrzut, že ti ten den praničeho nepřinesl, buď mrzut, jak chceš, svět bude mít ještě radost z tvé mrzutosti, neboť čím více se ušklíbáš a svíjíš, tím líp se svět baví; ano chrli jed, mášli to nelidské štěstí, že jsi trochu také ropuchou, — ale něco dělat musíš, něco psát a mluvit musíš, sic nejsi „ani tím, čím jsi“, a to je už samo o sobě tuze málo.

Hradčanská jedna pověst dí, že sv. Jan Nepomucký v každém desítiletí jednou se na Čechy zamrači. Roku 1849, pokud se pamatuju, nejspíš že se mračil, neboť málo jen odvážilo se tenkrát poutníků do Prahy, a letos se dle slabého počtu jejich neusmívá také příliš vesele. Velkým udalostem předcházejí prý stíny jejich. Nuž letošní slavnost svatojanská zdá se již býti takým stínem, a „velké udalosti“ mohou tedy přijít, chtějíli. Ještě den dnešní, poslední již před slavnostním oktavem, tváří se co nejmrzutěji : vzduch je studený jako ocel, nebe má jako prachem učmoudlou šedivou tvář, a z mračen sypou se střely nezdravého deště,

— zkrátka i povětří je již mobilní a vynasnažuje se všemožně, aby skrovné hrstce těch odvážlivých poutníků, kteří předce do Prahy přibyli, křižácké jejich tažení učinilo se co nejnepříjemnější.

Výroční dny neměly by se vlastně nikdy zkazit, v tom ohledu měla by být úmluva mezi nebem, zemí i všemi jinými potentáty, kteří prý někdy slavnostní oktáv ještě líp zasmušiti dovedou než samo nebe i země. Každý takový výroční den, v nějž schází se *přátelsky* tisíce a tisíce lidu, má cos posvátného pro sebe. „Svaté jest to, co mnohé duše spojuje, byť spojovalo jen lehýnce, jak metlice květy u věnec víže," praví básník. O nejpěknější letošní věnec svůj, o ten svatojanský, jsme přišli, jak se zdá: metlice — společenské poměry — se rozdrobila; květy — krásné poutnice — zůstaly doma, na venkovských luzích, těžko je tam vyhledávat! Ztratili jsme tím všichni, Praha i venkov. Venkovský hoch přichází ve dny ty poprvé do velkého města, v němž jsou domy tak krásny, tak vysoky, že „by ani slepice jich nepřeletěla". Naučí se pro celý život mnohému, naučí se milovat matičku Prahu, zatouží po ní pak častěji. Pražský hoch zase naučí se znát venkovany, naučí se z neskrývaného obdivu jejich pýše na tu svou Prahu.

Každému z nás stala se zkrátka některá svatojanská slavnost něčím pro celý život památna. První moje stříbrné hodinky na př. datuji od jedné takové slavnosti, na čem by ovšem málo záleželo, kdyby — —; než jsem ale došel s nimi a s pýchou svou na Hradčany, byly mně ukradeny, čímž jsem poprvé byl přiveden k studiu „sociálních záhad". Od těch dob pomáhali i jiní lidé, abych poznával „zajímavější sociální" stránky lidského života. Není tolik druhů květů na lučině, mnoholi je druhů zlodějů v živo —; nechme však žertů, jsou nyní vynuceny, nelze to zapírat! Kolik jsme to skládali nadějí do letošního května, jež jsou vesměs tytam! Květen je až mrazivě studený, rok bude

musit být dle selského pravidla tuze ourodný, aby nám moučnatým zrnem svým nahradil toužené jarní dny!

Těšili jsme se na slavnost základního kamene pro velké divadlo národní. Těšili jsme se na bazar ve prospěch divadla národního; tisíce darů pěkných sešlo se pro bazar ten, na sto krásných prodavaček slíbilo ochotně podrobiti se zábavnému sprostředkování mezi oněmi předměty a mezi českými kapsami: tu přijdou válečná mračna, předměty bazarní musí se nechat složit do beden a krásné prodavačky musí samy „složit ruce v klín“ jako Hálkova šlechta. Měla být výstava Manesova orloje, měl být kněhkupecký bazar v Umělecké Besedě, mělo být ještě ledacos a velmi mnoho jiného a nebude nic, pranic, ba snad ani vojna ne, což by bylo konečně ještě nejpříjemnější ze všeho. Tolik je alespoň jisto, že ačkoli voláme „le roi est mort, vive le roi“, a bazary, orloj i vše jiné velmi ochotně překládáme z oktávu sv. Jana na oktáv sv. Vácslava, vojna by byla as to jediné, co bychom nepřekládali. Má-li být vůbec vojna, ať je raději dřív než později; v tom sirnatém vzduchu bez blesku a hromu nelze sobě věru ani pořádně oddychnout. Jen jistota dodává mužům plnou sílu jejich.

V Prusku, zdá se, že panuje totéž přesvědčení. Humoristický jeden list berlínský podal v tom ohledu pěknou ilustraci, pod níž stálo: „Wenn wir nur auch schon die pruegel haetten!“ — Čestnému takovému přání může být vyhověno!

(Zkamenělý smích. — Tři aforismy. — Anekdota Seldova. — Bismarkova největší vina. — Konec lidstva i trpělivosti.)

△ V Praze, 26. května.

Bismark prý se již rozmýšlí, Bismarka to prý již mrzí. Bismark prý se již neodváží. Proč? „Pro hloupost," řekl by český spisovatel, „pro věc nejhlavnější," řekl by bursovník, „pro peníze," říká pruský lid. Co tu bylo smíchu, špičatého, satyrického, panského, ruce-sobě-mnoucího, homérického smíchu v Prusku nad těmi rakouskými financemi! Český herec pan B. tvrdí vždy s pýchou: „Já mám dvacet osm rozličných smíchů — ani o jediný míň!" Dejme tomu, že je „má", on je potřebuje pro rozmanité situace, pro rozmanité charaktery, jichž prý ve světě je víc než dvacet osm; Prušáci neměli „ani o jediný míň" pro věc *jedinou*, pro ty nebohé, ztrápené a jak mimosa citlivé finance rakouské! A všechny ty smíchy scvrkly se jim nyní v jedinký a i ten jim zkameněl v pouhou ošklibu jako kdys Niobě slzy, — snad že pozřeli kousek Virgilovy „sardoae herbae". To bude dlouho trvat, než sobě zase trochu tváře spořádají! Je to ale vlastně „strom poznání", který je vyhnal z ráje finanční domýšlivosti jejich. Vždycky tvrdívali, že nemáme „prostředků k účeli", totiž peněz k válce, a nyní mají oni sice „účel", „prostředky" jim ale samým utekly tam, odkudž jich žádný Bismark více nevyvolá. Ne snad, že by peníze jejich vůbec byly zmizely; schovaly se ale hluboko, tuze hluboko do bezpečných temnot věrně poddaných kapes. V Prusku mají se věci as jak v celém ostatním světě penězi vzdělaném: víc je těch, kteří peněz nemají, než těch, kteří jich mají víc!

Ještě do nedávna žil v Prusku muž, který byl vzdor tomu, že byl miláčkem vznešených kruhů, přece mužem zcela rozumným. Ten sestavil zvláštní spis o penězích.

v němž o důležitém předmětu tom podal aforistické myšlenky vlastní a cizí. Vybírám z nich tři, a sice

první pravdu: že od těch dob, co jsou na světě milionáři, miliony lidu zase nepoměrně schudly;

druhou pravdu: že národ kladoucí hlavní a celou váhu svou v průmysl neb obchod, naposled i vlastenectví měří jen obchodnicky;

a třetí bohužel-pravdu: že meč činí sice muže, zlato ale také. Přenechávám čtenáři, jenž sobě od každého škrabáka musí nechat líbit hloupou poklonu, že je čtenářem „laskavým", aby sobě sám nalezl vnitřní spojení mezi uvedenými třemi větami. Bismark vidí, že jeho věrní již volili, a mohou-li být muži pomocí zlata, že o meč „konečně tak tuze přílišně" nestojí. Ano, ano, vyhynou-li někdy války, vyhynou jen pomocí peněz, a když sobě v budoucnosti některé velmoci válku vypoví, poštvou finanční ministry na sebe. O ten blahobyt nás ještě daleko přivede!

V Prusku měl blahobyt vždy velkou váhu, ve všech vrstvách vyšších i nižších. Freiherr von Seld, vypravuje anekdoty ze života krále Bedřicha Viléma IV., sděluje také jednu žertovnou z nejužšího kruhu dvorního. Mluvilo se tu kdysi o vyšších a nejvyšších panstvech, která návštěvou se očekávala.

„Poslouchej," pravil král ku královně, „ti — přijdou také!"

„Co to bude zase stát," podotkla královna.

Král pokrčil lehýnce rameny: „*Proto jsme velmoc, to už tak závod náš vyžaduje!*"

Víte ale, co je Bismarkova hlavní a největší vina?

„Bismark bude mít mnoho na svědomí!" prál jakýs pán ondy ve zdejším hostinci.

„Ano! Snad že na sta tisíc lidských životů jeho choutkám v oběť padne!" přikyvoval druhý.

„Což je o to! Lidé se zase narodí, — ale o to jde hlavně, že industrie naše utrpí, že mnoho německých obchodníků

a průmyslníků pohyne. Bismark ublížil německé věci v Čechách k neuvěření!" — *Doslovně pravdivá pražská rozmluva!* — Kdyby nebyla „německá věc" na světě, nebylo by na lidstvu ani záleženo!

V celku je to ale velmi chvalitebno, že lidé myslejí již na „poválčí", abych jednoho z Kalinových nejnešťastnějších slov užil. Tedy po válce narodí se místo padlých Čechů jiní a německá věc utrpí? To s tím roděním se po válce je zvláštní věc a máme i historika českého, který upřímně považuje za pouhý *zázrak*, že prý „po každé válce rodí se mnohem více dětí než v míru obyčejném."

To by bylo pěkné, aby genus „homo sapiens-Linné" takhle vymřelo! Vymře-li jiný druh živoucích tvorů, zachováme sobě vycpanou památku jeho v některém museu, nebo dovedem alespoň palaeontologicky sobě ho zachovat. Kdož by ale zachoval památku hominis sapientis, kdyby moudrý druh ten vzájemně se povraždil, jako pověstní lvové mnichovských „Fliegende blaetter?"

Vida, my již zase žertujem, a přece není válka ani o coul vzdálenější než byla dříve! Tím je ale vinna délka příprav, a vše co trvá dlouho, stává se znenáhla nudné. Možno, že z nás budou znenáhlým přivykáním sami Artemisové, Athosové a Porthosové, že budem pod samými hřímajícími děly karty hrát a špatné své vtipy dělat. Lidstvo je strašně blaseované a vidím v tom rukojemství, že válka nebude dlouho trvat. Potrvá-li tři neb čtyři neděle, omrzí již obě strany; armády si lehnou a budou volat: „Pro všechno na nebi — jen už zas něco *nového!*"

(„Mailuefterl" umřel. — Z doby citar. — Oposice slavíků. — Tyrolské jodly a české plácačky. — Vojna, Horvaté a my.)

△ V Praze, 9. června.

Kreipel umřel. Byl cizinec a přece náš, alespoň nám Pražanům náš. Mnohý a spíše ještě mnohá, arci neví hned pro okamžik, kdo ten Kreipel vlastně byl. To neškodí; v Harcu myslejí podnes, že je Barbarossa, v Šumavě posud, že je Jozef II. císařem; Kreipel byl také králem a ač ho mnozí dle jmena také ani neznali, panoval přec a vynutil víc slzí — rozkoši než kterýkoliv jiný panovník. Zkrátka, Kreipel byl komponista praznámého, přepohnutlivého „Mailuefterlu."

Byla jistá doba, ve které za sklem každého krámku mohl's čísti oznámení, že z pouhé ochoty se tam udá adresa učitele na citeru. Tenkrát bylo v Praze víc citer než vrabců a každý desátý člověk odříkával základní větu, že „na kovových strunách se hraje nápěv a na střevových že se přiznává", při čemž sobě ani jediný nepomyslil, že je to mimo citeru také v životě podobné a hlupák že vždy jen přiznává a *kov* že vždy hraje melodii. Tenkrát sepsal každý veršovec alespoň jednu ódu na Amfiona, vynalezce citer, každý gymnasista překládal text Kreiplovy písně do májové své češtiny a z každého okna slyšel's buď Meysedrovy variace, buď „Mailuefterl" nebo „Wann die schwalben". Sám se přiznávám, že jsem spáchal gymnasijní překlad, který začínal krásnými slovy: „Když májový větřík po slzičkách jde." — Ani už nevím, jak jsem si jej myslil po slzičkách chodícího, to ale vím, že jsem zpíval píseň tu rád, tuze rád, a vždy s převřelým citem a přehanebným hlasem. A podnes pláče tu píseň rozechvělá čepčářka[,] pláče ji flašinet, a ani flašinet ani čepčářka netuší, že *tvůrce* písně té umřel teprv tyto dny. — „A ještě jednu slzu," řekl by Offenbachův Pluto.

Přišel mor na pěvce. Osm set slavíků schytali v Rakousku a chtěli je odvezt do Mexika. Kolik tisíc tisíců písní ubrali tím evropskému vzduchu, kolik duší ubrali našim hájům, kolik útěch milostným bolům jarních nocí! Lidský pěvec v emigraci pěje tím dojemněji, pěvec opeřený zarmoutí se a umře, — v neštěstí nedovede zpívat, disharmonie mu není životem. A což by nebylo těch osm set slavíků, byť se i byli usadili v azteckých hájích, byť byli rozzpívali se krásně tam na vanile i kopaivě jako u nás, spíše disharmonii přivedlo do krajů cizích než rozkoš? Na lučině vykvetou ovšem nejrozličnější barvy a přec je na lučině soulad, v lese ozývají se arci nejrozmanitější hlasy a přec je v lese harmonie, ale všechny ty květy patří právě na onu lučinu, všechny ty hlasy do onoho lesa, — a slavíci evropští patří právě do Evropy, proto také pomřeli, kdy je byli na loď připravili.

Každý kraj má svůj hlas, jenž v cizině se vyjímá cize. Přesvědčte se o tom a jděte do některé pražské zahrady hostinské, jež nyní zase společnosti tyrolských pěvců znepokojují. Ty jodly, to výskání, to kokrhání, ty dřevěné harmoniky, vše to připadá tak hrubě, tak divně! A přece po každém čísle jejich „produkce“ je tak hřmotný potlesk, že bychom litovali naše obecenstvo a krasochuť jeho, kdybychom neviděli, že chce obecenstvo jen se revanžovat za jodly — plácáním. Pěvci tyrolských alp však berou potlesk do pravdy a podívejte se jen na jejich krok, zrak a úsměv, co v něm uměleckého sebevědomí! Zde je viděť, že každý pěvec je v písni své králem!

Obecenstvo tedy posud nevěří ve válku, je veselé, zpívá a nechá si zpívat. Co má feuilletonista v tom dělat než zpívat s sebou?

> Nun soll ich sagen und singen
> von trommeten und schwerterklang,
> und hoer' doch schalmeien klingen
> und hoere den lerchen gesang —

tak nezpívám sice já, ale citát ten hodí se předobře na situaci. Německý rejthar páně Jiskrův ještě nevyrazil a pan Fridrich Uhl, který byl do „Presse“ napsal: „Prusové že se bojí jen Horvatů? Dobrá, pošlem tedy Horvaty na ně!“ — také ještě neposlal ani jediného. Jak sobě to as pan Uhl myslil se svým posláním! Zdá se, že nyní Horvaté Vídeňanům se tuze líbí, jindy se ani polovic tak nelíbili a nejspíš že přijde zase doba, kde o nabytou nyní polovici kles[n]ou. Je právě doba války a finančních kalamit, agio dnes vystoupá a zítra klesá, čin a člověk mají cenu posud neurčitou. Ostatně je stará pravda, že čin a člověk nejsou nikdy stejné hodnoty, čin podrží obyčejně provždy stejnou váhu svou, jížto jednou nabyl, člověk ji obyčejně ztrácí, — alespoň u vídenských feuilletonistů.

Sdělili jste ondy ukázky, jak pruské listy nám, Slovákům i Horvatům nadávají. Já se tomu nedivím, vidímť v tom, že literatura může skutečně do lidu vniknout. Od Schillera až do Kollatschecka líčí se jim Čechové, Slováci, Horvaté i j. vždy co loupežníci atd., oni tedy mluví dle básníků a myslitelů svých! Šťastný národ, který má tak velkou literaturu, že se může z ní *všemu* učit!

Jeden úkaz věstí ale blízkost války přece skoro již neomylně. Pražské slečinky totiž mluví nyní nepoměrně více němčiny než jindy, proto že je v Praze nyní o něco víc důstojnictva než jindy. — Či tak, vždyť my nesmíme v journálech ničeho sdělovat o vojenských pohybech!

NOVÉ SLOVO O STARÉ VĚCI

Mluvím o něčem, o čem jsem již vícekráte mluvil, o *divadelní censuře*. Mluvit o něčem již omluveném a zmluveném je smutnou výsadou journalistovou, jemuž řekne čtenář s největší nonchalancí do očí: „Což pak sobě myslíte, že si pamatuju, co jste mně už jednou řekl?" Musíš opakovat a přece se nesmíš opakovat; byť i laskavější čtenář se mlhovitě pamatoval, je tvou povinností, aby se přec nepamatoval a aby připadala mu věc stará zase novou. A proto píšu opět o cenzuře divadelní, která v novější době naší připadá mně jako lusky agátové, jež visí na stromě do června — člověk ani nevěří v nové jaro, pokud ty lusky loňské na stromě jsou.

Již je tomu dávno, co Boerne napsal, že je Rakousko jako by svým vlastním náhrobkem. Je tomu tak dávno, že už to není pravda, bohudík! Mrazy nehod tu skálu protrhaly, vzduch času ji zvětral, větry volné zanesly ze šťastnějších krajů mladé símě na ni, skála zapadá v zeleni živé. Zapadá? Ještě ne, jen místy se kryje, místy strmí ještě naze, je v tom ještě strakatina. Takovým nahým místem podobá se mně cenzura divadelní. Nyní, kdy se již i porot, ano i porot pro tiskové záležitosti domáháme, kvete potaji bujně dále zbytek z oné doby, ve které i Bach i poddaní jeho byli ve věčném strachu, vidíme kvést cenzuru divadelní, censuru to *praeventivní* — a pro herce *nejen* praeventivní! Či smíme jen pomalu ku předu? Je *věčný* přechod také přechodem?

Ovšem, mnohý ji nevidí, mnohý zví o blahodatném jejím působení jen z časopiseckých notic, když mu vypravují, že byl ten neb onen herec zase na policii volán, penězi trestán, důtkou obmyšlen, snad docela i zavřen. Nebo snad se toho ani vůbec nedozví, či četl snad někdo, že herec p. *Frankovský* byl v minulém právě temdni po celé dva dny zavřen? Takové věci přihazují se dost často, že nám to

skoro už ani nestojí za řeč. Ví o tom ale *velmi dobře* na př. spisovatel, který sobě dost hlavy naláme nad knihou již cenzurovanou, nechápaje pro celý svět, proč as to či ono bylo závadno, modrou tuhou vymazáno a vzadu pod pečetí, ouřadním podpisem, černožlutou šňůrkou a u průvodu potřebných k tomu paragrafů věrně a obšírně vyznamenáno. Někteří bláhoví myslejí, že v ohledu tom děláme přec nějaký pokrok. Ano před zcela kratičkým časem škrtal slavný ouřad všude, kde bylo napsáno „národ", „hlas národa", „síla národa", a možná že myslil, že tím národ vezme do opravdy za své. Ač nevím, nemyslí-li to posud, vím přec, že škrtá nyní věci sice jiné, avšak ne méně „nebezpečné". Züngl napsal kus „Náš pan soused" — bůh mu ten spisovatelský hřích odpust, já nemohu — a v tom kuse *bylo* následující místo:

Jirka (Němec): Půjč mně šesták.

Vašek (to se rozumí Čech): Nemám.

Jirka: A to chcete stavět národní divadlo?

Vašek: Drž hubu! Spíš je vystavíme, než vy jedinou lodičku pro německou flotu!

Možná že by se bylo té německé flotě, která není, ublížilo, zkrátka, proložená slova Jirkova a Vaškova jsou nadobro závadna, modrou tuhou vymazána, a tak dále ut supra. Tu pak arci sedí spisovatel nad censurovanou knihou všecek zoufalý, neboť neporozumí a gruntu se nedomaká, aniž z „poučení" nynějšího naučí se pro budoucnost způsobu, jak smí a má vtipkovat, stylisovat a psát. Arci ho upozorní modrá tuha po druhé, po třetí i po desáté, a spisovatel nemusí se právě domýšlet, že rozumí sám všemu, neb že jen rozumět ***má.***

Nemohl by dramatický spisovatel být těmže pravidlům a zákonům podroben jako jiní lidé, a trestán teprv pak, když skutečně něco spáchá *proti*zákonního? Má se nevinným myšlénkám, na něž by žádný trestní paragraf se nehodil, lámat vaz? Nesnese obecenstvo papriku a ne-

snese Rakousko aplaus divadelního obecenstva? Vždyť ještě ani kousek malty s Rakouska proto nespadl a obecenstvo aplaudovalo už často, neboť je to obecenstvo již jednou v celém světě takové, že dovede sobě vybrat příležitost k demonstrativním aplausům, *kdykoli* toho potřebu cítí. Pak se objeví každá nedostatečnost censury, pak by bylo nejlíp celé kusy zapovědít, — pokud se ale milostivě dovolují, měla by ouzkostlivost přestat, měla by především přestat *censura myšlének!* Což nemá zákon dost jemu zodpovědných: intendanta, ředitele, spisovatele?

Dušičky cenzurou porubaných myšlének, vět a slov dají se tedy pod pokličku a dává se pilně pozor, aby při představení žádná neuletěla. Poněvadž ale kniha z censury vyjde někdy velmi pozdě, někdy až v samý den představení, po odbyté poslední zkoušce, musí pak herec znovu začít se učit seznamu toho, co je vymazáno. A když se zapomene a úlohu příliš dobře uměl, vylítne dušička — a pan Frankovský jde na dva dny do chládku, proto že spáchal něco a řekl na př. slova: „rozmilá lůzo“, která říci neměl. Cenzura nejspíš viděla, jak to bylo na panu Herbstovi ošklivé, když vyslovil „lůza“ veřejně! Imunita poslanců chrání ale Herbsta i na divadle a i před zpomínkami a pan Frankovský byl tedy také za to trestán, že úlohu uměl příliš dobře. Skoro bychom se mohli bát, že nám to herce zkazí, kdyby — — — chom chtěli udělat laciný vtip.

Někdy se ale také stane, že herec nechá se humorem, dobrou situací a vábnou příležitostí svest ku vtipu vlastnímu — „na nějž spisovatel zapomněl“, „aby se kusu pomohlo“, jak herecká fraseologie praví, „k vůli aplausu“, „k vůli rozesmání“, jak obecenstvo říká. Je to proti dramaturgickým pravidlům, ani kritika ani policie toho neschvalují, jen že první obyčejně mlčí neb kronikářsky registruje, tato pak předvolá, vyšetří, důtku udělí, pětku neb desítku trestu neb i místo peněz „časové relutum“ diktuje. Má-li herec *mnoho* humoru, je arci častěji předvolán, vyše-

třen atd. Známo na př., že pan Šamberk hrál „Žvanila“ s takýmto nadbytkem humoru. A tu řekl jednou: „Já už mozku nepotřebuju, jsem teď v redakci „Tagesbote“.

A byl vyšetřen a trestán.

I opravil se po druhé: „Já už mozku nepotřebuju, jsem teď v redakci „Morgenpostu“.“

A byl po druhé vyšetřen a trestán.

I řekl po třetí k herci podávajícímu mu sedadlo: „Děkuju, já už seděl!“

A byl po třetí vyšetřen a trestán.

I řekl po čtvrté k témuž při témž: „Což pak myslíte, že peníze kradu?!“

A byl po čtvrté vyšetřen i trestán.

Pan Kysela byl důtkou obmyšlen za to, že řekl o Rogerovi: „Vida, ten se už nyní přiučuje češtině, a žijou lidé po mnohá léta mezi námi i od nás a nechtějí o nás ničeho vědít!“ — Pan Sák byl trestán za to, že řekl co Bartolo o Almavivovi: „Řeknem, že krade stříbro!“

Bartolo a měšťanosta saardamský a jiné a jiné staré úlohy mají ale v celém světě právo na extempory a nové úlohy sobě právo to berou. Také neslyšíme odjinud o vyšetřování leda tenkrát, když se extemporuje něco skutečně „mastnějšího“. Z neslyšení mohlo by se snad i soudit, že se jinde ani ničeho „z pátra“ nepronese, čili „nezpátrá“, jak by se extemporování nejlíp přečeštit mohlo! Byla by to mýlka, zpátrá se dost a dost; od Kieslova procesu na př. zpátral prý na německém jevišti sám prorok Nael mnoho, — — nikoli, porovnání vede někdy k denunciaci a s tou věru nechci skončit ani dnešní ani ostatní život svůj!

Vím, že nemůže ani úřad, ani úřadník za to, *musí-li* trestat; přál bych ale a myslím, že by měl muset jen tam, kde je něco opravdu proti *zákonu* a něco vůbec trestuhodného spácháno. Měla by být v tom jasnost a určitost, *pevný zákon* a vedle toho všemožná *liberalnost*. Je snad již čas, neb jak praveno: *věčný* přechod *není už ani přechodem*.

(Při jasnící se situaci. — Démanty v úkrytu. — Návštěva sousedská. — Časové nálezy.)

△ V Praze, 16. června.

Je jiný vzduch, člověk dýchá volněji. Nechť jsou telegramy o vpádu Prusů do Sas již pravdivy neb ne (v okamžiku, co toto píšu, nelze rozhodnout), zpráva ta přivedla do situace již jasnost. Obecenstvo sobě oddychlo, obecenstvo čeká jen ještě na císařský manifest, aby zvolalo: „Konečně se stalo, konečně strhlo se mračno tak dlouho oblohu zastírající!“ Není trapnějšího pocitu nad dusno před bouřkou, v bouřce samé je již volněji, proto že víme, že každý liják se vyprší, každé hromobití dohřmí.

Ode dneška má Praha patrně jiný zjev. Každá tlupa vojínů zajímá nepoměrně víc než včera, na ulicích je čilejší hovor, v oživených oknech se jeví čilejší zvědavost. Bašty na nádraží jsou v stálém obležení. Sta lidí dívá se dolů na prskající lokomotivy, jako by z kouře jejich chtěli vyčísti augurská proroctví. To ticho celkem dole v nádraží panující jim nevyhovuje; avšak přece zůstávají zde po celé hodiny a upírají zraky na nádražní kolny, pod nimiž se procházejí cizí nám postavy. Jsou to *saští* vojáci střežící tu na tisíce pytlů přivežených s sebou potrav. Pan Beust zdá se rovněž energickým jako pan Bismark a rozhoduje i vykonává vše rychle.

Včera vezli prý také Prahou klenoty saské, — jak vděčný by to byl předmět pro feuilletonistu v době jiné, jak krásně by mohl popisovat ty démanty s velikosti „holubího vejce“ a „vlašského ořechu“ (jak je neklenotníci popisují), před kterými mnohá zajisté čtenářka česká stála v Drážďanech obdivujíc, vzdýchajíc i naplňujíc duši svou opalisujícími touhami a průhlednými přáními! Kdyby ale bylo jen těch démantů; což pak ty rubíny, ty granáty, ty malachitové skvosty, — ach ta „Zelená komora“ drážďanská spůsobila

mnohé nešťastné přání, ty skvosty její čin[í] tak mocný dojem, že ho ani seslabiti nemůže nemotorný výklad „komorních vykládačů“, a to je dost! Teď vykládači nevykládají a démanty se třpytí jen pro sebe, nedůvěřujíce cizímu slunci. Škoda! naše obecenstvo by se zajisté rovněž rádo na ně podívalo, jak rádo pohlíží nyní na saské vojíny po jednom neb po dvou ulicemi se procházející.

Polo cize a polo důvěrně pohlížejí Sasíci na cizí jim město, o němž každý z nich přemnoho a mnohý z nich i mnoho strašného byl slyšel. Důvěra jejich vzroste za den a noc. Již nyní nevidíš žádného z nich procházeti se samotného, Pražané se k nim přidružují, sprovázejí je, vysvětlují vše ochotně a nechávají sobě vypravovat.

„Co se Vám prozatím v Praze nejvíc zalíbilo?“ tázal jsem se jednoho.

„Prozatím? — Příkopy!“ Dál ale než na Příkopy nebyl vůbec ještě přišel, je tedy naděje, že se mu bude po Příkopech líbit Svatováclavské náměstí, pak třída Ferdinandova, pak nábřeží a pak — celá Praha. Byl z Lipska a ptal se mne, máme-li zde také nějaký „Rosenthal“. Odporučil jsem mu Stromovku nemoha zamlčet, že je Stromovka o tolik příjemnější než Rosenthal, o mnoho-li je v ní — méně komárů. Sasík se usmál při porovnání tom s domácími jeho sady, v nichž Poniatowsky zahynul, jimiž Halštrov líně protéká a parní ubíhají loďky, skoro tak velké jak mlýnek kávový.

Krásná je ta saská země, ten klidný kraj světových bojišť a nasolených skřivanů, „butterbemmchenů“ a „bluemchenkafé“, vodnatých polívek a cukrovaných beefsteaků. Ještě krásnější bude, až do něho zanesou vynálezy české kuchyně. Nebude to zajisté zisk nejmenší! Prozatím je jim tam arci nevolno, třeba bych nevěřil, že tam panuje dle jistého telegramu strach až ***„panický“.*** Prusové jim prý vtrhli až do Budyšína, — byla by v tom divná hříčka osudu, že by první vtrhnutí vojů braniborských platilo

zase krajině — *slovanské!* Již dříve šly soukromé zvěsty, že ku vpádu do Horní Lužice určen pruský pluk dolnolužický, tak zvaní „ostrované ze Spreewaldu“, — snad aby se dokázalo, že v pravdě nastává „boj bratrů proti bratrům“.

V Praze přihodily se mezi tím dva nálezy, které jsou opravdu časový. Při kopání základů domu jednoho nalezli pruské koule, a nedaleko odtud v základech domu jiného nalezli staročeské groše. Není to zřejmé poukázání, abychom Prusy za to, co nám kdy dříve učinili, vyplatili mincí staročeskou? Banka česká mívala v ohledu tom vždy dobrý kredit — myslím, že nyní ještě úvěru přibude! Kdosi navrhl, aby se nalezenými koulemi pruskými započala krvavá hra; je pravda, měly by se jim tam do Pruska hodit, protože sobě Prušáci pro ně do Prahy zajisté nepřijdou.

Nejzvláštnější ale novinka posledních dnů byla ta, že jistý lékař podával v novinách důkaz, že Bismark je rozhodně pomaten. „Er leidet an groeszenwahnsinn,“ prál; byl tedy dost ještě laskav, že mu přisoudil alespoň nemoc dosti příjemnou! Šťastný Bismark, jenž nalezl tak upřímného přítele!

Z POHRANIČÍ SASKÉHO

△

Praví se o journalistech, že přiletí a proletí všudy jako šíp, že v jednom okamžiku vidí, myslejí i již píšou. Není tomu ale vždy tak, alespoň „nalezl jsem sama sebe“ dosti dlouho se dívajícího na př. na dělníky, kteří ničili Sasům náležející koleje v libereckém nádraží[,] aniž by mne bylo napadlo pomýšlet na psaní. Koleje jsem arci vídal po nádražích často již vyzdvihovat, ale ty pověsti válečné, ta všeobecná napnutost, zkrátka ta doba nepokojů, jakýmž Čechy již po desítiletí odvykly: vše to nechává dívati se nás na sebe menší událost se zrakem mnohem napnutějším a citem nepoměrně živějším.

Dělníci vypravovali, že prý nebylo lze zrušit všude koleje celé, že se vyndavaly jen těžké železné spojky a železné přesmyky; Prusové prý dovedli zbytků přece ještě užit, kladouce přes mezery koleje zcela *rovné*, tak že jízda byla sice možna, po amerikánsku ale nebezpečna. Kolejí rakouských dosud netknuto, železné to znamení Prusům, že prozatím jen až k hranicím a ani krok dále!

Ovšem, jak dlouho ještě či zda snad beze všeho přetržení *širšímu* obecenstvu budou koleje ty ve volné službě, nelze od večera do rána, od rána do odpůldne určit ani úřadníkům nádražním, kteří závisí na rozkazu z dálí. Za to bují v obecenstvu pověsti jako kapradí v stínu a než vlak odjede i než přijede, jsou cesty k nádraží vedoucí jako by posety lidem! Jen že před příjezdem má lid ten jinou tvářnost než před odjezdem. Před *odjezdem* tlačí se dlouhým tahem k nádraží hlavně ženy a děti, vůbec ti, kteří osudu a jeho choutkám nevěří, kteří jdou osudu sami s cesty bojíce se, že osud by se jim nevyhnul. A bojí-li se žena i s dětmi svými, třeba by bezdůvodně, proč by muž nenechal je odejít na místa, kde jsou pak klidnější i tišší! Kdož by se tu divil, že je i dosti červených očí i dosti vzdechů; vždyť vyrušuje nás každá cesta, jakž teprv ce-

sta rázu tak výminečného se zdánlivě neurčitými vyhlídkami a možnostmi. Cesta z domova jen tenkrát těší, když je zcela dobrovolna, sebe menší obmezení dobrovolnosti té činí nám cestu již lhostejnou, ne-li protivnou. A kdož by se divil, vidí-li, jak mnoho malicherných ano zcela zbytečných věcí vlekou vystěhovalci s sebou! Stěhují někteří i peřiny i slamník i dřevěné hrubě sbité lože, někteří stěhují také kuchyňské nářadí, zkrátka vše, co jen uvezt a unest mohou. Vždyť se loučí jen neradi od domova a když již myslejí, že se stěhovat musí, rádi by celý ten domov vzali s sebou až na nejdrobnější drobnost, která je jim také kouskem drahého domova. Až se po třech, po čtyrech neb něco více dnech vrátí zpět potěšeni a rozradostněni, s jakou pietou rozestaví zase každý kousek nářadí na dřívější jeho místo a to místo zůstane mu zajisté již pro vždy; máť svůj závažný dějepis, který bude i vnukům ještě zajímavý!

Zmíním-li se ale o slzách a vzdechu ženském, jehož ostatně i každé obyčejné assentování vojenské v nejpevnějším míru vynutí dost a dost, jsem již hotov s výpočtem zjevů plynoucích ze strachu a poděšení. Na místech pokračujícím Prusům nejbližších panuje věru až překvapující klidnost, spojená s odhodlaností; kdyby byli ozbrojeni, stěhovali by se snad také, ale blíže k Prusům, aby jim konečně první rakouské pěsti u „vděčnou" pamět přivedli. Mezi Libercem a Prahou panuje taková shoda náhledů nyní, jaká nepanovala již hezky dlouho. Továrník Liberečan, jedoucí se mnou týmže vlakem, ukázal oknem na naze strmící Ještěd a pravil: „Tady bych dal pak pomník postavit, tak vysoký, aby naň viděl váš pomník od Kolína!" To by byl ovšem pomník výše znamenité, vyhověl by ale důkladně alespoň výši přání veškerého obyvatelstva českého.

Arci, Liberec utrpěl by válkou již tenkráte, kdyby jen dovoz uhlí byl a zůstal na nějaký čas přerušen. Co Liberec.

to továrna, a co továrna, to značný konsument uhlí. Uhlí je denním chlebem továren. Bez něho musili by v práci ustat neb výrobky zdražit, i kdyby nebylo žádných jiných svízelů s válkou spojených. A ustání v práci, značnější zdražení výrobků ubralo by zase dělníkům výživy a těch je zde na tisíce. Proto také lehko uvěřit, že není v nynějším okamžiku rozhořčenějších nad Liberčany a kdyby Bismark chtěl zvědět, kolik asi set rozličných příjmí za krátký čas obdržeti možno, nechť sobě koupí lístek na nádraží libereckém a sveze se několika štacemi. „To je chyba, že dějepis vypravuje o válkách; musí se také o její původcích zmínit a třeba by je někdy na místo pravé postavil, je to místo předc jen vždy z mramoru a příliš dobré pro ně! Herostratové a Neronové zůstanou věčni, třeba by se jim nadávalo,“ filosofoval zmíněný již továrník v průběhu rozmluvy, jako by byl ústy Seumovými mluvit se naučil.

A mezi tím vypravoval vedle sedící rumunský obchodník, jak byl včera ve Zhořelici a jak ho Prusové vyvezli ve voze a s eskortou přes hranice, začež jim vzdor všem možným odmluvám předce jen tolar a patnáct stříbrných grošů zaplatit musil. Na hranicích prý jim ale slíbil svatosvatě, že prvního Prušáka, kterého v Rakousku postihne, dá ještě dráž sprovodit domů. Poněvadž „svatosvatě“ byl přislíbil, přálo mu nebe a bylo to již ve Friedlandu, kde chytil toho prvního a dal ho sprovodit domů.

Mezi vypravováním vpletl překlady několika vybraných rumunských výrazů; zdali pak asi ví Bismark, co je to takový rumunský jadrný výraz!

NA ŽELEZNÝCH KŘÍŽOVATKÁCH

△

První myslivec: Hrom a kyje!
Zde veselá kompanie!
Trubač: Jací to as zeleňáci?
Statní zdají se junáci.
„Waldštýnův tábor".

Lokomotiva táhle zapištěla, kola klepají znenáhla jen čtyrčtvrtkový takt, sloupy telegrafu míjí pomaleji a pomaleji, — jsme v nádraží. Ohlušující hřmot! Na koleji vedlejší rozjíždí se proti nám lokomotiva jiná, za ní jeden — dva prázné vagony, za těmi zas vagony jiné a jiné. Z prvního z těchto vykukuje hlava vedle hlavy, vojín vedle vojína, puška vedle pušky: vojín i puška jeho jsou ověnčeni, kvítím takřka přioděni. Na čáku mají mimo kvítí fábory a jiné slavnostní bordury darované od přátel a přítelkyň a spod čáky dívají se k nám do vagonu ohnivé oči, září do červena osmahlé tváře, smějí se veselá ústa: „Na zdar!" — „Sláva!" — „Ať žijem!" — „Jedem na ně!" volají na nás jedni, druzí zpívají a máchají šátky, teď jede vagon kolem s plukovní vesele si počínající hudbou, — hlava jde až kolem, ale srdce se sevře radostí; kolik mužů: tolik hrdin! Tihle hoši neznají strojenosti, ti jdou opravdu s chutí a srdnatostí do boje, u těch platí, že ten již *ztratil* život, kdo se smrti *bojí*, to je pluk českých synků, „na zdar, kamarádi!" — a „na zdar" hřmí nám v odpověď ještě z vagonu posledního!

Konečně můžem slezt — ani nepoznáváme, jindy nám dobře známé nádraží. Jindy jsme tu na peronu viděli hned na první pohled, kde který známý stojí, dnes je těžko hledat; hlava tu vedle hlavy, a všechny stejně známy i neznámy. Rolníka to nenechává na poli, měšťana v dílně, vše se sehnalo sem, mladí i staří, ženy i děti, nádraží je přeplněno, všude hluk, všude vřava, život, výskot, jako

by ani desíti vlaky zde tlačenici neubylo. Nádražní úřadní osoby snaží se uvádět pořádek, se skrovným však jen výsledkem! Veselost a zvědavost jest příliš velka, sotvy že se lid lokomotivě uhýbá, ostatních překážek ani sobě nevšímá. Kruh vedle kruhu, skupení vedle skupení, jedno plete se v druhé a vše splývá v jediný pestrý obraz polo-válečného řídkého života. Jen Schillerův „kapucín" zde schází, aby byl obraz úplný. Mohl by vystoupit na sud, spustit své „Hejsa! juchheja! dudldumdaj!", mohl by dlouho kázat, pot s čela stírat a džbánečkem se posilňovat, jeho slova byla by právě jen k doplnění zvláštní té vřavy, k domalování traditionalního obrazu, rej by před ním i kolem něho šel vesele, vesele dál!

Cestující, kteří byli z vlaku na posilněnou zaběhli do restaurace, již zase vycházejí; jeť uvnitř všechno přeplněno, doufají, že po chvilce bude volnější přístup, — bláhoví! Zde venku mají dost náhrady a obraz ten je víc rozčílí než jakékoliv víno!

Bůh ví, odkud se ty kolovrátky zde vzaly! Patří to k jejich hudebním zvláštnostem, že mohou bez chybičky hrát zrovna vedle sebe nejrozmanitější písničky. Vzácné to umění také zde provozují, aniž by přítomným dost málo vadilo! Kolem prvního tančí uherští vojínové, se svižnými nožkami a čapkou v ruce, národní svůj čardáš. Vedle nich trdlují se dva čeští rekruti zcela dle nich, ovšem neohebně, „nedovedně". Hned o pět kroků dále však jde to již jinak, zcela po česku, kolem kolovratu víří polka, voják s vojákem jako by panna s milencem.

A o něco jen dále dává markytánka, statná žena, dobrá naučení. Viděla prý již tuze mnoho, byla již v italských válkách, věrna svému pluku —

bývalať v regimentu tom
o její larvičku nemalá rvačka —

a posud je statna, obratna!

Dále nazad jsou dvě řady zdejších dobrovolníků, nově oblečených, čekajících na vykázání míst ve vlaku. Jeden druhého prohlíží, upravuje mu šat, nasazuje čapku, neboť čestno je míti pěkný zevnějšek —

> voják musí o čest dbáti,
> kdo ve cti nezná fortel svůj,
> daleko od toho stavu stůj!

Na křídle první řady stojí štíhlý jonák, pevný jako mladý dub, a vedle něho matka jeho, schýlená jako smutící se bříza. Povolili prosbám jeho, bylať touha jeho po válce příliš mocna, a přece je matičce jen smutno a teskno, a třeba bylo doma ještě více stejně milých dětí, zdá se jí tento synek přec jen nejmilejší.

„Jen mně nikde neumři," napomíná, „snad by tě pochovali do nesvěcené země," a velká slza kane jí po tváři a padá k zemi.

Synek dívá se k zemi, do níž se byla matčina slza vpila: „Maminko, všude je ode dneška svěcená země!" — —

Druhé zazvonění, volají nás do vagonu.

Elektrické signály byly hlasitě již před chvilkou oznamovaly příchod nového vlaku. Nádražní úřadníci ženou lid s nebezpečných míst. Tu se již blíží rachot vozů a v něj se opět mísí fanfáry vojenské. Z vagonů vlají pernaté chocholy, — již rozeznáváme i zpěv. Zpívají táhlým zvukem „Kde domov můj?"

Jste mezi námi, mezi samými bratry a přátely, a vlast bude s vámi, i když vyrazíte do ciziny, vítězně vždy dál a dál!

Musíme již vstoupit, dvířka se s třeskem přirážejí, — na zdar, kamarádi!

HOSTINEC U „MODRÉHO NEBE“

△

Řekni mně, co jiš, a řeknu ti, či synek jsi! Strava je jako národní kroj, seznam národních jídel je jako výpočet částí národního kroje, obé vyrůstá z podnebních poměrů, ze společenských zvyků, z celého života. Čím více Francouzové vítězili kulturou svou, čím více přenesli své společenské zvyky na ostatní národy, tím spíše vnutili těmto i kroj svůj i svou kuchyň.

Kdož by upíral, že armáda v poli stojící je také jako by národem samostatným. Má svůj zvláštní kroj, zřízený dle požadavků podnebních, má i svou zvláštní stravu, odpovídající všem poměrům. Je-li francouzská „kuchyň“ a česká „kuchyň“, německá a italská, je také „kuchyň“ vojenská či polní, a uznat ji musíme jako každé faktum. Výrobky její nepotřebují dlouhých příprav, aniž dlouho čekají na odbyt; konsumenti její lítají buď sem a tam jako blesk nebo stojí v poli pod širým nebem, proto také název její *„kuchyň létací“* nebo *„polní“*. Podívejme se do takového hostince „u modrého nebe.“

Firma ta není sice nova, hostinec náš stojí ale přec teprv nedávno, teprv od té doby, co lid válečný jde onou silnicí sem a tam, a proto je hostinec postaven ne příliš daleko od cesty a jen trochu stranou. Klenba jeho je vyšší než v kterékoli jiné restauraci, několikkrát denně mění skvosty své a je vždy nepoměrně skvostnější než u „les trois frères Provençaux“ neb u Véfoura v světoznámém Palais Royal. Podlaha je měkka. Na tři strany jsou stěny ozdobeny nejrozkošnějšími krajinami, přirozenějšími než jak je Rousseau nebo Flamm namalovati dovede. Kdož by se naproti tolikerým přednostem divil, že čtvrtá strana je jen tak prkny ohraničena, že čisté stoly lesknou se jen v přirozených barvách svých, že místo křesel a líných pohovek je tu jen lavice v „prozatímnosti“ své dosti tvrdá,

— vždyť je tu za to lacino, k neuvěření lacino! O pohodlí hostů je ale přec ještě dále postaráno; kdyby pršelo, je nad tou prkennou stranou stříška upravena, pod níž také kuchaři práci svou konají. Také tito kuchaři nepodobají se jiným kuchařům: místo „cukrářské“ bílé čepice mají modrou čapku polní, místo bílé kazajky šedivý vojenský plášť. Zde neleží v aksamitu vázaných několik archů jídelní cedule, zde neleží ni žádná „carte du jour“; kuchaři se ani o to nestarají, co „doba právě na trh přináší“, pro ně není ani trh ani doba, jejich program je takřka nezměnný, jejich jediná starost je, aby to, co uvaří, bylo dobré a aby toho bylo dost! Dobré a dost, moudré pravidlo! Hladový žaludek a dobrá vůle nesnášejí se, říkají filosofové; dobré vůle je ale potřebí, a proto — „*dobré a dost!*“

Vojsko přirazilo. Řeklo se mu, že je zde stanice obědní. Ani se neptali, kde ta kuchyň je a vyrazili ven. Láska a hlad mají bystré smysly — již našli ten svůj hostinec „u modrého nebe“, již sesypali se kolem kuchařů, levou rukou nastrkují kulaté plechovce, v pravé drží lžíci do výše jako zbraň k útoku. Plecháč je naplněn, „práce“ začíná. Jaký to spěch, jak hbity jsou svaly, jak blyští se bílé zuby, — co tu musí být zdravé žaludeční šťávy, tabulního toho skvostu, o kterém právě v nejelegantnějších městských hostincích nejméně vědí! Nemůže-li „dobrá duše“ jíst, vidí-li jiné hladovět, musí zde i nejsytější tělo vyhladovět *znovu* při pohledu na tu zdravou, klasickou chuť! A přec nevábí zde ani filets de boeuf, ani fricandeaus, mayonnaises nebo snad „pýcha lidského výmyslu“, jak Véfour, genius mezi kuchaři, — omáčky nazval. V plecháči je hovězí polívka, kus hovězího masa a knedlík nebo kroupy neb rejže pohromadě, je to zdravé a syté. Ta strava by se měla rozšířit! V Praze ji znají v jediném hostinci a nazývají ji divným názvem „veverkaflajš“. Je to hostinec elegantní a jeho elegantní hosté září radostí.

když sklepník staví mísu té silně a lahodně vonící míchaniny před ně na stůl! —

Plecháč je do poslední kroupy vyprázdněn. Chuť snad ještě není v nejposlednějších koncích svých, snad by ještě tak něco zachutnalo, co ale platno, hors d'oeuvre se zde nezná. Tamhle je velký sud s vodou na voze, tam se vypláchne plecháč a spláchne lžíce a pak — není v hostinci „u modrého nebe“ nic více, co by hosta poutalo. Vychází z planěk a odchází klidným krokem, leda že se u některé prodavačky tak trochu zastaví k vůli onomu hors d'oeuvre.

„U modrého nebe“ je zase klidno. Kuchaři drhnou nádobí, drhnou stoly. Za chvilku nebo snad hned počnou vařit znovu. Vařivo mají ve skladech blízkého místa, skladem jejich masa jsou nedaleké louky, kde se maso to pase ještě živo a zdrávo, trkajíc se dlouhými rohy a válíc se bujně a bez ohledu na bělost své uherské kůže.

Podívejme se blíž na ty imposantní skoty; v Čechách takového množství a tak četných hovězích skotů neznáme. Pase se jich tu více set na jedné a jiných set na druhé lučině, střeženo vídenskými honci! „To budou napřesrok kalamáře laciny!“ podotýká vedle nás žáček realista, jehož myšlenky splítají se ještě s právě odbytou školou a u něhož začíná „napřesrok“ zrovna ten den po prázdninách. Skutečně je to ale podívaná zvláštní na ta tělnatá, dlouhorohá zvířata, která nejsou žádnou prací zmořena, také ale žádnými výpalky ztučnělá. Každé to zvíře je „čistý, pravý, vychováním nezkažený, světovou vzdělaností neblaseovaný vůl,“ řekl by Saphir. Zde platí ten vůl nejvíc, který je volem největším. Ale ani ten největší není domýšlivý, všichni mají se za sebe rovny. Jsou bez vědomí o svém určení a je jim to prozatím jedno, budeli „velký nebo malý pán masa z jejich masa a kosti z jejich kostí požívat,“ jak praví týž Saphir. Možno že se všichni sejdou v kotlích hostince „u modrého nebe“!

△ V Praze, 28. června.

Hledat tytulky pro články pod čarou, pikantní a zvláštní, jak hloupé by to bylo nyní počínání! Kdybych vybral nejnovější a nejzvláštnější, ví každý napřed, že pod ním skrývati se bude jen ruch válečný, válka a zase válka. Vždyť každý ví, že je novinář také jen člověk a že, kdo u nás člověkem, myslí nyní jen na boje, a kdo ssaje český vzduch, že z něho ssaje zápach prachu! „Jen ještě několik dní vyčkat, mlčet a nesdělovat ni nejmenší noticky, která by mohla být zprávou o vojenském rozpoložení, do té doby rozbouří se to dle plánu Benedekova na všech stranách“ — tak zněla poslední ještě novinářská parola. A nyní již se to rozbouřilo tak, že vlny vzduchové otřásají obrovskými balvany Krkonošů, že rozpěňují klidné Labe i bystrou Jizeru, v jejíž vlnách již mnohá mrtvola umyla svou pro věky oněmělou tvář. Bylo dusno jako pod žlutými mraky, vše zatajovalo dech — v tom zahučí mocný hrom, ať již dozvěna jeho zalehne kam zalehne, první oddech je nám popřán, a věru že to první oddechnutí Prahy bylo mocné, každému citelné! Tajemnost plánů Benedekových nám udělala, byli jsme ztrnulí, zkamenělí, mozek stál, protože nevěděl, co by spracoval. Chudák mozek stál ale jen na oko, neboť má se to s ním jako se žernovem, když není zrní nasypáno, rozmílá sama sebe. A tak jsme rozmílali v bázni boží také sami sebe, dělali jsme sami vojenské plány, jeden po druhém, z nichž sobě Benedek ani jediný nevybral, ani ten ne, který tvrdil, že se dostane podzemními průkopy z Moravy až zrovna do pruského Slezska. Na opak, Benedek zůstal na povrchu země a stál náhle naproti Prusům na místě, na kterém jsme ho nikdo neočekávali. Tajemná rouška je stržena a sami Prusové nyní seznali náhle, kde Benedek je, alespoň kde byl v jistý den, a měli z toho mnohem menší radost než my. Škoda že jsme složili feuilletonní humor svůj k stříbrné truhle nepo-

mucenské a uložili mu prozatimní mlčení, teď by se byly pruské tváře v něm divně zrcadlily!

Praha byla po několik dní jako by vymřelá. Dříve plno vojska, rakouského i saského, náhle skoro ani jediné uniformované postavy. Dříve na náměstí náhle pluk statných saských jezdců a obraz, jako by ho vyndal z rámce doby prvního Napoleona, a zase náhle obyčejný mír a na náměstí jen houfky lidu, když apoštolové nad orlojí vykonávají svou matematicky vypočtěnou procházku. Náhle zmizel i poslední kadet saský z Prahy, ač se boubelatí kadetové ti pražským dámám líbili víc než nám všem ostatním, kteří nejsme kadeti, milo bylo.

A z náhlého ticha náhle zase vyšlehnul život. Pochody Prušáků střežili jsme co nejopatrněji. Kdykoliv Prušáci obsadili nové některé místo, uvažoval již každý, zda by mohla u místa toho svedena býti bitva, velká, v historii pro věky se vrývající bitva. Při úvaze té rozhodovalo jmeno místní mnohem více než strategická poloha. Nemělo-li místo zvučné jmeno, zapudil hned každý s indignací myšlenku na možnost bitvy, neboť tolik je jisto, že když již každá bitva musí obdržet dle místa jmeno své, je líp, když jmeno to je zvučné a každému vyslovitelné. Na př. Skalici neb Náchod vysloví i nejtvrdohlavější Francouz!

Dva jdou nyní živé proudy Prahou, jeden k nádraží východnímu, druhý k invalidovně. Prvější popisují časopisy obšírně a vřele, druhý, vyvolaný pouhou zvědavostí Pražanů, zůstal novinami posud nedotknut. Věru ale že stojí návštěva prostranství rozsáhlých u invalidovny za to! Nyní již stojí tam přes pět tisíc připřežních povozů pohromadě, naložených moukou a zásobami picními a připravených k odchodu za armádou. Zvláště se Žižkova vyjímá se prostranství jako rozsáhlý tábor jízdy. Vozy s roztaženými bílými plachtami vypadají jako stany, jen že nejsou pravidelně rozestaveny, někde v přímé čáře, někde v kupách. Koně stojí buď trpělivě u vojí, nebo běží k splavu

říčnímu, nebo konečně běhají s veselým říhotem sem a tam. kdykoli se některému koni podaří utrhnouti se, kterouž příležitosti ani kůň nepohrdne.

Šedivi vysloužilci sedí neb chodí kolem a tvoří nejrozmanitější skupení. Zde zpomíná jeden zašlých dob a vypravuje o nich hlasem slabounkým, dechem vždy víc a více se kráticím. Onde vykládá druhý, co četl „v nejnovějším dnešním cajtunku“ a vykládá o tom obšírně, ač každou chvilku tvrdí, že je to samá lež co noviny píšou a že by se měly všechny zakázat, protože nečekají „nikdy na pravý raport“. Kdož by se stařečkovi žijícímu ve zvláštním světě svém divil; vždyť jsme seznali tyto dny, že mnozí ze širšího a s novinami obeznalejšího i jim takto za mnoho vděčného obecenstva také náhle dovedli křičet: „Všechny noviny by se měly zakázat!“ — A tamhle zas jiný stařeček sedí o samotě a přebírá řádku po řádce v oblíbeném nějakém čtení pomocí okulárů prapodivně broušených a lesknoucích se, a nestará se o celý svět — — šťastný stařeček, obdivu hodný čtenář!

Za to je tím veseleji na břehu Vltavy, kde čeledínové své koně plaví! Po celý den čeká nadějná mládež, „připravená na všechno“, kostumovaná jako Adam, když byl ještě hodný, a když čeledínové přivádějí koně, dovedou tak lichotivě prosit, aby směli nahoru a koňmo pak do vody. Co z toho, když několikrát spadne.

„Kam pojedete hoši odtud?“ — „To my nevíme,“ odpovídají čeledínové důkladně. Je jim to také jedno, neboť v geografii znají jen to, co sami sjezdili a jeden z nich ubezpečoval zcela upřímně, že jsou Prušáci už — v „Českých Budějovicích“. Nezáleží také na několika stech mil nahoru nebo dolů! Vždyť je našim vystěhovalcům také Amerika krajinou „někde“ blízkou!

△

Strach je velká věc, říká Čech; nemá ale pravdu, neboť by měl říci, že strach je největší věc. Největší, ale také nejsmutnější, a skoro bychom řekli, že i nejsměšnější, kdyby nám vůbec bylo při pohledu na ty bledé tváře a spěchem chvějící se nohy k smíchu. Doba je zajisté vážna, vážnější než kterákoli, kterou jste po celé skoro století v Praze prožili; na dvě třetiny jsme ale překonali již nesnáze doby té, neztrácíme-li chladné rozvahy, vážíme-li každý poměr právě dle toho jen, mnoho-li skutečně váhy má. Země česká přetrpěla již mnohou nesnáz, na národ náš sype se krupobití vždy nové, sotvy že klasy našeho života povznesly se do výše, spalují je již zase mrazy, ubíjí ledy; statečnost našich předků překonala ale všechny svízele právě jen tím, že nenechávala nikdy klesnouti mysli své. Skoro bychom se byli zastyděli za potomky předků těch, vidouce předvčerejší i včerejší útěk z Prahy, útěk tak přenáhlený, tak nerozmyslný! Přesvědčili jsme se však k radosti své, že vlastní měšťanstvo naše nenáleží k těm, kteří ztratili hlavu a domov svůj opouštějí, aby i domov ten i samy sebe vydali jen svízelům tím jistějším. Kdo sama sebe opouští, je již opuštěn, — měšťanstvo naše ale neopustilo sebe, není tedy také opuštěno, jeho obecní výbor drží správu v pevných rukou, život pražský půjde v kolejích stále pevných, třeba by výminečných, Praha zůstane důstojnou Prahou, byť se jí dostalo i návštěv nejneobvyklejších a nejcizejších. Důstojné chování našeho města musí i na cizincích vymoci úctu, v níž je již zahrnuta všemožná ochrana, jaké se městu vůbec dostati může.

Konečně je snad i dobře, že se Praha jaksi vyčistila, že ti, kteří z občanstva měli skutečný strach, vybrali se na bezpečný jih, a kdož z navštěvovatelů počasných vůbec v Praze nemají působiště, že odešli jinam. Zůstávají ti, kterým je na životě v Praze záleženo a ti Praze prospějou,

ať již návštěvu pruskou obdržíme nebo jen po nějaký čas očekáváme. Strach se z Prahy vystěhoval, dobrá mysl má místo, aby se vestěhovala. Také ji již všude potkáváme, dobrou tu mysl, na ulicích, v rodinách, na radnici. Jako by náhle vše bylo zmoudřilo, jako by každý chtěl na novo dokázat pravdivost staré věty, že „strach je počátkem moudrosti". A až bude konec válečným svízelům, zvolá každý, že žádné neštěstí není tak velké, aby strach před ním neukázal se býti ještě větším. To se již v dějinách lidstva i mimo údaje válečné osvědčilo přečasto; také při velkých epidemiích na př. osvědčilo se, že jakmile strach přestal a klidnější mysl nastala, i nebezpečí samo vymíralo. Strach sám je již takovou epidemií, která škodí již, když i odjinud škody nepřichází.

Skoro se již nyní rozhlížeti můžeme po těch, kteří zůstali a také zůstanou na místech svých. Mnohý zůstal, kdož mohl dobře dle poměrů svých odejít, aby vyhnul se i nejmenším nepříjemnostem; odeslal třeba i ženu a děti pryč, což mu konečně nikdo zazlívati nebude, neboť kolik hlav, tolikerá starost o ně, děti a ženy nepomohou nám k pořádku; dosti na tom, když muž zůstal! Stalo se ale také, že přibyli do Prahy schválně ti, kteří byli dosud vzdáleni, jen aby se nezdálo, že se strachují pomáhat k udržení pořádku, bude-li jich potřebí.

Ošklivou ale stránku jednu měly předce poslední dny. Míníme každému tu již nemilou a vadící honbu po špehounech, jaká v Praze takřka zuřila. Prusové mají vyzvědačství své zajisté velmi dobře organisováno, toho jsou hojné důkazy; také je pochopitelno, že lid je rozdrážděn a jeho nedůvěra že vzmohla se co nejvýš. Rovněž ale je jisto, že lid v rozdrážděnosti své přepínal honbu svou. Skoro nikdo nebyl jist, že nebude náhle na ulici zastaven, s místa na místo potahován, konečně milostivě propuštěn, rád, přišel-li alespoň s celým kabátem domů. Kdo se díval do nějaké mapy, kdo četl ve spisu neb zapisoval sobě něco

do tobolky, byl již podezřelým a dostačilo slovo kohokoli, aby byl sebrán. Skoro že byl tedy každý podezřelý, kdo uměl číst nebo psát, a těch je v Praze trochu mnoho. Lidí schytáno tím spůsobem mnoho, aniž by to bylo mělo nějaký poměrný výsledek. Zajisté, že každý z nich odpustí nehodu svou k vůli době, také nechcem snad vyvolávat bezstarostnost úplnou nebo zmenšit ostražitost rozumnou; odporučujem ale rozvahu a především slušnost chování!

Včerejším a předvčejerším dnem opustili nás také všichni skoro ouřadové zdejší. Stalo se prý na rozkaz vyšší, — třeba, nám lidem pod čarou žijícím není nic do toho, proč se stalo, jak se stalo a mělo-li se stát. Byli bychom jaksi tedy bez dohlídky, — kdyby občané nedohlíželi sami na sebe. Tolik je jisto, že občané se postarají o pořádek všemožně i v dobách těch výminečných. Ba snad se i ukáže, že mnohé půjde zcela *jednoduše* a předce s plnou jistotou. Ba snad ani slavná policejní hodina nepřijde k ourazu a zachová se zdráva až na lepší časy, až bude zase možno bdít nad ní se zbraní v ruce. Hostince a kavárny vyprazdňují se k půlnoci úplně, — vždyť je každý Pražan unaven již od pouhého poslouchání novin, kterých prší jako májovým deštěm, unaven honbou za rozmanitými „plátky“, za něž je úpěnlivější prosba než za denní chléb. V administracích politických listů svádí se den co den v odpoledních hodinách tuhá bitva, rozvinuje se tu po každé obrázek plný života, vřavy a hluku, jen že není nyní čas na kreslení obrázků, ani na nejspěšnější perokresbu ne. Čas mocného ruchu je studní teprv pro dobu pozdější; vyčkáme, až bude možno vážit ze studně té!

OTEVŘENÝ LIST K SLAVNÉMU ZEMSKÉMU VÝBORU STRAN ČESKÉHO DIVADLA

Pohroma za pohromou valí se na vlast naši. Sotvy že začínal národ náš politicky se oživovat, sotvy že započalo písemnictví a umění znovu klíčit na půdě domácí, zalehla bouř válečná a mžikem rozerváno i usmrceno zas vše. Zdupané rolníkovo osení příštím rokem snad již nahradí velkou část letošní ztráty, škody v přírodě způsobené příroda sama znenáhla napraví, ale škody, jichž utrpí jen povlovně se vyvinující duch národa, nenapraví se někdy ani celými věky. Toho doznal národ náš smutné doklady, smutnější než kterýkoli jiný národ na tom širém světě.

Chudé je to duševní ovoce našeho národa posud, slabý je ten plamínek náš; tím větší je nám povinností, abychom střežili plamínek jako světlo věčné, abychom jej chránili i před nepravidelným, sžírajícím plápoláním, jakž teprv před úplným zhasnutím. A jak se s ním zachází!? — Věru že až trudno připomínat!

S nadšením příkladným pomýšlejí Češi na národní divadlo své, každý žebrák přispívá krejcarem svým, každá zábava nalezá pyšný vrchol svůj ve zpomínce na ústav ten, pro život a budoucnost naši předůležitý. Jen čirá nevědomost mohla by tvrditi, že není literatura, že není umění zárukou přední a takměř jedinou pro budoucnost naši a semenem oním, jehož pomocí lze i národ z popele znovu vzkřísiti. Český jazyk a český duch žije především v literatuře a umění; komu se podaří umořit jazyk a zničit ducha toho: tomu se podařilo zabít národ pro všechny časy. To cítí i nejchudší a nejprostější, třeba by to určitými slovy ani vyjádřiti nedovedl, a odtud ta obětovnost, pro niž není příkladu! Proto ale také ta úzkostlivost, s jakou hledíme na své nynější divadlo prozatímní, s jakou střežíme každý krok jeho; vždyť v něm vidíme símě, přípravu i půdu pro příští velké divadlo národní, vidíme v něm jediné

střediště českého společenského života v Praze, ba vidíme v něm jediný *činný* český ústav, v němž jsme zcela pány, zcela doma a zcela svoji.

A jakých osudů zažil již ústavek ten malý a mladý! Sotvy že čtyry léta žije, a již po druhé mu nasazen nůž na hrdlo, zasazena mu rána, jíž může snadno dokrvácet, bolestně i nehodně i bídně. Dvakráte již zastavena činnost pražského divadla. Není nyní ani času ani klidnosti k rozboru, byloli toho poprvé, je-li toho nyní třeba. Událostí pro okamžik ovšem nenapravitelnou jest zkrátka, že české divadlo pražské „k vůli událostem válečným“, vlastně k vůli návštěvě válečnými událostmi zeslabené zavřeno jest. Jsou-li události tak nepříznivy a návštěva tak zcela nevyhovující, nemůže se nikdo řediteli divit, že nejsa Čechem nehodlá neb nemůže přinášeti obětí dalších. Ředitel je ale jen počasným nájemníkem českého toho ústavu, ústav sám je ústavem *zemským,* majetkem české země a českého národa a má potrvat i zabezpečen být, pokud národ český vůbec žije. Pochopitelno je, že i zemský ústav ten může se třeba pro dva neb tři měsíce zavříti k vůli zůřící válce, rovněž ale je jisto, že ihned po uplynutí nepříznivé doby *musí* se zase otevříti a obé že se musí díti tak, aby ústav co umělecký neutrpěl škod velkých, snad i nenapravitelných. Musí se díti, — *a předc se neděje,* předc zachází se s ústavem tím jako by s mrtvou hmotou, jíž spustit a zastavit, zastavit a spustit lze dle libosti!

České divadlo se zavřelo, činoherním i operním členům se řeklo, že „jsou závazků svých prosti“ a milostivě jim dovoleno, že „mohou jít, kam jim libo.“ A půjdou-li, kam jim libo, zdaž zase přijdou, až se divadlo odevře? Dobře arci ví se, že mezi dvěma sty nyní propuštěných členů není příliš mnoho těch, kteří jsou hotovými, opravdovými umělci. Jakž ale, když ani těch několik více se nevrátí? Jakž sestavit sřízenou a secvičenou celou tu soustavu nynější na novo, když pražské divadlo je jediným stálým českým

divadlem ve světě? Jaké to pracování pak ze samých zase počátků, z horších počátků, než jaké jsme měli při přechodu z pravidelných her nedělních do pravidelných her každodenních! Jaké to pak výmluvy pro hry slabé, obecenstvu nevyhovující, pro opětné snížení platů členům oučinkujícím, atd. atd. Jaká to dobrá konečně příčina, aby se divadlo z toho zarazilo po *třetí* a pro dlouho, pro hnusně dlouho! Nebo snad aby splynulo opět s divadlem německým, k čemuž se *již nyní zase pracuje s jisté strany!*

Ještě máme v okamžiku nynějším celý svůj umělecký sbor pohromadě, ještě jsme neztratili nikoho, na kom by záleželo, nechť ale slavný zemský výbor pečuje o to v čas, aby z nehod časových také nadál vyšel ústav náš s pohromami co možná nepatrnými. Jest to jeho povinností, které posud nevyhověl, vyhověti ale dobře může. Velké jsou zajisté škody, jakých země naše válkou již utrpěla nebo snad ještě utrpí, nebudou však již přemnohem větší, postaráno-li bude o ústav národní. Bylo by na místě srovnat, proč mnohem starši a abonenty zabezpečenější divadlo německé posud hraje a v umělecké soustavě své spíše ještě se zdokonaluje, než aby ztráty trpělo, bylo by na místě poukázat k době, kde totéž divadlo před málo lety v zemské budově podrobeno bylo nákladné opravě, mezi čímž dobře postaráno o ně jinde, ale vše to vedlo by k rozkladům dalekým, doufejme, že i zbytečným.

Památný postrach dne 1. července spůsobil mnohý zmatek, přenáhlil leccos, co by bylo jinak se rozvinulo. Nechť to, co se nestalo v den ten nebo po něm, přijde na oučet zmatku a postrachu, nyní ale, kdy nastalá klidnost odnímá každou další výmluvu, nechť slavný zemský výbor učiní vše, co vůbec *možno*. I slovo *v pravý čas pronešené* bývá blahodatné, jakž teprv *čin*, o kterémž říci lze, že vykonán v čas pravý a dle poměrů, jaké právě ten čas utvořil a vůbec připustil.

△ V Praze, 8. června. [! = července.]

Je tomu právě týden, co se Benedekův „plán“ již rozvinul jasně a co jsme viděli, že české kraje to budou, které bídy snesou vrchol. Liberec za to prý neměl nikdy tak dobrý obchod jako nyní, zvěstují v časopisu, jenž je nazván „Tagesbote“, jenž je pro další vedení války a jemuž nezdá se ani připadat bolestno, vymře-li český kraj a bude-li obyvatelstvo nahraženo jiným, kteréž by nejspíše nebylo české. Zkrátka, je tomu týden, co se roznesla pověst možnosti, že Prusové mohli by snad vtrhnout do Prahy, z čehož dostaly slavné ouřady náramný, nezměřitelný, neukrotitelný strach, tak že mimo kasy odvezli s sebou také židle a stoličky, věci důležité ale ve všem pořádku zapomínaly. Jaký to div, počali-li Pražané, zvyklí říditi se dle příkladů ouřadních, také židle a stoličky sbírat, důležité věci zapomínat, náramný, nezměřitelný, neukrotitelný strach míti a z Prahy utíkati v tu stranu, na kterou utíkaly slavné ouřady a kde muselo tedy býti zcela bezpečno! Tak mnohý ale nemohl ani ouřadům stačit, což opět nebyl div, a měl pak strach ještě náramnější!

Je tomu právě týden, co dostala Praha cholerinu a vyčistila se za jediný den tak důkladně, že obyvatelstva jedinou branou ubylo *třináct tisíc* lidí. Byl to rumrejch, byl to zmatek, exces a výtržnost! Ani to nemohlo nikoho ukonejšit, že Virtembersko obsadilo knížectví hohenzollernská armádou *padesáti* mužův, a slova „Prager Zeitungu“, že „čím větší je nebezpečí, tím spíše očekává se od každého měšťana, že své povinnosti zadost učiní“, vykládaly sobě policejní stráže v ten smysl, že za prvé nejsou měšťany a že jim tedy do toho nic není, a za druhé, že kdyby i byly, jest první povinností každého měšťana, aby se *zachoval.* Či snad že by byly chtěly naznačit, že není

pražádné nebezpečí a proto že jdou, aby ukonejšily lid? Chtěly-li toto, není ovšem divu, že jim rakouský občan nerozuměl, neboť bývá zcela jiným spůsobem – konejšen!

Je tomu právě týden, co Praha náhle změnila svůj ráz a obraz Prahy co změnil svou stafáži. Před tím nejhlučněji na nádraží východním, tehdy ale mrtvo tam a pusto. Již ale z nejbližších ulic harašil naložený vůz za vozem jako lavina za lavinou, a již na Příkopech spojily se v proud nepřetržený a nekonečný, a proud ten rostl a rostl, až se podobal rozvodněnému veletoku, který div že řetězový most, Oujezdskou bránu a Smíchov nestrhl s sebou až k Plzni. Bylo tu jako na Doréově obraze „Potopa", na kterém se tygřice a člověk těsně tlačí k sobě. Ekypáž třela se o veliký vůz, aniž by si rukáv pak oprášila, fiakr na své předky pyšný točil se kolo v kole s drožkou parvenuem. Pánbůh sobě vzpomněl na kočí a na vozy nájemné, peněz se nabízelo za povoz až báječně, a když někdo povoz ulovil a šťasten dovnitř lezl, křičel ještě v polobezpečí svém: „Kočí — pro boha vás prosím — jen *honem!*" A kdo je potkával, buď se rozmýšlel, nemá-li také utect, buď byl srdnat a roztáhl ústa k tak srdečnému úsměchu, že by byl brzy bití dostal. Někteří ale, kteří vše dělají k vůli parádě, přinutili i srdnatost svou, aby dělala parádu. Milost pán lorgnetoval vozy z jednoho okna a milost paní z druhého a oba se smáli, ne sice srdečně nebo pěkně, za to ale tím nápadněji; ve třetím okně byla společnice, ve čtvrtém guvernantky, v pátém děti, před vraty dole stál domovník, kočové, lokajové a podomci a všichni měli určitý rozkaz, aby se smáli, hodně nápadně smáli, začež že dostanou o holbu více k večeři. Proud šel ale dále k nádraží, vlak za vlakem uháněl z tohoto pryč k berounskému oudolí a opět se naplnil nový vlak a nejelegantnější dámy byly rády, když směly vlezt do vagonu, jindy jen pro špinavé zboží anebo docela pro *němou* tvář určeného. Mezi tím rozvinul se jinde obraz jiný. Na hořejší Vltavě,

uprostřed řeky kolíbala se loď parní, naložena vším, ano i lidmi a peřinami a čekala srdnatě vpádu Prusů, aby ihned odplula. Odplula konečně, i když Prusové nepřišli.

Je tomu právě týden, co i úřadní zprávy byly donášeny do Prahy jen pěšími posly; jaký div, že měly ústní zprávy ty důkladnost novinek, které z rána mlékařky do města zavážejí! Dostačily ale, aby stěhující se orgány bezpečnosti spůsobily zmatek přímo nebezpečný. „L' art de vaincre est perdu sans l' art de subsister," pomyslili si i pekaři a nechali erarní chléb v pecích, aby se spálil dle vlastních náhledův svých; klíče důležitých skladišť svěřeny jsou třeba některé sousedce atd. atd. Byl to den zmatku, strašného zmatku. Potkal jsem se s vyšším jedním úřadníkem policejním. Tiskl mou nevolnou ruku, prál: „Kdo by si to byl pomyslil!" a nechal v oko hrknout bohatou slzu. Musil jsem se odvrátit, neboť mne taková vyšší policejní slza nesmírně dojímá. Připadá mně jako ona umělá škatulka, v níž je tisíc jiných, vždy menších a menších.

Kdyby byl starý general Ziethen před témdním býval někde v Čechách, mohl s nečetnou piketou Prahu obsadit a jí poroučet; starý Ziethen byl by sobě ten kousek nenechal uklouznout! Již o den později byla ale Praha ticha, až příliš ticha. I flašinety, kterých je v Praze tolik co vrabců, umlkly zcela a ozval-li se některý, zněl jako něco v Praze neobyčejného a jako špatný vtip. A vrabci, kterých je v Praze tolik co flašinetů, roztahovali se volně po vozech přípřežných a vybírali z nich obilí, aby se ho míň dostalo na místo „nezamýšlené".

Uplynul týden. „Prager Zeitung" uznává, že od neděle nespáchán žádný *nový* exces. A přece pochybuju, že se v neděli stěhovala také pověstná ona „lůza" z Pětikostelního plácku, jejíž nejvyšší exces byl kdys, že provolala „slávu"! Praha zůstane i nadál klidna, nechte Prahu o to se starat!

JOURNALISTICKÝ HLAD

△

My novináři vypadáme teď pěkně! Už jsme se dali jako na zbloudilé lodi na pouhou poloviční stravu a pořád ještě ubývá stravy té, ano ubývá i vody, – a to je už mnoho, když novinářům ani čisté, prázdné vody pro jich noviny se nedostává! V čem teď prát ty dějiny lidstva! Alespoň ty staré dějiny, o kterých jsme slyšeli tak asi před témdním, neboť že nepřichází nic novějšího, v tom vězí právě hlad náš a naše žízeň. Lidstvo už umí maso nasolovat a suchary sušit, umí pevnosti třeba na rok opatřit, jen novinky nedovede konservovat, aby se jich užilo v čas nouze, v době velkého journalistického hladu. Jak bychom teď vyráželi dna, kdyby byly novinky v soudku, jak bychom přeřezávali špagát, kdyby byly v paklíkách, jak bychom jedli novinářský chléb třeba staropečený a okoralý, i drobty bychom sebrali se stolů bohatců, jen kdyby byli bohatci mezi námi! Povídá se, že prý jsou opravdu města ve světě, kam přicházejí ještě noviny a kde má redakce každý den bohatou table d'hôte. My tomu nevěříme, není to možno, nemámeť o tom pojmu! Jsme jako ona babička, která nemohla uvěřit, že jsou lidé, kteří mají do opravdy dost peněz i na věci zbytečné.

Věřte mně, také na nás novináře je v tom trest boží. Jak hrdě jsme dřív žili v přepychu svém, jak jsme si stěžovali, že sáhové časopisy jsou ještě příliš malé, že nemůžem všechno vyprávět, co víme! Teď můžem vyprávět všechno, nevíme ale nic. Jindy jsme si vybírali: česká a vídeňská kuchyň nám ani vždy nechutnala, i pověstná kuchyň francouzská bývala nám již fádní, málo paprikována, vínem prosáklá a omáčkována, — teď bychom si vařili kávu ze žaludů, jen kdyby jich bylo. Jindy jsme soužili sazeče, ještě o půlnoci musili celé tiskové sloupce vyhazovat, — teď nevyhazují, teď věru ne! Jindy jsme sypali mimořádné přílohy, — teď se nám i půlka hlavního

listu zdá být již trochu mimořádná. Jeden časopis slibuje, že hned všechno čtenářům sdělí, jen jakmile — sám bude něco vědít; druhý neví z celého širého božího světa nic, než že se v některém městě svaté německé říše vypůjčili trochu peněz, z čehož sobě máme snad „příklad vzít“; třetí neví nic a neříká nic, a my, totiž já — já to přivedl už nejdál, neboť já už o tom i *filosofuju,* že nic nevíme! „Sláva mně!“ volám jen proto z plného hrdla, abych zase novou řádku vyplnil.

Jak málomocna je nyní ta armáda novinářů! Jakou mívala jindy moc, jak je nyní slaba, vyhladověla, skoro tak jako bývá prý armáda, jejíž „verpflegssystem“ nechává vojína třeba tři dni bez řádné stravy. Opět se osvědčil jednou zákon historický, jenž dí: „Nejdřív *kráčí* čas *statně* za časopisy, pak *belhají* se tyto *pomalu* za časem, konečně zůstanou časopisy vůbec *stát*“. My jsme teď v *periodě belhání.* Pražské časopisy ať české ať německé, píšou se teď stejně, totéž vesměs pravopisem analogickým, jenž dí: Piš jen to, co slyšíš. U Němců tomu učil již Klopstock, u nás Čechů již Dobrovský, a my, když nemůžem z papíru, musíme ovšem chytat ze vzduchu a psát jen to, co slyšíme. Journalista nemůže si nyní pomoct, on nenajde na psacím svém stolku ničeho, on nesmí ani zůstat za ním sedět, neboť:

přátelé se k němu sejdú
pohledňa naň zas odejdú,
bolesti mu neodejmú.

On musí ven, ven do širého světa, totiž na ulici, on, moudrý augur, musí naslouchati šelestění háje, totiž ptát se lidí, „nemyslejí-li, že by se bylo snad něco státi mohlo, co by snad mohlo být skoro důležité nebo alespoň skoro zajímavé, byť i ne důležité, nebo alespoň skoro nové, byť i ne zajímavé, nebo alespoň — —, byť i ne — —“.

Kdo přijde pěšky až z Košíř, má důležitost pařížského

„Moniteura", výsadní hospody, v nichž se dostavníky sjíždějí, mají význam telegrafických štací, a kdo je osobně znám na př. s portýrem od „černého koně", má již váhu evropského diplomata. Je tomu tak a není tomu tak, tolik je ale najisto pravda, že lidé chtějí poslouchat a my že nevíme co povídat, aniž bychom směli se snad vymluvit, že nám jazyk churaví. Neboť s fysiologie je každému, kdokoli to ví, známo, že jazyk je nejzdravější část těla a nejméně nemocem podroben, což já alespoň (k vůli nové řádce) zcela uznávám.

Ovšem, mohli bychom o ledačem psát. Na př. že se Prusové tak ledačemu rakouskému diví. Poněvadž my se ale tomu samému obyčejně také divíváme, není nám to ani divno, že se diví.

Mohli bychom psát o svých chybách i o svých cnostech v Praze, poněvadž ale dobře nevíme, nemáme-li o nějaké poznáníčko méně cností než chyb, jsme opatrni a mlčíme raděj. Kdo mlčí, bývá interesantní; my se tedy „děláme interesantními".

Mohli bychom také psát, jak Praha, která ovšem nikdy mnoho hluku nenadělá, je nyní ještě mlčelivější. Nerozumíme ještě době své a není tedy divu, že mlčíme.

Mohli bychom atd. Jsme ale zkrátka s časopisy v době belhání, jak již praveno. Až na poslední dobu, na dobu mlčení přece nedojdem, neboť již prý otevrou se zase všechny poštovní pomůcky, journalistovi kyne velká budoucnost: on dostane jíst. Jsme ale přílišní lidumilové, než aby nám šlo jenom o nás; my myslíme na své bližní a na hrůzná slova Schloezerova: „Hlup jest člověk, který novin nečte!"

Jen ať nemusíme zvěstovat o novém krve prolívání, neboť dí básník:

ty rány, jež jsou lidu zasazeny,
ty krví lidu nikdy nezhojíš!

ZASE O DIVADLE, — TŘEBA BY V BOUŘNÉ DOBĚ

△

Naši otcové snášeli slůvko k slůvku a krůpěj ke krůpěji, aby z tisícerých pilně snášených maličkostí povstalo konečně něco velikého, národ sám. A povinností naší jest, abychom zase každou maličkost rovněž bystře střežili, abychom nedali umořiti se ani jediné věci národní, neboť vše u nás těsně spolu souvisí, úmor jediného členu svědčí již o hnilobě celku a musíme vůbec býti stále činni, stále bděli, abychom se neobjevili býti efemerkou. Vlny časové nesou nás ku břehům neznámým, bouř přehlušuje hlas náš na zevnějšek, musíme být uvnitř pokud možno celistvě seřaděni, musíme bdíti nad každým zjevem národního života, abychom rány přítomné i budoucí snesli bez velkých ourazů. Bez toho je těch ourazů již dost a dost! A proto neváháme ani nyní promluvit uprostřed války zase o svém *divadle,* třeba by se to leckomu zdálo nevčasné: co do národního života neznáme nikdy a nikdy jakousi nevčasnost!

Divadlo zavřeli, členům jeho dali nějakou další podporu, pak jim řekli, že mohou činit, co se jim líbí, totiž třeba jít a více nepřijít. To je ovšem příkladně krátká procedura, pomyslíme-li, že pražské divadlo české není pouze předmětem špekulace soukromé nýbrž ústavem zemským, k jehož střežení je určen zvláštní intendant, nad nímž bdíti má dobře nadaný výbor zemský, a o jehož konečném osudu rozhoduje sám zemský sněm. Viděli jsme během čtrnácti jen dnů díti se u nás věci prapodivné, z náhlého strachu ztratil mnohý hlavu, v překvapenosti stal se mnohý nepořádek, kterýž dovedem sobě sice vysvětlit, ale nikdy ne omluvit, — a na účet překvapenosti té chcem tedy také vřadit nynější novou prozatímnost prozatímního našeho divadla. Avšak vysvětlujeme-li nyní ještě zjev tak zvláštní, nevysvětlovali bychom dále vidouce, že se k opravě ničeho

neděje, ba ani na opravu nepomýšlí. Před několika dny (č. 183. N. L.) promluvili jsme o důležitosti českého divadla vůbec, k slovům těm se nyní prostě odvoláváme. Nežádáme, aby se začalo zase hrát již dnes či zejtra, žádáme ale, aby se vůbec na budoucnost pomýšlelo, aby nezdálo se, že českého divadla vůbec ani více nebude, aby zachovány byly nám síly, za něž náhradu nemáme nikde, aby garancii obdrželi ti, kdož k vůli ústavu národnímu přečkati hodlají časy těžké, že čekání jejich není zbytečné, ano snad i směšné. „České divadlo přestalo existovat," řekl prý někdo, kdož měl by se spolu také starat, aby nepřestalo ani na okamžik zbytečně. My nevěříme, že se ta slova pronesla, sic bychom musili pánu takovému říci co nejjadrněji, *že české divadlo potrvá, pokud český národ bude, že české to divadlo přečká tedy zajisto leccos a leckoho.*

Sbor členů divadelních stojí prozatím zde, nevěda sobě rady. Jedni hledí udržet se pohromadě, aranžujíce koncerty, připravujíce hry.

Jsou to lidé, na které můžem se bezpečit: mají smysl pro věc národní, dovedou uvážit tíži událostí, nenechají se za *čtrnáct* dní již zvrátit na stanovisku svém. Jiní zase dle doslechu činí již kroky „samostatné", jimiž chtějí se pošinout od nás dál, neboť ani nepochopují, že by se čtrnáct dní stráviti mohlo jinak nečinně než leda — na dovolené. Také v tom ohledu je divadlo naše ještě mladé a převzalo mimo jiné od divadel německých i zhoubný „umělecký" kosmopolitismus, vylučující každou myšlenku vřelejší.

A kamže ty samostatné kroky mají je pošinouti dál? Většina divadel je zavřena, jedná se tedy prý o úmluvu s ředitelem německého divadla pražského! Snad pro hry německé? To prý ne, nýbrž p. Wirsing prý by nebyl proti tomu, spojiti obě divadla pod ředitelstvem svým, čemuž prý by se hlavně při opeře dobře odpomohlo jedním sborem a jedním orchestrem. Nebudem vymalovávat obrázek, jak vypadal by na př. zpěv, kdy polovic choristů zpívali by

v německé opeře česky a druhá v české německy, kterouž sladkost už jsme v Praze také zažili; položíme jen několik otázek, abychom věc celou přivedli krátce ad absurdum.

Poděkoval se p. Thomé vůbec z ředitelství? *Ztratil* je snad samovolným zavřením divadla?

Vypíše zemský výbor *znovu nájem* českého divadla? Či dovolil snad, aby členové divadelní sami o to se postarali a ředitelství zadali?

Stalo se válkou usnešení náhle neplatno, které káže, že z jednoho divadla pražského na druhé nesmí se přijímat člen *žádný?*

Je vyslovené *sněmem* rozloučení obou divadel nyní *svrženo?*

Dovolí se p. Wirsingovi, aby vzal české divadlo do podruží a z divadelní kanceláře své aby spravoval divadla obě? — V poslednějším případu náhle by nám spadlo bělmo s očí, náhle bychom porozuměli nepochopenému dříve „systému správnímu", pomocí jehož obecenstva hezky systematicky v divadle ubývalo, porozuměli bychom konečně tomu, proč se leccos dělo, a hlavně tomu, proč se jiné nedělo, proč nemohli jsme dostat primadonny dramatické, atd.

Taková věc nezdařila by se ovšem nikdy, nevěříme tedy také všem těm versím. České divadlo jest a musí zůstat samostatné, musí právě na základě samostatnosti té dobyt sobě budoucnosti, sic začnem s příštím divadlem národním právě tak nedochůdně[,] jak jsme začali s divadlem prozatímním, budem se s ním právě tak náhodně a nezdravě plahočit jako s tímto!

Budou mnohé otázky důležité, jichž sobě musí záhy povšimnout i jiní než my journalisté. Zemskému výboru, snad i důvěrníkům klubu poslanců českých nastává starost mnohá. Hleďte, pánové, aby divadelní otázka nebyla poslední mezi všemi! Jest to hmotná otázka taktéž pro více set lidí, mravní otázka pro budoucnost nás všech!

ZÁBŘESKY ODDECHU

△

Kdo by chtěl říci z Pražanů, že žije nyní po celý asi měsíc klidně zde, nemusel by ani býti člověkem nýbrž dlaždičkou a ani ta nemůže něco podobného říct po dlouhou již dobu, neboť nikdy netisklo tolik kol, tolik kroků neumytou její hlavu jako nyní. Po našem mozku valí se události a myšlénky sem a valí se zase tam a nebylo dne, v němž by nebylo alespoň několik okamžiků zimničného rozechvění. Ještě nikdy nekráčela historie tak rychlým krokem ku předu jako nyní, historie, učitelka lidstva naučila se něčemu nyní od lidí a řídí se parou a mlunem. Rozpěněna, okřídlena valí se řeka událostí ku předu, její proud je let a každý příliš bystrý proud porve toho příliš mnoho s břehů i ze dna, než aby byl jasný a čistý, než abychom mohli do něho zřít jako do řeky nenáhle proudící. A k tomu zahnal nás proud dějin ještě také do chobotku, kde se točíme jen jako by kolem vlastní své osy; jsme zde v Praze ve víru, točíme se vždy několik dní na jednom místě, až závrať z toho, až hlava bolí. Ben Akiba neměl pravdu[,] že „vše zde bylo jednou již", také ten druhý filosof neměl pravdu, který dí: „Nač na časy sobě stěžovat: jak sobě je kdo udělá, tak je má!" Takový filosof myslí skutečně, že něco řek', historie se mu ale vysměje. My bychom sobě věru byli ty časy učinili jinak, my bychom sotva byli buntovní válku svedli, — či že bychom byli věru trochu také sami vinni? O tom nyní trudno rozumovat.

Potřebujem trochu ticha, trochu oddechu. Třeba bychom se ani nesměli vyšinout zcela z hluku nás zevšad obklopujícího, nu vždyť i „v práci nepřetržené lze trochu si odpočinout!" Řiďme kroky místo přeživou nyní ulicí Ostruhovou dolů — výše na Hradčany a již přicházíme k ostrovu klidu. Před hradem ovšem strmí tu děla a rozkládá se obraz, jakého od roku 1848 nebylo; ale ta děla

zadívala se na panorama, jemuž v světě není rovno, a jsou něma obdivem. „Berlín je sice větší, třikrát větší než Praha, není ale ani z polovice tak krásný!“ praví pruský dělostřelec o dělo se opírající; udeřil při tom o svého mosazného svěřence a kov zamručel hluboce jako v spokojeném souhlasu.

Hluk města zalehá sem jen ze vzdálí a vše zde nahoře má ráz nezrušitelného klidu. Stráže ve hradu stojící chovají se tiše a vejdem-li do dvorů hradních, je tu tentýž poetický mír jako jindy, a dlouhé řady prázných oken hledí i nyní chladně a lhostejně na osamělého chodce. Avšak zde ještě předce nelze se vyšinout zcela z myšlének dřívějších. Abys byl zcela tichým, nesmíš vůbec myslit, musíš *jenom* snít. Noha pošinuje se mimovolně dál, stojíme již na ohraženém prostranství před velebným chrámem. Zde je vše zcela tak, jak bylo kdy dříve. Z kulaté kapličky uprostřed „hřbitova“ kmitají se mhouravá světýlka, s věže padají zvukové známky času, před kostelními dveřmi choulejí se chudičké babičky, trpělivé jak ten ovetšelý kámen vedle, čekající mlčky, až jej ovlhne milost. Květnonedělní kazatelna je jak ten oltář vedle a jak ty polospláknuté fresky nahoře, vše vyvětralé, chudé, zestárlé; jsme skoro povděčni, že není změny, že je nám tu náhle volno jak za dětských časů. Jen tam nahoře v těch gothických obloucích, v těch kamenných růžích a štíhlých jak lilie prutech bělá se čerstvý pískovec na znamení, že naše pieta zde potomkům zachovává poesii otcův. Je předc jen rozdíl mezi dřívějškem a nynějškem! Válka se rozzuřila po českých krajích, Praha obsazena cizím vojskem a za hradčanským dómem, jenž válkami a bouřemi vnitřními tolik trpíval, pracují a tesají dělníci klidně v stavební své huti, jako by ani nebylo události ve světě, jež by mohla snad více zastavit dílo humanity.

Vcházíme dovnitř. Jaký to osvěžující chlad, jak volně rozložený klid! Jako by anděl míru ovanul tě náhle

perutí svou! Střed kostela je sice temnější než jindy a sbedněné ve výši lešeni šiři stín kryptový a nedovoluje myšlénce rozepnout se bujně jako jindy, vždyť ale vítá tě každá postranní loď sama co velebný chrám. Palné červencové slunce odráží se malomocně o žulový chlad, polední zář láme se v drobném skle vysokých oken nebo rozpaluje pestré malby sklenné a vrhá duhové pruhy na kostkovou dlažbu, na níž, ozve-li se vůbec krok, ozývá se jen dušeně a ostýchavě. Velebný dojem, — zde věru je místo odpočinku!

Svatováclavská kaple vítá leskem svých drahokamů, nevkročíme však do její jindy nám tak milé temnoty, jestiť nad černým klenutím jejím tmavější ještě kobka a v kobce té dřímala do nedávna posvátná koruna českých zemí; a koruna ta se uschovala mimo vlastní zemi svou, do níž patří jako patří šperk do vlasů nevěstiných. Přijdem sem zas, jindy, později, až šperk zas bude na skvělém čele naší vlasti.

Před námi klečí v stolici cizí vojín. Modlí se z drobné knížečky, chvilkami spíná ruce, žádá nejspíš za šťastný návrat k svým. I šťastnému plavci — je nejvolněji, když kotvy zapouští v přístavě domácím! Snad že se v mysli dívá oknem v domácí svůj kruh — —.

Jak jindy dřímá tu pomník vedle pomníku. Přísné tváře shlížejí s chladného mramoru, mdle leskne se kamenné brnění dávných bohatýrů i zbraň jejich, kteráž v obraně vlasti bývala nezlomna. Tváře i nápisy mluví charakterem, jehož již ani přečíst dobře nedovedem. Nad bílou hrobkou dávných českých králů volně se snáší hravý prach, tisíceré myšlénky — avšak vždyť my chcem být zcela tiši a nesmíme tedy vůbec myslit, smíme *jenom* snít, a o snech vypravovat nesluší se, když jsou to sny, které může každý jiný také mít!

Žhavý proud myšlének je však již pouhou upomínkou dějinnou zase rozpoután, musíme nevolně opět dál, z dómu

ven! Zde naproti smějí se na nás stavební krásy Vladislavského dvoru, tam němě, zasmušile hledí na nás svatojiřský chrám, krypta mrtvých, hrob živých. Rychlým krokem chvátáme kolem nádherného paláce pánův z Růže, kolem bídné chudé „zlaté“ uličky Rudolfovy, mijíme vchody lobkovické k Bílé věži a k Daliborce, a jsme již zase na jiném prostranství před hradem. Zde netrčí žádné dělo, ba ani človíčka zde mimo několik hrajících si dětí. Velké, rozkošné zahrady, v nichž letní štěbetání ptáčat vábí oko tvé; panorama budovního démantu Slovanstva rozkládá se tu ještě rozkošněji: avšak zároveň zaléhá sem již bouřněji hluk řeky a velkoměstského života. A také v nás již probuzen ten dřívější proud myšlénkový, ten úpal přemocných časových dojmů. Ouvoz kolem vinice Karla IV. je jen krátký, sešli jsme již k Brusce a k vojenským zdejším budovám, v nichž plno života a ruchu. Jsme opět plně v pražské situaci, skoro že rádi unikáme poesii, ana skutečnost odmítá všechen sen, zamyká srdce a napíná myšlénku. Jsou doby, v nichž poesie nemá přístupu, a tu se schoulí jako sensitivní květina při náhlém dotknutí a vyčkává klidu i jistoty úplné. Bude nám opět vítána, ano i potřebna! Nyní však i utíkáme před ní a místo hodin se u ní doprošovat — ubíráme jí sami každou mi .utu. **My** za to nemůžeme, že není oddechu!

PROZATÍMNOST V PROZATÍMNOSTI

△

Prvního srpna bude se zase hráti české divadlo. Každému, kdo nás a malheury naše nezná, musilo by ovšem býti divno, že cos podobného teprv zvláště se u nás vytkne. Avšak, jsme již jednou tak chudě v tom, že zvěstujem radostně: Prvního srpna bude se zase hrát! Kdo bude hrát, ani to se prozatím neví, vzdor mnohým a mnohým pověstem, vzdor schůzkám, komitétům atd. Jedni praví, že p. Thomé zadal nově za subvenci čtyr tisíců zlatých a obdrží-li je, že hodlá hrát sám, poněvadž prý sebe a členy své nepropustil, nýbrž jen „suspendoval", kterýžto případ se zemským výborem as smluven nebyl. Pravděpodobnější však jest, že budou herci prozatím v srpnu hráti na vlastní účet svůj, o vlastní ujmě, či s vlastním výdělkem.

Aby členové divadelní hráli o vlastní ujmě, k tomu je dle zkušeností všech divadel třeba případů a nehod zcela výminečných. Nastane-li však případ ten, bývá všude obyčejem i věcí přirozenou, že celistvý sbor divadelní setkává se se strany obecenstva se sympatií poměrně větší než podnikatel jednotlivý. Že se ta sympatie osvědčí také u nás, nepochybujem ani na okamžik. Naše obecenstvo je bez toho v blízkém osobním styku s platnými silami našeho divadla, ano mnohdy i v poměru opravdu přátelském k nim. Sympatie musí se ale šířit *mimo naše dosavadní* divadelní kruhy, musí zasáhnout hloub do obecenstva.

Dovoláváme-li se obětovnosti, činíme to jen právě k vůli té době výmineční a i v tom ohledu s jistým obmezením. Obětovnost je vždy jaksi výminkou, obmezuje se vždy jen na jednotlivé osobnosti a i ty musily by míti velkou pružnost, aby dodržely vždy stejně, aby vydržely dlouho. Obětovností může se sice vše začít, založit, nemá-li ale tato sama v sobě síly životní, mře již s odumíráním obětovnosti, zhyne s ní. Divadlo je ústavem, který je poukázán

na obecenstvo široké, z nejrozmanitějších prvků sestávající (ovšem kde není podpory státní neb velkého mecenášství, což obé u nás není). A obecenstvo to široké nezná obětovnosti, zná ale váhu peníze svého a za ten peníz chce něco dostat; jeden chce zábavu, druhý poučení, třetí něco, což nenajde-li, ústavu sobě více nevšimne. Proto dovolávala se kritika naše vždy řádného *systému* u vedení divadelním, bez něhož nelze vyhovět požadavkům *všem*, bez něhož není rozumného *postupu*, jenž vždy obecenstvo napíná dál, aniž by je přepínal. Proto dovolávala se táž kritika repertoiru do budoucnosti vypočteného, želela odcházejících dobrých sil, upozorňovala na síly nové i na zhoubné mezery v personálu, vytýkala povrchnost a ještě přísněji nedbalost, netěšila se z okamžitého přepnutí a z klamného opalisování, neželela ale také leckteré slabosti, jen když viděla opravdivou vůli a snahu skutečně uměleckou. Dovoláváme-li se na tomto místě přece zase obětovnosti obecenstva, činíme to předně k vůli hmotnému blahu opuštěných nyní členů divadelních a za druhé již zase proto, že z okamžité obětovnosti očekáváme budoucí ovoce. A to nejen ovoce z udržení divadelního sboru v celistvosti jeho. Jsouť v pražském obecenstvu českém ještě vrstvy divadelním ruchem takřka netknuté, apathické. Známe mezi členy obecního zastupitelstva svého, mezi členy měšťanské besedy muže jmenem „národovců“ právem se honosící, kteříž ale přese všechno na př. ještě ani jedinkráte do prozatímního divadla nevkročili. Proč?

Zkrátka že je to asi nenapadlo, „nemají potřebu divadla“ říká se krásným germanismem u nás. Žádáme-li od těch a takových nyní oběť, vystoupení totiž z lethargie, děje se to v naději, že tím, co se jim podá, budoucně budou vábeni k návštěvě další, sami či rodiny jejich.

Záleží na podnikajících nyní členech divadelních, aby navštěvovatelům obezřelostí i pilností svou učinili divadlo místem vábivým. Leckdy jsme slyšeli povzdech, že není

národního zápalu u většiny členů těch, což omlouváno tím, že k mladému ústavu sebráno odevšud sil nám s části již odcizených a že v divadelní správě není vzorů v národním ohledu pobádajících. Nyní mají ale mnozí příležitost, aby opravdovou vůlí dokázali ryzost smýšlení svého. Jejich snahu, kteráž ovšem v témdni, ba ani v měsíci nemůže se setkat hned s úspěchy *nápadnějšími,* uzná veřejný hlas kritiky zajisté vděčné. Také kritika, jež u nás konečně též někdy ve spůsobu výtek svých třeba pochybila, vždy ale nejlepší vůlí se řídila, dokáže samostatně sobě nyní počínajícím členům divadelním sympatie své, neboť odpadá tak leckterý vzhled k osobnostem dříve slova lhostejná až na trpká slova měnící. Ovšem k pouhé reklamě nesmí sklesnout hlas journalistický, i v nejprozatímnější prozatímnosti velí otázka budoucnosti našeho divadla, abychom sami nestali se nedbalými. Kritika nemůže dál než na pokraj svých požadavků přísnějších, z nichž vybočivši nebyla by více kritikou. Na pokraji tom může se arci i repertoir výminečný připustit. A v tom ohledu přáli bychom členům divadelním, *musí-li již ve zvláštních poměrech nynějších býti také jistá cenzura divadelní, aby byla jiná a nikoli až směšně ouzkostlivá, jak bývala dřívější.*

Třetí, kdož sympatie své prokázati může, jest výbor zemský, od něhož hmotně, hlavně pak intendant divadelní, od něhož mravně mnoho závisí. Nebudem z toho nyní činit výčitku, že pravé a *včasné* zakročení bylo by divadlo chránilo kalamity nynější, že ústav zemský má se střežit *vždy stejné*, vždy ale bystře. V tom ohledu arci mnoho zanedbáno, a v rozhodném okamžiku zanedbáno nejvíce. Zaražení stalo se nyní jen krátké a přec má ústav co celek již zase škodu z toho. Dovídáme se, že opět seslaben sbor, orchestr; ostatní snad ještě zvíme. Pravili jsme již jednou v listech těchto, že třetí úpadek mohl by být posledním, mohl by být smrtí našeho ústavu. Včasná

přítomnost rozhodující osoby, včasné její kroky mohly i druhému úpadku zabránit. Nechť se myslí tedy na budoucnost, nechť se nastoupí jiná cesta, uznána-li nynější za chybnou, nechť se obnovuje důkladně, když pouhé nátěry nepomáhají. Země naše nese nyní nesmírné škody, málo již z toho sejde, pomůže-li se další maličkostí, ale *včasnou,* divadlu českému, miláčku českého národa!

JSOU DOBY SLITOVÁNÍ

△

Zaletěl krkavec Moranin do požehnaných krajin českých. Zatřásl „levým křídlem černým“, i rozzuřila se smrt, nemoc, mrzáctví, nouze a nevolnictví; zatřásl „šedým křídlem pravým“ a jako rouškou z popele spálenišť pokryl se kraj i lid smutkem velkým, palčivým, že slza vysychá již pod rozpálenou klapkou. Je bída velká, převelká, a snadno možná, že kraj bude stížen bídou ještě větší, že nemoc i nouze rozhodí šíř ještě síť svou.

Také doba velké bídy je dobou velkou a zničí co taková vše, co je malicherné a nedochůdné, pokoří se ale přece konečně před tím, co je velké a silné. Překonáme dobu tu, budem-li v ní silni. Nebyla to příroda, která nynější svízele na nás uvalila; proti přírodě, jejíž činy jsou vždy nevývratnou pravdou, není léku leč zase v milosti přírody té. Proti svízelům ale rukou lidskou, nerozmyšleností a bezcitností zasazeným je pomoc v ruce lidské, v rozumu i citu. Nemohli jsme ovšem zabránit válce proti naší vůli vedené, jako strom se nemůže bránit ráně vedené sekerou zbůhdarma po něm; avšak strom rozlije po ráně šťávu svou a zacelí ji sobě sám. Krev srdce našeho zhojí rány všeliké, vřelý cit pro útrapu všech pomůže nám všem. Soustrast a slitování musí být parolou našich dnů. Jest prý arci soustrast jaksi zdvojnásobněním neštěstí, an člověk soucitný přebírá neštěstí sousedovo také na sebe; avšak řekl bych, že je spíše rozdrobením neštěstí toho, neboť společně nešeno stává se již jen polovičatým. Chudý člověk je chud jen v poměru k sousedu bohatému.

Praha je srdcem i hlavou země, z Prahy musí se rozlít vřelý proud v zachvácené kraje, v ní se musí myslit za choré, bezmocné oudy. Je pravda, že také Praha utrpěla válkou již mnoho, co je ale to utrpení její naproti těm krajinám českým, jichž půdu zdupal a zvrátil proud válečný, z nichž místy vymizel i chléb i naděje na chléb,

v nichž místo sadů jsou jen dlouhé čerstvé hroby a místo zpěvu ptáčat a písně děv rozsténala se bolest a úpí umírání! Cestovatelé navštěvují kraje ty a vracejí se plni hrůz a děsných obrazů. „Lidé tu chodí mlčky,“ vypravují, „bez pocitu živějšího, ale také beze stesků. Stojí i chodí beze všeho účele, a přikáže-li se jim práce, pracují jako slabý stroj. Oko jejich je rozpáleno do červena, nemá ale slz, neleskne se myšlénkou, — těm lidem je již všechno jedno! Nevědí, budou-li mít do večera chléb a do zimy přístřeší, také se ale po tom netážou!“ — Mohou ty kraje za to, zač nemůže celá zem, může ta země za to, co vinou je celé říše? Zde nastává úloha důvěrníků národa, aby pomáhali, a sice brzy pomáhali, by země poskytla krajům, čeho těmto je potřebí k novuzrození a na říši by vyžádali, čeho země více nemá. —

S tisíci mladých reků padlých na bojištích severovýchodních padl smutek do srdce tisíců a tisíců rodin. Není kraje, kde by smutek nebyl doma, není rodiny, jíž by nescházel člen, třeba by jedné části rodiny vzdálenější. Leží-li mrtvola ve vlastním domě, nechodí se s útěchou k sousedovi; stejný smutek vymezuje útěchu, je ale útěchou sám o sobě. Nebudem smutící se těšit frasemi, že mrtvý je vždy šťastnější než ten, kdo za ním pláče, nemůžem je potěšit také poukázáním k tomu, že padli snad za velkou věc národní, — k živým třeba mluvit o živých, a těch živých, kteří potřebují pomoci i útěchy, aby slabý žár života svého udrželi, palčivým bolestem svým úlevy dodali, je mnoho, strašně mnoho. Co krok setkáš se s některým nešťastným raněným na ulicích pražských; mdlý jejich zrak a bledá tvář vryje se v paměť tvou, nechť se slabým krokem kolem tebe plíží, nechť k tobě shlíží s nosítek svých, na nichž leží bezvládný, pro vždy zmrzačelý. Nemocnice v Praze jsou plny, celá místa v kraji jsou přeplněna. Na ta místa nechť pomocníci putují houfně. Je pravda, že poskytována již zde onde pomoc ochotná, avšak vše to, co posud uči-

něno, podobá se vždy ještě spíše libůstce než pravému pomáhání. Nikdo nebude ubírat pravé zásluze, avšak státi se má i může mnohem víc. Vždyť ten nebohý raněný vojín nežádá žádného nákladu, žádných velkých vydajů; tělo jeho je plno mladistvé mízy, životní síla hojí sama rány své. On potřebuje jen malé občerstvení, jen trochu upřímné péče. Jedno slovo útěchy je mocnější než lék, neboť zapudí od něho strašný pocit osamotnělosti, v níž považuje se za ztracena. „Jen před osamělým vystupují strašidla a jen na opuštěného klade se strach a smutek!“ Vypravuje se z Mnichova Hradiště o mladém Vlachu, který v zoufalosti nad tím, že nikdo jeho mateřštinu tam nezná a vzkaz rodičům sděliti nemůže, obvazek si s těžké rány strhl a dokrvácel. — Což pro četně raněnými obsazená místa nemáme lidí i jazykově schopných? — Navštěvujte nemocnice a zastavujte se i u těch, jichž oko třeba neprozrazuje ani prosbu němou. O nic se neprosí s větší vnitřní protivou než o soustrast a nic není přec vítanější i hojivější než *pravá* soustrast.

Tisíce je raněných, větší snad tisíce nouzí trpících. Jsou-li četná místa chorobincem, jsou snad ještě četnější nuzincem. Práce je zastavena, nouze je rozpoutána. Již nyní hledí na vás steré oko prosebné, žebrající za podporu. Pomozte, kde můžete.

> Břich hladné chudiny je jako boží skříň,
> kdo plní jej, již plní vůli boží.

Pomáhejte i *pomýšlejte*, jak by se pomohlo. Chudý je jako nemocný, on potřebuje především přátelství.

Píšu „pomáhejte“ a myslím „pomáhejme“. Nekažme pouze pomoc, dávejme ji také. Každý nechť se dle svého přičiní, aby se o něm [ne]mluvilo jako o těch, kteří „jiné učí oučtům a hospodářství, sami ale nikdy nezbohatnou,“ nebo o moralistech, kteří „mravnost kážou, sami ale mravni nejsou“! Buďme především *přátely chudiny!*

DOBROVOLNICKÉ SBORY

Není a nebylo v historii války, byť trvala i třicet let, aby byla poučnější pro vojenského řemeslníka než nynější rakousko-pruská. Třeba bychom byli podlehli a třeba by Prusové byli nepřátely vítěznými, tolik přec jim přiznati musíme, že vedli válku učeně, že bojovali, stříleli a manevrovali jako váleční učenci. Vítězové a učenci mají právo na nomenclaturu, Prusové práva toho použili a nazvali válku nynější „válkou *sedmidenní*". Nelze se s nimi o to hádat, jsem ale žádostiv, dají-li také nějaký název dobrovolnickým těm sborům, kteréž se ve válce té účastnily! — Či že by nebylo ani bývalo sborů těch? A proč nebylo?

Tvrdím najisto, že „dobrovolník" pochází od „dobré vůle." A v Čechách bylo dobré vůle dost a dost, víc než ve Vídni víry. Ne snad že bychom byli cítili zvláštní kanibální choutky na prolévání krve, ne snad že by nás byly pravé dlaně svrběly již k nevydržení, ne snad že bychom sobě byli přáli trochu zchudnutí z přílišného svého bohatství, ne snad že bychom sobě byli zoufali nad tím, že Rakousko má býti z buntu vyhozeno, — to všechno věru ne, i bez snadů ne. Ale chtěli jsme těm pánům ve Vídni ukázat, čeho zmůže český národ a že *jest* český národ, chtěli jsme dokázat, jak chybují, kdož sobě nás nevšímají, chtěli jsme krví svou vydobyt koncese a chtěli jsme ještě leccos jiného, mezi čímž by bylo opět bývalo vyklouznutí z buntu podle pravidla o „cestách rozličných". Ve Vídni nám ale nevěřili, neboť učí mladší Macchiavel, že to, co národové chtějí, není nikdy nic poctivého. Zemská obrana, ve které by byl sedlák průsmyky nenechal nikdy neobsazeny a ve které by sedlák nebyl nikdy zapomněl, že také skrz les vedou cestičky, jimiž lze napadnout bok i zad, nebyla povolena, za to ale dovoleno zřídit pravidelné pluky s úřadně jmenovanými, prohlédnutými a spečetě-

nými nad- a poddůstojníky, pluky, které lze dobře přehlidnout, disciplinovat, komandovat, špatně vést a ještě špatněj, za to ale tím dráž krmit. A když není víra v národ, není zas víry v národě, při kteréž pohnutlivé vzájemnosti mezi Prahou a Vídní nezbylo z dobrovolníků ani vůle ani cos jiného dobrého.

Tak bylo v Čechách. Na Moravě nic, v Uhrách nic, v německých zemích nic, jen v Haliči hrabě Starzenski, as tak prý na Haliči oblíbený jako v Čechách hrabě Lažanský. Zkrátka, *národové* při tom, co se dělo, nebyli a „jen kde jsou národové, jsou činy“. Vojínům pak nařízeno, aby se odřekli zbytečného myšlení zvláště o té politice a té národnosti. Rozkaz ten dán z pouhé žárlivosti, jak se okázalo; co ale platno vojínům, že se prali jako lvové, když za ně nikdo a pranikdo nemyslel! Bezhlavost slavila na útraty tisíců nadějných životů u sadovského Chlumu svůj triumf, nastalo náhle zoufalé sahání po pomoci, sáháno k prostředku poslednímu, — prostředkem tím *posledním* byli národové! Rádcové koruny myslili, že *nyní* je čas, aby slíbili zemským obrancům, že každý — dostane dvacet nových denně, ba že každá ves smí si zvolit i svého kaprála, bude-li to muž, proti jakémuž v tajných rejstřících slavných úřadů nebude nic „nepěkného“ zaznamenáno. Nebozí rádcové!

Národové sobě myslili, že když pravidelnost začátek zkazila, nepravidelnost věc více nenapraví. Národové měli na velkém neštěstí již dost a chtěli mír.

V Horních a Dolních Rakousích „umějí prý všichni lidé číst,“ jak se jednou vídenský statistik Czoernig chlubil. A skutečně prý sobě tam každý nárožní oznámení o landšturmu přečet' a pak šel klidně domů a myslil si, že ne!

V Štyrsku si myslili, že jodové prameny jsou krkům vždy ještě méně nebezpečny než na př. dělové koule, nože a jiné věci, které se nepijou a řekli zase nahlas, že ne!

V Uhrách práli, že za samostatné ministerstvo ano, zadarmo ale také že ne!

Na Moravě nemohli vůbec nic říci a taktéž ve větší části Čech ne. V ostatní části Čech ale panoval pan hrabě Lažanský. Ten měl sice dle vlastních slov svých „vojska dost, aby Prahu *vydobyl*, kdykoli se mu líbí"; lidé ale jemu náhodou blízcí pochybovali, že několik set úředníků a četníků jmenuje se v nejnovější době opravdu vojskem. Pod záštitou vojska toho zamýšlel ovšem leckdo zřídit tu „dvacítikrejcarovou zemskou obranu", kterýž název všem historiografům tímto co nejvřeleji doporučuju. Hlavně byli však o možnosti zemské obrany přesvědčeni pensionovaní důstojníci, kteří vždy na podzim proti zajícům a koroptvím polem líhávají. Neboť stojí psáno v „Nevěstě Messinské": „Honba jest obrazem bitev a přísného Marsa veselou nevěstou." Ti páni byli určeni zas co důstojníci obrany a scházel jen lid, aby jižjiž komandovati začali. Lid ale řekl, že teď ne!

Zbyla jen komická stránka celé obrany, — čtyry bataillony židů, které se ve Vídni sříditi měly. Občané se na ten pohled těšili. Jeden pravil: „To budou samí silní lidé a *ramenáři*." Druhý přisvědčil: „Tělo je pancířem a kyrysem duše a nikdo nemá v Rakousku dle Kurandy tolik duševní síly jako židé." Třetí se těšil: „Výtvorní umělci jsou vždycky hezcí lidé a nikdo není „im wechsel*zeichnen*" tak hbitý jako židé." Čtvrtý je povzbuzoval slovy básníka, jenž dí: „Železo zdá se mně vždy vyšší ceny býti než zlato." Židé ale práli, že se to básníkům právě jen zdá a že to vůbec není hezké tropit sobě žerty z věci, která ještě není, pročež prosili, aby se jim dovolilo bataillony ***ne***sřídit. Ba ani o šarže nikdo se nehlásil, ač sobě každý může slovo „vésti" do němčiny přeložit dle libosti.

Nezbylo tedy nic, pra nic více, — leč Jiskrův „německý jezdec". O tom se však neví od počátku války nic;

neví se, které „křídlo držel“, kde padl, ba ani kde se vyznamenal. Jen to se ví, že nadělal trochu — velkoněmeckého hnoje, pak zmizel. „Ost-deutsche post“ mu budiž lehkým přikrovem! — —

Ano, přejem sobě mír, dlouhý mír, kdyby ale mělo neštěstí Rakouska vésti zase k nějaké válce, nechť jsou rádcové trůnu opravdovými, upřímnými a také znalými rádci. V národech lze rozpoutat sílu obrovskou, kouzelná formule na rozpoutání síly té je ale jen jedna. Poklady velkonoční jsou jen kratičkou dobu přístupny, národové nabídnou se jen jednou, pak se na dlouho odmlčí!

(Všeobecné odpočívání. — Deset na jednoho. — Nesmrtelný vepř. — Satyra na nás. — Prach do očí. — Český národ bude již zase chudší!)

△ V Praze, 8. srpna.

Byl před nedávnem vyslán důkladný učenec německý do Islandu, aby málo známou zemi tu řádně ohledal i popsal. Vrátil se, vydal knihu důkladnou, v níž mnohé vzácné pozorování, jako také to, že na Islandu tráva roste ze země. Nesměju se mu, neboť se bojím, že z dnešní své feuilletonní vycházky vrátím se asi s rovněž velkým a důležitým výsledkem. Poslední doba byla nám pravým Islandem, tu mrazivý led událostí, onde výbuchy válečné sopky, kteréž celé krajiny lavou svou pokryly a jen málo mezi tím míst zelených, naděje budoucnosti. Paprikované dějiny našich dnů nás trochu zkazily; bez zprávy o titánské bitvě, bez pohledu na jedenkrát sto tisíc vojínů zdravých a alespoň jeden tisíc mrtvých a raněných uběhne-li den, myslíme, že by se skoro mohl stydět býti dnem. V poměru k nesmírnému dřívějšímu napnutí a zimničnému rozechvění je ovšem nyní mrtvý klid, ochablost, mdloba. Všechno spí, tak tvrdě, že nelze mluviti ani o snech.

Politika naše spí. Od famósní oné zprávy, že ve Vídni deset slovanských výtečníků žádalo za jediného slovanského ministra pro veškeré rakouské Slovanstvo, nepřišla žádná rovněž zábavná více. Němci sobě ho mysleli co Němce, poněvadž „je Němec přirozeným dědicem Slovanů.“ Maďaři sobě ho mysleli co panslávа s polskou botou, horvatskou surkou a českou čepicí, Slované ho sobě myslili co — vějičku, na kterou že nezasednou, pevně sobě umínili. Vymyšlený slovanský synáček „dei dieci“ zmizel, jako studem zmizí někdy s oblohy zase duha vidouc, že se blamovala a že vzdor jejímu ochotnému sprostředkování přece dále prší.

Zemská autonomie naše, sněm i sněmovní všechna usnešení také spějí. Nikdo sobě více nepřeje, aby honba byla lacinější a nikdo se více nehádá, bude-li také pytlák muset platit desítku daně ročně. Ba i rekvisice znenáhla se uspávají. Lid počíná zase klidně a beze strachu pracovat a od zazdění proslaveného mělnického vepře, jenž zůstane nesmrtelný vzdor tomu, že v zazdění svém bídně skonal, nepřihodilo se pra nic podobně komického. Ajta vepř! Jaký to vděčný předmět pro spisovatele 1 aktových frašek! Zde máte konečně „něco,“ bědující vy umělci výtvarní, skuhrající vy básníkové lyricko-epičtí. Nebude-li na příští umělecké výstavě alespoň dost obrazů národního našeho vepře výtečníka, nebude-li k vánočním dárkům alespoň jedno o něm epos se zlatou obřízkou, není naše generace ani schopna nadšení a myšlenky.

Ale, ale, vždyť poesie naše také spí! Alespoň tentokráte dokázali naši pěvcové, že jsou slavíky; pro tentokráte to dokázali arci mlčením, což je pro budoucnost divným znamením! Když totiž je velký hřmot, známo o slavíku, že se odmlčí. A když počaly na bojištích voje do sebe tlouct, *přestali* tlouct naši slavíci; místo tlučení slavíků nastalo v literatuře tlučení špačků. Jen jeden objevil se za celou dobu tu plod literární, míním Gablerovu tiskem vydanou „Johannu Dark“. Gabler chtěl původně psát *historii* a předmět svedl ho k *dramatu*. Dělo se mu jako našim diplomatům: chtěli historii odbyt v psaných notách a pod rukama stala se jim z toho krvavá truchlohra.

Snad bych mohl zde, když už jednou o pěvcích zvláště a tedy *muzice vůbec* řeč jest, připomenouti také vynález pankrácovského občana: *flašinet parou hnaný*. V době nejtrudnější, když v Praze bylo mrtvé ticho, ani flašinety nerušené — což je moc — objevil se náhle v ulicích pražských malý vozík. A na vozíku byla skříň flašinetová, a před skříní byla ohnivá pec, a nad pecí byl kouřící komínek, a vedle komínku blýskalo se mnoho a mnoho žlutých ko-

leček, o nějaký tucet víc než jich bylo právě potřebí, a všechna točila se a běhala jako blázni. Nebyly ale blázny, nýbrž tvůrce jejich byl je nadal velkým rozumem, aby na větší slávu, výdělek a pohodlí téhož tvůrce točily klikou, jež roztáčela zase rozdílné melodie. Tu pak jsme se přesvědčili na vlastní uši, že lze hudebně-politickou národní naši otázku „Kde domov můj?“ skutečně i parou rozluštit. Povídá se ale, že ona pec více nyní nezáří a kolečka že se více netočí; flašinet ale že hraje přec a tvůrce jeho prý točí nyní sám klikou jako kterýkoliv jiný smrtelný flašinetář. Nahodilá to ale velmi palčivá satyra na snahy naše národní. Najednou se poměry naše tváří, jako by parou chtěly rozkvest a uzrát, na povrchu leskne se o nějaký ten tucet koleček víc než právě třeba — a náhle musíme se chopit zase sami kliky a pracně odehrávat staré své smutné melodie!

Nastává nám politická doba teskné neurčitosti, bůh ví kdy dojdeme jakéhos vnitřního pořádku! Pořádkem prý se dochází blaha; dobrá, jen kdyby nám chtěl někdo dříve říci jak dojíti *pořádku!* Cesta naše k němu je nyní ještě labyrintová a tolik prachu na ní, že nevidíme pro jeho oblaky, jak daleko jsme ještě od cíle! Je již zase nový boj mezi journály pražskými a centralistickými *olim, nunc* co do rozumu centrifugalními journály vídenskými. Nebohá ta stvořeňátka vídenských tiskáren visí nyní mezi nebem a zemí a blaboní-li posud ještě víc o zřízení německé říše než o zřízení Rakouska, připadá to člověku, jako když sťatá hlava po zemi ještě skáče a začatou větu nesrozumitelně doblekotává.

Bude ještě mnohý boj, mnohé vystřízlivění, mnohá ztráta. Nám Čechům hrozí prý právě ztráta nesmírná, jejíž dosah pro okamžik ani změřiti nelze. Jeden z nejvřelejších přátel českého národa, hrabě Clam-Gallas, hodlá prý se přestěhovati provždy do Belgie! Tonouce chytáme se stébla naděje, snad to není pravda, snad nám bude zachován a

celá zpráva je jen mizerným výmyslem „těch“ novinářů, kteří nevědí co psát a „k vůli pikantnosti i výdělku“ tak rádi obecenstvo děsí! Navrhl bych deputaci českých demokratů, ale — — jeden, dva — počkejte, já si dřív napsané řádky spočtu! — Ano, jsem skutečně již hotov! Takový feuilleton drobné klepy drobněj ještě rozmílající je jako polyp: rozřež jej na tisíc kusů, z každého může vzrůst zase celek. To by bylo pak tisíc feuiletonů. Čtenářstvo, já tě lituju!

(Tajní členové rodin. — Domácí výjevy pro strach pruský. — Šlechtic „z groše". — Kasy a nekasířské vtipy. — Autonomie v moratoriích.)

△ V Praze, 11. srpna.

„Že peníze světem vládnou," každý člověk ví; že mohou člověka až pobláznit, poznal nyní každý Pražan. Může-li co peníze pohnout, aby nám byly vděčny, aby nás milovaly a nás se konečně věrněji i rozhodněji přidržovaly, musí to spůsobit udalosti pražské před pruskou okupací. Co tu bylo lásky k vám, vy zlatá a stříbrná kuřátka, jak starostlivým okem pohlíželo se na každý dukátek, který zbyl ještě ode křtin, na každý tolárek, který vyměněn byl někde náhodou, za to ale tím milejším členem domácnosti se stal! Neboť náhoda jen, velká náhoda to byla i jest, když rakouský občan byl znalcem běžných sice, ale neobíhajících rakouských mincí.

Každý sobě říkal: „Ne, nemusím mít strach, vždyť to mé soukromé jmění a to je i bude každému svato", — strach měl ale přece. Proč? Proto že byla láska příliš velka a každá přílišná láska je ouzkostliva a ouzkostlivě střeží to[,] co miluje, i přístup k tomu; viz příklad v historii našich dnů, kteříž učí, jak byly milované Čechy střeženy.

Dříve, než kdo pomyslil, aby ženu drahou zachránil a „nenahraditelné takřka" děti, pomýšlel již na zachránění peněz, ať byly stříbrné nebo zlaté, slosovatelné neb neslosovatelné. Udělal díru za zrcadlem, odtrhl prkno z podlahy, vykopal jámu v dřevníku, a nejspodněj i nejzáz uložil ty, které stály v kursu nejvýš. A jinde nevěřili ani skrýším těmto. I vyhledali prastaré pasy kožené a vzpomínali při jich nadívání předobrého nebožtíka dědečka, i sešívali podobné jitrnice mamonu z plátna větší i menší,

dle těla neb tělíčka, kolem něhož měly přilnout a jež měly chránit jako měchýřové plavní, nesouce držitele svého rozbouřenými vlnami života válečného. A při sešívání tom vzpomínali zas předobré nebožky babičky a jejího vypravování o válkách francouzských. Vzpomínka taková na předky zbožné sílila je co morální kořalka a když pak tělo své pásali, bylo jim, jako by jim něco říkalo: „Vám se teď nemůže pranic stát!“ Pak obdržel každý člen rodiny obšírné navedení, jak vyndavat a jak rozměňovat, aby nebylo nápadnosti. Ani v noci nesundali pasů těch, ač dosti překážely, neboť člověk nikdy neví, co se náhle státi může! Jak mnohé krásné tělo mělo děsné sny v nepřirozeném tom objetí!

Pakli kdy, ukázalo se nyní, že peníze nejsou „prázný zvuk“, byť byly třeba papírové. Jakž také! Vždyť je mezi námi mnohý pán, poměrně také tuze velký pán, který by nebyl praničím, kdyby neměl peněz. Ano zlí lidé tvrdí, že sobě i telat vážíme, jen když jsou to zlatá telata. Mohli bychom elegantní to porovnání rozvest ještě dále, an přírodopis učí, že každé zvíře je vzrůstu schopno, ale nač! Pravda je, že málo kdo dovede svých peněz užit tak, aby došel jimi i pohrobní slávy; má již dosyta uvědomění, že za živa je k vůli penězům ctěn a vážen, chrání sobě jich tedy, pokud ho sprovázejí živého: až bude na prkně, zůstanou v službě oslavy jeho ještě tři dny do requiem a s posledním „amen“ je také se slávou amen. Achillova pata nebyla choulostivější, než je penězi zaslepená strana takového hrdiny, Samsonovy vlasy neměly té důležitosti, jakou mají pro něho obligace; v nich je síla, šťáva i smrtelnost jeho, je musí chránit, pro ně se musí blamovat, seč jeho síly jsou. A také se tedy blamoval skoro každý, kdož měl jen dvakrát či třikrát víc než potřebuje. Ba i ti, kteří měli méně než potřebují.

Jinak bylo s útěkem kas, s penězi erárními i jinými. S *erárními* stěhovali se proto, že vůbec v Rakousku se

velmi pečlivě nad tím bdí, aby ani krejcaru zbytečně se nezmařilo, s *jinými* penězi také proto a pak ještě k vůli jiným — čistě lidským věcem. Arci říkali oni vtipkalové a lidé všeteční, na jakéž již Amos Komenský z podstatných příčin se obořil, že snad není takového spěchu třeba s těmi kasami erárními, že outraty za odvezení — atd.; ale už Komenský odbyl všechny podobné poznámkáře, my můžem mlčet. Všude prý přece se nepovedlo odstraniti ty kasy erární; takž se vypravuje, že na př. v Pardubicích uvízla válečná kasa s pakatýlkem půlčtvrta milionu. Musíme sobě zprávu tu nechat ještě potvrdit, neboť za prvé neuvykli jsme hned tak uvěřit milionům, za druhé, kdyby byly bývaly[,] nebyly by bývaly as stříbrny a tedy neodstranitelny. Dobrý ale vtip vyvedli prý tamtéž v Pardubicích s kasou špitální. Lékaři nevzali ji sice s sebou, tu kasu totiž, stáhli ale klíček. To se asi Prusové nazlobili!

Že jiné kasy veřejné, na př. spořitelní, z nížin českých někam do solnohradských alp se přestěhovaly, bylo skoro dobré; sic by byl tak mnohý mohl pro peníze dostat se do nesnází, který ve spořitelně — ani vindry nemá. Na směnky bylo moratorium ouřadní, na jiné dluhy diktoval sobě každý dlužník moratorium sám. Nebylo výminečnějších poměrů než nyní v placení dluhů, rát a termínů. „To víte, přítelíčku, že já vždycky; jakžpak ale mohu teď, když nikdo nemá!“ Kdož neměl již před tím žádných příjmů, stěžoval sobě na „okamžitý“ nedostatek výdělku; komu nebyl na tom božím světě nikdo nic dlužen, prál: „Vždyť mně také nikdo nic neplatí!“ — a měl konečně pravdu. Nejlíp se při tom měli ti věčně sužovaní, politování hodní, nebozí domácí páni, kteří, tolik je jisto, jen se obětují, nedarují-li své domy slavným soudům, aby je tento rozdal provinilcům místo jiných trestů.

„Jen až se kasy do Prahy vrátí, pane domácí, pak hned, ale hned!“ A domácí pán zabručel něco o tom, že ve

všech kasách českého království není as tolik peněz, mnoho-li je dluhů z nájemného, šel domů a poslal čtvrtletní výpověď.

Jakž budou domácí páni pokořeni, až „se ty kasy do Prahy vrátí!“

VÍDEŇSKÁ JOURNALISTIKA A ČESKÁ POVĚST

△

„S Čechy nemohu se měřit; změnil jsem tedy svůj úmysl a nepůjdu do českých lesů,“ nechává berlínský „Kladderadatsch“ mluvit Schillerova Karla Moora. To ale není jediná jeho útržka na české cti, aniž je jediným snad listem mimorakouským, kterýž český národ v divné fantasii své nechává místo co květinu vzkvétat co bejlí, a místo aby lidi líčil, jen člověka-nelidu.

Seznali nás Prusové za nynější války skutečně co národ mravně kleslý? Nikoli, sami to počínají přiznávat. Vzdor tomu ale píší některé časopisy jejich někdy ve smyslu valně nepříznivém proti nám, a my — jim to musíme odpustit, my víme, čím jsou klamány, my nemůžem odsuzovat klamaného, nýbrž *klamajícího*. A oni journalisté, kteří tendenčně svět o nás klamali, nežili posud na Sprévě nýbrž na Dunaji, nepracovali proti nám v cizině nýbrž doma. Doma nás zalhávali, očerňovali, odsuzovali, cizina řídila se dle těch domácích, cizina tomu právě jinak porozuměti ani nemohla!

I v mravním oceňování rozhoduje všemocný zvyk. Jsou národové nejrozličnějších pojmů o tom, co je mravní, a jsou zas národové nejrozdílnější mravní pověsti. Děd zůstaví vnukovi, soused obdaruje souseda celým bohatstvím předsudků a ty bují ve stále vděčné půdě lidské samolibosti dál a strašně dlouho to potřebuje, než předsudek ustoupí pravdě, než se jen poněkud změní. Ethnografie nás sice učí, že není ani jediného prvotního národa ve světě, který by od přírody měl za úděl vlastnosti dle našich náhledů nečestné; zkušenost nás učí, že teprv stykem s jinými a co smutné ovoce nešťastných poměrů vlastnosti takové se objevují a potud trvají, pokud neštěstí trvá: a předc máme o tom či onom národu také my pojem nedobrý a přisuzujem mu generálně nějakou vlastnost

nepěknou, takřka historickou. Angličan je dle našich náhledů sobecký, Francouz lehkomyslný, Italian nepřekonatelně líný, a třeba by některý z národů těch dokázal opak jak slunce zářícím činem, jakého bychom mi sami schopni nebyli, my tvrdíme bezmyšlénkově dál, že je Angličan sobecký atd. Dobrá vůle na korekturu předsudků nestačí a Wachenhusenovo známé: „Ani mne nenapadne, abych měl Srba proto za špatného, že bývá pravidelně darebákem,“ zůstává vzdor logickému svému nesmyslu nejlepším zrcadlem předsudků lidských. Wachenhusen sám přiznává, že po celé cestě Srbskem nebyl ani o nejmenší připraven, ani slůvkem oklamán a „předc prý viděl to Srbům již na očích, že jsou falešni.“ Kdo o někom slyšel, že tento je intrikán, vidí v každém pohledu jeho podloudnictví, v každém slově vypočtenost; kdo slyšel o nebezpečnosti nějakého místa, strachem na něm ani neusne a ztrátu svého poklidu považuje již za novou krádež a za stvrzení všech zlých pověstí. Semper aliquid haeret — i výmysl může zničit pověst! My Čechové můžem o tom vypravovat historie ze své historie.

Nám Čechům přičítají hlavně následující nepěkné vlastnosti: Neupřímnost, podlízavost, krádež. Přičítají snad ještě jiné, ale „každý poctivý člověk má již na tom dost,“ jak praví Heinův Retcliff. Neupřímnost viděli ti, kteří k Čechům přicházeli vždy se zvyky a obyčeji zcela cizími a nesmírně se divili, že Čechové nechtějí své zvyky náhle změnit. Český lid nerozuměl ani jazyku jejich, ano často používáno i jazykové nesrozumitelnosti, aby se českému lidu zasadila lecjaká rána. Český lid stal se nedůvěřivý, lidé neznali neb nepřízniví vyhlašovali jeho podstatnou nedůvěru za neupřímnost, a třeba již více let pohybování volnější mnoho z nedůvěry té bylo vyhladilo, výčitka neupřímnosti zůstala dosud, zůstane nejspiš nadál. Z ostatních útržek netřeba věru ani slovem lid náš vybavovat. Nešťastný a sklesly byl národ náš, podlízavý ale

nikdy; byl-li však jednotlivec některý provinilcem takým či onakým, byl právě úkazem takovým, jakých všude se najde. Zlomyslnost ovšem tvrdila všeobecně špatné o nás co nejpilněji a tvrdila to opětně. Tak leckterý otrapa, který se po Čechách v přehojných prázdných chvílích svých potloukal bez krejcaru v kapse a bez slovanské naší pohostinnosti byl by k ouřadní neb špitální pomoci sáhnouti musil, napsal pak v některém vídenském listu obšírný popis, jak mu česká selka za hojné zpropitné jeho — ruce líbala, tak že se to chudákovi až zhnusilo. Tak mnohý ničema, který živil se po léta tím, že nám kradl dobrou pověst naši, přičítal krádež k prvním „mravním tendencím“ našeho národa.

To vše bylo posud a přičítali jsme to hlavně nepříznivým pro nás zápasům politickým, že tak systematicky chrleno jedu na nás. Nyní doufali jsme, doufáme posud v obrat. Myslíme, když vnitřní politika rakouská krokem mohútnějším ku předu půjde, že samy sebou odpadnou ty a podobné malichernosti, že sobě jeden národ bude vážit druhého národa součinného, že český národ nabyv větší platnosti nabude i více spravedlivých ohledů. Humannost má, tak jsme přesvědčeni, být konečně vybavena ze svého vdovího koutka. Spravedlnosti se nám dostane nejdříve v kruzích užších, pak i dále, kde nás posud znají jen dle prostředníků neupřímných. Avšak pevni věru musíme být v krásné víře té, sic nám ji urvou, než první zásvit nové doby dojde nás ve skutečnosti! Již zase se to hýbe v journalistice víděňské, již zase to tam víří a klokotá, že bláto lítá až na nás i za nás. Všímáme sobě jen jediného takového fakta prozatím, dosti ale závažného, abychom odpověděli jinak, bude-li potřebí. Praví ť se tam, že nikdy *nekvetlo udavačství* v Čechách jako nyní a že udavači v každém ohledu Prusům sloužící jsou *vesměs Češi.*

Bylo to as roku 1860, kdy začal ohnivější boj víděňských journalistů proti nám. Mimovolně připomínáme

sobě nyní jeden tehdejší manévr. Nadávalo se nám co se mohlo z plného srdce a ze vší sprostoty; když pak konečně přec také v Čechách žluč překypěla, změnili náhle taktiku a křičeli: „Ejhle, Češi nám nadávají!“ Kdybychom nedbali sami domácího pokoje, mohli bychom na nadzmíněnou útržku novou odpovědit hned co *co nejdůkladněji i nejvydatněji.* Nečiníme toho, neučiníme také, leda z přinucení. Nenuťte nás ale a rozpomeňte se, že nebývá pro utíkajícího vždy spásonosné, volá-li: „Chyťte ho!“

ŘÍZENÍ ČESKÉHO DIVADLA

△

Byl ředitel Liegert, byl ředitel Thomé a je nyní interregnum herecké. Posledňejší dojde peněžitých výsledků pěkných, prvější dvoje řízení pracovalo prý se škodou. Ředitel Liegert měl za panování svého as dvouletého první saisonu zimní co do předplacení a tedy co do součinnosti obecenstva *velmi* dobrou, první saisonu pak letní přímo přeskvělou, tak že měsíční příjmy za doby této až k 50.000 zl. dosahovaly. Z toho by vyplývalo, kdyby i rok na to byl pracoval o škodě nějaké, výtěžek prvního roku že by byl v náhradu zúplna dostačil. Pro Liegerta pracovaly dvě výhody velké, za prvé nebylo obecenstvo české s počátku ještě ničím disgustováno a považovalo divadlo za svůj podnik národní, za druhé byl on sám ducha podnikavého, v jistém ohledu dobře kupeckého: něco podat a pak něco tržit, bylo jeho heslem, proto také sestavil sobě personál operní i činoherní co nejlépe dovedl a k pohostinským hrám získal síly po celém uměleckém světě proslulé. Avšak osobně neznal ještě obecenstva českého, co Němec neměl ani ponětí o tom, co nám divadlo naše je, jak se má k *budoucnosti* jeho pracovati. Rádcové jeho užívali té neznalosti k svému prospěchu, totiž alespoň k svému pohodlí. Činoherní repertoir, z něhož hlavně musí budoucnost ta vykvest, byl především a hlavně *překladem* pražského repertoiru německého; co přicházelo nového, přicházelo bez obstarávání a *náhodou;* co docházelo opakování, řídilo se opět jen náhodou, osobními ohledy na herce, na menší práci atd. K vůli dvěma neb třem členům, kteří nepotřebovali mnoho zkoušek a ještě méně času — na učení se úlohám, pěstována veselohra nepoměrně a (vzdor jednotlivému velmi dobrému) i často povrchně, tragoedie dávala se jednou za tři neděle a pak ještě jen tak, „aby se neřeklo", zkrátka proud tak zvaný umělecký změlčil zcela a s ním mizela i *hlubší* součinnost obecenstva. Mnohem

ještě hůře to šlo s operou, při níž osobní oh'edy a poměry již dokonce nedovolovaly (jakož *posud* nedovolují!) žádného kroku přímého a vydatného, ohledy a poměry, kterými naše divadlo o mnohou dobrou sílu přišlo, mnohou jinou sílu dobrou získati opomenulo atd. Ba i výtečné síly pohostinské, místo aby osvěžily, ještě nám ublížily; místo aby jimi se bylo řádně hospodařilo, dělo se vše tak, že abonenti českého divadla třeba po celý měsíc operu ani neslyšeli, ač se jim stále tvrdilo, že je právě saisona „co nejskvělejší". Journály ovšem napomínaly, ale hlasem Kassandřiným; ředitel nerozuměl obecenstvu, nerozuměl časopisům, jeho rádcové byli rádi, že nerozumí, a nanejvýš ho těšili: „Ať píšou! Za čtrnáct dní nikdo neví, co před čtrnácti dny napsaly!" Šlechetný princip!

Ředitel Liegert padl, aniž bychom po dnes věděli, proč se to vlastně stalo, a nastoupil ředitel Thomé, kterému na budoucnosti českého divadla záleželo právě tolik, mnoho-li předchůdci jeho, a který obecenstvu našemu nerozuměl ani za mák více. Jak by byl dovedl využitkovat saisonu letní, nelze říci, přišelť s ní v dobu valně nešťastnou, v rok nynější. Co do hospodářství domácího, pravidelného ukázal se býti ale mnohem méně rozmyslným než Liegert. Osobní nadzmíněné neduhy nechával hubit operu českou vždy dál a dál, ač repertoir samý přece dobře uvolnil, trpěl ale i, aby také činohra byla ještě seslabena tím, že část personálu, důležitá pro hry větší, odešla pro celou zimu do Plzně, jiná část aby tam dojížděla hodně často na hry pohostinské, tak že repertoir pražský řídil se vlastně dle repertoiru plzeňského, an také vrchní regisseur neměl času pro Prahu. Byla to kalná voda, ve které lovili jiní než pan Thomé a kterou se obecenstvo odstrašovalo tak, že již prvotně co do počtu skrovnější předplatitelé p. Thoméovi ještě více zeřídli! Ano, obětovnost může být vždy jen počasna u massy, neboť obecenstvo je konečně také jen kupcem, který kupuje jen to, co se mu líbí!

Ředitel Thomé zavřel divadlo, aniž bychom podnes věděli, proč vlastně intendantura divadelní v čas tomu nezabránila, což přece snadno mohla. Nyní sobě řídí herci, zatím jen pro měsíc, divadlo sami. Mají plné domy, značné abonnement, velké příjmy mimotní. Myslíte, že to učinila perspektiva na provedení „Žižkovy smrti“ či „Jana Husa“? Že snad houfně se hlásící předplatitelé byli přesvědčeni, že uvidí hry a uslyší opery v každém ohledu *dokonalé?* Nikoli, vždyť každý věděl, že nelze zázrakem překonat mnohou dosavadní pohodlnost i jinou vadu, že v opeře scházejí některé hlavní síly atd. Avšak v to doufal každý pevně, že spatří v každém ohledu *dobrou vůli*, každý se těšil, že divadlo je v rukou pouze *českých*, *našich*, a naše vlastní ruce že nemohou ani ústavu našemu ublížit dál, že české řízení musí již takřka instinktivně kráčeti cestou tou, kterou jedině divadlo české pokračovati smí, aby skutečně *pokračovalo*. Taková důvěra je úkazem přirozeným, jí potřebuje ústav mladý, ona je nám poučením, jak naložiti máme s divadlem pro budoucnost.

Nevíme, pochybujem ale, že by nadlouho mohlo komité herecké vésti divadlo dál. Bylo by k tomu potřebí přátelského podřizování se, bezohledné ochoty i jiných vlastností, které alespoň dle tradice za kulisami nekvetou. Také musí být u řízení velká jednota, pevný směr, jakéhož jen od jednotlivce povolaného očekávati můžeme. Avšak tolik je nyní jisto, přejdeli řízení do rukou nových, **že to musí být ruce české! Postavte v čelo našeho divadla muže Čecha, který je národovcem uvědomělým, který úkol svůj plně zná a nadšen jest pro rozkvět umění českého! Jeho nadšením prochvěje se ústav celý, co je zápalu schopno, vzplane s ním, co je v smýšlení svém nedochůdné, rozpadne se v neškodný troud a popel, jejž svěží průvan odnese i odstraní provždy. Sám myšlénky jsa schopen, přinutí muž takový vše kolem sebe k čilému dušev-**

nímu životu; nadšení, pevný směr, důstojné sobě počínání pokryje jeviště v době co možná blízké milým květem i zdravým ovocem, nadšení s jeviště vanoucí vzbudí i udrží také nadšení v obecenstvu a málo let vzorné vzájemné práce zabezpečí budoucnost ústavu pro dlouho, snad i provždy!

Vědomost účele i pomůcek, nadšení pro věc národní i pro umění, **nezištnost** s jedné a zase **praktičnost** s druhé strany: toť jest jediný ten kouzelný proutek, kterým se nám v ohledu tom posud záhadném a tak často nás tísnícím pomoci může. Že by se osobnost vhodná k tomu našla, o tom ještě nikdo nepochyboval. Jedinou závadou posud byly **peníze**, nikoli nedostatek osobností. A což je opravdu tak mnoho peněz zde potřebí? Což již některý ředitel obětoval neb musil obětovat zde opravdu značné sumy? Což bychom neměli mezi měšťanstvem svým dosti mužů zámožných, kteří by společně, když již ne jednotlivě, převzali řízení ökonomické a ustanovili sobě za ředitele muže v každém ohledu schopného? Posavadní divadlo prozatímní není ovšem velké, v saisoně letní, než bude velké divadlo národní, které za zimy již vynese pro **celé** leto, musilo by se ovšem třeba sáhat i nadál k pomůckám jiným; vždyť ale lze vypočíst možný výdaj i příjem také v divadle malém a příjem ten je jistý u obecenstva, které nežádá žádných krkolomných skoků, které neopustí nikoho, vidí-li **nezištnost a dobrou vůli! Pánové, nechme divadlo v rukou vlastních a je mu pomoženo!**

(Říšské jablko a naše budoucnost. — Naše historické maléry. — Bída a hodinky, česká faleš a norymberská vejce. — Surogát českých národních písní. — Genrový obraz. — Jak se oznamuje.)

△ V Praze, 25. srpna.

„Z dvou jablek povstaly *hřích* a *válka:* z Adamova a Parisova. Dvě jablka dala nám *svobodu* a *osvětu:* Tellovo a Newtonovo. A co přinese jablko říšské? Cokoliv bude chtít z oněch čtyr darů!“ Tak praví Jean Paul. — Jsme zase na rozcestí, zase očekáváme, co nám to naše říšské jablko přinese, očekáváme to toužebněji než jindy. Myslíme, že hříchů a válek bylo již dost, nyní že by mohla přijít svoboda a osvěta; myslíme, že když máme válku za sebou, choleru v sobě a jezovity před sebou, můžem konečně odjinud očekávat sílící stravu i ať nám pánbůh naše myšlénky nezmění, Jobem býti je sice dle bible hezká věc, člověk se jí ale přeje!

Přijde nová doba, poněvadž přijít musí. My věříme v tu novou dobu jako v život svůj, poněvadž by bez ní život neměl ceny. Vždyť Němci obracují nyní také již své noty, místo Arndtovy písně zpívají parodie: „mein vaterland muss kleiner sein“, místo o dualismu píšou o federalismu atd. Ovšem že se jim přihazují při tom ještě rozdílné mýlky i chyby tiskové, že místo „viergruppensystem“ tisknou důsledně „biergruppensystem“, to ale neškodí. Jsou-li unaveni dlouhou vládou svou, nechť sobě odpočinou při pivě, my půjdem zatím dál. Rozumí se samo sebou při našich odvěkých malérech že ledacos utrpíme i při době nové, že ledacos nepůjde tak a půjde jinak, než sobě přejeme. To se jmenuje „určení“, které se musí vyplnit. Literatura naše na př. kvete jen tenkrát, když není volného politického ruchu; a když rozkvete volnost a život

veřejný, jde zase literatura spat. Každý pokrok, byť sebe menší, musíme draze zaplatit. Jsem přesvědčen, kdybychom se povznesli v svobodomyslnosti své na př. až na požívání koňského masa, že bude český Pegasus první kůň, kterého k řezníkovi povedem.

Naposled nám budou naši přátelé ještě závidět, dostaneme-li se nesmírnými obětmi nynější války do poměrů pro naši národnost poněkud lepších! Je snadno možno, že budou tvrdit, že jsme celou válku sami nastražili, že Čechy nechaly horské prosmyky pro pruské vojsko z pouhé perfidnosti před několika tisíci roky v Krkonoších povstat, že Benedek prohrál, proto že stál na falešných vršich a na falešných polích, a že, kdybychom byli upřímni, mohli jsme sami jehlovky vynalezt. Je to věru možno, neboť již nyní tvrdí vídeňské listy, po nich také některé pražské, že ony nebohé krajiny, jež byly i naším i cizím vojskem vyssáty, popáleny a zdupány, v nichž lidé již hlady mrou, že krajiny ty válkou *zbohatly*. To prý je až pravá hrůza, co lid nasbíral na bojištích šatstva, zbraní, peněz, přilbic atd. Mnohý, který neměl nic, ale pranic, má prý nyní plné kapsy zlata a v podzemních skrýších bůh ví co „věcí“, které po vojně zpeněží. Ano i ta historická, stříbrnými a zlatými hodinkami naplněná vošatka, zu deutsch ein ganzes scheffel voll Uhren, zase se objevila a nalezá své neupřímné, věřící. Někteří povídají, že ji nasbíral jistý sedláček u Turnova, jiní že u Skalice, opět jiní že u Sadové, a klíčky k nim natahují všichni svou závistivou mysl. Co dítě jsem ale slýchal, že se ta historická vošatka naplnila již po bitvě u Chlumu, můj otec tvrdíval, že již po bitvě u Kolína, a zajisté že některý z pradědů zase slyšel, že byla již kdysi „norymberskými vejci“ naplněna. Vošatka ta je jako ono „potvorné dítě se zaječí hubou, chlupatýma ušima a žábou na rameně“, které se našim venkovanům co rok jednou narodí „v jedné vesnici tam za vrchem“. V museu nemáme ještě ani jedno. —

Konečně už přece cítíme a vidíme, že se mír blíží. Vojska cizího sice stále ještě dost, nyní ale přichází k nám již s veselou muzikou a ta hraje v tempech tak nezvykle rychlých, že nám úplně vysvětluje rychlé manevrování pruských vojů. Bubny a píšťaly pruské, které v prvních dnech pravou revoluci v Praze spůsobily, ztrácejí tím již zajímavosti. Revoluci ale co zjev nám cizí spůsobily tak velkou, že národní písně naše před nimi náhle umlkly, že se i muzikální smysl našich „pánů kluků“ na dva dny odmlčel, pak ale radostně vybuchnul, celý den po nich hvízdal, až konečně i špačkové v klecích nechali se svest a protirakouské nápěvy hvízdali. Bylo hvízdotu po Praze, že až uši zalehaly. Bubny a píšťaly — divné to spojení nezvyklému uchu! Aspoň při spojení tom nedojde francouzské přísloví: „Qui vient de la flute retourne au tambour“ pruského překladu!

A ucítíme a uvidíme pořád víc, že se mír blíží! Známky boje a okupace vymizí, kdo z nich chce vytěžit, ať sobě pospíší: malíř historik na spustlá bojiště, malíř genrista kamkoli. Spatřil jsem tyto dny něco pro obraz genrový, co je tak vděčné, že to není „ani penězi k zaplacení“, za kteroužto příčinou dávám to tedy beze všeho handle zdarma buď Guidovi Manesovi nebo Barvitiovi nebo třeba i „Humorům“. Viděl jsem totiž: jednoho c. k. finančního p. radu, jak stál před krámem, v němž se pruská cigara prodávají a divnými myšlenkami zmítán dovnitř se díval. To je myšlénka, to je přec jednou „něco“, co?

Takto bychom se v Praze měli „dle poměrů ještě dosti dobře“. Jen kdyby nebyla cholera tady tak strašně lacina od těch dob, co Steinhauser na rozích oznámil, že ji lze u něho obdržet za několik krejcarů, za pakatel. Podivny bývají prý cesty páně, nemohou se ale v podivnosti své přece rovnat německým kněhkupeckým i jinokupeckým oznámením! Co byste na př. as hádali, že znamená, když někdo oznámí, že u něho lze dostati „einkoepfige Deut-

sche“, „ordinaere mit rothbraunen ruekken“, „extrafeine mit neuesten echt franzoesischen ruekkendessin“, „doppelkoepfige Deutsche“, „mittelfeine Schweitzer mit rothbraunen ruekken“, nebo dále „Kinder-Deutsche (neueste eigene ausgabe)“, „feine Kinder-Deutsche mit franzoesischen ruekken“, „extrafeine Kinder-Doppel-Deutsche“ a „extrafeine Kinder-Doppel-Deutsche mit franzoesischen ruekken“? — Mohl bych Vás sice nechat hádat až do příští neděle a několik set *prvních* rozluštitelů odměnit exempláry kteréhokoliv ze svých neprodaných spisů; ale nakladatelé moji sobě toho nezasloužili a protož pravím hned, že se uvedeným způsobem oznamují — hrací karty. Učme se ohebnému jazyku!

DEMIMONDE V OKUPACI

△

Napsal jsem titul a vím, že je nepravý. My ani nemáme v Praze žádnou „demimonde"; někdy se někde ovšem vyskytne zjev jednotlivý, je to ale cizorodé augitové zrnko v celé skalině, brzy zase zmizí, buď jinam, kde je z více stejných prvků celá kasta, buď sklesne a asimiluje se pražskému blátu, a je právě jen blátem, nikoli „polosvětem". Hetairy pařížské jsou skutečně „polosvětem", neboť pronikají se skrz naskrz s ostatním společenským světem tamějším a jsou jeho někdy až brillantně se skvoucí, vždy ale lehkomyslnost jeho, povrchnost jeho, život i náhledy jeho representující „polovicí". V Paříži je „polosvětem" celá půle společnosti, ta zahálčivá, nerozvážná, užívající půle její. V Paříži musíš stýkat se s „polosvětem", jakmile na ulici vyjdeš. V Elysejských polích i v Bois de Boulogne, při kursech vincennských i při vodopádech versaillských vyhýbáš se jeho elegantní spřeži, v divadlech spočine na něm zrak tvůj, nechť zaletne do drahých loží nebo na vzletná místa skvoucího se balkónu, na boulevardech omlouváš se mu ze své až barbarské nešikovnosti, před kavárnou piješ s ním za jedním stolkem horký punš, chodíš, žiješ, směješ se i pláčeš s „polosvětem," jsi mimovolně částkou onoho světa, na nějž má „demimonde" právo, a to je zkrátka *celý* pařížský svět společenský. Skoro podobně je tomu i ve Vídni, městě světovém, a že je tomu tak i v Berlíně, vidí v tom berlínské časopisy důkaz, že také Berlín stává se již městem světovým. Praha není město světové, u nás je zjev jiný. V Paříži dává „demimonde" zákony, „poměrně cnostné" ženy namáhají se, aby zevnějšek svůj přispůsobily jejímu skvostu a jejím nápadům; v Praze však to, co patří k ní jen dle mravní své chudoby, nikoli ale bohatými svými důchody, řídí zevnějšek svůj dle vzorů veřejně bezouhonných.

Massy cizího vojska, pádným krokem svým společenský

život náš stavící a jej převracující, přiměly část společenstva, aby se chovala v zákoutí, a toho použila jiná část, aby vyploula ze zákoutí svého na povrch veřejnosti. Kal pražský se zdvihl a temná jeho barva byla nezvyklému oku nápadna. Psala-li kdys „Köln. Ztg.“, že pruský voják bude v Praze moci stříbrem zakoupit všechny ženské, měla až na slovíčko „všechny“ právě tak pravdu, jako by to byla napsala o kterémkoli jiném městě, v němž zvláštní poměry společenské a vzdělanostní trpí „obílené ty hroby“. Skutečně koupili tu všechno stříbrem, co se jindy také papírem koupiti může. Avšak trh, jindy skryt v soukromí, stal se nyní veřejný.

Jest to podivné víření, nezvyklý zjev a překvapující bublina, jakou na povrch Prahy vyhodila ta naše pseudodemimonde. Bublina praskne, zatím ale zahrává si v nejrozmanitějších barvách. Jsou v Praze místa, jež v počasné období změnila cele ráz svůj zvyklý. Na aristokraticky škrobeném místě změnila se odměřená promenáda v bujný skok, etiketně přidušený hlas v hlasný a veselý smích; na lidštějším místě jiném, kde v „taneční“ dny třeba již leckdy dříve se zjevovaly zárodky výminek, stala se volná ženská návštěva již permanencí; ještě jinde zase jinak, víc či míň. Podívejme se na některé to místo, kde je ten život bujný, výminečně pestrý.

Jde již k večeru, soumrak stěhuje se do vrcholků stromů; v oknech leskne se zář měsíce a petrolejové kandelábry rozlívají světlo vždy žlutější. Rodiny, promenádní pravidlo zde tvořící, odešly již nebo ubírají se právě domů, výminka opanovala pole. Na částech místnosti, *pouze* procházkám určených, není živé duše, pískové cesty kolem trávníků jsou prázdny, temným stromořadím nekmitá se ani jediná postava.

Je tamto sice na sta ženských, z těch netouží ale ani jedna po samotě. Kmitají se jako mušky kolem petrolejového toho světla, pod nímž je stůl vedle stolu, na stolech

talíř na talíři a lahev vedle lahve, a vše to v přísné poslušnosti veselých statných mužů, kteří mají dost peněz, čas právě prázdný a nejlepší vůli, aby čas ten vesele zabili oněmi penězi. Dlouho se ta muška nekmitá; již je polapena a za stůl připoutána jako lesklý brouček v entomologické sbírce. Nebohý sklepníku! Uběhej si nohy, utluč ruce, vykřič hrdlo, dobře přece neposloužíš! Pečivo je staré, řízky pouhý podšev, víno samá bezinka a lokty tvé až urážlivě špičaty! A vše jde tak pomalu, mnohem pomaleji než okamžitě rozpředený hovor a bujná kordiálnost, která tu již povstala, sotva zasedli, a každým ťuknutím sklenic o celou horu výš naskočí!

Hovor je všeobecný, všude živý, nezamlkávajícíse. Mluví se o všem možném a vlastně o ničem; mluví se, aby se mluvilo. Také náš pražský národek polosvětský je schopen veselí. Oči se stále jiskřejí, ústa se stále smějí, smějí se všemu možnému a vlastně ničemu; směje se, aby se smálo.

Zde vypravuje jedna životopis plný nejrozmanitějších a ve své nemožnosti až obrovských událostí; fantasie její skáče sem a tam, což na tom, kam skočí, jen když stát nezůstane. A po životopisu přijde na řadu popis denního zaměstnání. Ona ví, že to není pravda, on to ví také; což ale na tom, dělají přece, jako by věřili!

Tam sedí matka, dcera a galán. Všichni tři to vědí, že je jen ten galán opravdu galánem, ta matka že ale není matkou dcery té a dcera ta že není dcerou matky té, což ale na tom! Dcera se matku pro dnešek vypůjčila a splácí nájem naléváním a plnými talíři. Za to ji matka předně pořád chválí a za druhé jí dovoluje všechno, ale všechno. Taková efemérní rodina je také šťastna.

A tam zas směje se hlasitě, nejhlasitěj ze všech dámička v černém oděvu, v nejčernějším smutku. Umřel jí někdo? Možno; snad kanár, kterého neměla, snad protější nějaká sousedka, kterou nikdy neviděla; což na tom ale záleží! Když člověk captured poločlověk není už tak zcela a příliš nápadně

mlád, je mladou vdovou být také příhodná věc, třeba by jí nikdo nevěřil!

A tam zas sedí děvče v šatě dosti jednoduchém; nebaví, nechává se spíš bavit. Netáže se po ničem, odpovídá tak, že to *zde* vypadá hloupounce, dívá se na talíř, pak se zase plaše ohlídne. Praha je dosti velké město, a přece ne dosti velké, aby Pražákovi byla některá pražská tvář *zcela* neznáma. Tu zde tvářičku přičítali jsme snad k oněm tichým, často dojemným tvářím, které se sklání nad mozolným šitím, nad nevděčným vyšiváním a t. d. Snad že opravdu náleží k záhadné takové třídě, ve kteréž se může člověk rovněž často na svou újmu mýlit, jakož často jí může bolestně ublížit. Co na tom: zapadla sem a tak se vychovávaly v Římě flautistky, ve Spartě citerystky, jako se vychovávají nyní leckde harfenice, šičky a t. d. Takové děvče může být hodné, velmi hodné, ale nemusí. Právě zvedla hlavu, skoro uleknuta rychlým šustem hedvábných šatů vysících na malé přicházejícímu teprv vojínu vstříc spěchající osobičce. Osobička volá na vojína, tleská rukama, vítá ho. Nejspíš že to nějaká prastará známost od včerejška. — A tiché ono děvče obrátilo hlavu zase jinam, zahledělo se do tmavých stínů blízko stojících stromů, mezi nimiž bělají se šaty a zaznívají urvané krátké řádky známých písní, jako když nasycený pták tři čtyry tóny vychrlí a pak jen tak poštěbetává. Snad že to děvče poslouchá hlasům ještě vzdálenějším, temnému hukotu vln jezem se valících, z něhož možno tak ledaccos vyslyšet, když uvnitř prsou také vlny o sebe bijí. — Mladý její soudruh je skoro až netrpěliv při té roztržitosti! —

Blíží se jedenáctá a místo pustne; blíží se dvanáctá a místo zpustlo. Proud se rozlil po ulicích města, kudy se beře, je živo. Měsíc nevidí sice ani jednu přísahající ruku, ale plynové svítilny, vynález to zcela praktický, vidí mnohé ob[e]jmutí „mimochodem“. — Divoká to bublina, zvláštní to výminka, brzy ale již praskne!

(O tom povětří. — Pláč české koruny. — Lutrie a sny. — Proč roste obilí. — Páteři Jezovité.)

△ V Praze, 1. září.

Když je nebe modré, chce prý se nám z domu ven a máme žízeň; když je nebe zachmúřené, jsme prý zase rádi doma a máme hlad. „Bůh to suď!“ říkal bývalý sekretář Umělecké Besedy, kdykoli na rozsouzení něčeho mnoho právě nezáleželo a nelámal sobě dále hlavu. Tolik je jisto, my Čechové že jsme letos nebyli tuze rádi doma a předce že máme hlad. Žízeň máme ovšem také, neuhasitelnou žízeň po lepších časech, po modřejších vyhlídkách a růžovějších jitrech, žízeň máme tím větší, čím hojněji nás nebe denně obmýšlí lijáky destilovaně fádní vody. Letošní povětří je hanebné v každém ohledu. Místo modrého nebe, které by v nás vzbudilo přání po orlí peruti, vidíme nebe šedivé budící nanejvýš přání „po kusu režného papíru na vytírání per“. Psát, vytřít péro, znovu namočit a zase psát, to je jediný náš možný čin.

Ale co psát! Básně? Nečtou se! Povídky? Historie láká a napíná víc! Vědu? Vždyť nic nevíme! Brošury? Stůj noho, to by bylo něco, kdyby jich nepršelo beztoho dost! Když ta stará vazba Rakouska praskla, chtějí nyní Rakousko všude „brošurovat“, ve Vídni jinak, v Praze jinak a v Berlíně, to se rozumí, už docela jinak. Byla to tyto dny mela s tou brošurou berlínskou, o níž se posud nerozhodlo, kdo je otcem jejím a zda Trovičův syn je jí skutečně matkou. Jakoby se chtělo dokázat, že také český spis je velkého rozšíření schopen, pršel, „Pláč koruny české“ na všechny strany. Neviditelní Figarové rozsívali jej po kapsách i cestách, po schodech i jizbách. Jedno máme naučení z toho přec: kdyby byly české knihy zdarma, odbylo by se jich tuze mnoho. Honoráře českých spisovatelů by tím sice neutrpěly, papírníci, tiskaři, sazeči atd. nejsou ale

českými spisovateli a žijí posud v podivném tom klamu, že peníze jsou také něco; a takž tedy literatura mnoho z toho naučení nezíská!

„Humory“ učinily hanebně dobrý vtip. „Četl's „Pláč koruny české,“ ptá se tam jeden, a druhý odpovídá: „Nečetl, ale slyšel jsem jej!“ Věru, že je nám všem, jako bychom ji slyšeli plakat, tu svatou korunu českou, a v slzách toužit po domově, kde se jí to tak sladce dřímá a tak milochladně sní tam nahoře v klenbě sv. Václava. Musí jí být teskno v cizině. Mimo Čechy jí to asi připadá, jako by ztrácela na velké ceně své, jako by tam byla jen kusem zlata několika drahokamy vyloženým. Již se ozývají hlasy, že máme jí naproti přijít. Snad ti, kteří odvezli, zase přivezou; snad přinesou časopisy jednoho cenzurovaného jitra náhle popis, jak byla přinešena zpět, jako přinesly náhle popis, jak byla odnešena pryč. Ale hodně brzy dejž to nebeský pánbůh!

Nevím, zda náhodou, jedna ale odpověď vydatná byla dána berlínské brošurce ihned, ba skoro ještě dřív, než tato sama vyšla. Míním rychlé navrácení se pražské lottokollektury. Měl-li kdo v Čechách za poslední doby nějaký těžký nebo snad docela nebezpečný *sen*, nechť jej jenom vsadí do lutrie a může se s kýmkoliv dále vsadit o devadesát na pět, že jej prohraje. Lutrie je „pěkná věc i romantická“, jak se tuším v Hugenotech zpívá o něčem arci jiném než o lutrii; mnohý již pomocí její seznal romantických konců, kdo by byl co kněhvedoucí nebo kasír nebo cos podobného praprosaický konec vzal jakožto člověk poctivý. Ve jmenu chudé poezie naší děkuju tedy za to, že máme zase lutrii! Snad zbyly také leckterému vzdor válce v kapsách ještě nějaké peníze dělající mu zbytečné těžkosti; chce-li, je pomoc pro něho, pražské tahy mu ten trn vytáhnou. Ovšem, vyhrát může také, nač by to ale dělal! Vždyť se vypravuje, že byli skutečně již lidé, kteří vsadili a nevyhráli! Jděte tedy za příklady!

My volali, aby nám především dali opravdivou volnost, aby nám dali peníze, aby odpustili daní, aby zarazili exekuce, a pro ty a podobné maličkosti jsme zcela zapomněli, že především potřebujem lutrie! Kdyby jiní za nás nemyslili, bůhví kam bychom přišli. Tak na př. sedlák náš! Když s nesmírným namáháním, bez vozů a bez pomocníků sklidil nyní předce alespoň to obilí, které nebylo pošlapáno nebo jinak již na poli se nezkazilo, myslil bláhový, že sklízí pro hlad svůj a svých, pro setbu příští, a t. d. Ale tu povstal jeden pan okresní a poučil, že *poněvadž je obilí již sklizeno,* mají se ihned a honem zaplatit *daně,* sic že přijdou nejspíš exekuce a jiné příjemnosti, kterými se dobrý občan někdy polechtává, aby neřekl, že se u nás ani nezasměje. Ne, nechme toho pana okresního, vždyť daně naše nejsou věru dle toho, aby se na ně dělaly *laciné* vtipy. Náš lid je zajisté věrný a dobrý a ochotný, toho mu předc nyní, po úkazech posledních dnů, neodeprou ani nejurputnější nepřátelé jeho; on platí a bude platit, pokud bude moci, — snad že také dál, než bude moci? Tyto dny řekl kdosi: „Pokud bude mít lid náš jedinou hroudu svou, bude daně platit; a až mu prodají i tu, bude chodit od domu k domu žebrotou, jen aby mohl platit daně dál!“ Muž ten vyslovil charakterističtější slovo[,] než sobě sám byl vědom!

Náš lid snesl již a snese ještě mnoho. Je vůbec jen jedna věc, kterou by nesnesl, a tou jsou páteři Jezovité. Přijdou-li ti k nám, jakž se připravují, budou mít divné lázně. Bylo by dobře, aby lid se nedráždil tak nebezpečnými experimenty! Myslím, že pro spásu duší našich dostačí věrná správa dosavadní; pro spásu *těl* ale nehodí se nám páteři Jezovité, i bez nich sotva že už jakás těla máme. Že se jejich pan jenerál přistěhoval do Vídně, každému již vešlo v milou či nemilou známost. V Římě jim už nevolno, doufají snad, že bude ve Vídni volněji? Či chtějí pomoci naší vládě, jak pomohli papežské? Opustili loď sv. Petra, uka-

zují důvěru v loď rakouskou; mohlo by to být dobré omen, my ale o ně nestojíme, a byť se nazvalo třeba nevděčností! Vděční lidé jsou prý jako ourodné pole: desateronásob vrátí to, co se jim dalo. Chtěli by páteři Jezovité, abychom za dávné jejich dary, jichž jsme nezapomněli, desateronásob se s nimi vyrovnali?

(Černé časy. — Český nález. — Malum omen nebo reflex zašlosti? — Jaký je rozdíl mezi dánštinou a češtinou? — Zahradnické naučení.)

△ V Praze, 7. září.

Nadešel čas umírání. Tisícové klesli rázem za den jediný a tisícové padají za nimi znenáhla. Ubraň se dojmu, můžeš-li, žij v nevědomosti a nevidomosti podle odevřených hrobů, když na ulici tě potkávají černé průvody, když v hostinci čteš časopisné články chorobné o chorobách, když do jizby domácí oknem zavřeným vniká hlas umíráčku bez oddechu takřka pracujícího! Smrt, jindy ticha a něma, je nyní žvatlava. Nemoc visí ve vzduchu, každému něco schází, každý cítí neduh nějaký, když nic jiného, tedy alespoň jistou stísněnost. Věřte, že jsme šťastni, kdož musíme stále myšlenky své zaměstnávat s předměty a záležitostmi mimo nás ležícími; nemáme času rozbírat výsledek každého sousta a rozechvění každého nervu, nemáme času pozorovat chorobu, leda by již byla v plné prudkosti své zde. V takových dobách dokazuje se prakticky, jak pouhá subjektivnost je zlem, jak oddání se zájmům širším je úlevou. Musíme arci zaznamenat přítomnost epidemie, je nám ale pouhou událostí. Psali jsme již proti tak mnohému, pišme také proti ní; tak mnohé ustouplo již perům, naproti tak mnohému byl již lék v humoru, — a prozatím zdá se věru, že ani vědecká empirie nejvěhlasnějších našich lékařů nezná zde jiného léku mimo humor.

Když tolik na člověka naléhá událostí tísnících, vzroste jednotlivá událost potěšitelná na skutečné slunce. Čtem někdy o vykopaném v lese pokladu, o nalezených ve zdi skvostech; českému národu nahodil se nyní podobný skvostný nález v odlehlém lese i v zapomenuté zdi zároveň. Jako začarovaný poklad, jen jednou do roka a jen jednou v životě přístupný, odevřel se nám nyní vnitřek

letohrádku ve Hvězdě a sta lidí putuje denně tam, aby se přesvědčili i potěšili vlastníma očima, že česká země je o miliony bohatší. Kdo by je byl hledal v lesíku bělohorském, kamž jednou do roku chodí lid pražský, aby se opil, kdo by jich byl tušil v těch opraskaných, naze trčících zděch hvězdní prachárny, v níž předce do lidského domyslu nemohlo pranic být, co by v nahodilém případu nestálo za vyhození do povětří! A zatím tam dřímaly plody umělecké, mrtvy pro zevnějšek, věčně živy v sobě! Nad nahými zdmi, vzduchu neproniknutelnými, byla tu v zapomenutí díla plastiky veskrz umělecké, o nichž mluviti bude nyní Evropa. Po dunivé klenbě pnuly se arabesky italské šťastné půdy, na podlahu prachovými soudky pokrytou shlížely v jasné satyře charakterní masky, nad plesnivým, za železnými vraty tuchnoucím vzduchem vznášel se řecký Zevs na mocném orlu svém. Co se jim tu asi zdálo po staletí, těm krásným dětem nejkrásnějších lidských myšlenek! ten sen a ta skutečnost! — Prusové letošní slavnost hvězdovou Pražanům zavřeli, titéž Praze odevřeli netušený poklad; oučet není vyrovnán, neboť my získali. Naší je nyní starostí, abychom neztratili nabytého, aby užito bylo ve prospěch celé země. Je to úkolem země celé, úkolu se jistě dostojí!

Věru, že nevolno vrátit se od těch úsměvných forem do škaredy denního života, od toho mistrně propracovaného, pevného stuku do neforemného, pod nohami vystřikujícího pražského bláta! Co také v té trýzněné, nyní tak unavené, mrzuté Praze! Prožili jsme dobu příliš velkou a pochybnou, než abychom nemohli sobě odpočinout, a Praha odpočívá. Nyní očekáváme, že se vrátí dávný pořádek, že nastane klidný, ale opravdivý pokrok na známé nám již půdě. Nejsme právě přivrženci *všeho*, co je staré, a nejméně náležíme k těm, kterým je ve všem volno, cokoli je staré, byť to třeba i stará špína byla; avšak my jsme jako české hospodyně: ničeho neodstraňujem z dávného

místa, pečlivě to jen oprašujem a umyjime, kdykoli se svátek blíží. A blíží se nyní svátek? Byl by alespoň čas nejvyšší, aby z dřímoty po staré době povstal každý k *novému* jitru s pocitem slavnostním. Doufáme a očekáváme to, ani podivné ty zprávy, které nás z krajin „za okupační čarou" docházejí, nechcem brát a vykládat co malum omen, ba ani to ne, co nyní pášou v Praze samé journalisté pod místodržitelskou redakcí stojící. Známe tyto „journalisty v nejtenčím slova smyslu", ti právě jsou jak onen, kterému, po mnoha létech násilně omytému, tak těžko bylo při vyhlídce na nastávající čistotu, že zvolal: „Ach děti, kéž mám svou starou špínu zase!" Vláda by měla přihlížet, zda malinký duch těch lidí užívá velepotřebných pravidelných koupelí, aby nemuseli s pískem a věchtovím přicházet teprv jiní. To jsou arci pořád ještě následky dávného zanedbávání škol, nyní se snad podobné známky odstraní. Opakuju ještě jednou, že je čas nejvyšší, neboť není mezi námi takřka člověka, který by se nestrachoval, že nynější válkou není ještě vše ukončeno a že u Prusů chuť se jídlem teprv zvýšila. Nyní se učí pruští důstojníci na př. pilně česky, na čemž by arci nezáleželo, kdyby —. „Dánsky musili jsme se také učit," pravil jeden z nich, „*před* dánskou válkou!" — O tom by se mohl napsat celý glosář, co znamená slovíčko „před", jakož i o tom, že Prusové uznávají dánštinu za jazyk dánský a češtinu za jazyk rakouský. U nás nenapadlo nikoho učiti se dánsky, také ale ne česky. Načpak by!

Válka vyráží poslední svou ratolest, pražští páni kluci dohrávají dětinsky-tragickou dohru její lokální za městskými hradbami. Na sta se jich sešlo, mají generály i markytánky, prapory i bubny, manevrují, střílejí kamením, dobývají mostů, schovávají se také pod mosty, ba přicházejí i s roztříštěnými lebkami domů. Mají takové vůbec zřízení, že mnohý otec je tím skoro pyšen, že kluk jeho je u pánů kluků důstojníkem. Přemnozí dorostlí lidé vycházejí mezi

ně jako na skutečné bojiště. A tu se již stalo, že páni kluci, kteří před dorostlostí, mohouce sami ještě dorůst bůhví kam, nemají ale pražádného rešpektu, vypráskali takovému dorostlému. Snad proto, že nejsou doma sami dost práskáni. Nejsem přítelem zahradnictví francouzského, které vše násilně a nepřirozeně přiřezuje; nějaké rozumné otluknutí nebývá ale na škodu. Když rány více nebolí, říká pořádný občan český: „Škoda každé rány, která — a t. d.!“

OKUPAČNÍ ARABESKY

I.

Meziaktí.

Jenom dějiny duševního pokroku lidstva měly by se psát opravdově; ostatní by se mělo pojednávat humorem a satyrou. I válka sama zastyděla by se konečně a zmizela by.

Jistý velký, mně dobře známý anonymus.

Praha je český národ, Praha měla od 1. do 8. července týden plné svobody, národ mohl tedy zaznamenat jednou zase týden plné volnosti. Jedna moc se byla o překot vystěhovala, druhá váhala přijít, obecní starší byli v každém ohledu pány, a nevypadalo to právě zle. „Prohlašme Prahu a vůkolí její na několik mil honem za republiku a vyhlašme, že je k oběma válčícím mocnostem neutrální, pak nebudou smít Prusové Prahu obsadit a zachráníme ji," radil jeden humorista. Vděčný byl čas pro vtipy, sarkasmy a humoristy, jen že těch humoristů bylo celkem málo.

Vždyť vůbec bylo obyvatelstvo Prahy strašně zeřídlo! Úředníci byli utekli za akty svými, pensisté za odvezenými kasami, dámy za zmizelými uniformami, mužští za damami, div divoucí: lutrii také odvezli a předce zbylo v Praze alespoň dosti ještě mnoho bab! A obrazotvornost těch bab a babiček neměla nikdy tolik volnosti, mnoho-li v onom volném témdni; vymýšlely věci nejstrašnější a strach se šířil a zase oužil, vzmáhal a zase klesal, ano šel hodinami tak vysoko, že lidé se až roznemohli z něho. Ba stalo se, že jistý domácí pán strachem umřel, — strašná smrt! „Vždyť to slepý mládenec prorokoval," pravily babičky, „až staroměstské hodiny zase půjdou, že Praha zahyne." Výrok ten byl by brzy strachový úmor spůsobil,

kdyby sobě nebyly babičky zase vzpomněly, že prý ty staroměstské hodiny — jdou jen špatně, že tedy nebude tak *příliš* zle.

Bůh ví, čeho všeho se lidé báli! Nejvíce hladu! Každý nakupoval potravu; lidé, kteří domácnost a kuchyni svou obstarávali odvěčně vždy jen jídelním lístkem kteréhokoliv z pánů hostinských, nakupovali rychle mouky a rýže, jahel a rosy, vinného octa a doverských prášků, všeho alespoň na půl roku. Tabáku nekoupil nikdo pod několik liber, cigar pod tisíc. Italská cigara, tak zvaná „virginia", kupovala se hojně — k vůli hladu; nezvyklému kuřákovi třeba totiž jen jediný doutník takový vykouřit, aby ho i hlad přešel pro celý den. Člověk musí ve velkých dobách myslit na všechno.

Pražané byli opatřeni; minul den první a Prusové nepřicházeli, minul druhý a ještě nic, třetí a detto. Pražané se začali nudit. Nevěděli, co mají dlouhou chvílí dělat, neboť se nic nevědělo, nic neslyšelo a nic nevidělo. Kdo mluvil s mlékařkou z Libně, nebo měl tolik osobní odvahy, že šel sám až na konec Karlína, byl považován za „něco". Potřeboval jen sdělit, že viděl směrem k Hloupětínu něco, co skoro vypadalo jako lehký dým, a stal se již zajímavým. Pražané mohli se ovšem sami sebou zanášet, zábava rodinná ale omrzí a Pražané byli tehdy opravdu rodinou, byli všichni rovnoprávni, všichni stejni, „bez rozdílu stavu a vyznání". Měli jsme se skoro rádi, bylo to ale fádní. Jistý list pražský, pokračuje bezohledně v útržkách a posměchu naproti českému národu, chtěl nám tím nejspíš z fadessy pomoci a k vůli zábavě nějaký ten kravalek v páté čtvrti spůsobiti; pražský měšťanosta rozložil mu ale, žeby snad mohl přece již jednou mlčet, načež se také skutečně odmlčel. A kdo měl *po něm* začít?

Fadessa byla znenáhla již strašna. „Když mají přijít, mohli by být raději již zde!" mluvilo se rozdrážděně o Prusích, kteří se blížili, jako by se jim ani nechtělo:

„nejsme povinni čekat!“ Nebyli jsme arci povinni, čekat jsme ale musili přece. Konečně vyšlo ohlášení měšťanostovo, žádající, abychom byli hodni, Prusové že mohou být již každé chvíle zde. Zároveň zavlály bílé prápory na městských budovách. I začali jsme být tedy hodni. Bílých práporů hemžilo se za několik hodin po střechách, jako by bylo veškeré po půdách rozvěšené prádlo v nerozumné zvědavosti vylezlo se podívat na Prahu a hosty její. Také se spořitelny zavlál velký prápor bílý. Tu se ale lid srotil a volal: „To je dům náš! My neválčili, my se nevzdáváme! Dolů s ním!“ Musil dolů s krásné výšky své.

Všude se shlukovaly houfce lidu a sdělovaly sobě najisto: „Zejtra přijdou!“ Zpráva došla také ven na smíchovské předměstí, také zde se sestupovali a volali: „Zejtra přijdou!“ — „Kdo že přijde zejtra? ptal se pán, u jehož vozu bylo se kolo rozbortilo. „Prusové!“ Pán zbledl. Byl na počátku války uznal, že není v Praze bezpečno a odjel i s rodinou svou po východní dráze do Vídně. Po bitvě u Hradce uznal zas, že není ve Vídni bezpečno a spěšně odjel přes Linec, Mnichov, Řezno, Plzeň až do Berouna, odkudž na drahém voze do Prahy, aby byl zcela bezpečen. A nyní — „zejtra přijdou!“

Hostince byly v den ten zase jednou přeplněny dlouho přes půlnoc. „Zejtra přijdou a nevíme, co pak!“ Oni ale nepřišli. Bílé prápory se ztrácely a lid počínal brát opět v úvahu, že Praha jim není snad na cestě. „Uvidíte, přijdou jistě!“ tvrdil jeden. „Ale jděte, do Prahy že přijdou?“ odpíral druhý, „snad by se nestyděli?“

V tom se rozlétla bleskem zpráva, že měšťanosta a kardinál arcibiskup musili vyjet někam za Vysočany, aby smluvili se s blížícími se nepřátely. Tedy přec! Nové pošinutí policejní půlnoci, nové rozjímání!

„Nikdo nesmí jít na ně se podívat!“ křičeli všichni hlasitě.

„Toť jsem žádostiv je vidět!“ myslil sobě každý soukromě. „Proč bych já nešel!“

II.

Výjev první.

Přišlo to a bylo to zde.
Jistý mudrc o roku 1848.

„Pospěšte si, Prusové jsou již na náměstí," znělo dne 8. července. Inu když jsou na náměstí, uvidím je dojista, v ranním, teplém sluněčku tak volně se to jde, nač tedy spěch!

A skutečně! Prusové tu byli opravdu a ranní to sluníčko svítilo na ně před staroměstskou radnicí, jako by tam byli zjevem praobyčejným. Snad se to historické sluníčko mýlilo a myslilo, že jsme o nějaké století zpět. Tak divně, anachronisticky, staromodně vypadaly ty dvě řady červených husarů, jako by byly zde zbyly ještě z doby starého Frice nebo Ziethena; na svých těžkých koních a v té složitosti své zdáli se nám jezdci ti býti vším jenom ne husary. Jakž mohli ti naši svižní, sršiví husaříci jen těmto ustoupit! A vyhráli-li Prusové u Králové Hradce naproti rakouským zbraním, zde propadnou zajisté naproti pražskému vtipu, který se jižjiž probouzí. „Podívejte se na ty plstěné roury na jejich hlavě; ty se nejspíš *lijou*, neboť kloboučník by jich od ruky nedoved."

Ale již se husaři hnuli, aby jeli okupačnímu sboru vstříc. Hnul jsem se za nimi, hnuli se i ostatní, jen tak ale o několik kroků, pak zase vše stálo a čekalo. Nečekali jsme dlouho, náhle se volalo: „Již jdou!" Od Celetné ulice valily se houfy, blížil se hluk. V tom vznikne z hluku táhlé pronikavé písknutí, za ním druhé, třetí. „Probůh, kluci jim dělají kocovinu, bude zle!" Ale pískání nepřestává, začíná se modulovat, mísí se s vířením bubnů, a kolonna pěší blíží se zcela pravidelně a klidně.

Nyní arci známe pruské vojsko již ažaž dobře, nyní je v Čechách as málo jen lidí, kteří by je nebyli viděli, neboť jezdili na př. lidé přes okupační čáru z Písku do Vorlíka na ně se podívat, aby se jim neřeklo, že roku 1866 Prusa ani neviděli; když jsme je ale viděli poprvé na staroměstském náměstí, působili na nás plnou silou nového dojmu. Jaký byl ten dojem? Prusové zdají se myslit na všechno i na „*dělání* dojmů“ a proto vybrali nejstatnější pluky své zemské obrany, krásnou skutečně gardu svou a vyslali je k tomu dělání prvního dojmu do Prahy. Statný zjev vpravdě nám imponoval, nevěděliť jsme, že máme právě *gardu* před sebou. Nahrblým při hře své piskačům, kteří s bubeníky napřed kráčeli, mohli jsme se co zjevu nezvyklému ještě pousmát; na to jsme ale pozorovali tváře důstojníků a k žalu svému přiznávali jsme, že nevidíme v nich pověstnou berlínskou povrchnost, a pozorovali jsme zas silné postavy a mužně zarostlé tváře vojínů, kteří v zarostlosti své zdáli se nám vesměs podobni jak bratři a k žalu svému přiznávali jsme se opět, že jsme je sobě byli zcela jinak a *chuděj* myslili. Četa za četou kráčela rychlým, pevným krokem kolem nás, dobře secvičeným a rázným pohybem pověstné jehlovky, jejíž železné bambule u spouště byly nám nejzajímavější na celém vojsku, pozdravovala jedna po druhé měšťany na stráži stojící a my znenáhla šeptali druh druhu: „Ano, s takovým nepřítelem nelze pouze zahrávat!!“ Ovšem jsme také ještě nevěděli v prvním okamžiku, že velká část mužnosti přichází na účet toho, že je zde zemská *obrana*, mající v řadách svých jen muže měšťanským pohodlím zhřmotnělé. —

Když po nešťastné pro Prusy bitvě u Jeny Francouzové do Berlína vtrhli, nebyl Berlín as veselejší než Praha dne 8. července. Avšak Francouzové, mladí, na rychlo sebraní hoši, byli každý za čapkou svou přišli s nasazenou, zcela opravdovou cínovou lžicí naznačujíce

tím snad, čeho sobě od Berlína především přejou. A tím vzbudili posměvavost Berlíňanů, tito připadli na přezdívku „loeffelgarde“ a od okamžiku, kdy se přezdívka ta narodila, byl Berlín šťasten a cítil Jenu již jen polovičně. Velké nenasytné lžíce své Prusové za čákem nenesli, vyndali je teprv později, čemu jsme se měli tedy smát! Některým byly pruské píšťaly ovšem tak směšny, že za ně odpouštěli skoro některý kousek Králové Hradce; většina diváků ale, srovnávajíc vykřikovaný obraz s makavou skutečností, byla k vůli sklíčenosti skoro zase náchylna k extrému; v tom se pruská kolonna na okamžik zarazí, jeden z vojínů pruských se ohlídne, zvolá do houfu diváků: „Servus *Neupreussen!*“ — a mžikem zmizelo vše, co klíčilo již jakožto uznání, a kolonny nepřátelské byly právě jen *nepřátelskými*, nic více.

„Servus, Neupreussen“ šířilo se od úst k ústům a česká krev zavířila. Tím jediným „servusem“ pokazili sobě Prusové všechno. Odtáhli do kasáren a za půl hodiny roznášela se pověst, že pruské velitelstvo přikázalo, aby na všech veřejných místech místo nápisu „Praha“ zjevil se ihned nápis „Neu-Breslau,“ a za hodinu bylo již na sta lidí, kteří prý viděli na vlastní oči pečeti, na nichž stálo „Neupreussen,“ a přinešené hotové štíty s orlicí, které se měly prý všude zavěsit místo českých lvů.

Prusové navezli děla na hrad a rozbouřili tím upomínky na nešťastný rok 1848, vyvěsili z pražského hradu prapor pruský a prohráli tím najednou několik bitev. Co jim to bylo platno, že „Neupreussen,“ „Neu-Breslau“ a „štíty s orlicí“ byly pouhým výmyslem, co jim to bylo platno pak, že vyšedše z kasáren vysvětlovali každému, kdokoli jen poslechnouti chtěl, konstrukci svých jehlovek, že mluvili polsky a česky, že se vypravovalo, že piskači jejich u příchodu do Prahy, nejspíš co pilní čtenáři vídenské „Presse“, hráli ad captationem „národní“ naše „Ať se pinkl hází“, že vychvalovali Prusové Prahu do nebes, že obdi-

vovali se staroměstskému orloji, — lid byl roztrpčen a tvrdil najisto, že na orloji tom putující apoštolové o třetí odpůldne k cizím divákům zády se obrátili a o čtvrté vůbec ani nevyšli, pro velkou zlost a lítost.

A na večer věděl lid na jisto, že císař Ferdinand poslal na hrad pražský rozkaz, aby se Prusové z hradu ve čtyryadvaceti hodinách vystěhovali. Prusům prý nezáleželo, vypravoval lid, na ničem, než aby obsadili „svatá místa" česká: Boleslav, hrob sv. Jana Nepomuckého, Svatou Horu. Nepodaří se jim to, již zejtra budou muset od hrobu sv. Jana pryč. V příjemném tom vědomí usnul lid dne 8. července, poprvé střežen děly pruskými.

III.

Jak bydleli —

V kasárnách se Prusům nelíbilo; dvakrát chtěli ven, byli uchlácholeni, třetího dne však vyrazili přec. „Chcem to mít v Praze, jak jsme měli v Drážďanech," pravili lantveři. „Chtějí být v rodinách," vysvětlovali sobě dobrosrdeční Pražané, „jsouť to samí otcové a manželé a navykli životu rodinnému." Pruský lantverák byl totiž každý dle tvrzení svého nejméně továrníkem a vedle toho zajisté ženat, kteréž tvrzení Pražanům nesmírně imponovalo. Jediné to bylo podivné, že jim nebyla rodina jako rodina, ba že uznávali skoro jenom „to" za rodinu, „co" bydlelo na sv. Vácslavském náměstí, na Příkopech neb jiných krásných bydlištích.

S cedulkou, znějící na „jednoho muže", v ruce, obložen veškerou zbrojí svou, ověšen pytlem na chleba a „jiné", plecháčem na maso a „jiné", kráčel lantverák na sv. Václavské náměstí, vyhledal udané mu číslo a prohlédl si dům nejdřív zvenčí. Podívejte se na něho. Je patrno, že by vedlejší vysoký dům trochu více se mu líbil, — nešťastné, o jedničku vyšší číslo! Zabručí sobě ale: „Na, en balkon, auch jut!" a vejde. Domácí pán beře mu cedulku z ruky, zrak jeho nedívá se příliš přívětivě na ni. „Já tu nebudu sám," vysvětluje lantverák, „jdu jen vyhledat vhodný byt pro pana kaprála. Pan kaprál totiž rád bydlí pěkně, on je fabrikant, tuze bohatý."

„Mám tamhle na dvoře jizbu pro vojáky, kdy přijdou. Tam ho uveďte."

„Pan kaprál nebydlí na dvoře, nikdy ne!"

„Naši vojáci tam bydleli ale vždy."

„Vaši vojáci mohou bydlet, kde chtějí; my ale bydlíme jinak a zvlášť můj pan kaprál, až ten přijde, bude strašný rámus."

Domácího pána zalekl rámus, on přemýšlí. „Třeba tedy: v druhém poschodí mám pokojík. Je ale prázden, bude se tam musit teprv vnest nářadí, postel —."

„Nenamáhejte se, pan kaprál nepoleze tak vysoko, až do druhého poschodí."

„Ke všem ďáblům, kampak ho mám tedy dát, toho vašeho pana kaprála?!"

„Vždyť je lehká pomoc, dáte ho do prvního poschodí, do toho pokoje, z něhož možno na balkon. Pan kaprál sedává odpůldne po dobrém obědu tuze rád na balkonu."

„Ale jděte, kde pak se tomu váš pan kaprál naučil? Tam to nejde, tam bydlím sám."

„Tím spíš to jde, nemusíte alespoň nikoho vystěhovat."

„Než sebe, viďte? Já se ale nevystěhuju."

„To bude strašný rámus, až přijde pan kaprál!"

„Jsou tam čalouny, piano, voskovaná podlaha."

„Pan kaprál bude rád poslouchat, bude-li vaše paní hrát na piano, a voskovaná podlaha mu také neuškodí. Vždyť je to fabrikant, bohatý a velmi vzdělaný muž, a nevím, proč chcete k vůli dvěma neb třem dnům mít zbytečnou hádku!"

Ty dva neb tři dny přesvědčily domácího. „Tedy ať přijde!"

„Dám tam jen pušku a ostatní věci, jsou to jeho věci."

Vyšli nahoru. Domácí pán šeptá něco své ženě a uvádí pak vojína do pokojů. Jizba s balkonem patrně nachází u Prušáka milost. Odkládá svůj náklad, pak se obrátí s úsměvem na mrzutého domácího.

„Viděl jsem v prvním pokoji krásné trumeau, postavte je semhle, pan kaprál bude tuze příjemně překvapen."

„Už toho mám dost; zrcadlo to je pro mou ženu a zůstane kde je!"

„Nu vždyť by mohla vaše paní těch několik kroků také učinit dál! Ostatně jsem vám jen radil, abyste sobě pana kaprála tím překvapením získali. Na tom ale musím ne-

ústupně trvat, abyste panu kaprálovi dali sem do pokoje nějakou pohodlnou lázeň s tuší, koupáť se každé ráno."

„V širém poli taky?"

„A pak sem dejte některé toiletní věci, kartáček na zuby, kartáček na nehty; služka pak ať časně z rána vyčistí šat a boty." Lantverák vytáhl kapesní hodinky. „Až za hodinu přijde pan kaprál k svatčině, — něco masitého musí mít, z mouky nejí; sic dělá rámus!"

Kývnul přívětivě hlavou, strčil ruce do kapsy a šel pohodlně pryč. Za hodinu skutečně tu byl — lantverák zase sám. „Pán kaprál uhostil se v jednom paláci, mně ale poručil, abych se vestěhoval sem místo něho a přijmul s tím málem za vděk, co jsem byl pro něho objednal. Nu já nejsem vybíravý, ač jsem fabrikant a zámožný. Jen klíč od domu sobě vyprosím, abych mohl v noci domů neb z domu, kdy chci. Dejte mně laskavě přinest svatčinu!"

Skoro doslovně *pravdivý* dialog! —

O Angličanech se tvrdí, že umějí nejpohodlněji bydlet ze všech národů; pruská okupace, ač není sama o sobě národem, dovede to zajisté rovněž dobře. I „pradleny" a „markytánky" své, jež se byly nápadně objevily v plné uniformě pluků svých, umístili v bytech nejpohodlnějších a nejlepších. Hlavní třídy, Příkopy až k řetězovému mostu, nábřeží, všechna náměstí, hrady a paláce byli Prusové sobě oblíbili především; do odlehlých míst, na př. do páté čtvrti, ani nevstoupili. Z krásného hradu českých králů dívali se důstojníci dolů na krásnou Prahu a z krásného nábřeží dívali se prostí vojínové nahoru na krásný hrad. Dole na nábřeží, kde náš Smetana složil své „Branibory v Čechách", dívalo se to prý z oken skladatelových skutečným Braniborům nejlíp.

IV.

— A jak jedli.

My také jíme, ale jak! Naše veškeré jídlo vypadá jen jak desertová hračka po pruském obědě, naši největší a nejpověstnější jedlíkové jsou „cucavými holoubaty“ vedle pruského obránce vlasti. Dobré to krmení se je však také na nich vidět, již zevnějšek jejich svědčí o tom, že blahobytné poměry jsou v Prusku trochu jiné než u nás. Jejich tělo je široká kost, tuhé maso, čerstvá pleť, lesknoucí se oko. Podívejte se na ty české čeledíny, kteří s přípřeží za pruským vojem jedou. Jindy bychom snad řekli: „Statní to čeští hoši!“ — dnes ale vidíme, že jejich tělo jest bez složitosti, tvář bez barvy, oko bez lesku. Mimovolně nás napadá jídelní pořádek chudého našeho vesničana: celý rok kroupy, krupky a krupice, polívka ze zemčat, kaše ze zemčat a zemčata na loupačku, — konečně o výroční posvícení jednou maso. A rovněž mimovolně připomínáme sobě pak zase nárožní okupační oznámení pruské, kteréž předpisovalo pro cizí vojíny libry masa, kávu, housky, chléb, máslo, rejži, boby, sůl, tabák, cigara, víno, pivo, kořalku, zkrátka dvacatery věci pro den jediný. „Což pak mají Prajzáci teď nějaké své svátky?“ tázal se zcela upřímně prostičký český dělník, čtoucí oznámení to.

Jíst, jen jíst a mnoho jíst, zdálo se býti heslem pruským. Dobrá třetina okupačních oznámení pruských jednala výhradně o jídle. Pravili, oznamovali a zapřísahali se, že nechtějí od města ničeho mimo stravování. Na základě toho se naše zdravověda nesmírně zadivila, když jsme čtli, že mimo denní stravu, mimo denních 40.000 bochníků chleba a bůhví co centů ovsa rekvírovali od města také měděný drát, mapy, boty, cvočky, kůže, pytlové plátno, stearin, dřevěné strážní boudy, červené sukno, vlněné pokrývky, ruční mlýnky, vědrové sudy, zelené

mýdlo, posýpátko, kameny na tření barev, pravítka, kolomaz a jiné a jiné věci, jichž my obyčejně mezi potraviny nečítáváme.

Německé pořekadlo, že „dobrá vůle a hladový žaludek jsou zřídka dobří přátelé,“ nemá v Čechách smyslu. Kdekoliv se objeví tu žaludek hladový, má slovanské pohostinství vždy dosti dobré vůle, aby jej naplnilo. A přece i ta česká dobrá vůle hynula již naproti tomu podivuhodnému, obrovskému pruskému hladu, nenasytný pruský žaludek byl by brzy již i samu tu českou dobrou vůli strávil. Ovšem *nesměla* se nechat strávit, neboť vysvitalo čím dál tím jasněji, že druhé pořekadlo německé „dem uebermasse folgt der ueberdruss“, alespoň pro Prusy nemá platnosti. Hlad jejich rostl jako bambus, mezi jídlem dostávali apetyt. Běda, kdo by byl nechtěl mu vyhověti! Hlad a láska mají také u Prusů bystré smysly a dovedou nalezt potravu svou. Proto bylo také mezi hostiteli „z donucení“ a hosty „z nepozvání“ po celičký den jednání a rokování, o ničem ale jiném, než o stravě. Ráno káva, housky, máslo a kořalka, dopoledne „něco“ masitého, ale *velké* „něco“, v poledne nárožně předepsaný oběd a mezi poledními jídly a večerní pečení ještě odpůldne něco, co nazývali „vesper“. Poprvé jsme tu slyšeli, že se „nešpory“ mohou také jíst.

Když nemusili, Prusové se ani z domu nehnuli. Konečně zdálo se předce vyšším, že by nižším mohlo všeho moc škodit. I vydali jim *rozkaz*, aby — chodili na procházku. Desátník byl zodpověděn za to, procházejí-li se jeho svěřenci. Chodil po domech, prosil, domlouval a rozkazoval, až je konečně šťastně dostal na ulici. Moh's pak na nich studovat „těžký krok“.

Důstojnictvo dávalo důstojný příklad, zvláště ale tam, kde bylo vše zdarma, neboť za peníze jedli s nechutí a viděli jsme sami, jak v hostinci jistém *tři* důstojníci platili sobě dohromady *jeden* malý beefsteak. Od časů Bedřicha

Falckého nebanketovalo se tolik na hradě pražském jako nyní. Talíře nestačily se svítit, zátky nestačily lítat, — na účet města, kterému se pak přívětivě za to přiznalo, že „má takt“.

„To tam musí být také síla sklepníků?“ tázal jsem se.

„Sklepníků? Legie! Plný hrad lidí, samý ale buď důstojník buď sklepník“.

A dole ve městě kvetl zase obchod v delikatesách. Zastavil-li tě na ulici důstojník pruský, patrně a vždy chvátající, moh's bez otázky odpovědít: „Švertáskové jsou tam a tam, Chlumecký tam a tam, a plzeňské pivo všude.“ Po jiném se neptali.

Jako onen prostý vojín sobě ve jmenu „pana kaprála“ objednal byt, objednávali sobě důstojníci zase ve jmenu prostých stravu. V jistém nákladnickém domě pražském objednán oběd pro sedm mužů. Místo těch přišli — dva důstojníci, a pan sládek vypravuje s obdivem posud, že z donešeného do jejich jizby obědu nezůstalo ani tolik, co by kuchařce stálo za otázku: „Což pak vám u nás nechutná?“

Z Pardubic se vypravuje: Důstojník *jeden* snědl *dva* pečené zaječí zadky a vypil na to strašně mnoho šokolády, celý máz. Za hodinu byl mrtev. Poněvadž vídeňská journalistika vždy tvrdila, že nejlepší člověk v Čechách je alespoň vrahem a travičem, jsou hostitelé náhle zemřelého ihned u vyšetřování vzati. Mrtvolu odevřeli a nalezli, že nebohému hladovci — pukl žaludek.

Odpusťte ten hltavý obrázek! V Čechách tak srdečnému jídlu nejsme ovšem zvykli, leda o posvícení, a to bude letos všude smutné.

V.

Lid, lidé a holota.

Ač se zdála Praha tuze krásna Prusům, tak krásna, že by „za dvě léta zase přišli“, jak rádi pravili, měli zde život přece jen kasárnický. Byli vzdor tomu, že násilně se ubytovali do domů, přec jen vyloučeni ze všeho života rodinného, musili žít i bavit se jen mezi sebou. Ano vzdor vší opatrnosti, vzdor všem domluvám mohlo snadno dojít k nepřátelství mnohem méně glaceovanému; zaťaté pěstě neskrývaly se v kapsách, — „už to nevydržíme,“ „udeříme na ně,“ znělo se všech stran, že až husí kůže naskakovala každému, kdož slyšel, že jehlovky jsou nepříjemná zbraň a viděl, že pruský bodák je špičatý také dost. Jen nějaký, v lid sám zasahující přehmat, a věru že nebylo dalšího udržení! Přehmat ten se očekával. „Dnes byli u kardinála arcibiskupa,“ vypravoval sobě lid, „a prosili, aby směli alespoň tři hodiny rabovat; kardinal ale nedovolil.“ A jiní zase: „Ne, byli u Bělského! Ten svlík' čamaru a hodil jim ji pod nohy. Tu máte, povídal, poslední můj kabát, rabovat ale nedovolím!“

Lid se choval věru vzorně a nespáchal ani jediného excesu, ač se tomu „Pr. Ztg.“ divila. S počátku, když byli dělníci od tak leckterého pána přenáhleně propuštěni, kterému dříve byli pomohli ku jmění, když neměli ani krejcaru více na chleba (jsou lidé, kteří se diví, že ten, kdo ničeho nemá, ničeho ušetřiti nedovede), vyšli sobě v malých houfcích do toho neb onoho pivováru, dali sobě po pintě a po krajíci chleba, nezaplatili sice, ale poděkovali se velmi slušně a slíbili s nevšední laskavostí, že přijdou zas. Nepřišli. Obec postarala se o práci a lid byl vděčen. Později, když začali Prusové erarní movitou část Prahy odvážet do Berlína, slyšel's ovšem jednotlivce, kteří hubovali, že nesmějí „také krást“; byli to ale právě jen jed-

notlivci, jižto sobě přáli, aby neuznul se z milé Prahy ani hřebík od „těch Prajzů, kteří nosí jako žebrák pytel kolem sebe, ale k něčemu jinému.“ I žebravý lid choval se tiše; Pražané nerozdali nikdy tolik almužny, mnoholi za této okupace, a Prusové, mající nadbytek všeho, plnili v poledne a na večer žebravé ruce a hrnky po všech ulicích. Praha byla eldoradem žebráků, po pražských ulicích vypadalo to jako na příbramských schodech u Svaté Hory a vzduchem kvičely ony zvuky strojeně zoufalé, které vždy na sto kroků zvěstují, že někde uprostřed cesty válí se protivný mrzák. Zbytky této okupace žebrácké máme zde posud.

Ještě později, když Prusové prodávali za statisíce rekvirovaných potravin za několik tisíc zlatých, nastaly ovšem scény trochu již říznější. Ale ty moje nebe, lidé chtěli sami kupovat lacině, délkou času rozohní se i kámen, — a pak, jaké by to bylo velké město, které by nemělo svou milou lůzu!

Jak již praveno, Prusové byli odkázáni na sebe, neměli styku s vlastním lidem. První den bylo ovšem mnoho zvědavců, kteří sobě nechávali vysvětlovat jehlovku a divili se ocelové paličce na ní; ale druhého dne byli se těch paliček již přejedli. Důstojníci s počátku na veřejných místech hostinských přisedali trochu dvorně trochu dotěrně k rodinám i zapřádali hovor, — neříkám že k žalu našich utrakvistických slečinek; právě proto ale obmezily se brzy pak rodiny na domácí stěny své a nevycházely více na ostrovy a do zahrad, — neříkám, že zas na radost snad těch slečinek našich. S prostým vojínem mluvil pak již jen žebrák na ulici a děvečka u kašny, říkajíc mu tak ledaccos „slavisches“, co by ho nebylo, „zu deutsch“ příliš těšilo. Leda že u některé pruské stráže zastavil se starý vysloužilec, kterého tlačil zbytek vojenské němčiny a jenž musil stůj co stůj stráži té sdělit, že „wor ich auch warta g'lan den!“ A pak prý nemožno se na vojně něčemu naučit!

Jen mladí hoši židovští zůstali Prusům věrni, musilit jim dát naučení, že Praha je městem německým. Kulturní tu úlohu plnili plnou duší svou, plnou silou svou i vším rozumem svým. Na jednoho zavěsil se alespoň jeden, někdy dva a víc. V středověku dávali vládcové němečtí jednotlivým rytířům milostivé povolení, že smějí tito na statku svém deset neb patnáct židů „držet, aby z nich užitek měli.“ Zde se přidrželi ti hoši sami, — chci věřit, že bez vědomí starších, ač bývá víra pouhé přemáhání. Krásné věci zvěděli Prusové od nich a velmi dobré! „Ten zde mluvil česky, je-li pravda?“ tázal se Prušák neučesaného svého průvodce. „O ne, to je jen špatný německý dialekt,“ zalhával drzý kluk, „v Uhrách jsou ovšem *mimo* Němce také Maďaři a Slováci, tady jsme ale samí Němci.“ O několik kroků dále seznámily se v průjezdě domu uši klukovy s rukou kohosi, kdož ho byl poslouchal.

Také udavačství prý kvetlo. Nevím ovšem, co by byli chtěli udávat, zda zásoby vojenské, které byly beztoho dokořán odevřeny, zda snad lidi, do kterých Prusům nic nebylo. Všechny pověsti o udavačích sbíhaly se ve výrocích pruského podplukovníka Ranische, který prý byl tak ledaccos pronesl. Citováno: „Již v pět hodin ráno jsou před mými dveřmi,“ nebo „Nyní rozumím tak leckterým výjevům zdejším,“ atp. Když Ranisch z Prahy odcházel, vypravovalo se, že na rozloučenou a z vděčnosti za osvědčený takt dal měšťanostovi pražskému jmenový seznam všech udavačů. Ta věc vypadá, jako by byla přímo z některého románu o irském agitatoru O'Conellu vyňata. Kdyby ale ten seznam v pravdě žil, prosil bych pana měšťanostu zaň, — k vůli zajímavým feuilletonům.

VI.

Život veřejný a tajný.

„Dal bych za to nevím co, kdybych se mohl jednou zase zasmát; už jsem se týden ani neusmál," pravil ke mně pražský jeden měšťan, jenž těší se pověsti, že se směje nesmírně rád a snadno. — Ano, tím vyznačil ráz Prahy celé, dokud tato nebyla okupaci navykla, neboť i člověk i město navykne konečně všemu! Praha bydlela, seděla i chodila v plné skoro němotě. Místo výměny obyčejných frasí lidé na sebe se koukli i nekoukli, podali sobě ruce a rozešli se zase s tváří, jako by se byli bůhví jak dorozuměli. A když přece něco řekli, byl to ledový, žíravý sarkasmus, jenž se neptal, bdí-li „oko úřadů zdálí," a z něhož by nebyli měli radost ani ve Vídni ani v Berlíně. Praha byla kousavým vlkem na řetěze. „Bohemia" otiskovala sice pro rozjasnění mysli některé z oněch „huszarenstuekkchen", které mají zvláštní svůj slovník, zvláštní gramatiku a pak i tu zvláštnost, že jim málo kdo pro strojenou jich formu věří; Prahu ale „Bohemia" tím nerozveselila, neboť — „huszarenstuekkchen" a pruská okupace!

Člověk rád vyvinuje vše ze sebe; co se mu štěpuje, nesmí se dít násilně, a v té době bylo našemu životu mnoho nevolaného a nekýženého vštěpováno. Hrabě Lažanský byl na nárožích veřejně dementoval pravdu, kterou byly „Národní Listy" o první srážce u Turnova přinesly, a druhého dne dementovala hraběte Lažanského sta přibylých raněných; hrabě Lažanský slíbil na nárožích obecenstvu, že mu podá časté, hojné, vůbec všechny zprávy, hrabě Lažanský nepodal ale praničeho, protože sám ničeho nezvěděl. Za to pršelo nárožních oznámení lijákem, jakmile Prusové vtrhli. Měšťanosta vydával denně všeliká naučení, prosby a žádosti, a dvakráte tolik vydávali denně Prusové rozkazů. Byly to divné věci, jež jsme čtli na rohu

každé ulice, který byl po celý den jako čtenářská beseda. Ráno oznámili jídelní svůj lístek, v poledne oznámili, mnoholi koňů chtějí, na večer, mnoholi platit *musí* pruský tolar a pruský groš, druhého dne, že se musí odvest všechna zbraň, třetího dne, že kordy úřadnické co zbraň velmi nevinná mohou se nechat k domácí potřebě, čtvrtého, že se telegrafní tyčky a železniční koleje nesmějí bourat, pátého, že sedláci potraviny dovážející nemusí se báti o své povozy, které jim ale přece brali, a t. d. Ano, na komandantuře malostranské bylo i ohlášení, že ztratil pruský kýs voják — čepici, která se má ihned odvest, jakmile se najde. Co číst jsme měli dost. První den, na který nebyla vydána pražádná proklamace, byl 25. červenec. Praha se divila.

Jistý takt měli Prusové, nelze upřít. Dbali přísně, aby v oznámeních jejich bylo šetřeno rovnoprávnosti. Dbali toho, nechť to již činili pročkoli. A takž se dostala čeština k veřejné platnosti také na místech, kde jí měla přirozeným právem vždycky mít a kde jí bureaukratickou obmezeností nikdy neměla. V Slezsku a na Moravě divily se slovanské litery zajisté nemálo, že bylo teprv potřebí nepřátelské invase, aby jim bylo veřejně skvíti se podle monopolního švabachu. Že prý nyní zase zmizely. Brněnský měšťanosta Giskra sobě oddechl zajisté!

Měli-li jsme dříve interregnum místodržitelské, bylo v okupaci velmi krátce a řízně rozhodnuto, kdo vlastně je za vládu „zodpověděn". Jenže to byl jeden týden Ranisch, druhý Gruszczyński, třetí Erich, čtvrtý Falkenstein a po něm ještě několik jiných, kteří vládli vzdor tomu, že se nám ani nejmenovali. O každém z nich napřed se hlásalo, že je „strašně přísný", konečně ale byli všichni stejni. Všichni poroučeli po vojensku, všichni hrozili, hodovali, odváželi bohaté náklady z Prahy a chválili takt obecního našeho zastupitelstva. Byli by tuze rádi spůsobili kordiální jakési spolčování-se pruského vojska s pražským obecen-

stvem, přikazovali přátelské chování, trestali přestupky. Avšak nedařilo se jinde než u pražské nadějné mládeže, která se učila podle nich exercirce a podle jejich pifferari hvízdotu, jejž podnes co nejvirtuosněji provozuje. „Jen až přijdou naše hudební kapely,“ říkali důstojníci, „však přivábíme jimi Pražany.“ Kapely přišly, Pražané je poslouchali a vysmáli se jejich špatné hře. Jen těm kapelníkům, kteří jako Arionové s velkou mosaznou lyrou v ruce před svou bandou kráčeli, divili jsme se co nějaké hračce. Ku kordiálnosti ale nepřišlo ani vzdor lyrám, ani vzdor „Kde domov můj“ a „Naprej“, které všudy hráli, ani vzdor slavným zastaveníčkům, která městu našemu činili. Život veřejný zůstal chladný, ledový, až příliš opravdový.

Vydali manifest „slavnému národu“, národ četl a mlčel. Vydali manifest druhý co odpověď na manifest císaře rakouského, národ byl v pravém smyslu slova v křížovém ohni manifestovém, - veřejný život zůstal ale zadumaný a ledový. Lid sobě přál toužebně konec poměrů těch vnucených, dychtil po zprávách obrat zvěstujících, kupoval pilně „mimořádné přílohy“ pražských časopisů, kteréž vyrůstaly hojně jako ta oznámení pruské komandantury, a huboval na časopisy, že nemají toho, co se v nich hledá.

Nejvyšší napnutost byla, když jednalo se o mír a nikdo nevěděl ničeho mimo to, kdy navštívil p. Brenner p. Werthera a naopak, kdy se jednalo „u modré hvězdy“ a kdy „u anglického dvora“. A přec by se bylo mohlo zvědavosti snadno odpomoci, kdyby se bylo smělo. Nyní netřeba již chovati co tajemství, že *Praha byla po celý čas pruské okupace v přímém telegrafním spojení s Vídní*. Prusové ovšem se byli zmocnili veškerých aparátů a kanceláři telegrafických, byli ale přece obelstěni a divili se nemálo, že na př. na jejich cestách po našem jihu všude o jich příchodu i síle napřed vědění. Svob. p. Brenner prý užíval

i telegrafu v držení pruském i úřadního telegrafu soukromě chovaného, každého ovšem nejspíš jinak. Nevidím příčiny, pro kterou bych sdělil, kde ten tajný háček vězel; mohl ale pražskému životu pomoci, kdyby byl — *směl!*

VII.

Časopisy.

Journalistika je jako choulostivá magnetická jehla, zvláštnost veřejného proudu nejlíp se v ní zrcadlí. A byly to divné časy, které na ni udeřily! Journalisté měli dvojnásob dřívější práce a zas jen polovic, polovic odběratelstva a zase dvojnásob. Protivě té každý brzy porozumí. S docházejícími nás novinami bylo náhle jako by uťal, telegramy zhasly, nových zpráv jsi se nedopídil za žádnou cenu. Sám úřadní dopisovatel „z hlavního stanu" psal, trvám že v den bitvy skalické, památnou větu: „Již po několik hodin slyším silnou střelbu, možná, že je někde bitva." Po vtržení pruském bylo ale ještě hůř, neboť nebylo vůbec nic. Časopisy vycházely jen o půl archu, ten půlarch ale stál konve journalistického potu. Jakmile pak konečně přece se nějaká zpráva ulovila, vydala se ihned mimořádná příloha, kterouž Praha mžikem rozebrala. Na venek nešlo za to ani jediného čísla, teprv později zřídilo se na některá jednotlivá místa spojení pěšími posly.

Pražské listy sváděly pravou galopádu svými mimořádnými přílohami. A co všechno přinášely! Redakce byla již šťastna, když mohla sdělit, že do území hohenzollernského vtrhlo celých padesáte mužů virtemberského vojska, a čtenářstvo čtlo, aniž by se pousmálo. Ovšem, žízeň po nových zprávách byla tak velka, že's ji podobnými kapkami jen ještě více rozdráždil. Když časopisy nepřinášely ničeho zvláštního, vložilo se obecenstvo samo do toho a fabrikovalo sobě samo telegramy. Však jsou každému známy ty psané telegramy o zajatém pruském princi a čtyřiceti tisících zajatých Prusů, o dobrovolnické armádě uherské a strašném řádění čikošského biče; jejich otcem byl buď nějaký humorista, buď někdo, komu záleželo vedle opozděné

zemské obrany na nějaké činnější manifestaci proti Prusům. Obecenstvo sice se té manifestace nechytlo, věřilo ale psaným lžím přece a to vzdor tomu, že již po bitvě u Sadové bylo lživým takovým telegramem oklamáno, jejž i „Pilsner bote“ v čele svém otiskl. Vzdělanec i nevzdělanec, úřadník i nádenník stáli v bystrozrakosti své na stejném stupni, věřili všichni stejně.

„To je přece něco,“ slyšel's všude, „proč to naše časopisy neotisknou!“

„Nepřejou zdaru našich zbraní!“ zněla odpověď.

„To ne, ale Prusové stojí u mašiny a nepustí tam pravdu,“ vykládal zase jiný.

A když se pak ukázalo, že vše je hrozitanská, nesmyslná lež, převrhlo se veřejné míněni zase na extrém. „Teď nebudu věřit ani psanému ani tištěnému!“

Časopisy měly ale s pruskou komandanturou mnohem větší ještě svízel než s obecenstvem. K vůli císařskému manifestu zarazila „Pr. Ztg.“ vydávání své a „Bohemia“ hrozila zaražením; věděli jsme, že tato je na podobný krutý čin příliš dobrosrdečna. „Pražský denník“ slevoval rychle s mastně vytištěného svého nákladu a potácel se ve velmi neurčitých časových rozměrech. Večer oznámil, že od příštího dne bude vycházeti vždy ráno, a již příštího dne oznámil, že od následujícího dne bude vycházeti vždy odpůldne; pak se ale stočil nanovo. Vůbec měly všechny časopisy vycházeti k vůli pruskému cenzurnímu pohodlí teprv odpůldne. „Copak začnem s dopolednem, když noviny přijdou teprv večer!“ bědovali úřadníci.

České listy nesly válku „Němců s Němci“ mnohem krutěji než německé. Prušáci neměli ještě českých mluvnic nakoupeno a žádali doslovný překlad celých listů. „Tu žádost nám odpustíte,“ pravil jistý pruský pán, „já nerozumím ani slova *saského* (ich verstehe nicht saechsisch.)“

Saechsisch! Však se náš lid německy neznající mimovolně za to saechsisch pomstil; nazýval ť Prusy nejinak

než „ti Uhři.“ Ethnografické vědomosti obou stran se vyrovnaly!

V redakcích českých povstaly ale nové hodnosti a vedle opatrných spolupracovníků seděli tu opatrnější ještě translatoři. Známo, že ani tito translatoři nestačili a že musil být Prusům z našeho středu jmenován nejvyšší, nejzodpovědnější translator. Přítel Barák měl už divné osudy a musil již velmi často osobu svou v šanc vydat. Před šesti lety sdělil mu laskavě policejní ředitel Paeumann, že český národ nebude již déle šesti let živ, a nyní měl Barák právo v divadle zasednout do lóže samého policejního ředitelstva! Byla to první národní naše dohlídka a slušela nám. Paeumann by byl as sotva při „Žižkově smrti“ tak upřímně aplaudoval!

Že také Prusové věděli dobře, k čemu pánbůh konfiskace stvořil, dokázali i českým i německým listům. Sám „Tagesbote“, ač u příchodu Prusů byl lamentoval, že vzdělané jich německé voje nemůže tentokráte co přátely uvítat, pocítil přátelsky konfiskující jich německé ruky. Ostatně žádnému listu konfiskace mnoho neublížila. Prusové neměli buď času, buď vůle, buď lokálních známostí, aby provedli vše dopodrobna.

„Dejte mně číslo toho či onoho časopisu,“ slyšel's ve filiálkách časopiseckých.

„Chcete, pane, číslo *konfiskované nebo nekonfiskované?*“ zněla odpověď.

Konfiskované bylo o krejcar dražší.

VIII.

Jak se měli a co odvezli.

△

Jen tak k vůli úplnosti obrázků svých připomínám také rekvisice pruské zde. Namluvilo se již o nich k omrzení a hlavy rozbolení, mluví se posud a bude mluvit, ač toho právě v Čechách nepochopuju. Čemu se ouhoř teprv trapně učit musí, umí česká země od počátku svého historického sebevědomí již co nejperfektněji: dát sobě kůži svou zcela svléknout navykly Čechy již tak, žeby jim snad nebylo ani volno, kdyby se jim to nestalo alespoň dvakráte za každý věk. A mezi tím velkým svlékáním cvičíme se pilně na menším a partielním. Prusové se s maličkostmi a partielnostmi nezanášejí, pracovali raději hned v rozměrech největších, tak že prý v jednotlivých krajinách stáhli vše až na kameny a skály, které by byli také rádi odvezli, neboť: „Teprv co jsme v Čechách, víme, co je to skála!“ pravili.

„Ptáte se nás po novinách?“ odpověděl dotázaný pruský důstojník, „my víme jen to, že jsme se neměli nikdy tak dobře jako nyní v Čechách.“ Proto také hleděl každý něco z Čech sobě vzít na památku, ale hodně mnoho. Smetanu české dobroty sbírali ve všech její formách, kde to nešlo in natura, spokojili se s relutem. Malý příkladeček! K jisté domácí paní pražské vstoupili s rána tři vojáci, kteří byli u ní již po několik dní ubytováni a stravováni. Byli vším upjati a opásáni jako k odchodu.

„Jdem na dva dny pryč, paničko!“

„S bohem!“

„Ano, ale prosíme, abyste se s námi smluvila, co nám dáte na penězích za ty dva dny, za nichž nás nemusíte stravovat.“

Původně pruskou tou žádostí ustrnutá panička musila se volky nevolky smluvit s každým na 1 zl. 50 kr. reluta

denně. Vojáci ti ovšem více nepřišli, za ně přišli ale jiní. Jinde zase jim zachutnala česká kuchyně tak, že sobě vzali na památku i železné hrnky s sebou, v nichž se jim bylo vařilo. „Takových u nás neznáme,“ pravili naivně v platný důvod. A zase jinde, kde sobě byli dlouhou chvíli krátili pohráváním s pěkným domácím psem, vzali na památku hravých chvil také psa toho s sebou, aby sobě pohrál v berlínském písku. Psů zmizelo takto velmi mnoho a bylo zvláštní podívání, když za odcházejícím batailonem nejzáz ubíral se zvláštní oddíl vojínů, vlekoucích na provazech nejrozmanitější, vzpírající se a děsně kňučící psíky. Mnohá štěkavá species zajisté že nám takto vyvandrovala, snad přijde po ní species lepší, dokonalejší. Útěchou podobnou těšila alespoň jistá moudrá hlava české sedláky, kteří byli o celý svůj skot přišli. Mohou si teď koupit lepší!

Ovšem že zůstavili po sobě také památky, často velmi divné, jakéž zvlášť „Olomúcké Noviny“ pilně registrovaly, — jen žádné na penězích. Drožkář dostal poukázku: „der sieger wird zahlen,“ uzenář musil celý růženec knakvurštů vyměnit za malou cedulíčku, na níž stálo: „der magistrat wird zahlen.“ Ano, i galantnost jejich sypala jen poukázky místo — růží a jistý hostinec pražský mohl by dát pěkné demimondní toho doklady. Proti placení byli Prusové vůbec velmi předpojati, placení jim bylo šimérou, peníze ne. Těžko rozhodnout, lpěly-li peníze více na nich nebo oni více na penězích, na všechen spůsob byla pruská láska k penězům pohnutlivější než pověstná láska Schewova a známé pořekadlo o „dvou Španělích na jednoho Italiána, o dvou Italiánech na jednoho Řeka,“ atd. musí nyní zakončení své najít o „jednom Prusu“. Vše se jim hodilo, všeho potřebovali. Byli jako onen „Nero“ v moderní bájce, který se slovy: „Aj, zde mám muziku a maso zároveň,“ pustil se do dud. Kdyby je bylo napadlo, že potřebují dud, byla by slavná obec pražská i dudy jim koupiti musila. Vůbec měl hospodářský

úřad obecní dobrou příležitost, aby se důkladně přesvědčil, zač všeho loket. Pro pruské rekvisice byla zvláštní komise, zvláštní kancelář, zvláštní archiv. Některý den byl rekvisiční úřadní „einlauf“ tak velký, že fascikule vážily se na libry. Nyní prý bude určen zvláštní archivář pro dobu rekvisic, ovšem že Němec, neboť okupace zvrátila čtvrtčeský magistrát náš opět na celoněmecký. Otázka rovnoprávnosti je rozluštěna.

Mnoho potřebovali na místě, ještě více vzali s sebou pro potřebu budoucí. Měli toho dost co odvážet. Ve skladištích erárních bylo na týden před „velkým outěkem“ plno práce a čilosti. Viděli jsme, jak přípřežní vozy odvážely stará prkýnka z postelí, staré stoly, ševcovské třínožky, ano vypravovalo se i, že na několika vozech odvezli i erarní *sůl* až do *Solnohradu*, byli jsme tedy přesvědčeni, že odvezeno a zachráněno je vše, co vůbec cenu má. Zatím ale zachráněny jsou nejvíc jen třínožky a prkýnka, důležité věci zůstaly v milionových kupách zde. Zbýval sice ještě týden, kdož by ho ale byl vydatněji mohl užit! Prusové přišli a nalezli bez dalšího poptávání vše. Jakž by byli nenašli! Část budov byla otevřena, část sice zavřena, ale což platno naproti nepříteli zamčení, a byť byl klíč sebe opatrněji u vedlejší hokynářky uschován! Nastalo rabování důkladné, všeobecné, jakému Pražané říkají „granátnické“. Prusům se hodilo vše a odváželi vše, z hradeb fošny, ze zbrojnice prý za miliony zbroje, z monturní ekonomie za jiné miliony šatstva, mezi nímž tolik jen bílých živůtků, že na každého Prusa přišlo jich několik. Pyšnili se v tom pohodlném rouše nevinnosti před každým domem. Z dob císaře Josefa II. se vypravuje, že do monturních ekonomií byli *tehdáž* dáváni ouřadníci ženatí neb zadlužení, „aby sobě pomohli“. Prusové sobě tam také nyní pomohli, mají na léta zásoby. „Já věděla, že se nám tady něco stane,“ tvrdila stará, taktéž bezděčná klíčnice, „sejček naříkal tu už několik dní.“

Jen s něčím se jim nepovedlo. Našli totiž také mnoho a mnoho bot a střevíců, z nichž měli při piedestální své nahotě a děravé neurčité bososti velkou radost. Radost jejich byla krátka. I největší rakouská bota byla pro sebe menší prusko-nordickou nohu příliš mala. Ano, pokud Prusové nekráčeli českou půdou, neměli jsme ani ponětí o tom, co je to „těžká noha“, jakož také po spatření vzácných jejich osobností teprv jsme porozuměli, proč je u nich „auf taille“ tak vzácnou přísahou.

IX.

Občané a měšťané na stráži.

Jsme hanebně hodní lidé! Ani nás nenapadne, že bychom mohli být také dle vlastní a osobní chuti své živi, žeby vlastní vůle naše mohla alespoň právě tolik vážit, mnoholi váží policejní pravidlo. Jsme jako excellence ministr Goethe, který ve svrchovanosti své rozsoudil, že „dle vlastní vůle žít je sprosté“ a že „ušlechtilý člověk touží po zákonu.“ Jakmile policie a úřady odebraly se z Prahy do Plzně, kdež tak pilně působily, že máme v Praze nyní o plzeňské tak bolnou pro každého útlocitného nouzi, připadali jsme sobě hned nesnesitelně sprosti, zatoužili jsme po ušlechtilosti a z ušlechtilosti toužili jsme — po zákonech? O ne! „Zařiďte honem městskou policii!“ volal jeden. „Ale honem, a to pěší i jízdní!“ prosil druhý. „Nechť se ozbrojí veškeré měšťanstvo proti té lůze, sic je zle!“ Lůza, lůza, proklaté to slovo, jímž skutečná lůza mravní obyčejně chudobu vyznačuje, stalo se obecným heslem; všeobecný byl před ní strach, obecna hrůza; od r. 1848 neslyšel's tolikrát slovo „proletariat“, mnoholi nyní. Kdo by byl jisté šosácké kruhy naše poslouchal, byl by myslil, že jsme někde v českých lesích, ale v těch Schillerových. A zatím chovala se ta pražská chudoba něme a tiše, čekala trpělivě na první hladový den a sladila sobě milé to očekávání leda úsměvem nad panskou spleteností. A co bylo lůzou opravdovou, bylo jaksi zaraženo, ustrnulo, překvapeno, tak že můžeme zaznamenat znamenité, od Adama v historii nevídané, v úřadní psychologii ničím neodůvodněné faktum, že pokud nebylo ani policie ani patrol, zlodějům našim neposkytovala krádež jaksi žádných půvabů více. Snad by byli vymřeli. Nemělo se to stát, voličové města Prahy pustili se do patrolování.

Avšak nikoli, nechci se poddat přirozenému svému citu, jenž je vůbec proti všem patrolám, aniž chci na útraty hodných svých spoluobčanů stůj co stůj feuilletonně vtipkovat. Vždyť jsem také hodný člověk, člověk skoro ušlechtilý, jenž také zbožně čítává spisy Jeho excellence ministra Goethe, — a pak, abych byl upřímný, mně to věru imponovalo, když Praha konejšila samu sebe, bděla sama nad sebou.

Právníci po celý den v aktech zahrabaní, lékaři obchůzkami u nemocných unavení, řemeslníci prací utrmácení obětovali se bez reptání pro celé noci a procházeli klidným krokem pražské ulice a zákoutí, aby zimničně rozechvěné město klidu nabylo. Člověku bylo tak volno, když v noci potkal ty civilní postavy, jejichž bílé stuhy kolem rukou svítily noční tmou jako sám mír a milá domácnost.

„Dobrou noc!“ zazněl naproti tobě z patrolujícího hloučku náhle známý hlas.

„Ach vy jste to? Kampak?“

„Máme dnes Podskal. Zaobalte se, je sychravo!“ A již šli zase dál, rozmlouvajíce o tom, jak pečlivá žena navařila před východem na ponůcku čaje, „což dělá velmi dobře,“ o tom, jak po válce přijdou českému národu velké koncese, „o čemž není ani pochybnosti“ i o mnohých věcech jiných, o kterých pražské patroly takto mluvívaly — méně. Srážek neměli naši nikdy: zaprvé jich byl vždy celý hlouček, zadruhé, kdyby byli přišli na přesilu, byli by sobě nejspíš pomyslili, že „meze síly naší jsou také meze policejního našeho pravidla,“ a za třetí, lid neublíží svým, má k nim úctu právě jak k sobě. Leda že ten, kdož sám není voličem, jim někdy záviděl, že mají novou omluvu, přijdou-li — v noci pozděj domů!

Opět se jednou osvědčilo, že statný občan je nejctihodnějším členem státu, přijímaje v každém poměru na sebe důstojnou formu i úrodnou činnost. Vlastně mluví spisovatel, z něhož tuto sociální moudrost čerpám, o „statném

měšťanu“; mně je ale slovo „občan“ milejší, slovanštější. Vlastní měšťané naši pilně vězeli v uniformách, i ten se do ní oblík’, kdo ji snad po léta již nebyl nosil. Z uniforem jsme ani před, ani mezi, ani po okupaci nevyšli; když nebylo vojska rakouského nebo pruského, měli jsme vojsko národní, a to má uniformu tak pěknou, že nevzdělaní a neznalí Prusové zatkli také jednoho člena městského sboru co „ozbrojeného rakouského důstojníka“. Poněvadž ale naše vojsko národní má sub auspiciis Steffki v srdci sice vlast, na jazyku ale němčinu, dorozuměl se zajatec s Prusy a pustili ho hned zase.

„Jak je to dobré, že máme německé komando; teď vidí ti křiklouni, jak by to divně dopadalo,“ slyšel jsem jednoho uniformovaného vlastence.

„Tu si myslím, ti Prusové by se nám vysmáli,“ sekundoval vedle stojící alterego jeho.

Pustili se co nejhorlivěji do vojenských služeb, patrolovali, a to bylo dobré, stáli všude na stráži, kde bylo dřív vojsko stálo, a to bylo skoro zbytečné, menažovali se na strážích těch z vonných košíků svých služek a to bylo zase dobré. Byla přišla velká jejich doba, větší než za Švédů. Činili vše co nejopravdověji. „Prosím, řeknete mně, kolik je hodin,“ tázal se prostý venkovan městské stráže u místodržitelství.

„Nevíte, že se nesmí se stráží mluvit?“ odsekla tato a ohlédla se s opovržením.

Avšak vojenskost jejich měla utrpět taktéž dny hořkosti. Prusové přišli a nechali jim nejdřív hlavní stráže. Pak ale, když viděli, že nejsou tak zlí, jak vypadají, zase jim je vzali. A pak jim je zase dávali a zase brali, a když bylo „liberalně“ zase dáno, bylo ochotně hned zase přijato. Byla to krásná hra!

Nejdřív jim také všechny zbraně „důvěrně“ nechali. Pak ale, když sobě Prusové chtěli prohlédnout, jaký mají Pražané vkus ve zbraních, o kterémž důkladném prohlí-

žení se dostatečné známosti již rozšířily, musily se ručnice vesměs odvest. „Die zunge ist des buergers beste waffe," citoval gospodin Erich. A takž chodili na stráže sice bez ručnic, ale s patrontaškou na zádech, šavlí v ruce a jazykem v obličeji němčinou nad ocel stvrdlým.

Ostatně i to jsou samé jen maličkosti, lehké historické arabesky a feuilletonní pikantnosti. V celku uznával jsem i důstojné chování i skutečnou jejich neunavnost. Prospěli městu i pořádku zajisté taktéž velmi, a přál bych jim všem řády, když je těší. Jen tomu nemohu uvěřit, že by byli sami za odměněné řády žádali. Jakž se může za vyznamenání žádat! Za šlechtictví prý se ostatně u nás také žádá! Divno!

X.

Konec.

Mír byl sice ukončen, avšak okupace dlouho ještě ne. Povídalo se, že za týden, za čtrnácte dní, osmnáctého, čtyrmecítmého. Mezi tím ale ubírala se celá armáda pruská Prahou; bylať to odměna pro pruské vojíny, že mohou spatřit krásnou tu Prahu. Po divokém reji válečném nastal v Čechách velký vojenský bál, Prusové prováděli polonaisu, při níž každý byl alespoň jednou veden kolem trůnící královny Prahy, aby jí poklonu svou učiniti mohl. Některé pluky dostaly se při kroužení tom také dvakráte i třikráte do Prahy; již ale po druhé přicházeli s epauletami podkasanými, aby nebyli poznáni. Obdivovali se královně upřímně a kdybychom sami již nebyli věděli, že je Praha krásna, chvála z úst nepřátel by nás byla upozornila. Kdekoliv je pěkná na Prahu vyhlídka, bylo pruských modráků jako naseto. Na zábradlí mosteckém viseli jako vlašťovky shromážděné k podzimnímu odchodu, s nábřežím a s Hradčany se nemohli ani rozloučit, nahoře na Letné skoro bydleli. „Škoda, že není Praha německá,“ „škoda, že není Praha naše,“ slyšel's ze všech stran. Obdivovali Prahu, lichotili jí, — předce ji omrzeli. Mohli sobě zazpívat s českým synkem: „Což jsem se nachodil, našlapal bláta, předc jsem Tě nedostal, — Praho má zlatá!“ Naše kráska nemá samolibosti, mohli se ještě více kořit a vždy bez výsledku.

Neměl jsem potud pravého náhledu o tom, co znamená slovo *omrzení*, pruská okupace mne tomu naučila. Nikdy, nikde a nikdo neomrzel tak důkladně, jako Prusové nás. Zdvořilé zacházení s obecenstvem přísně jim bylo nakázáno; mohli být ale ještě zdvořilejší, přece jenom omrzeli. „Kdybychom byli doma jen s polovičky tak zdvořili, no-

sili by nás na rukou," pravil jeden, nevěda ani, jak trefně označil jistý druh domácí slušnosti.

Starali se o rychlé a pestré střídání se pluků, aby Praha každým dnem viděla něco nového. Praha se dívala na gardu s čákem a na linii s přílbou, na železem obrněnou kavalerii těžkou i na ditto těžkou kavalerii jich lehkou, nadívala se do zívání a — omrzelo ji to.

Ba ani věčnými rekvisicemi, poroučením, týráním nezískali sobě náklonnosti, neboť nebylo ve všem tom systému a my jsme zvykli hlavně na pořádek. Jako Bedřich Velký musil poddaným lásku k němu natloukat holí, takž byli by musili menší jeho potomci z okupovaných lásku vyrekvirovat. Zkrátka, i ty věčné rekvisice a rozkazy omrzely, s nimi omrzela celá modrá Prus.

Omrzení rostlo, až dosáhlo takřka výše omrzelosti samovraždcovy. Z dálky bdící oko slavných úřadů bylo by radostí zaslzelo nad našimi city, kdyby bylo opravdově dosti bdělo. A zas by se bylo podivilo, jak je to možno vše bez úřadní inšpekce a obšírného návodu. Věčně zůstane v historii zaznamenán ostatně návod, jakýž se přece v bezpečné dáli od nepřítele vydal o tom, jak má okupovaný občan zacházet s nepřítelem. Nepříteli nemělo se nic dát leda z donucení, ba snad mělo se i dobře odměřit, mnoho-li je právě slov na každou vynucenou odpověď potřebí. Hluboký v srdci žal byl sice dovolen, nikoli ale na tváři lehký smích. Každá ruka, která nevypadala tak, jako by se v pěsť sbalit chtěla, byla ruka neloyální. Když bylo již vše ztraceno, měla náhlá zemská hotovost vše zase napraviti. Slibovány hory doly: dvacet krejcarů denně, vesnice sobě mohou i kaprály své samy zvolit, — ve vyšších hodnostech chtěli páni úřadníci ochotně sami vypomáhat. Vyšlo vyzvání první, vyšlo druhé, ale všude zůstalo hlucho a pusto. A přece nemohou jisti páni k velkému zajisté žalu svému tvrdit, že chování českého obyvatelstva nebylo veledůstojné. Zkrátka, obyvatelstvo mělo takt, a jeden výsledek

taktu toho bylo také nadzmíněné, šíře popsané a obrovské omrzení.

Avšak omrzení to bylo bohužel jen jednostranné, as takové, jako když doktor Bartolo tvrdí o hraběti Almavivovi: „*Mně* se už dávno zprotivil.“ Prusové neukazovali ani nejmenší chuti ku vzdálení se a kdyby nebyl na Prahu dorazil nepřítel nový, zuřivá cholera, snad by nás bylo vojenské jádro jejich ještě mnohem déle blažilo. Tak ale nechtěli „být déle na obtíž“ a hotovali se ku konečnému odchodu.

Před staroměstskou radnicí sestouply se jednoho krásného večera na témž místě, na kterém byli před několika nedělmi zastavili se první pruští červení husaři, veškeré v Praze přítomné kapely pruské. Zahrály, zabubnovaly a zapískaly několik kousků a pak zvěstovaly hlasným pokřikem, že je to „serenada na rozloučenou“. Byli velmi pohnuti, jak povídali.

„Odcházíme co dobří přátelé!“ křičeli, na staroměstském náměstí není ale, jak známo, žádná ozvěna.

„Brzy se uvidíme zas!“ slibovali. Češi jsou ale, jak z „Presse“ známo, nevděčni.

Odešli žehnáni, že už jdou, i zažehnáni.

POTLESK V DIVADLE

Potlesk hraje při každém divadelním představení úlohu velkou, jeť jakýmsi reflexem toho, co se děje na jevišti. Hojné jeho objevení bývá známkou jisté spokojenosti alespoň *většiny* obecenstva, schází-li ale potlesk, scházel snad také všechen výsledek kusu neb herci. Potlesk není nic ryze českého, nic nového; slyšíme-li jej, zdá se nám, jakoby částečně vždy také platil známému výroku Ben Akibovu. Potlesk je v obdobách svých nejspíš tak stár jak samo umění dramatické. Snad že již žákům Bharatovým staří Indové tleskávali, v Kalidasově „Urvasi“ alespoň čteme negativní doklad toho, an Bharata za to, že Urvasi se přeřekla v kuse jeho, zbaví ji božských vlastností její. Jak hluboký v tom smysl, že nedbalost umělcova beře mu božskou jiskru, jakž často by při podobně přísném soudu musily leckdes jiskry deštěm padat s uměleckého nebe! Za to ovšem ti, kdož věří v „chrám umění“ a pečlivě chrání božskou jiskru svou, zasluhují zase odměny, a té se jim dostávalo od nejstarších dob. Herci hellenští měli rovněž úžasně velké platy, jaké mají vynikající herci nyní, měli ale tytéž lehké mysle i tytéž dluhy jako nynější. Staří Řekové stavěli své Aristodemy a Neoptolemy rovněž vysoko jak Francouz své Talmy a Rus své Samojlovy, staří Řekové aplaudovali v divadle rovněž ohnivě a snad ohnivěji nežli my, ale i staří Řekové i staří Římané dovedli zas syčet a pískat tím vydatněji než my, čím méně jim v tom policejní předpisy jich bránily. A vysyčeli a vypískali nejen slabého nebo nedbalého herce, nýbrž i každý špatný verš spisovatelův a s ním i spisovatele. Tu kritickou přesnost přáli bychom každému obecenstvu a pak — tleskejte neb syčte dle libosti!

Herec má svaté právo na potlesk, jeť to jeho mravní honorář. Vidět, že vzbudil, že takřka vynutil zachvění v obe-

censtvu, jež se manifestuje radostí takřka dětskou, bezděčným tleskáním do rukou, delším neb silnějším dle síly vzbuzeného dojmu, jest herci otázkou životní. A v skutku jest každé obecenstvo v jakéms poměru dětském naproti herci umělci. Herec dá postavě básníkově a myšlénce jeho teprv tělo, plastickou formu, živý tón, on jest jaksi tvůrcem postavy té veliké, daruje ji obecenstvu a obohatí jí jeho obrazotvornost. Rodící se ten svět na jevišti působí plným dojmem novosti a dojem ten je především v každém ohledu *mladý*, manifestující se na zevnějšek všemi známkami mladosti, tedy i dětským, chcem-li tomu výrazu, tleskáním rukou. Obecenstvo tak zvané „blaseované", netratící chladnost, rozeznávající dobře a stále to, co básník a co herec, znající mimo to i veškeren, snad i ten čistě prozaický aparát divadla a dramatické architektoniky, uznává umělce někdy za rozličných od massy důvodů, projevuje mu ale tímtéž spůsobem uznání své, totiž potleskem. Je v tom právě tradice a že je vůbec tradice ta, má na ni právo také herec. Básník zůstaví mimo jmeno po sobě báseň svou, sochař svou Venuši, hudebník svůj zpěv, — herec zůstavuje *pouze* jmeno své, slavnější či méně slavné dle toho, jak dovedl v *okamžiku* proniknout. Pro něho je okamžik vše a právě potlesk mu praví, patřil-li okamžik jemu. Z potlesku měl sám starý Cicero, ač nebyl Rosciem, radost a s velkou chloubou vypravuje, že do potlesku nevmísilo se ani jediné zapísknutí.

Ovšem, potlesku možno také zneužit, pak ale nemá potlesk platnosti, nechť ho již zneužívá herec či obecenstvo samo, což u obou možno. O herci potlesk kulisními pouze prostředky vynucujícím nemůžem zde mluvit, nedovedli bychom lepších slov pro něho nalezt, než jaká mu již jizlivý Hamlet praví. Není také potřebí šíře to rozbírat, herec takový klesá samým sebou vždy hloub, až konečně ani naivnost samu více nepohne. A pokud se mu ještě daří, působí právě jen na tu naivnost; obecenstvo ne-

naivní chová naproti němu vždy as týž pocit, jaký bouříval ušlechtilým Menandrem, když obecenstvo nad Philomenovou fraškou jásalo.

Obecenstvo může potlesku zneužívat nebo vlastně jím plýtvat i neuvědoměle i uvědoměle. Co se týče té neuvědomělosti, zůstane pro vždy pravdou, že v *celku* nestojí obecenstvo nikdy výš, než kam je spisovatel i herec staví. Abstrahujeť teprv z viděného a proto mohlo by se v ohledu tom působiti na obecenstvo teprv prostředně, působením totiž na herectvo i spisovatelstvo. Při nadzmíněné bezprostřednosti a mladosti dojmu zůstává přímé poučlivé slovo vždy led a zbytečnost.

Avšak někdy tleská obecenstvo jen k vůli tomu, aby tleskalo, někdy tleská i na ujmu většího vlastního požitku a v tom ohledu lze přece znenáhla ledacos opravit. Čím celkovitěj, nepřetrženěj hra před námi se rozvinuje, tím více působí i uspokojuje; již ty naše moderní odchylky od Aristotelova pravidla o jednotě ruší. Další rušení působí sobě obecenstvo samo. Již to lze považovat za chybu, kdyby se vyvolávání herců i spisovatelů obmezilo třeba jen na konec každého aktu. Vždyť je tak směšno, předstoupí-li osoba, která dle hry právě odcestovala, omdlela nebo docela zemřela, zase před obecenstvo, aby po tom teprv zase v mdlobách svých pokračovala dál, nebo musí-li se klonit dvorně Žižka, aby pak teprv oblékl nanovo pýchu svou. Na koncích aktu bylo by to ale přece snesitelné, avšak obecenstvo aplauduje také po scéně, mezi scénou, po sloce kupletu, ba i po jednotlivém verši kupletu. Nejlíp by ovšem bylo, kdyby teprv ku konci **celého** kusu vyvolalo sobě obecenstvo všechny ty, kteří mu zadost učinili, třeba pak i spisovatele, který beztoho od okamžiku, kdy byl kus svůj odevzdal, nemá vlastně na jevišti co dělat.

Kdybychom i výše té dosáhli, ještě bychom nebyli v ohledu tom ani první ani původní; jinde jest již tomu

tak. Nechť ale má Akiba radost svou, jen když se výši znenáhla *blížit* budem. Pravíme „znenáhla“, vždyť i dnešní slova naše jsou pouhým popudem, aby se alespoň *přemýšlelo.*

(Dona nobis pacem! — Klub šachovní a hyperbolický vtip. — Pêle-mêle příčin a výsledků, Garibaldi a vdova, hříšníci a divadelní referenti.)

△ V Praze, 20. října.

Dona nobis, domine, pacem in diebus nostris! — My Čechové jsme skutečně samé děti lásky. Jsme u věčné duševní zimnici, u věčném rozechvění, ani na minutu není oddechu. Vezměte letošek. Nejdřív válka, po válce cholera, po choleře brojení proti páterům Jesuitům. Jinde sobě smějí alespoň ve fantasii namalovat nějakou Evropu „de la paix“, my nesmíme ani ve fantasii vzpomenout na nějaký mír a poklid. Zevnějším nepřátelům se ubránit jsme nedovedli, moru jsme nemohli, černošaté pátery jsme prý sami přivolali. My? Nu **my** ovšem ne; ale zbytečno se již hádat, kdo, když jsou zde. Jsou zde a s nimi to celé hejno děsných snů, jaké jsou již od Loyoly stálými jejich průvodci: rozechvěnost náboženská, náruživost, strannictví nové. Sotvy přišli a již vzbudili strany, hádky a sočení. Jakož je jisto, že páteři, považující Prahu za mnohem méně nebezpečnou než leckterou missi na Japanu neb v Africe, tak snadno neustoupí, jest rovněž jisto, že prodléváním jich náruživosti ještě vzrostou.

Upřímně to řekněm, že se bojíme toho postupu dalšího: vždyť by nikdo nebyl uvěřil, že ještě v druhé polovici devatenáctého století mohou povstat hádky a roztržky náboženské! Cizinci sem přišlí ovšem sobě nic nedělají z toho, je-li vlast naše znovu rozechvěna, vždyť dle řádů svých ani nemají vůbec pocitu pro vlast, pro národ a rodinu; běda ale těm, kdož jim vstup upravili!

Nemá to významu, řekne-li se, že nynější Jesuité nedali snad ani slůvkem posud příčiny k roztržkám; již jejich historie je příčinou, historie učící, že byli ze všech takřka

žemí vylučováni, papežskými bullami potlačováni. Vzdor manifestům a neodvolatelným bullám žijí a jsou zde i s dávnými svými řády a historie jejich staví se náhle v obrovských svých rozměrech před mysl naši.

Nemá to také významu, řekne-li se, že mají Jesuité nyní již svou stranu v Praze, nadšenou, rozčilenou. Kdyby nebyli přišli, nebylo by vůbec *žádných* stran, nebylo by výtržností ani rozmíšek ani hádek novinářských, v nichž jedna část kněžstva, mírem náboženským snad již rozmrzelá, až příliš vášnivě, právě proto ale také velmi neobratně se účastní. Nuž, ti pánové málo pomohou učeným páterům Jesuitům; ve svých stylistických expektoracích, uveřejněných i v světských i nesvětských listech, dokázali posud jen to, že neumějí — ani psát.

Ano vzduch je těžký, vyhlídka jak příkrov černá, zpíváme sobě mrzutou: „Letěli havrani, letěli nad námi, bože, věčný bože, co tu bude s námi!“ Pak ale hodíme zase po česku hlavou a pomyslíme sobě: „Když oni ne, my již docela ne!“ Byla by to ale také zvláštní věc, aby národ, který za osvětu dovedl umírat na hranicích, jen o píď ustoupil, kdyby se jednalo o nějaké duševní zatemnění. Budem ostražiti třeba jako hadi, vedle toho ale nezapomenem, že čím trudnější čas, tím více musíme starat se o to, abychom na životu vynutili zase hravost a svěží barvitost. Jistí páni již v ohledu tom se přičiňují. Praha, nespolečenská ta Praha obdrží nový spolek; bude to spolek odpovídající rázu Prahy, spolek myslí zadumaných, zkrátka *klub šachovní*, v jehož lokální možnost taktéž bychom nebyli uvěřili nikdy. Dějí se porady i přípravy pilné, stanovovat a mluvit bude se „pod obojí“, v myšlení bude volnost úplná, ano čím smělejší myšlénky, tím vítanější. Mnohému snad bude se doba zdát příliš vážna na hru. Zapomněl by ale, že nevíme, co přijde. „Konečně je všechno možno,“ pravil jeden z klubovníků nadějných, „možna je i inkvisice svatá, a pak bude dobře, když se vykážem, že

máme „nevinné zaměstnání nějaké“! Dobrý to vtip, třeba by z druhů hyperbolických!

Zvláště šťasten zdá se býti v tomto druhu vtipů pan Felix Dupanloup, biskup orleánský. Ondy tvrdil v pastýřském listu „o zlobách i znameních naší doby“ ve vší opravdivosti, že letošní egyptské kobylky jsou u přímém spojení s lutišskými studenty, kteří mluví „o positivním vědění“, a choleru že pánbůh jen proto seslal, aby potrestal Garibaldiho. Garibaldi nosí od toho dne sice flanel, však ono to ale na něho ještě přijde! Jen že je ten malheur, že obyčejně trpí „více nevinných než vinných“. Takž jsem znal zde v Praze jednu mladou vdovičku, buclatou a růžolící, plnu zdraví i veselosti; umřela tyto dny cholerou a přec po celé své živobytí nebyla čtla ani jedinkrát noviny a jmeno Garibaldi pletla co nejroztomileji! Její dvě děti mají plné právo, aby se s nimi Menotti a Teresa Garibaldi rozdělili o Kapreru i jiné dědictví.

Nadzmíněný pan biskup také povídá, že nebylo nikdy a nikdy takových hříšníků, jací jsou nyní, ba že nemá pro ně ani jmena. Je-li o pouhé jmeno v rozpacích, nechť nadělá z těch provinilců divadelní referenty; herci, ano i něžné herečky poskytnou mu již za dva dny celý slovník jmen — nejvybranějších! Může v tom ohledu zcela na ně se bezpečit, všude je ta náruživost i ta vzdělanost — comme chez nous!

(Letošní kaleidoskop. — Kostumní telegramy. — Několik set šťastných. — Ukradené berlínské ypsilon.)

△ V Praze, 27. října.

Letošní rok nazval bych „rokem dojmů". Ba skoro je těch dojmů až příliš mnoho na nás občany navyklé znenáhlému jen trávení fysickému i moralnímu. Počítejte a rozpomínejte se, co vše se letos již stalo neobyčejného i nevídaného, vítaného i nevítaného, smutného i radostného; celé minulé desítiletí nepodalo tolik, mnoho-li jediný letošek! Žijem zajisté ve velké době, vidíme i slyšíme velké události a ty se hromadí a střídají tak úžasně rychle, že je nám, jako by na nás musily přijít události ještě větší. Tak bývá vždy, kdy události spěchem se tlačí ku předu. Nechť ale letošek nepřinese nám nic více nového, nechť s ledem na Vltavě dostaví se úplný poklid v naše mysle, Sylvestrovská adice vykáže přece již úžasnou sumu. Šťastný prologista Sylvestrových zábav besedy Umělecké bude mít letos k závidění snadnou práci! Jindy musil mozolně vyhledávat allegorie, které v nejšťastnějším případu vypadly právě tak fádně jako minulý rok, musil lenost obsahu překonávat špatným jambem, jenž nikde neobjevuje se v tak ryzé špatnosti jako v písemnictví českém, a pachtit se po myšlence, jež nebývá jen tak na snadě. Letos může po prostu a kronikářsky vyprávět kaleidoskop událostí a bude již zajímavým. Letos by dovedl i Dalemil napsat Sylvestrový prolog a to je dost!

Jediný rok učinil i z největších filistrů jaksi journalisty, totiž lidi rychle myslící a rovněž rychle soudící. V téže době, ve které jindy pohodlně do některé skřínky mozkové své registratury jednu událost uložili, musili nyní zregistrovat celá sta událostí. Za to jsme měli a máme my journalisté alespoň co mluvit, byli jsme šťastni jako Mo-

liérova „Tonča“. Komické je ale, jak mluví teď vídenské journaly o slavnostních dnech pražských, vlastně jak mluví pražští jejich korespondenti a telegrafisté. Když se někdo diviti chce, diví se také, že slunce vychází; „Presse“ *chce* a diví se tedy, že „mluví se oficielně česky“, že „český živel všude vyniká“, atd. Ano, každou čamaru sobě dávají telegrafovat a až bude po slavnosti, budou jich mít více na skladě než veškeré naše spolky „spojených krejčů“. Naproti takovému množství čamar úplně mizí ta kůpka německých klobouků, jako teď v hřímavém „sláva“ zaniká i nejdemonstrativnější „hoch“. Musilo to již divně dopadat s mladšími zdejšími hlavami německými, že pan D., velký protektor turnování v „druhém jazyku zemském“, musil na rychlo objednat kopu nových kuželových klobouků! Byl to šlechetný čin a zaznamenávám jej proto, že by „Presse“ snad zapomenouti mohla. Také to budiž zaznamenáno, že pražská spořitelna neuznala ani za vhodné, aby vedle říšských ozdobila se také barvami zemskými. Zdá se, že bohatá nyní svým záložním fondem spořitelna nechce více býti ústavem zemským a českým.

Nechť si! Všechny ty maličkosti mizejí nyní naproti radosti, jaká štědrým udělením řádů i jiných vyznamenání vzbuzena jest v kruzích tak mnohých. Co tu konečně vyplněno snů, jak mnohý dosáhnul nyní toho, po čem toužil po celý život svůj! Ač na mém přání v ohledu tom nezáleží, přeju jim všem přece tu radost a věřím, že každému učiněno dle plných zásluh jeho. Vždyť je dost jiných lidí, kteří — nepřejou. Kolik radosti tolik žalu, kolik lásky tolik závisti a řádový dnešní seznam „Pr. Ztgu.“ učinil alespoň tolik nešťastných, mnoho-li šťastných. Kdo dostal řád, musí sobě již nechat líbit, že se najde alespoň jeden přítel, který zásluhy jeho obrátí rub na rub. Přátelé berou dukátové vážky, položí do jedné misky zlatý řád, do druhé zásluhy a palcem řídí jazýček tak, že zásluhy nemohou a nemohou dostat se s řádem do rovnováhy. Víte,

že francouzský jeden dramatik velmi pikantně užil figury boháče, který v den Napoleonův „zase“ se nenalezl v Moniteuru mezi vyznamenanými, ač „má tolik rozumu, mnoho-li každý jiný, a k tomu ještě dva domy na boulevardu des Capucines.“ Vypočítává všechny své zásluhy a pak dodává v nesmělé poloupřímnosti: „Není o mne, ale přál bych, aby rodina má měla radost.“ V Praze máme zajisté také dost rozumných domácích, kteří milují svou rodinu, a v naději, že pražský Moniteur ještě přinesti může dodatek, hodně nahlas o tom mluví, co byli sami učinili a chytají na ulici procházející se raněné vojíny, aby jim dali oběd a po obědě ještě „něco na ruku“. Nu, těm raněným to alespoň zcela jistě neuškodí! — Také měšťanští sborové letos tak namáhaní dostali svou pamětní medalii. To připomíná přání, které před nedávnem pronesl jistý list pražský navrhující, aby v Rakousku byl na počest české koruny založen řád sv. Václava. Snad se i to stane, jen až budou korunovační klenoty české zas k nám přestěhovány. Čekáme na ně.

Ano, když jsme se již jednou o přátelích, přání a zásluhách zmínili! Tyto dny letěla pražskými kruhy tajitajná zvěst, že spáchán velký, ne sice *nevídaný,* přece ale ohromující plagiát. Jistý spisovatel německý, jehož dramatické úspěchy jsou nejlepším dokladem toho, že německá produktivnost je v celku na mizině, tvrdil na jisto, že jedna z nejnovějších *dobrých* veseloher našich je vlastně jen pouhým překladem jisté veselohry berlínské. Veselohra tato jmenuje se prý „Y i“. Jaktěživ by sobě nebyl nikdo berlínského toho ypsilonu všimnul — jednalo se ale o plagiát a tajitajná zvěst nabývala polyfonního přátelského výrazu. I vzalo se tedy ypsilon do rukou, čtlo, převracelo a skoumalo, a nalezlo se, že je podobnost. A jaká podobnost! *Obě* veselohry jsou skutečně veselohrami, mají po třech aktech, jsou psány pro jiné osoby a mají začátek svůj i konec svůj. To ostatní je jiné.

PROCHÁZKA PO KARLOVĚ MOSTĚ

△

V pravo sv. Anna, v levo sv. Josef, v pravo sv. Ignác Loyola, v levo sv. František Xaverský, apoštol Indiánů, vzor Radeckého, — totiž pomníku Radeckého. Pyšně vznáší se nad malostranským náměstím rakouský maršálek stojící na štítu nešeném rozmanitými, malebně přioděnými vojíny; rovněž pyšně vznáší se nad Vltavou „apoštol“, stojící na štítu nešeném rozmanitými, malebně nahými divochy. Šťastní divochové, kteří byli mnichy na víru lásky obráceni! Sotvy že byli pokřtěni, již byli také vymořeni a vyhubeni, snad proto, aby neupadali dále do pokušení tohoto světa. Ruská vláda obyčejně za vzor ukrutenství považovaná, šíří v severní Asii také křesťanství, s ním ale zároveň osvětu, a národové asiatští nevymírají, nybrž kvetou a sílí se.

Ale mnohem pyšněji ještě než nachýlený poněkud sv. František stojí naproti němu sv. Ignác Loyola s hlavou mocně vzpřímenou. Zakladateli jesuitského řádu nestačí již pouhý štít, nestačí národ divoký, jeho podstavcem jest celá zeměkoule, drtící pod sebou v prach i národy i obrovitá zvířata. Myšlenka opanování celého světa vedla Loyolu i Loyolity, jí se řídili vždy a všude, také u nás, kde jí dali v středu země, v středu hlavního města, uprostřed velebného mostu zřejmý plastický výraz. Loyola, kterého jesuité staví přímo vedle první apoštoly křesťanské, jenž dle smělé jesuitské legendy v nebi zachází jen s papeži jako sv. Petr velkými, jen s císařovnami jako panna Maria a jen se souverainními vládci jako bůh Otec a bůh Syn: velký ten sv. Loyola nemohl obdržet méně za podstavec než celou zeměkouli!

Ale jaké to krásné místo má socha ta! Jesuité stavěli všude a vždy — na dojem. Obraťte se zpět k Starému městu a hned za mostem vidíte celou bývalou pevnost jesuitskou, mohútné Klementinum mající v objemu na dva tisíce stop, uvnitř sedm dvorů, dva kostely, několik kaplí

atd. stojící na místě, na kterém dříve stál klášter, 32 domy, 2 zahrady, 2 ulice, 7 náměstí, atd.! A podívejte se před sebe k Malé Straně! Odtamtud zírá na Vás imposantní kuple jesuity vystaveného obrovského chrámu sv. Mikuláše, vedle ní ta nákladná vysoká věž, pod ní dlouhé střechy bývalého domu profesního, jehož rozsáhlost jest jen rozsáhlostí Klementina překonána. To vše stálo miliony! K tomu sobě vzpomeňte na jesuitský konvikt v Bartolomějské ulici, na jesuitskou zahradu za přívozem, na nesmírnou, nyní botanickou, dříve taktéž jesuitskou zahradu na Smíchově! Na venkově tytéž budovy, tentýž náklad! A *mimo to* měli jesuité již za krátkých šedesáte lét od doby, kdy je byl páter Canisius do Čech přivedl, vlastního jmění *patnácte* milionův, a Klementinum samo, když jim bylo odňato, mělo na *tři* miliony jmění svého! Člověku jde tím nákladem a těmi miliony hlava kolem!

V Čechách dařilo se jim tak dobře, že opět a opět vyhnáni opět a opět se vetřeli, toliko na počátku sedmnáctého věku byli třikráte vypuzeni a třikráte se zase vrátili. Italská jedna satyra 17. věku nechává řád jesuitský mluvit:

Figlia son d'un Soldato, odio la pace.

Jesuité chtějí za každou cenu panovat, panovat i kde jsou veškery mysle proti nim — „odio la pace". Nejdříve získají sobě bohatství, bohatstvím se dobře vládne, pak přiosobí sobě vychování, tím se vládne nejlíp! Nestaví nikde nemocnic, chudobinců, staví jen školy, své, *jesuitské* školy. Jaké to školy byly a jsou, víme všichni a má se nyní zase každé dítě české dovědít, půjde-li to ovšem po smyslu pánů jesuitů. „Blahověst", jenž je nyní nejohnivější partisán jesuitů, arci zase na nás houkne nějakým důmyslným: „Co jest vám po tom, kterak ten neb onen *svých* peněz užije?" Nuže vy pánové od „Blahověsta", přejem vám požehnání nebes pro vaše péra, aby se stala nejen ohebnější a méně hruba, jakž se na váš ctihodný stav sluší, ale i výmluvnější a věci zna-

lejší; přes to přese všecko však musíme přímo říci, že nám do užívání nabytých v zemi peněz skutečně vždy bylo, jest a bude, jakmile jimi nevládne jednotlivec, nýbrž celý veřejný řád. A že již jednou jsme tací, že se neřídíme ve věci nám jasné dle nejasných autorit třeba by blahověstných, budem vždy co nejurčitěji proti tomu, aby jesuité za nově nabyté u nás peníze chtěli vychovávat mládež naši.

„Svých peněz!“ Svých milionů, svých paláců atd. Přinesli sem snad jediný svůj krejcar? Nebojte se, že zvrátím vaši blahověstnou otázku: „Co jest nám po tom, mnoho-li ta neb ona rodina má peněz?“ Nebojte se také, že sáhnu nyní do historie nabytých peněz a sdělím ten či onen případ pikantní! Jest těch případů mnoho počínaje od pověstného benátského procesu stran dědictví Ondřeje Lippomaniho, jenž se provedl již za samého Ignáce Loyoly, až po obrovský belgický proces stran dědictví Benedikta de Bucka, jenž se provedl již za nejnovějších našich dnů a na nějž se každý dobře pamatuje, kdož čítal na sklonku roku 1863 časopisy.

Řeknete nám snad, že řád jesuitský pro sebe nenabýval nikdy ničeho? Co je to „pro sebe“? Pro tělesný svůj blahobyt či pro tendence řádu čelící k opanování světa? Základní pravidla jesuitská stvrzená papežem Pavlem III. mluví sice o slibu věčné chudoby, avšak bez oddechu hned na to praví: „Avšak má jim volno býti, aby na universitách měli jednu či více kolejí, jimž se pak odepříti nesmí, aby přijímaly statky a nemovitosti i jiné příjmy a úroky, by jich užili ve prospěch studujících.“

Dohled nad tím příslušel ale výhradně generalu jesuitů, žádná moc světská neb duchovní neměla dle papežských bul výkonné moci nad řádem jesuitským, řad jesuitský stál nad panovníkem ano i nad papežem. Svrchovatost svou sobě udržeti hleděli v době každé, hledí i nyní. Již je máme zase v Čechách. —

Figlia son d'un Soldato, odio la pace!

(Dušičky bez dušiček. — Pepř ctižádosti. — Kamenná šněrovačka a zkamenělé sobectví. — Či Půst či Palmer? — Marný strach.)

V Praze, 3. listopadu.

Kdo posud nevěřil, že se časy mění, toho přesvědčí alespoň to, že pravidelný, nutný, výroční, nevyhnutelný feuilleton „o dušičkách“ letos přece nebyl. A právě letos je to podivné, neboť snad od časů Zábojových nevyletělo na jedinou ránu tolik duší „táhlými hrdly“, mnoho-li letos. Tak se již časy mění, že pracujíce někdy v témdni tolik co jindy v celém roku, ztrácíme zcela smysl pro astronomicky určený čas a také srdce pro výroční památky. Vždyť je již i naše obecenstvo takové, že nad „Mlynářem a jeho dítětem“ ani víc nezapláče! Když starý mlynář kašle, přejou mu to, když Marie umírá, nedělají si nic z toho, když duše zemřelých táhnou procesím, vysmějou se jim! A při tom obecenstvu má se feuilletonista naličit bělobou sentimentálnosti a psát ve větách tak krátkých, jako by mu je krutá bolest rozškubávala, aby se mu leda vysmáli, ne?

Vynutit se to nedá. Ani ta každoroční dušičková mlha nebyla valna, ba nestála ani za vytření okulárů! Jasně jako v azurovém letě hořely večerní plynové plameny a kolem luceren svíčkových bab nebylo ani památky po traditionelním oranžovém kole. Dušičky se slavily sice, ale spíše jen v rodinném zátiši, což je slušné. Netvrdím, že samy dny nejnovější nepřinesly dosti žalu a bolu. Tak mnohý rozžže sobě svíčičku nad hrobem, v němž chudě zaobalen do úředního oznamovatele „Prager Zeitungu“ spí jeho zhynulý jedináček nekřtěňátko, nazvaný „naděje na řád“. Avšak soused jeho v pravo a soused jeho v levo rozžhal sobě ne svíčičku ale svíčku, ne jednu ale dvě a obdivuje v zrcadle prsa svá, jak jim to sluší. V celku máme mnohem více šťastných než nešťastných, přec nechci ale

tvrdit, že by šťastných nebylo mohlo být ještě více. Nejsme v té pepřové nesnázi, v jaké byli kdys Holanďané. Chtíce udržeti totiž vyšší cenu pepře vyplenili tito na Molukách několik tisíců pepřových keřů. Na české půdě nebylo posud tak mnoho vykvetlo řádů tohoto „pepře ctižádosti", aby se mohlo mluvit o menší poměrné jich ceně. Nyní jich přišlo tedy *dost*, nikoli ale *mnoho*.

Je vzduch jasný, veselý! Sama kamenná Praha se rozesmála. Posud mně Praha připadala vždy jako onen starověký askéta, který ze samovolného pokání vydlabal sobě ze skalnatého balvánu burnus a všude se s ním vlekl jako hlemýžď se skořepinou. Praha vystrkovala pravici k Smíchovu a levici ku Karlínu, tělo bylo ale kamennou šněrovačkou sevřeno. Nyní pukne šněrovačka a prsa i boky milé Prahy se volně, mocně rozšíří. Taková radost panuje nad tím, že těžko uvěřit, že jsou také lidé, kteří mluví ještě proti zrušení hradeb! Snad bojí se o svou lásku k matičce Praze a myslejí, že když se tato rozšíří, bude vzdálenější od jejich srdce; byli by to poetičtí stoupenci Máchovi:

Čím menší drahá vlast,
Tím větší láska k ní!

Snad litují pamětníci, že nebudou potomkům moci ukazovat, na kterých místech pašeráci — neplatili akcis, a otcové, že nebudou synům se zamlčením následků z roztrhaných kalhot pošlých moci vypravovat, jak hrdinnými byli kdys gymnastiky. Snad se bojí mnozí o své procházky po baštách, kteréž procházky jim ostatně zůstanou, any na místě nynějších hradeb zazelenají se mnohem úpravnější a pohodlnější sady. Je ještě více takových snadů, tvrdím ale rozhodně bez snadu každého, že hlavní příčinou odporu byl by jen hnusný egoismus těch či oněch domácích pánů. Ten nesmí zvítězit, hradby se *musí* bourat, aby se nám nestalo jako králohradeckým, kteří letos náhle zakusili

všechny příjemnosti pevnostních obyvatelů za času války! Spojení západní dráhy s východní, buštěhradské se severní, úprava Vltavy i Labe, bourání bašt, úprava nabytých z nich místností, vznikání nových budov, vše to i jiné ještě zabezpečuje budoucnost lidu dělnického. Proč by se tedy i nebohý dělník nezaradoval!

Jediný, divný ale zlozvuk zaskřípěl v harmonii posledních dnů. Nemusím vykládat, že míním zprávu o atentátu. Ouřední listy přinesly zprávu tu velmi pozdě. Zvěstovat někomu neštěstí jest ovšem těžší než samo neštěstí nést, tvrdí již Schiller. Avšak naděje ta již rozkvetla všude, že zlozvuk ztratí zlobu svou a že místo něho ulyšíme jen něco vůbec *neslýchaného*, což je za našich dnů arci věc řídká! Je velmi mnoho divného, podivného a nejpodivnějšího ve věci té, avšak vše „co je velmi podivné, zůstává zřídka kdy dlouho nevysvětleno.“ Snad nás výrok vyšetřujícího soudu naučí, že dokazovat přítomnost ducha je vlastně velmi těžká věc a seznáme snad zcela nový druh *velkých* činů, jakéž se obyčejným lidem ovšem zdávají pouhou šíleností. Byl by pak nalezen druh mužského demimondu, který by tedy nosil fíkový svůj list taktéž — jen za kloboukem. Výrok soudu musí nás brzy o tom poučit a přejem, aby potěšiti mohl i chudého krejčíka Půsta, který nyní asi deklamuje:

> O neštěstí, jak silný jsi ty muž!
> Kostnatou rukou chytíš člověka
> a mocně popadneš ho za prsa.

Jen žádných zlozvuků víc! Vždyť se těší nyní vše, ba i páteři Jesuité! Strachovali se, že užije obecní rada pražská vhodné příležitosti, aby zaprosila za konec jesuitské okupace a za nějaký veselý marš. Strachovali se zbytečně. Sami ani dobří ti páni nevědí, *kde* že jsou vlastně v úplném bezpečí!

NOVÉ HÁDKY

△

Divné, divné věci, ba až překvapující! Nikdo by sobě nebyl pomyslil, že v druhé polovici devatenáctého století navštíví nás ještě jednou páteři jesuité, a ještě méně bychom sobě byli pomyslili my journalisté, že se o páterech těch budem hádat, třeba jen na krátko, s učenci pražského „Blahověsta". Hádat se o to, jaké místo jesuité zaujali v historii světové! Ne toho věru není třeba a nedáme se zajisté k tomu svest. Připadali bychom sobě, hádajíce se tak zbytečně, jako oni zbyteční filosofové šerého středověku, kteří byli s to napsati knihu na př. o tom, smí-li se vejce v postní den snešené bez hříchu snísť. Mimo to, zdá se, že se ani historie samé nebude moci volně užívat, a bude-li se moci, odpoví učenci „Blahověsta", že každý uvedený doklad vztahuje se jen k některému *jednotlivci*, který byl řeholí samou vždy zas na povinnosti své důkladně upamatován. Připomíná mě to dobu „velkého šismatu". „Reformace církve je potřebí," pravili tenkrát poctiví kněží, „ale musí ji způsobit nebe samo nikoli jednotlivec, vždyť církev nechybuje, *chybují jen jednotlivci!*"

Nevím, zašermujete-li s „Blahověstem" nad čarou; že ale časopis týž zalezl sobě také na nás pod čarou, musím se několika slovy zmíniti o něm, ač práce té lituju a podruhé ji zajisté nepodniknu, leda by křesťanská mírumilovnost zmiňěného listu dovolila sobě víc, načež bych ovšem pak již dle nadhozené rány taktéž jinak ťal. Čiňte tedy, blahověstní vy učencové, jak chcete; kam věc *sami* dovedete, tam ji budete mít!

Poslední číslo „Blahověsta" přináší článek „Veřejné mínění a jesuité", článek to z části spletený, z části přímo úskočný. V článku tom připouští, že veřejné mínění lidu zastupují noviny a časopisy. Hned na to ale zase se odpírá, že v Čechách zastupují „Národní Listy" mínění ve-

řejné a v našich dnech jmenovitě veřejné mínění lidu o jesuitech. Zapírání takové podobá se arci lži víc než čemukoli jinému a špatně sluší právě „Blahověstu“. Nechť promluví sobě redakce jeho s českým venkovanem i měšťákem, nechť rozpomene se na adresy antijesuitské, sterými podpisy opatřené a v časopise našem i jinde uveřejněné, nechť rozpomene se na osvědčení upřímného kněžstva celých diecesí a má-li vůbec vůli porozuměti veřejnému mínění, pozná, kde že se *právem* vyjadřuje. Ovšem, *takové* veřejné mínění, jakého sobě *„Blahověst“* přeje, bohudík nenalezne. Rmoutí jej to a on mluví o „neslýchaném zuření“ proti jesuitům, jakého prý se dopouštíme.

Nuže, učenci jeho musili posud velmi málo slyšet, že je jim mužné slovo Nár. Listů již *neslýchaným* zuřením! Kdyby neměli bavlnkou líčené nevědomosti sluch svůj až příliš pevně zatknutý, byli by slyšeli hluk Francie a Němec, slyšeli by nyní hromující Italii! Či „dělají“ Nár. Listy snad také veřejné mínění v Italii? Či dělaly je za posledních sto let u všech třech národů k svobodě probuzených, jejichž prvním vždy činem bylo, že zbavili se ihned všeho spojení s otci jesuity? Či myslejí učenci onino, že kdyby našeho listu nebylo, veřejné mínění bylo by jiné? Týž proud volnosti, který nyní celým světem hýbe, nese i národ český a není proti němu obrany leda na čas *velmi* krátký! Konstatujíce proud ten jsou Nár. Listy hlasem veřejného mínění oprávněnějším než „Blahověst“, kdykoli mluví v otázce jesuitské ve jmenu českého *veškerého* kněžstva, které jej v záležitosti té již dostatečně dementovalo! Ale konstatování to nazývá „Blahověst“ činem *„lid pobuřujícím“*, — chudák, co tu vše přivolává na pomoc, jakého to úskoku užívá jeho v lásce se rozplývající srdce!

„Blahověst“ hrozí zaražením klerikalního listu politického! Prosit! Jen ať jej zarazí, vždyť jsme jednou již zjev takový viděli; nyní bude trvání jeho ještě mnohem kratší,

vždyť není skoro pražádného ohlasu pro nynější zápal „Blahověsta“. Ovšem víme, že obětovnost bývá v případu takovém větší než rozvaha, nuže nechť se obětovnost osvědčí, nechť trvá nový list ve prospěch typografických závodů hodně dlouho a vyjadřuje veřejné mínění — členů redakce „Blahověsta“! Musí to být zvláštní světla v redakci té! Na všechen spůsob podobá se, že již trochu dlouho hoří, nechť dávají v článku svém na srozuměnou, že redakce „Nár. Listů“, českému národu co do jednotlivých členů svých již po decenia známá, sestává z lidí jen *nezkušených* a radí, abychom poučení svá nečerpali — ze Sueových románů! Arci, radit může každý jak chce, třeba nerozumně jak tuto „Blahověst“, v němž čítáváme jmena mužů, kteří ještě před nedávnem měli příležitost přesvědčit se o zcela *vydatné* zkušenosti redakce nyní jim neoblíbené!

O tom, co tvrdí „Blahověst“ na novo o jesuitech, nebudu se tuto šířit. Vdyť je mu všechno lží a klepem, co se z historie uvádí. Podle něho působili jesuité 300 let „ku blahu člověčenstva“, podle něho nebyli ani vinni třicetiletou válkou, ani českou emigrací, ani čímkoli jiným ve Francii, Nizozemsku, Polsce atd. Nebudu se „Blahověstu“ posmívat, že odporučuje o procesu de Buckově jisté knihy, kterých posud neznám; mně úplně dostačí *stenografické* zprávy časopisů o procesu tom. Nebudu „Blahověstu“ vytýkat, že tak hladce překlouzl přes „podporování absolutismu“, ač bych jeho učencům tak rychle ve vhodný čas zapomínajícím od bully „Injunctum nobis“ pro nynějšek mohl uvest velmi mnoho „lží a klepů“. Ba nezastavím se pro dnešek ani při jeho větě: „Jsouť právě jesuité *velmi zkušení* zpovědníci,“ ač známý historický „klep“ o toulonském Janu Baptistě Girardovi i o jiných jednotlivcích velmi, velmi láká. Něco ale přece při větě té podotýkám, že totiž páteři jesuité skutečně nejsou nyní již tak nebezpečni, jak sobě mnohý myslí. Nehýbají se sice s místa, ač

vidí, že „ku blahu člověčenstva“ budí v naší zemi novou nesvornost; nezdá se ale, že by byli příliš počítaví, sic by se zajisté nenechali v „Blahověstu“ chránit podobně *vyzývavým* spůsobem! Trochu více opatrnosti neuškodí, pánové, kam věc *sami* dovedete, tam ji budete mít!

(Monte-Christo na Sinai. — Stará modla a nový koran. — K objasnění politické situace. — Smrt pradlen.)

△ V Praze, 10. listopadu.

Povídali, že obdivovaná fantasie Dumasova je vlastně jen fantasií fabriční či kancelářní. Dumas prý měl nebo posud má zvláštní literarní fabriku či kancelář, v níž obratní kancelisté pracují na novelách, románech, veselohrách, dramatech, cestopisech, kauseriích, a t. d., kteréž pak firmou „Alexandr Dumas“ opatřeny do světa se rozběhnou, aby firmantovi svému opatřily vařiva do kuchyně, v níž prý se Dumas právě tak dobře vyzná, jako v literární fabrice své. Co je na tom, že dohotoví Dumasův kuchař omáčku, kterou mu byl pán zavařil, k níž byl pán recept vymyslil, — pikantnost svařeniny je předce jen zásluhou pánovou! Dumas musí mít pomocníky, musí mít celou fabriku, sám by své fantasii nepostačil nikdy. Jeho „Monte-Christo“ je pravzor fantastičnosti a Dumas sám je fantastickým Monte-Christem v životě. Stár je a mysl má posud mladou. Nejnovější rachejtle jeho fantasie má vyletět v arabských pustinách na samé hoře Sinai! Uspořádá totiž napřesrok na biblické hoře té velkolepý ohňostroj, dle něhož sobě jeden každý divák bude moci upravit obraz i pojem i představu, jaký to as činilo dojem na kmeny israelské, když Mojžiš sestupoval k nim v blesku a hromu. Dumas nejspíše převezme ze zvláštní ochoty v rachejtlové mysterii své úlohu Mojžiše a vyleze osobitě nahoru, aby pak mohl v prskavkách, bengálu a za všeobecného aplausu sestupovat zase osobitě dolů, jen o trochu méně vážen než Mojžiš v bibli a jen o trochu méně hezký než Mojžiš na obraze Michala Angela.

Dumas zajisté se postará, aby iluse byla úplna. Snad e postará co pověstný kuchař též o nějakou mannu à la

julienne, mimo kotlety, šampaňské a černou kávu, snad sobě přikostumuje také nějakou „rohatou tvář“, snad k vůli úplnosti přednese i nějakou řeč čili kauserii, kterou pak vytiskne ve feuilletonu některého arabského časopisu, a „dokonav řeči položí zástěru na tvář svou“, jakož učinil ve Vídni, když nevděčné obecenstvo ani ho poslouchat nechtělo. Ano, je opodstatněna naděje, že Dumas přinese nám i nové kamenné desky, na nichž privilegovaným spůsobem Sandtnerovým vyleptán bude nový a jednoduchý zase zcela zákonník pro lidstvo velmi hříšné a právnictvo ještě hříšnější, které již ani není s to, aby se naučilo všem předepsaným paragrafům z paměti. Učinil by to, kdyby mu zaručili centim za jedno „n“, neboť Dumas béře nyní již za „n“, nikoli více za řádku. O zlaté Aronovo tele se již postaral, vybírá značnou subskripci, ve kteréž se prý hlavně Angličané hojně účastnějí. „Není nesmyslu ani nápadu excentrického, pro kterýž by se v Anglicku nenalezlo peněz“, toť již staré pravidlo.

Máme teď již zlatých, dřevěných i myšlénkových model tak mnoho, že klesly až úžasně v ceně. Jednu takovou, velmi již opotřebovanou mají naši nejbližší sousedé a jmenují ji „Němectvem“. Má ossiánské rozměry, její hlava strmí nad nejneznámější hvězdy a v mlhách věčnosti ztrácejí se oudy její. Jeden z její modloslužebníků jmenuje se dr. Wilhelm Jensen a vydal právě v Stuttgartu koran, nadepsaný „Deutsches *land* und volk zu *beiden* seiten des oceans“. Confucius Jahn zbudoval modlosložbu tu a Jensen je hodný jeho učenník, muž to nejobsáhlejších vědomostí, který na př. o Plzni ví, že „leží na Berounce“, takto ale pranic víc. Beze všech rozpaků počítá Čechy mezi „deutsches land“, proč by ne, vždyť je mu i Holandsko, Francie. Anglie, Skandinavie, Rus „deutsches land“, ano i celá Amerika od jednoho ledu k druhému, celá Australie a Asie, ano i Afrika potud, pokud je vůbec objevena! „Deutsches land“ je u Jensena všude, kamkoli kdy „německá noha

šlápla“; kam ale posud nešlápla, může ještě šlápnout. a opatrný doktor popisuje tedy hned raděj celou zeměkouli co „deutsches land zu beiden seiten des oceans“. Taková láska je v celku pohnutliva a připomíná Lenauovo

schoenes werben,
wo ihre *spur genuegt*, dafuer zu sterben.

Když jsou Němci všechno, nemohou být ostatni národové nic, to se rozumi. Vždyť zná všechno důkladně ten pan Jensen! O politické situaci v Čechách na př. sděluje následující, předeslav, že my Češi jsme „leniví, náruživí a fanatičtí“: „Vždyť víc, hlavně ale následkem posledních událostí válečných zmáhá se agitace česká, čelící k odejmutí veškerého práva Němcům a k uskutečnění ideálu jejich, zaříditi totiž velkou všeslovanskou říši *uprostřed* Německa (Německa zu beiden seiten des oceans nejspíš). Habsburská vláda *podporuje* je v tom co nejochotněji *připouštějíc* (!) nejen nejkrvavější pronásledování židů katolickou lůzou, nýbrž hlavně i všelikým způsobem *vyznamenávajíc* aristokracii německou, která své krajany opouští a s českými feudálními magnáty se spojuje.“ Ano, Němec, který celý svět pojímá v nestranné lásce své, je ke všem národům *stejně* spravedliv. To pravil ondy také Hieronymus Lorm, vídeňský literární komik, a hned na to se velmi horšil na jistého spisovatele, který radí, aby se ustálo v posavadních hloupých útržkách na národ český!

Byl by již čas, abych se vrátil vlastně také k nám; když ale není v Praze nic nového mimo — prádlo! Dovezli nám to nové prádlo z Ameriky. Již dávno tam hotovili límce a manšety z papíru, nejnovější jsou ale již z lakovaného *železa*. Za padesát krejcarů límec i manšety, za dvacet houba a člověk může mít několikrát denně čisté prádlo! Krk i ruce ve *vypraném* železe — šťastní journalisté!

(My a penize. — Školy v očistci. — Přátelství na Vyšehradě. — Nová válka a suché švestky. — Zmařené i nové naděje.)

△ V Praze, 17. listopadu.

Konečně že nám nějaké lepší časy kynou! Posud jsme měli všeho dost, země, lidu, ducha, intelligence, ba skoro bych byl napsal že i svobody; ale peníze byly to jediné, co scházelo. Dost země, ale odprodávali jsme ji cizincům, lidu dost, ale nahotou svítícího, ducha dost, ale žádných kupců proň, intelligence dost, ale v službě cizí! Vrhali jsme se z nedostatku zvonící hmoty na idealní matematické hádanky a vypočítávali jsme, mnoho-li bychom musili dostat *jenom* peněz, aby se odpomohlo národní mizerii, hlavně ale mizerii duševní. Do té „pomoci“ počítali jsme vystavění národního divadla a přidání Střeleckého ostrova k němu co letní apanáže, Rohanský ostrov pro Sokol, Žofín pro Hlahol, pro Uměleckou Besedu palác po celé straně Příkopů s velkolepou obrazárnou, ditto knihovnou, ditto koncertním sálem, pro literaturu kasárna na Hradčanech, atd. Jeden to chtěl spůsobit za jedenáct milionů, druhý laciněj, pouze za pět. Hanebně lacino! Nyní ale je po výpočtech i po stescích! Peněz bude dost a dost a ještě víc než dost, „Wanderer“ už je oznámil. Ještě jsme jich sice nespatřili, avšak musí být dle něho již dlouho na cestě, nejspíš jdou přes Vídeň, spediteurským domem „Wanderer“. Jsou to samé prý ruble a za krátko budou Čechy zaplaveny penězi; tedy pozor, ať nejsme překvapeni, ať se nezblázníme radostí! Překvapení ovšem není tak snadně možno, neboť jsme my Čechové prý vynálezci panslavismu a porozumíme tedy snadno každému zjevu jeho, byť byl třeba kyrilikou do kulatého zlata ražen!

Jakž ale, kdyby přec nepřišly! Máme své miliony dále — jen vypočítávat? Jak si pomůžem, je-li kletba věčné

chudoby nad námi vyrčena? Nejlíp by bylo ohlídnout se po dobrých příkladech a tu bych radil, aby se veškerý národ český dal k jesuitům. Řeholníci ti učinili slib věčné chudoby a vládnou miliony, ano snad sty milionů. Skoro denně čtem, že koupili nový rozsáhlý statek, rozsáhlé nějaké panství. Podle základních svých pravidel smějí mít statky a peníze jen pro koleje, pro školy své. Na každou novou školu vybírají ale od „zbožných“ lidí nové příspěvky, řeholní jmění sotvy se menší. Je v tom jen starost o budoucnost. Až bude konec všech dní, až se blížit bude všeobecný výprodej před posledním soudem, vyprodají také oni a nabytými prostředky zřídí kollegia v očistci, kamž budou k vůli vyučování chodit na missionářskou dovolenou z nebe. Do nebe přijdou všichni, to se rozumí, — pomoz jim tam nebe samo!

Prozatím spokojují se co skromní lidé s pozemskými hříšnými oudolími, na př. s Čechy. Nyní je sem přišel navštívit pan general, jenž se těší nevyslovitelnému jmenu Bekx, a usídlil se poblíž svých vyšehradských přátel. Pražští přátelé jesuitů chodili dříve za nimi až do Kolína nad Rýnem, jesuité jim to nyní spláceji, k velkému našemu potěšení. Takové staré přátelství je pohnutlivé a obyvatelé vyššího Vyšehradu namáhají se, aby dokázali, že jsou Čechové ušlechtilého toho pocitu skutečně schopni. Právě nás zase ad majorem societatis Jesu gloriam perou v „Časopisu katolického duchovenstva“. Vyšehradský učenec vynaložil mnoho satyrického louhu na prádlo to a směje se rovněž uštěpačně jak důvtipně Nár. Listům, že píšou o církevní historii a ondy v Bubnech ani nedovedly rozeznat — krejzlík křižovnických alumnů od krejzlíku světských alumnů. Inu člověk, třeba by se neznal v krejzlíkovědě, může přece spíš psát o historii církevní než o historii jakékoli týž vyšehradský spisovatel, kterému jsou Keltové Slovany a Baleary — bílými horami!

„Buďte rádi, že máte jesuity zde, nevěděli byste o čem

psát!“ pravil kdosi v nejvyšším rozhorlení. To by bylo arci něco, — kdyby to bylo pravda. Předmětů a osob a událostí je věru dost a dost, o nichž by se mohlo nejen často, nýbrž i zajímavě psát. Nad čarou možno psát o programu p. Beusta, jemuž berlínské listy věnují nejhorouenější nápady své, nad čarou možno rozebírat ještě trochu letošní válku a rozebírat již i tu, která dle rozmanitých mraků „co nejdříve hroziti počne“. A pod čarou, — sem se hodí všechno, třeba i ty odbyté a neodbyté války! Je konečně i pro feuilletonistu zajímavo stopovat dojmy ty obecenstvem hýbající. Velevýznamné je na př. to, co sobě již nyní zase lid o Prusích vypravuje. Pruští důstojníci prý v převlecích civilních přecházejí přes hranice do Čech, aby zde, kupujíce — suché švestky a navařená povidla, dokonali svá započatá polohopisná studia. Myslím, že je to pouhá fantasmagorie, něco retrospektrálního, vztahujícího se k loňským švestkám, z nichž jsme teprv letos zažili jak šťovík kyselých povidel a suší onino švestkáři a zavaření povidláři že jsou zcela jen prostí lidé. Či že by sobě nedali pokoje a pořád a pořád se učili? To by byl divný lid, že ne?

Snad nenechává svědomí těch v pokoji, kteří byli za prakrátkého svého pobytu v Čechách učinili sliby hned pro věčnost. Co je tu posud nesklížených srdcí ženských, kteráž se již viděla šťastna na pobřežích zeleného Rýnu nebo špinavé Sprevy! Bez ohledu na panující v Rakousku konkordát sypali důstojníci pruští zásnubních slibů po všech štacích svých. A po ukončení míru, v den, kdy měli zase přijít za účelem nejmírumilovnějším, přicházely místo nich prázné listy nebo docela nic, nebo i o chatrnosti pruského vtipu svědčící velká bedna naplněná — hadry, jak se stalo v městečku jistém. Posud se ovšem neslyší, že by bylo již některé srdce bolem puklo. Je tomu již tak, že

s počátku trochu slzi,
pak lehké pohnutí,
pak někdy vzpomínání —
pak zapomenutí!

A která je teprv u pohnutí nebo u vzpomínání, dojde zapomenutí v příštím masopostě, jen ať chodí pilně do plesů a dá se zapsat do nového klouzačského spolku! Nepodaří-li se v noci, podaří se ve dne, nesklouzne-li po parketách, sklouzne po ledě — do velebeného stavu manželského. Pomahejž nebe!

CHVÍLKA V SNĚMOVNĚ

△

Buď že stárnem, buď že jsme přesyceni, možno je ale také něco ještě třetího, — tolik je jisto, že obecenstvo stará se o nový sněm a nové sněmování trochu míň než málo! Desátá hodina dopolední již hezky dlouho odbila, ano již spadla i čtvrt s pověstné chraptivé věže mikulášské a odrazila se pohodlně o dláždění i domy prázdného pětikostelního náměstí. Je prázdno, zející prázdno zde, a předc je *teprv druhé* zasedání! Co tu bývalo jindy „lůzy", nad kterouž Herbst vzdělané slzy plakával, že není německá, v kterémž případu by arci náhle postoupila na „národ"! Jasným vzduchem rozložila se nuda, prázdná nuda, a předc: což ten letošek přinesl věcí velkých a což by mohlo velezajímavých sněmovních následků z nich býti! Ale není jich a proto je zde prázdno. Někdy přihrčí kočár a vystoupí-li nějaká hodnostářská veličina, zazní uvnitř průjezdu volání do zbraně. Někdy ubírá se pohodlným krokem k sněmovně poslanec z „lidu", osobnost v dějinách české politiky známá; kráčí pohodlně, podívá se pohodlně nahoru k Hradčanům, kde snad r. 1848 nebo 49 také „zasedal", pak zmizí pohodlně v pohodlných vratech. Za chvíli vystrčí z vrat těch portýr svou pyramidálně premovanou hlavu, dívaje se, zdaž se zas někdo „netlačí". Poslancové ale jen kapou.

Vejdem také dovnitř. Můžem to učinit snadno: studentíci netlačí se kolem vchodu, aby čekali na nějakou tu retourku právě tak, jako umění milovná žíďata čekávají v operní večer před divadlem, vchod je volný, a portýr, ač nás nezná, salutuje předce radostí, že zase vidí člověka. Přejdem schody, vstoupíme na galerii. Je „hezky" prázdno, první řada trochu obsazena, druhá napolo, třetí „neurčitě"; můžem sobě vybrat místo. Před námi sedí dámy; mluví výhradně a dobře česky, je vidět, že sněm zajímá již jen české kruhy, vždy o něco ještě čilejší a živější.

Dole je skorem ještě prázdno. Máme času dost, abychom změřili okem všechny ty pozlacovačské kruhy a pruhy na stropě, abychom studovali na stěnách harmonii barev i prohlédli sobě safiánem potažené sněmovní bojiště. Tam naproti jsou zrovna pod stropem tři balkónky, vlašťovčí hnízda, jimž přírodozpytci dali pyšná jmena „žurnalistických loží“. Spatříme v nich, až se tapetami pokryté stěny otevrou, několik známých tváří, pohřešíme v nich některé, jimž jsme byli co stálým sněmovním „méblům“ navykli. Pohřešíme tam přívětivého Bozděcha, pracovníka to pro zručnost svou známého, pohřešíme také typické hlavy Zelinkovy, jehož špičatý nos a pichlavé sivé oči sypaly na referát posýpátko věčné žluči a jenž vždy jako sup divoce ze svého místa vyletěl, kdykoli dole něco se dělo na újmu české strany; oba spějí na Volšanech. Ztratil se ale odtamtud i jeden živý, totiž ve Vídni nyní meškající Ohéral, jenž druhdy na vídeňském sněmě co Slovan seděl na samém kraji liberální lavice, tak daleko na kraji, že až přepad' a později v Praze proti Slovanům psáti musel. Ohéral seděl také zde vždy na nejkrajnějším místě nejkrajnější lóže, v níž je dle starého „sub luce umbra“ proto největší tma, že je nejblíž u okna. K oknu tomu dostal se kdys intrikou Zelinkovou, — „ať se nastudí!“ —

Dole na bojišti procházejí se sněmovníci klidně a mírně, přívětivě a přátelsky. Je tu jasný vzduch uvnitř jako venku v přírodě, — jako by tu nesídlil ještě posud živý synátor příliš pozdě zesnulého Schmerlingova systému! Ba ani ono mračno, které každý očekával, neukázalo se posud; míním očekávanou ráznou interpelaci stran páterů Jesuitů a následující na to žádost sněmu k vládě, aby nás páteři ti více neoblažovali. Nejde to prý, je to prý věc velmi nesnadná, takřka nemožná. Jedná prý se o dobré srozumění se šlechtou, z níž značnou část na své straně má ona sněmovní kapacita, která tamhle u okna právě rozmlouvá s nejvyšším našim církevním hodnostářem.

Kapacita ta je na české obloze tolik, mnoho-li byl kdys na francouzské Joseph de Maistre, muž duchaplný, katolík horlivý, jenž vynašel větu, že „katolická knížata déle žijou než protestantská". Ten prý by nesouhlasil, za ním prý nesouhlasili by jiní, proto prý, — již Puchmaier nemiloval to slovo „prý".

Znenáhla se lavice předce plní. Leckde se hubičkují poslanci jako holoubkové, — je vidět, že je teprv druhé zasedání. Konečně — poněvadž začátek určen na desátou hodinu — zazní k jedenácté předce již předsedův zvonek. Poslancové se baví dál, ale trochu přitlumeněji. Zrovna pod námi sedí Němci, přátelé „interessenvertretungu". Poznáš je podle toho, že jeden čte „Tagesbote", druhý „Kladderadatsche" a třetí že vidí svůj interes v ukazování krásných zajisté českých sklíček, barevných a leštěných imitac to rubínů ze Zelené komory drážďanské a modrého démantu z pokladny moskevské. Máme na ty pány pouze pohled „à vol d'oiseau" a Heine by měl radost, jaká je tu síla krásných pleší. V levo ku zdi ukazují se již živlové slovanští; v rukou rusofilských pyšní se tam „Le Nord", trochu dále černají se naše Listy. Pak se přesune oko na centrum, kde se proplítá „starší" i „mladši" strana česká, pak přeskočí na pravici, kde sedí „v dskách zemských" zapsaní, — zkrátka, vše je v starém, nerádo navyklém a nám málo přejícím počtu i pořádku!

Přečetly se došlé spisy, udělilo „k vůli rodinám" několikero dovolené, pak se přikázala adresa nejbližší schůzi, pak se děla verifikace voleb, pak — nu však to náš referent všechno ví! Blíží se ale již dvanáctá a co se oběda týče, je pedanterie věcí takřka poetickou. Ano, kdyby se jednalo o Jesuitech, obětoval bych i večeři k tomu.

(Jsme v bahně. — Kus rákosu a kousky poezie. — Hradby jsou vlastně již pryč. — Neviditelní koncertisté. — Po smrti.)

△ V Praze, 24. listopadu.

Bohu díky, že nežijem v Egyptě, to by bylo teď na podzim daní! Čím hloub totiž vězí Egypťan v bahně, tím více se mu naměřuje ročně daní! U nás — — nedělejte špatné vtipy, já to vím také, že se daně naše alespoň *neumenšují*, když v něčem hodně hluboko vězíme! — u nás může být podzimního bláta co chce a přece, div divoucí, neobjeví se jiná podzimní daň, než kterou platíme ševci, cídiči, myčce, klukům s lucernami, teplým lázním. atd. atd.

Bláta máme nyní již dost a dost, kteréž výroční faktum zde tedy co nejduchaplněji zaznamenávám. O hříšná zemi! Nebe ti sesílá tak jasnou a co nejlíp destilovanou vodu, ty ji ale měníš nečistým životem svým v pouhopouhý kal! Kéž najde půda, po níž nám kráčeti jest, také tak výdatných dobrovolných čistitelů, jakých se dostalo nyní duším našim oněmi pátery, jichž přichází všude zrovna vždy po dvanácti hlavách! Zdá se být skoro systém v této tuctové náhodě!

Plavem ve výročním bahně, plavem ve výročních koncertech. Jedno zlo jako druhé, a poslednější již mnohého pohnulo, že počal pochybovati o věhlasu matky přírody a skromně se tázal, zda by nebylo lidskému tělu také jediného ucha dost. Ostatně je pravda, že letošní notový liják má aspoň poněkud zvláštní barvu svou. Do piánní a houslové navyklosti naší zaznívá z uherského rákosí posměšná píšťala, jejíž jmeno šalměj a její pán pan Nagy. Muž ten zasluhuje jmeno „virtuosa" a litujem jen, že nevládne jiným nástrojem; neníť v tom souladu: buď je obrovský pan Nagy na svůj nástroj příliš velký nebo je trpaslická píšťala na svého vládce příliš malá. Ale „prostá píšťala"

ta nadchnula melodiemi svými duše básnické až k veršům a přivedla i některé básnířky ku kolkované insertní ekstási. Škoda že musí u nás nadšení do insertů se stěhovat a kolek platit!

Co tomu říká pan Nagy? To prozatím nevím, jeho významná tvář mně připomíná ale Satyry z mnichovské Glyptotheky. Ovšem, on je cizinec a pranic mu na tom nezáleží, spáchá-li se nějaká česká báseň. Ale my nebozí! My nemůžem oči zamykat a ušima vládnout jako „Pražský Denník“, který své uši „špičatí“, kdy chce, — viz referát jeho o včerejší schůzi sněmovní!

Tou cestou bych se však dostal zas na bodláčité a neplodné pole české literatury, a tu by byl starý stesk, stará lamentace a staré — „vždyť jsme to už slyšeli!“ Němci postoupili tak vysoko, že vydali nyní Goethova „Fausta“ již i *stenograficky*, a my sklesli tak hluboko, že se každý opisovač kněhkupeckých seznamů uvádí již co „známý spisovatel“. Za něco však přece musíme být nejnovější své literatuře povděčni, totiž za to, že beze všeho namáhání a beze všech vydajů zbořila městské naše hradby a předměstí pražská nechala jediným škrtnutím péra s Prahou v přátelský celek splynout. Obrovská ta práce podařila se jistému novému karlínskému kněhkupectví, jež první dílo své firmovalo divinačně: „V Praze“ a „Karlín“ vedle jen do závorky dalo. Dělnictvo je tedy zase zkráceno!

Nechme, nechme tu českou literaturu a řiďme se v tom co služebníci českého čtenářstva podle pána svého, který ji také — nechává. Vraťme se ku svým koncertům! Co do těch mám za svou povinnost, abych přidal trochu laické chvály k znaleckým referátům o nejnovější produkci *smíšených sborů*. Odbudu se krátce výrokem, že i nejblaseovanější navštěvovatel koncertů zde zase jako dítě pookřál! Ruce dávno již potlesku odvyklé pracovaly „jako nový praktikant“ a ústa zívání navyklá odvírala se jen k upřímnému „výborně!“ To byla přec jednou zase poesie! Je-

diné okolnosti jsem při tom litoval, totiž toho, že mnozí členové a členky smíšených sborů místo nahoře na podiu seděli dole mezi obecenstvem, chtějíce snad důkladně se přesvědčit, jak se vlastně *jejich* zpěv vyjímá. Chovali se jako známý krejčí z Nestroyova šprýmovného „Trojlístku", který, aby se o pravdomluvnosti svého sluhy přesvědčil, zazvoní a pak do předsíně naslechnout běží, je-li zvonek venku slyšet.

A teď ještě k nejnovější novině, že Praha oddychuje již neepidemicky a cholera že učinila to, k čemu byla dříve lidi nutila, že totiž umřela. Nyní může zase každý volně a radostně umřít smrtí, jakou se mu právě líbí. Lidé také volnosti té pilně užívají a umírají na překot nemocemi nejrozmanitějšími. Že je v tom systém, je vidět podle dobře promyšlených kšaftů milých těch zesnulých. Doktor M. na př. umře a zůstaví vdovám dva domy a mnoho tisíc v hotovosti! Tisícové ti leží v dobře kšaftem popsané skrýši — pod podlahou, a když dědicové zámek u padacích dvířek otevřeli a smutné ty stovky ze siroby jejich vytahovali, nemohli se zdržet a zadívali se na nataženého nebožtíka s úsměvem — vděčným.

Rozšiřuje se ještě jiná pověst o podobné závěti, jíž ale těžko uvěřit. Kdosi prý zůstavil kšaftovně svůj dům — jesuitům. Ne, to by byla příliš tvrdá satyra na jejich bohdá brzké stěhování se z Čech!

(Přesrok je mír. — Ženský ruch. — Pražské bezkrinolenky. — Nový asyl pro poezii. — Jesuitské dárky vánoční. — Něco pro Vyšehrad.)

△ V Praze, 1. prosince.

Byli bychom brzy usnuli, kdyby nebyly přišly ty dvoje volby pražské. Bílá zátka bouchla ze zeleného šampaňského hrdla, škubli jsme sebou a usmáli jsme se trochu. Avšak ten úsměv byl půl jenom úsměvu a půl zkamenělé tradice. Prvější půlka zrodila se z přesvědčení, že se ještě vůbec *něco* děje, druhá půlka, trochu pouvadlá a trochu povybledlá, pochází ještě z dob, kdy se dělo *víc.* Obličej je již zase hladký, výraz úsměvný ustoupil výrazu lhostejnosti, díváme se líně na nebe, nebudeli potřebí deštníku, a vzpomenemli sobě na sněm, zívnem sobě, aby se nemyslelo, že se nás pranic již netkne. V ostatních sněmech rakouských to bují a kypí, náš sněm je tichým talapoinem a dívá se na vlastní svůj pupek, aby v bohumilém počínání tom byl uznán za hodna poznati účel i cíl českého tohoto světa. Nebozí ti političtí astronomové, kteří myslejí, že bude nová vojna, nová bouřka nebo vůbec něco nového, co hřmí a burácí! Jsme tuze líni na to, abychom bouřili, a blesky našeho ducha jsou jen sváteční a chováme je jako Offenbachův Joviš v kartánku. Jsteli vůbec lidé moderní, víte, že moderním světem vládnou jen peníze; podívejte se tedy, co nyní peníze dělají. Před rokem lítaly o překot ze spořitelny — a letos byla válka, nyní převyšují spořitelní vklady daleko veškeré spořitelní výplatky — a napřesrok bude tedy mír. O ta němá tvář má divný pud, my mu nerozumíme a nazýváme jej proto cizím slovem instinkt! *Válka nebude!*

Budem tedy každý obmezen jen na svou domácnost, kdo vůbec nějakou má. A že v domácnosti je vždy žena

hlavou, bude příští rok patřit ženám. Ano, ve světě ženském počíná být živo, ve všech dílech, na všech koncích světa. V Americe dovolávají se ženy volebního svého práva, v Anglii domáhají se doktorátů, předoceánské i zaoceánské časopisy plní se články o nich i od nich. Módní journál, pec, punčocha a káva mají význam jen pro slabší slabé pohlaví, silnější slabé žádá sobě již jiných kolbišť a jí beefsteaky. Ba došlo již tak daleko, že v gubernii nižně-nowgorodské musili až zákonně ženám — nošení krinolin přikázat! Proč sobě ale ty nepřítelkyně krinolin volí také tak podivné názvy! V Rusku nazývají se negativně nihilistkami, u nás positivně americkými klubistkami.

Ženský svět cítí se býti povolán vládnouti ostatním světem a má pro svůj cíl důmyslný důvod, že je ženštin na světě víc než mužů. Císařovna Evženie počíná kolo dějin již v ženském smyslu otáčet. Vyjádřila se, že jakmile poslední francouzský voják z Říma se vystěhuje, ona se tam vestěhuje a samojediná bude na ochranu papeže tvořit francouzskou okupaci. My Češi, kteří tak málo ztratit můžem, snad že z obecného ženského ruchu leccos ještě vyzískáme. Již nyní čtem při každé vlastenecké příležitosti, že české naše Američanky či bezkrinolenky rozumějí dobře českým snahám, že se sdílejí v každém duševnějším hnutí českém. Budem jim již povděčni, dovedouli ženy české, posud málo tklivé, převrátiti jen na pilné čtenářky. Již jich má písemnictví naše tuze potřebí! Vůbec by se měla pěkná literatura snad už zcela uchýlit pod záštitu pěkné pleti. Mužové ztrácejí víc a více smysl pro poezii, tedy i schopnost vytvořit něco poetického, a bylo by tak pěkné, kdyby krásná pleť zavládla báječnou říší poetickou! Čekáme toužebně těch českých Safonek! A z pěkné literatury snadno přejít i na věšťby vážnější a brzy by ony „dvě věhlasnie dievie vyučenie věščbám vitiezovým“ z Libušina soudu nebyly pro nás pouhé museální unikum.

Jak krásné by tak bylo, kdybychom pomocí takovou mohli nyní již pod čarou začít kněhkupecký rozhled na literární vánoční dárky! Budem letos zase vypadat jako ty pověstné vánoční děti, dívající se z ulice do oken bohatců. Výroční bledé a chvějící se feuilletony popsaly je již dosti často, každý čtenář tedy ví, jak asi vypadáme. Za skly německých kněhkupectví vidíme nové knihy, skvostné blýštící se vazby, za sklem českým zeje stará poušť. Vyjdeli něco, bude to nejspíš v černé vazbě jednat — o jesuitech. Takž na př. odporučujem nyní vyšlé svižné „Jesuitské melodie“, jež jsou psány *proti* jesuitům, a neodporučujem jistou vyšehradskou brošurku, psanou *pro* ně. Ten Vyšehrad má malheur i v historii i v literatuře, v milostných písních i brošurách! A jak lacina je ta brošura! Platí zde opět staré pravidlo: „Pro děti za polovic“; — „rozumní lidé ale neplatí pranic a jdou dále!“

Brošura ta dotýká se také mé osobnosti a měl bych jí tedy odpovědít. To je ale věc poněkud obtížná. Kanovnický vyšehradský journalista pohybuje se s onou elegancí, jakou mívali předpotopní journalisté asi za doby mamutů, a rukavičky své z červeného hedvábí považuje také on za šat zcela zbytečný. Jemu je lehko nadávat, když ho nikdo nečte; co by ale řekli tisícové našich čtenářů, kdybychom pokračovali v jeho tónu! Ne, já nechci to hřímavé národní „fuj!“ vyvolat! Já, zastrašen tím hlubokým úpadkem duševním, jaký se v oné jesuitské brošuře jeví, modlím se ve své neprebendní skromnosti jen, aby mne nebe nenechalo podobně na duchu zestárnout a tělo mé neoblilo oním tukem, jenž, jak figura ukazuje, bráně vší osvětě předc jen slouží konečně jí.

Brošura hájí jesuity *rozhodně* a to je také dobře. „Buď jednou jdi stále *určitou* cestou neb druhou: cesta *mezi* cestami není cestou,“ praví Eötvös. Vyšehradský učenec mně odpustí, že cituju z *lidí*, a nikoli dle příkladu jeho ze „sněmu zvířat“, jehož je on vlastnoručním otcem.

(Život ve sněmu. — Národní pruské odměny, pressjudové čili les juifs errants literaires a meklenburská vzdělanost. — Z jižních Čech.)

△ V Praze, 8. prosince.

Konečně padlo trochu vláhy na žíznivé duše naše! Dláždění Pětikostelního náměstí setkalo se mimo známé mu „volené" nohy také s nohami nevolenými, galerie byla naplněna, ano namačkána, a nalezli se lidé, kteří bez naděje na vyniknutí v řečnictví, na rozhodující svůj hlas nebo na skrovnou jen dietu vydrželi v sněmovně od ranní desáté do večerní desáté. To není sice tak mnoho jako dokázal onen zaoceánský řečník, jenž deset hodin v jednom kuse *mluvil*, je to ale dost Za to šli s odměnou v hlavě domů, mohli při večeři vypravovat, co viděli a slyšeli, a jistý pán má dle tvrzení svého zvláštní ten a závidění hodný výtěžek pro celý život svůj, že za jediný den slyšel 211 sněmovních „výborně" a 145 „oho!" Poslednější váží mu víc než prvější, neboť náleží pán ten k přívržencům užší říšské rady. Ani by člověk neuvěřil, že jsou ještě takoví Bobčinští, již blaženi, ví-li jen svět o nich, že vůbec „žijou"!

Jak asi budou nadávat oni journalisté, pro něž jistý diplomat německý vynalezl klasické jmeno „Pressjuden"! „Pošlete mně jednoho tiskového žida," psal do Vídně, a historie zaznamenává, že ve Vídni nepřišli pro zakázku tu v pražádné rozpaky. Nebohá historie, co to vše musí zaznamenávat! Z nejnovější doby není v tom ohledu nic tak zajímavého jako žádost pěti pruských generalů k berlinské sněmovně, aby byli za služby své v letošní válce odměnění nějakou tou pensičkou. Neřekli, jak velkou, neobmezují ale dobročinnost tentokráte *pleno titulo* pánů zákonodárců. Praví a píše se, že také Bismark a generalové princové čekají národní odměny, že však o ní zřejmě žádati ne-

chtějí. Proč bychom tomu neuvěřili; tíže ale již uvěřit dodatečné pověsti, že všichni ti majitelé letošní slávou ozářených epaulet chtějí peníze, a sice třeba mnoho peněz jen proto, aby je — darovali válkou stiženým českým krajům.

Ty časopisy snesou mnoho zpráv, ze všech koutů světa, a nelze upřít, že pilný čtenář konečně váží mnoho encyklopedických vědomostí z nich i dosti jasný obraz světa, ač umí-li porovnávat a vybírat. Komické je, s jakou upřímností někdy o sobě píšou journalisté Němci; ani sami netuší, co vše o sobě světu vypravují zajímavého. V tomtéž čísle na př., ve kterém „Augs. A. Z.“ nadobyčejně humoristicky líčila nevzdělanost a neobyčejnou surovost veškerého českého světa, v němž prý stý teprv dovede místo podpisu udělat *trochu* rovný kříž a abecedář má se již „za znatele nejtajnějších Ved“, sděluje také vypsaný konkurs na učitelské místo někde v Meklenburku. Na tomto pěstovateli německého ducha žádá se, aby uměl slabikování a čtení, švabachem i latinkou psát, ve *„všech čtyrech* špeciích“ z hlavy a na tabuli počítat, a konečně písně kostelní zanotovat tak, aby se mu nikdo nesmál.

S tou generací, kterou odchová, nebude lze pro duchaplnost její ani vydržet! Co je naproti nim náš venkovan, který dovede i velké politické denníky s prospěchem čítat! Ano, „pressjudové“ mají velkou ještě práci s námi. Musí se jim ale přiznat, že se činí a přičiňují, že nikde nelenoší, ani u nás ani vedle nás, ni v Evropě ni v Americe, ni v Ženevě ni v Paříži. Právě nám dává nový toho doklad nejnovější číslo pařížské „Revue crittique“. Umístili tam článek proti Rukopisu kralodvorskému, proti důkladnému o něm spisu Legerovu, proti všem, kteří proň mluví, i proti českému národu, který jej zrodil. Je to ovšem kritika jako „lucus a non lucendo“, mluví se tam o „zbytečnosti“ nových důkazů, any prý posavadní důkazy jsou jako slunce jasny, vůbec mluví se tam tak, jak se mluví v „Presse“.

„Neue freie Presse“ i jiných vždy důkladných a rozvážných časopisech. „Pressjudové“ mají po celém světě stejný sloh, stejné vědomosti i stejnou — vůli. V nich je zobrazeno splynutí Râmy s Hanumanem, jen že z onoho objetí, které syn božstva věnoval personifikaci němé tváře, králi a vůdci opic Hanumanu, podrželi jen ten významný úšklebek němé tváře. Ten věnují celému světu v milé nestrannosti, jím realisují Schillerův ideal o splývajících milionech, — „diesen kuss der ganzen welt!“

Za to bují domácí rozkolnictví v českém národě tím utěšeněji, pro- i protijesuitism jsou sobě co nejdůkladněji v národně ježatých vlasech. Někteří anonymové z jižních Čech vzkázali nám cestou veřejného tisku, již ale pro každého přístupnou, nejvyšší svou ošklivost za naši odpověď na vyšehradskou projesuitskou brošurku! Nač takovou *skočdopolskou* anonymitu při věci tak jednoduché, nanejvýš snad o slabém tělesním organismu svědčící! Vždyť má každý plné právo, aby mu bylo na těle nebo i na duchu nanic, jen že ovšem to nemusí hned celý svět vědět! Ostatně dostane se polekané duši jejich vydatné pomoci. Píše se nám, že pro jižní Čechy vyprošeno celých *osm set* páterů jesuitů a tvrdí se zcela určitě, že ani jediná nulla není přilhána. Nu, to snad bude přece dost!

Vyšel jsem si dnes na sestřihování a sešívání časopiseckých novinek, snad se mně odpustí, vždyť má konečně i sbírka anekdot svou literární oprávněnost, proč ne takové feuilletonní „mungo“. Na počátku války amerického Severu s Jihem vynalezli průmyslníci američtí látku „mungo“ vyráběnou z hadrů; padala v celých kusech s vojínů. Moje mungové řádky jsou určeny pro jediný den a tak dlouho snad přece vydrží!

(Praha kraluje. — Umění a politika. — České drobty. — Baronky Pfeffersové ve francouzském písemnictví. — „Za vlasy přitažený“ konec.)

△ V Praze, 18. prosince.

Co se týče hudebních pochoutek, jakých opatřiti může zpěv sborový, libujem sobě Prahu, ba možno, že zasluhuje město naše první v tom ohledu místo. A to nejen první místo po staročesku čili po demokraticku, totiž jaksi aby byla „Praga prima inter pares“, jakž „Libušin súd“ rozumí prvosti, nýbrž přímo po německu a aristokraticku! Kdo slyšel velkolepé národní produkce svatojanské, kdo naslouchal směle skotačivému „římskému karnevalu“ Ambrosovu, kdo s gourmandisou pravou zažíval starofrancouzské skladby, přednášené od sborů smíšených, kdo v českém divadle kolem sebe hučeti nechal sbory „Hugenottů“ a „Braniborů“, neb v nejvnitřnějších útrobách svých vzrušil se tam při Rossiniho „Rütli“, má pojem o zpěvu sborovém, ano pojem o *dokonalosti* jeho. Mně zdály se ty bouřné harmonie vznešeny jak alpy samy a ohnivy, unášející jako nadšenost národa pro svobodu svou bojujícího! Konečně slyšeli jsme Rossiniho nejgeniálnější skladbu také na svém jevišti. Němcem je hrdina její Vilém Tell, jeho boj proti tyranstvu dotýká se nás ale jako osud lidstva celého; italská je ta hudba, zachvátí nás ale čistou, mohutnou dramatičností svou! Opera „Tell“ náleží mezi revolucionářskou literaturu hudební, ne mezi onu, která způsobem Palestrinovým, Gluckovým nebo Wagnerovým způsobila obrat v hudbě samé, nýbrž mezi onu, která se sdílela velkých revoluc sociálních a politických.

„Vilém Tell“ měl velkou svou úlohu ve Francii, právě tak jak měla „Němá z Portici“ úlohu v Italii. Užíváno jich k demonstracím jako jiných momentů *zcela* politických,

bojováno proti nim právě tak jako proti jiným politickým zjevům. Francouzské gardy kráčely v Paříži tímtéž pádným krokem do popředí divadelního jeviště, jakým granátníci Radeckého, když při milánském provedení „Němá z Portici“ povznesla se opona na počátku aktu třetího a překvapené obecenstvo vidělo, že pro tentokráte — barikády ani na jevišti stavět se nebudou. „Ucho nevnímá tóny jen co dojmy příjemné, nýbrž i co známky pohybovaných těl, která se nebezpečna státi mohou,“ učí fysiologie a politika.

My Čechové známe málo jen toto spojení umění s politikou. Z nejstarších dob zaléhá k nám temná jen zvěst o Tyrtaeovi = Záboji, rok 1848 přenášel do zavátě odjinud revoluce také odjinud umělecké akordy a „Portici“, „Rakoczy“, „Hunyady“, „Francouzové před Nizzou“ působily „podloženě“, později pak, za autografní doby Paúmanna, bylo politicky i umělecky velmi nevinné „Kde domov můj“ jediným politicko-uměleckým paprskem. Snad že válečné i náboženské sbory husitské, zrozeny z nadšení, a budící zas nadšení, byly zjevem rovnajícím se zjevům jinonárodním.

Není nic platno, umění má sice v předních svých dílech být všeobecné, vnikne však jen tenkráte úplně v lid, když v ostatních svých dílech zrcadlí dobu svou. Posmívejte se Sardouovi připouštějíce mu nanejvýš, že výtečně rozumí divadelnímu scenaři, zatracujte nemravnost her Augierových nebo Feuilletových, — vždyť se nemusíte na ně dívat, jste-li farizeové cnosti, nemusíte se nechat jimi polechtávat, jste-li opravdu cnostni! Ti lidé píšou pro *svůj* lid a berou-li nehomeopathické dávky ze života lidu toho, léčí zajisté isopathicky a léčí dobře. Jen ten narovná křivě držené tělo, kdož se v zrcadle vidí; zrcadlo to podávají Augierové svému národu! Pařížští dopisovatelé tvrdí, že od té doby, co na pařížském jevišti „baronka Pfeffersová“ vyslovila: „Vždyť se žádná z nás dam dobrého tónu nestydí přiznati

se, že nenosí vlastních kadeří a copů," — skutečně dámy pařížské přiznání takového více nečiní. Zda také falešné ty kadeře odložily, nepraví oni dopisovatelé.

A propos těch vlasů mohl bych teď krátkým a snadným krokem přejít z umění do praskutečného pravšedního života. Časopisy přinášejí právě články obšírné o obchodu s vlasy, o jich rozličné ceně, o pramenech obchodu toho, atd. A co hlavní pramen naznačují kraje české, moravské a slovenské. Zde prý je zboží toho „pohlavního" dost, velmi krásné, dlouhé, husté a měkké, strašně ale laciné! Za pestrý kartónový šátek lze prý ostříhat celou dívčí hlavu, za větší stříbrňák dvě, v Paříži pak se za zboží to nepoměrně více platí. Neškodilo by upozorňovat mladé naše venkovanky, aby nezadávaly tak lacino okrasy své, nebo spíše, aby ji raděj zcela pro sebe podržely. Němečtí journalisté se jim beztoho za to posmívají. Mají krátkou paměť. Snad tomu nejsou ani čtyry neb tři léta, co „Gartenlaube" přinesla srdce rozrývající článek o velkém takovém stříhání jihoněmeckých hlav a předojemnou k tomu přidala illustraci. Vlasy tak rychle nerostou a vlasostřih tedy kočuje: nejdřív spásly nůžky střihačů hlavy francouzské, pak jihoněmecké, nyní ožírají hlavy české, pak dojdou rusínských a mezi tím snad doroste zase domácí pastva francouzská. Tak kráčí kultura dál a dál a francouzský život šíří se i mezi námi! Jsme již tuze v něm, — malý příklad! Právě se v Praze zařizuje jistý obchod s umělými květinami tak, aby mohl dívkám do masopostních plesů — věnce *půjčovat.* V Paříži je ta lež již stara!

(Národní múdrosloví. — Ve Španělích. — Program českého autodafé. — Finis Čechiae.)

△ V Praze, 22. prosince.

Člověk nemá se posmívat múdrosloví národnímu, nechť toto vystupuje co přísloví, úsloví, pořekadlo nebo pouhé zděděné „mateřské“ naučení, a praví-li múdrosloví národní, „nemaluj čerta na zeď,“ nech každý člověk raděj křídu, tuhu, uhel, štětku, zeď i zlé duchy na pokoji! Kdyby byl nebožtík Havlíček neřekl: „Uvidíte, že sem přijdou!“ — nebyli by letos přišli, a mne samého nyní již mrzí, že jsem před nedávnem zvolal: „Uvidíte, že dostanem ještě inkvisici!“ — neboť již se do pravdy obávám, že ji dostanem.

Sedím dnes tak tiše v kavárně a poslouchám tak spokojeně v pravo, kde tři Němci (to se rozumí židé) mluví o stříbrném, Herbstovi darovaném servici, a v levo, kde dva Němci (ut supra) mluví o darovaném Herbstovi servici stříbrném, probírám se novinami a konečně zakotví se zrak můj na onom místě, kam umístila prozřetelnost a sazečova ruka „Španělsko“. O šťastná zemi, v níž nežije ani jeden člověk, který by nebyl již několikkrát býval oběšen nebo zastřelen, a v níž pšenice jen spoře, nová ministerstva a revoluce ale tím hojněji se daří, — o krásný kraji Spagnolettův a Murillův, maurických vzpomínek, merinových ovcí a rozkošných romancí, což asi o tobě nového a zajímavého!? „Ultramontanni listy mluví horlivě *pro obnovení inkvisice;* nejspíš že bude parlamentu určitý návrh stran té věci podán.“ Časopis mně vypadl z ruky, obrátil se a na titulu vidím palcovými ciframi rok 1866.

I aby do toho —! To bude pěkná mela, až jihozápadní větřík zavane k nám zápach prvního uškvařeného kacíře, totiž prvního té nové serie! Zápach takový dráždí prý chuť a ani nepochybuju, že chuť ta také u nás vzkříší inkvisici

na novo. Bude-li návrh na sněmě podán, víme podle podpisů interpelace antijesuitské již nyní, kdo bude asi proň. A takž možno, že nemožnost se odstraní a že bude v Čechách jednou zas veselo. Ostatně by to byla konečně nepopíratelná švanda, *vůbec* švanda, nehledíme-li ani my journalisté k vlastnímu prospěchu, jenž vyplyne z bezpočetných pikantních „místních zpráv", z popudu pro úvodní články stran rovnoprávnosti před inkvisitorským tribunálem, z nekrologů ve feuilletonu, z nových přírůstků pro „soudní síň," atd. A jakž bychom se těšili na takové slavnostní autodafé, z něhož by dobrým programem takřka národní slavnost státi se mohla! Troufal bych sobě sestaviti program takový!

Dejme tomu, že průvod ubírá se odkudkoli a kamkoli.

Napřed kráčí tlupa Sokolů; červené košile jsou dehtem na černo obarveny, místo sokolího péra houpá se jim po čapce roztomilý čertík na drátku. Jiní Sokolové v témž obleku dělají po stranách pořádek, podporováni městskými strážníky a ozbrojenými měšťany, taktéž dehtem natřenými. Za sokolí tlupou kráčejí nejdřív cechy, pak zpěvácké spolky pražské, pak jiné spolky pražské, pak zástupitelstvo obecní, sněmovníci, vzácní a zvláště zvaní hosté, na př. referenti vídenských listů. Po těch pohybují se odsouzenci, rozděleni dle svých vin. Před každou tlupou nese se obrovský prápor s nápisem, co spáchali. Jeden nápis: „Divili se, že v „druhé čítance a mluvnici pro katolické školy" mluví se dětem o jesuitech, ale ani slůvka o Husitech"; druhý: „Tvrdili, že „Varito a lyra" vzdor tomu, že v knize té nikdy dvě souhlásky se nestýkají, nepůsobila ani za mák na uvědomění českého národa"; třetí: „Psali články, že cizích jesuitů není nám třeba, když máme domácích dost"; čtvrtý: „Tvrdili, že vědí o francouzských originálech, dle nichž se pracují na Vyšehradě obrany jesuitů."

Odsouzenci mají dle předpisu třesení údů, dlouhý, deh-

tem natřený talár a na hlavě historicky sice již známou, co do nákresů ale od Umělecké Besedy vkusně poopravenou čepici. Mezi tlupami odsouzenců proplítá se komik Mošna, ač není-li první upálen, a zpívá posměšné kuplety s refrainem: „A pak pořád, že prý nic!“ Za odsouzenými jdou čtyři známí tesaři městského granátnického sboru a nesou pomníky věnované Svatoborem těm, kdož dnes upáleni býti mají. Pak zase strážníci, ozbrojenci a Sokolové, vesměs v dehtu, aby se jich mohlo hned užít, kdyby autodafé bylo příliš krátké a vážené obecenstvo dosti nebylo dojmem uspokojeno.

Na určitém místě seřadí se celý průvod malebně a hranice se zapálí. Sokolové dávají pozor, aby nikdo z odsouzených, kteří se upálení již ani dočkati nemohou, neskočil předčasně do plamenů. Barák, nebyl-li již dříve upálen, předstoupí a mluví proslov od Züngla, ač nebyl-li tento již také upálen. Promluviv o dehtu a firmách dehtových, o dříví a důležitosti lesního hospodářství vůbec, o popeli a vyráběném z něho mýdlu, jímž možno veškerou tělesní i duševní špínu smýt, pokloní se a „komedie může začít“. Za zvuku trub a kotlů, při vířivém hlaholu všech „v Praze právě meškajících kapel“ pustí se odsouzenci do šlehajících plamenů. Smějí na hranici skotačit, jak chtějí, avšak nesmějí ustát v přednesu pěkného kvarteta, jejž „zvláště k té příležitosti“ složil Procházka nebo Bendl nebo vůbec některý jiný z neupálených posud vlasteneckých skladatelův. Dokud nedozpívali, nesmějí umřít. Když konečně i nejvodnatější již shořel, zazpívá veškeré obecenstvo „Hej Slované!“ a rozejde se v pořádku dle všech policejních předpisů.

Zpívat bude obecenstvo „Hej Slované!“ ovšem jen tak dlouho, pokud nebude celé upáleno. V Čechách to bude brzy, neboť tu není skoro nikoho, kdo by naproti inkvisici nebyl dle Hamletu „arcilotrem“. Ta myšlenka má za nynější zimní doby něco nesmírně teplého a příjemného

pro sebe! Dnes jsme měli první řádný zimní den, první řádnou zimní mlhu, skrz niž se slunce dívalo sírovitě a mdle jako mlhou londýnskou — člověku je volno, může-li se rozehřát něčím jižním, španělským!

DARY, DÁRCI, DAROVÁNÍ A BRANÍ

V Praze, dne 26. prosince.

Že prý je materialismus hlavním odznakem naší doby! Možno, vždyť je pravda, že vydělávat, nabývat, spořit, brát je prvním účelem většiny našich p. t. vážených spolubydlitelů v č. p. 3. sluneční naší čtvrti, totiž na planetě Zemi, abych se prostě vyjádřil. Ale rovněž je pravda, že právě pro výdělkový ráz naší doby tím výše se staví každý, kdo *dává* a že na př. Peabody, který chudým pracovníkům po půl milionech obětuje, nyní je právě tak považován za svatého *socialního*, jako bývali dřív považováni za církevní svaté ti, kteří své jmění darovali klášterům. Jen že půlmilion je věc řídká, Peabody člověk ještě řidší a velmi mnoho těch, kteří nad ním krčí rameny. Vždyť celý svět krčí rameny a posmívá se Francouzům, že tropí taký rej s dárky novoročními, že s takou náruživostí darují a obdarovati se nechávají! Blíží se Nový rok a budem zase ty výroční posměchy v novoročních feuilletonech, z Paříže zasílaných, číst.

Dobře, že sobě Francouzové z výsměchu pranic nedělají, sic by byli již tuze nešťastni! Posmíváme se jejich nemravnosti a jsme právě takoví, jen že méně upřímni, posmíváme se jejich povrchnosti a přece se plní každý konversační slovník s polovice francouzskými jmeny, posmíváme se jejich novoročním darům a zatím užívají Francouzové doby té jen jako ventilu na parním kotli a novoročním dnem odbývají sobě darování již pro *celý rok*. Ale my posměváčkové máme sami po celý rok bláznivý den, připouštíme-li, že „blázen, kdo dává". My dáváme pořád, a kdybychom — nebrali také, byli bychom se již dávno vydávali! Rozvaž každý pořádný občan, kolikkrát do roka zaklepe neuprosný osud na jeho kapsu, připomínaje mu nutnost nějakého pro někoho daru. Jsi-li manželem, střež

jmeniny a narozeniny, sic je po „poezii rodinné", jsi-li otcem, čiň totéž za příčinou toutéž, jsi-li milovníkem, kup si zvláštní kalendář a dvě červené tužky, neboť jediná teta dostačí zničit tvé budoucí štěstí, zapomeneš-li velký den, ve který se na nemalou okrasu lidstva před padesáti lety narodila a nyní po padesáti letech slavnostní vanilku do slavnostní kávy zavařuje. Po svatbě můžeš kalendář ten zahodit, — založíš si ale jiný. A kdyby byly jen jmeniny a narozeniny a k nim třeba ty jisté výroční dny, které jsou v srdci zapsány a v něž by člověk ty dary třeba zpod srdce vynutil! Ale tu přijde sv. Mikuláš a otec má dvě dětinské děti a kmotr tři a soused čtyry a — a — kdož spočte všechna ta poupata lidská, jež od Vás darů čekají, jimž jich musíte uštědřit za tou neb onou příčinou! Nu zaprvé jsou to slovanské děti, za druhé jste Vy také Slované, za třetí je štědrost vyplyv slovanské pohostinnosti, za čtvrté je obdarování v den sv. Mikuláše staroslovanským zvykem: co záleží tedy na několika zlatých. Jednou do roka může i chudý domácí učitel, třeba sobě byl teprv počátkem prosince zimník ze zastavárny vyplatil, něco peněz obětovati; děti ho pak mají tím radši a kondice, výdělek a obědy trvají dále!

Ale tu přijde hned zas Štědrý večer a otec má zase ty dvě dětinské děti a kmotr tři a — atd. Věc se stává již nepříjemnější. K tomu také přichází, že vánoční strůmek přesazen k nám z Němec; — nu ale, vždyť obdržel již příslušnické právo, a ty děti, které naň oči vyvalují, jsou opět děti slovanské, a Vy jste pořád ještě Slovany a vše ostatní je opět jak nahoře vypsáno, až na toho učitele, který dnes již sám také na nějaký dar čeká. —

Ale ještě se nezacelila rána štědrovečerní a prosinec, pranepříjemný měsíc, je již u konce. Máť jenom jedenatřicet dní a místo dvaatřicátého prosince říká se „první leden" čili Nový rok a nové nastalo opět jitro darů, darování a braní! Pranepříjemná povinnost, k níž také zas

přichází, že novoroční dary jsou zvykem *cizím*, tentokráte francouzským! Ovšem i slovanská, německo-francouzsky stupňovaná štědrost má své meze a konečně sobě každý vzpomene na múdrosloví našich otců, kteří učili, že „blázen dá víc než má“; bohužel však nemůže nikdo za to, když je bláznem, a byť i nebyl přímo bláznem, je přece co Slovan také „všeobecným člověkem“ a všeobecně lidskou vlastností je, že vzdor modernímu materialismu skoro každý rád se tím polechtává, že obdaruje jiné a radost jejich i díky za to kasíruje.

„Každá ręka piękna, która co daje,“ praví Polák a — očekává dary třeba od Francouzů. Darování má hlavní svůj původ v lidské *samolibosti*, a Francouz vzdor samolibosti, Polákům budoucnost — slibuje. Těch, kteří by samolibostí svou nechali se příliš daleko svest, kteří by darovali „díži i s těstem“, je na štěstí pro ně samy jen málo. „Snadno býti štědrým, když je z čeho“, a kdo nemá z čeho, pomysli sobě moudře: „Darovanému *koni* na zuby se nedívej“, jde o Štědrý večer s nějakým znalcem na Staroměstské náměstí a koupí za nový krejcar — „*zlaté prasátko*“. Učinil cpějící, lesknoucí se vtip, přispěl k rozšíření přírodních vědomostí a nevydal se z peněz.

Každý by myslil, že při všeobecném, vzájemném darování vše se konečně vyrovná, zkušenost ale učí, že většina má škodu, nehledě ani k tomu, že vydané peníze jsou *peníze*, nabyté dary pak že zabírají ve světnici jen zbytečné místo. S dary má se to jako s láskou: každý myslí, že má poměrně lásky pro celý svět dost a člověk se diví, odkud se tedy do světa vestěhovala nenávist. Více je těch, kteří citují „blázen dává, *moudrý* beře“ nebo „pánbůh dal ruce, abys bral“, než těch, kterým se líbí pořekadlo: „kdo mi dává, *učí mě dávati*“. Francouz má také pořekadlo „rien pour rien“ a přece Murger popisuje celou řadu lidí, kteří o Nový rok vydělávají tím, že umějí šikovně dávat, — „beaucoup pour rien“. U nás se říká takovým darům „ko-

čičí dárek", zvlášť naši kupci a obchodníci znají ten artikul dobře. A takž se ovšem stává, že většina darujících „kupuje za mnišský groš", totiž za deo gratias.

O novoročních diškrecích bojím se psát. Ty jsou již takovy, že by mohly člověka pokroku milovného změnit na zuřivého konservativa, který ani změn astronomických neuznává. Není již skoro člověka, který by od tebe nebral a nežádal novoročního, není žádného druhu obsluhy neb jen osobního styku, z něhož by se o Nový rok nevybírala daň. Nad odevřeným hrobem starého roku odevírají se miliony žebravých rukou a jsou právě tak neodbytny jak žebračky na hřbitově. „Zadarmo se nehlídá ani hrob boží!"

Nebe nám pomoz bez bankrotu do příštího roku!

EDIČNÍ POZNÁMKY

Rok 1866 byl pro Nerudu-feuilletonistu opravdu pln bojovného ruchu, byl to rok dvojnásob válečný. Za prvé Prusové vpadli do Čech a jejich mravy i nemravy poskytly pozornému glosátoru drobných klepů mnoho látky. A za druhé: s politickou reakcí vnikli po válce, již Rakousko prohrálo, do Čech otcové jesuité, proti nimž se postavil Jan Neruda solidárně s celou redakcí svobodomyslného svého žurnálu. Tento druhý boj přechází pak nedobojován do feuilletonů roku příštího. Feuilletony z roku 1866 byly do tohoto svazku pojaty pokud možno všechny, tedy i když byly věnovány výlučně divadlu, neboť tehdejší divadelní situace vyplynula z válečných nesnází a co tehdy Neruda podnikal v divadelní politice, souvisí opravdu nerozdílně s válečným rokem.

VYSVĚTLIVKY

Str. 7. *„Paragrafy pana Puškvorce“*: Ves. v 1 j. od Elišky Peškové. Hrály se po prvé r. 1864. — Str. 12. *„Misanthrop“*: hrál se k oslavě dvousetleté památky Molièrovy jako „Nevlídník“ 3. ledna s nevalným úspěchem. - *„Braniboři v Čechách“*: hráli se po prvé 5. ledna 1866. — Str. 14. *Kadeřávkův „samolet“*: V. Kadeřávek sám o českém samoletu napsal úvahu (s obrázky) do I. ročn. Hálkových a Nerudových „Květů“, r. 1865/1866, str. 91 (číslo 8. z 18. ledna 1866). Str. 17. *Grohmann:* viz Díla J. N. sv. XI., str. 226 a pozn. — Str. 18. *Petr Vok:* Petr Vok, poslední z Rožmberka a jeho veselý dvůr v Třeboni. Hist. veselohra ve 4 j. od E. Herolda. Po prvé na Prozat. divadle 10. ledna 1866. Hrálo se jen dvakrát. - *Šembera:* Alois Vojtěch. Neruda myslí asi jeho Dějiny řeči a literatury československé (z let 1858—1861). — Str. 19. *Sardouova „Kamila“:* jedna z dcer boháče Benoitona v hře „La famille Beno ton“, jež byla hrána v zemském českém divadle po prvé 24. ledna 1866 s názvem „Spekulant a jeho rod“. Hrála ji sl. Slavinská. — Str. 21. *Česne-*

kem páchnoucí redakce: Tagesbote aus Böhmen. — Str. 22. *Kuh:* vydavatel deníku „Tagesbote aus Böhmen“. — Str. 24. *V prozatímním světě na nábřeží:* v Prozatímním divadle. — Str. 25. *Čamaru ze strachu:* jako nepřítel českého vlastenectví, o němž čteme v Díle Jana Nerudy, sv. XII., str. 65 a pozn. — Str. 28. *Kradené stříbro:* bylo kradeno v Příbrami v dolech a odváženo do Německa. — Str. 29. *Ochranovští vykládají sobě rovy zeleným chvojím* atd.: viz co o tom podle Jeana Paula Neruda píše již r. 1860 v článku „Na Volšanském hřbitově“ (Viz „Dojmy z domova i ciziny“). — Str. 31. *Jungczechische zustaende:* Leipzig, Wigand 1866. — Str. 34. *Prosit mahlzeit:* Neruda chybně četl švabachem tištěné *Prosit* jako Profit, zaměnil *s* a *f*; toto Nerudovo přehlédnutí jsem opravil. - *Den impuls:* citát ze str. 24 původního vydání této brožury. — Str. 36. *Bratr ve feuilletonu:* Vítězslav Hálek. Feuilleton, o nějž běží sluje „Mimika sama o sobě“ a je otištěn v 53. č. Nár. Listů z 23 února. — Str. 37. *Auersperk* = Anastasius Grün. Viz o něm v dřívějších svazcích častěji. — Str. 38. *Nebožtík Kalina:* Jos. Jaroslav Kalina, básník. „Obrazy života“ r. 1859 (str. 269 a dále) o něm přinesly anonymní „Zpomínku“, jež je patrně rovněž z pera Nerudova. — Str. 41. *Agosthon:* pořádal v Novoměstském divadle ke konci února 1866 „velká skvělá představení z oboru moderní a salonní magie, fysiky a zdánlivého kouzelnictví ve spojení s velkolepými zjevy duchů a strašidel“. — Str. 42. *Hlasujíce pro české přednášky:* na universitě. - *Hořovice a Hostomice:* tamní cvočkaři 26. února se vzbouřili proti židovským zaměstnavatelům, když nemohli dosáhnouti, aby jim nebyla snižována mzda. Bouře se rozšířila po celém městě, že musela býti povolána vojenská pomoc. Neruda z této krajiny vytěžil cyklus feuilletonů „Výlet do kraje bidy“ (25., 27. a 28. března), z něhož dva prvé feuilletony pojal do „Menších cest“, třetí dosud knižně nevydaný otisknu v „Dojmech z domova i ciziny“. — Str. 48. *Litoměřický kalendář*: naň i jinde u Nerudy narážky. Na př. v próse „Z Litoměřického kalendáře“. (Díla sv. XVII.) — Str. 49. *„Vesnický*

lazebník". Žertovná zpěvohra ve 2 j. od Schenka, přel. V. Filipek. Po prvé r. 1852. — Str. 52. *Hoefler vydá pamflet:* snad myslí Neruda jeho práci M. Jan Huss und der Abzug des deutschen Professoren und Studenten aus Prag (1865). Dne 28. února byla na universitě německá oslavná demonstrace na počest Hoeflerova pamfletu, při čemž došlo k bouřím mezi Čechy a Němci. — Str. 54. *Knál:* Jan Křt. Knahl, narozený r. 1823 v Hronově (o jeho rodu — Kalinové — i v Jiráskově „U nás" !). Hudebník, skladatel. Populární se stala jeho píseň „Já jsem Slovan duší tělem . . ." — Str. 55. *Melchior Meyr:* básník a filosof německý (1810—1871). Napsal tragedii „Herzog Albrecht", mnoho románů a filosofických prací. — Str. 57. *Listy Juniovy:* slavný satirický pamflet anglický ze sedmdesátých let XVIII. stol.; jehož autor je dosud tajemný. — Str. 61. *Fallersleben:* Hofmann von Fallersleben. — Str. 63. *Lisztova „Alžběta":* „Legenda o svaté Alžbětě". — Str. 66. *„Oslí kůže":* Kouzelná hra ve 4 j. a 16 obrazích. Po prvé v Novoměstském divadle 29. dubna 1865. — Str. 67. *Baüer'e:* Adolf (1786—1859). Německý fraškář. — Str. 69. *Stefek:* velitel pražských měšťanských sborů; viz o něm často i ve sv. XI.—XIII. - *Stane se to pokaždé jiným způsobem:* Neruda i svá psaní dovedl zakončiti vždy jiným způsobem. — Str. 70. *Beno.ton:* viz zde str. 19. a pozn. — Str. 73. *Český herec pan B.:* Erazim Bil? Václav Braun? — Str. 75. *Kalina:* viz zde str. 38. - *Artemisové:* Nerudovo přepsání. Na první pohled je zřejmé, že běží o *Aramisy!* — Str. 78. *Od Schillera . . .:* Narážka na Schillerovu truchlohru „*Loupežníci*", kde loupežníci jsou lokalisováni v „českých lesích". — Str. 80. *Zünglův „Náš pan soused":* Žert v 1 jedn. Po prvé provoz. na Proz. div. 7. června 1866. — Str. 81. *Herbst nazval český lid luzou:* viz zde str. 39. — Str. 82. *„Žvanil":* Doktor Žvanil, fraška o 1 jedn. dle Kališe od J. K[ašky] Zbraslavského. — Str. 92. *Rousseau:* Théodore, bratr Jeana-Jacqua; krajinář, jenž již následujícího roku (1867) zemřel. — *Flamm:* Albert, německý krajinář. — Str. 101. *Otevřený list:* byl anonymně otištěn mezi Denními zprávami v čísle z 6. července. Neruda se naň odvo-

lává ve feuill. „Prozatímnost v prozatímnosti“ z 27. července (zde na str. 119): „Pravili jsme již jednou v listech těchto, že třetí úpadek mohl by být posledním...“ a rovněž ve feuill. „Zase o divadle, — třeba by v bouřné době“ ze 17. července (zde na str. 111). — Str. 108. *Pravopisem analogickým:* Neruda myslí pravopis fonetický. — Str. 109. *Schloezer:* patrně Kurt Sch. (1822—1894), politik a dějepisec pruský. — Str. 129. *Zazděný mělnický vepř:* jistý tesař od Mělníka si jej zazdil před Prusy, trvalo však poněkud dlouho, než Prusové přitáhli, a tak vepřík pošel. Viz o tom v Nár. L. v „Denních zprávách“ v čísle z 15. července. - *Gáblerova Johanna Dark:* Tato historická tragedie dra V. Gáblera měla premiéru v Proz. divadle 10. prosince 1866. — Str. 130. *Clam-Gallas:* Eduard, do r. 1866 sborový velitel v Čechách; nezadržel labské pruské armády, postaven před vojenský soud, uznán nevinným, ale to byl i konec jeho vojenské kariéry. — Str. 137. *Wachenhusen:* Hans (1823—1898), německý cestovatel. Psal o Turecku, Paříži, Španělsku, Švýcarech atd. Za války r. 1866 byl jako korespondent při štábu labské pruské armády a své dojmy knižně vydal jako „Tagebuch vom oesterr. Kriegsschauplatze“. - *Heinův Retcliff:* jedna ze dvou Heinových tragedií, „dramatisovaných ballad“. — Str. 142. *„Žižkova smrt“, „Jan Hus“,* historické hry Kolárova a Tylova, jež rakouská vláda zakázala a jež se hrály za pruského interregna. — Str. 146. *Steinhauserova cholera:* brožurka, jež vyšla patrně nákl. Vendelína Steinhausera v Plzni. — Str. 152. *„Pláč koruny české“:* Za pruské okupace byla vydána v Berlíně anonymní brožurka tohoto jména (vytištěna u Troviče a syna) a tajně do Čech propašována. V ní Staročech píše z pod Blaníku koncem července r. 1866 krajanům o pravém původci této války (císař František Josef) a doporučuje jim vybudování samostatného království. Brožura šla na dračku, neboť za nedlouho vychází druhé vydání, jehož impressum zní: V Praze, vytištěno u Sixta z Otersdorfů(!), a Nár. l. z 26. října oznamují: „Dle zpráv nás došlých vyšlo těchto dnův zapovězené této brožury již třetí vydání a sice jest tištěno v Amsterodámě v tiskárně „česko-

moravských bratří". I pražská i amsterodamská tiskárna je však fingována neboť vždy byla brožura vytištěna v Berlíně, jak typologická totožnost všech tří vydání dosvědčí. Původce brožury byl Ant. Kotík, jenž po světové válce r. 1919 vydal svůj leták znovu spolu s některými memoirovými doplňky a dokumenty (nákl. J. Kotíka). — Str. 165. *Měšťanos a:* dr. Bělský. — Str. 179. *Hrabě Lažanský:* správce českého místodržitelství. — Str. 185. *Barák:* se stal za okupace tlumočníkem českých novin pro pruskou vládu, neboť Prušáci nechtěli svolit k vydávání českých novin, nebude-li jim někdo za obsah odpověden. Stejně se Barák stal i pruským censorem; v této hodnosti neváhal povoliti her, kdysi zakázaných. Viz zde str. 142 a pozn. — Str. 197. *Kalidasova „Urvasí":* Urvšii. Čeněk Vyhnis ji přeložil a zaležela v rukopise. — Str. 212. *Atentát:* o zájezdu císaře Františka Josefa do Prahy byl zatčen na popud jakéhosi Angličana Palmera krejčovský dělník Antonín Půst, neboť prý mával pistolí. Ukázalo se, že Angličan strhl planý poplach. Nár. Listy mají o tom zprávy od 31. října. — Str. 215. *Toulonský Jean Baptista Girard:* řeholním jménem Père Grégoire. Švýcarský pedagog a methodik mateřštiny. — Str. 218. *Vídeňské obecenstvo a Dumas:* viz Díla J. N. sv. XIII., str. 199. — Str. 220. *Wanderer:* vídeňský časopis příznivý Čechům. — Str. 221. *Perou nás v Časopisu katol. duchovenstva:* běží asi o článek „K otázce o Jesuitech" v „Časopise katol. duch." 1866, str. 534 a dále. Na tento feuilleton odpověděl Janu Nerudovi K. Vinařický na 4. straně obálky své brožury „Jesuité" (viz o ní níže!) takto: Starý „učenec Vyšehradský mladému nedouku" v N. L. v č. 317. Veliký Neznámý pod zednickým znakem △ tropí si úsměšky z „učence Vyšehradského, kterému jsou prý Keltové Slovany a Baleary bílými horami". Učenec miněný lituje nejapného posměvače, že nenašed potřebného vtipu k věci patřícího za vlasy přitahl až i „Kelty" do toulu svého, a však sahaje nazad, chopil se na místě střely — motovidla. Skřivil slova učencova o Keltech' a při svém namahavém vtipů dělání nemaje kdy, aby se něčemu přiučil, nedočetl se posud, že ostrovy Balearské jsou skutečně

„bílé hory“, jejichžto „bílé skalnaté stěny“ již ve vzdáli 10 mil z lůna mořského plavcům na odiv vystupují. || Směje se také jakýmsi „krejzlům“, blábolá v opilosti svých šprýmů o „krejzlikovědě“; a však zapomíná, že N. L. dříve mluvili „o třírohých kloboucích jesuitských“ a my pak o „širokých límcích“ jistých alumnů, kterých církevní referent N. L. nezná. Čpí-li mu „satyrický louh“ z Časopisu katol. duchovenstva, nechť se dovtipí, nač je louhu potřebí. || Onť více ví, než obyčejni lidé, kteří pravdu mluví. Vědělť, že se 18. listopadu 1866 „general Jesuitů usídlil pobliže svých vyšehradských přátel“ a anonymus přidal ještě, že „pražští přátelé chodili dříve za nimi až do Kolína nad Rýnem, jesuité jim to nyní spláceji“. — Tak N. L. plácají. || — Str. 224. *Luza Herbstova* viz zde str. 39 a 81. — Str. 225. *Bozděch:* František. O něm viz Díla J. N. sv. XIII., str. 36. Zemřel 5. února 1865. - *Zelinka:* viz Díla J. N. sv. XIII., str. 98 a pozn. - *Ohéral:* viz Díla J. N. sv. XII., str. 52 a pozn. — Str. 228. *Nadšeni do insertů:* 21. listop. bylo v Nár. L. otištěno toto zasláno: Panu Jakubu Nagyovi, virtuosu na šalmaj do památníku. || Listí opadalo, zem je pusta, || jenom vichr steňá skučící, || luhy obestřela mlha hustá, || oněměli všichni slavíci. || A přec jaké jsou to slastné zvuky? || ký to čarovný slavíčí zpěv? || Jeť mi, jakby pěvců četné pluky, || vyvolaly nebeský ten zjev. || Darmo pátrám, odkud zpěv ten čárný, || všude pusto — nikde zástup vil, || jenom Tebe vidím, mistře zdárný, || a Tvou šalmaj, v níž se slavík skryl. || Marie K. - *Karlínské kněhkupectví:* Mikuláš a Knapp v Praze, v Karlíně. — Str. 229. *„Trojlístek“:* Zlý duch Lumpacivagabundus aneb Ludrácký trojlístek. Kouzelná fraška ve 3 jedn. od Nestroye. — Str. 230. *Talapoin:* budhistický poustevník. - *Dvoje volby Pražské:* do pražského sboru starších 28. listopadu zvoleni kromě jediného Němce samí Češi, kandidáti „Pokroku“; do sněmu za Prahu 29. listopadu zvolen uvědomělý Čech František Pštross. - *Offenbachův Joviš:* v operetě „Orfeus v podsvětí“. — Str. 231. *Safonek* = Sapfónek; zdrobnělé Sapfó. — Str. 232. *Jesuitské melodie:* Podává Josef Jiří Polabský (= Stankovský). V Praze 1867. Nákl. spisova

telovým. - *Vyšehradská brošurka:* „Jesuité.“ Odpověď Národním listům. V Praze 1866. Nákl. vydavatelovým [= Karel Vinařický]. Za touto brožurkou následovala Druhá a poslední odpověď Nár. Listům k otázce o Jesuitech. V Praze 1867. Na útoky Nerudovy, jež jsou zde otištěny na str. 232, odpověděl K. Vinařický v Časopisu katol. duchovenstva 1865 na str. 633 a dále: || Malheur Vyšehradu. — Flegance N. L. — Mamut v červených rukavičkách. — Národní fui! — Modlitba. — Neštěstí mé: Kulich. — Předpotopní disticha. || O „malheuru Vyšehradském v historii“ čteme v starých letopisech českých, z recense Palackého, k r. 1420. „A Pražané majíc Vyšehrad, zdi od města, věže a domy kněžské a královské pokoje zbořili jsú a také kostelům jsú neodpustili.“ — Dále „Kdoby, lečby pohana litější byl, jenžby jda po polích a vinicích přesilná těla viděl by a neželel? Který nemúdré mysli Čech tak vybrané a udatné muže bojovné, tak múdré, kadeřavé, krásné, viděti mohl bez velikého lkání srdce svého! A zvláště, že mnozí po vinnicích a po poli *z rozkazu kněžského*, leželi nepochovaní, aby byli psuom, vlkóm a ptákuom ku pokrmu a vidiecím k strachu; kteréžto však věrní a milostiví někteří nočním časem pochovávali jsou v příkopích.“ Historikové N. L. dokáží snadno, že onen šlechetný „rozkaz kněžský“ pocházel bezpochyby od „předpotopních Jesuitů“ a snad i od „Mamutů v červených rukavičkách“. A bylo to kněžstvo „bratří“ ze školy Viklefovy! — Po slovíčku „malheur“ a po pařížské „eleganci“ s kterou Feuilletonista s hranatým △ píše, skoroby každý i ne mamutový učenec poznal, že původce těch bohatoduchých vtipů jest onen velikán, který na útraty našeho Svatoboru esthetickou pouť vykonal do Paříže, kdež přiučil se několika francouzským makaronům, a zároveň poznav kopie lidiček z r. 1789, kterých podle kroje nechci původním jmenem naznačiti, pokusil se dle analogie utvořiti jmeno „bezkrinolenky“. Na tu jeho obdobu a na jeho povídky za času okupace pruské volati lze s „hřimavým národním: Fuj!“ Nad tím „duševním úpadkem“ trueme. || Modlitba pana feuilletonisty poněkud byla by nás potěšila, kdyby se nepodobala evangelickému vzoru: „Bože děkuji tobě, že ne-

jsem jako jiní lidé — „tukem oblití“. A však nejen „tělu oblitému tukem“, i „vousům“ cibulí vyhnaným možno býti „bránou“ aneb aspoň stínem „osvěty“. || Našemu Feuilletonistovi na konci se líbí má brošura, že prý „rozhodně hájí jesuity“: ale ihned jsou mu velmi protivna ta nevinná zvířata, kterých jsem „otcem“. Vysvětlím svému čtenářstvu tuto antipathii. V sněmu na Atlase [= V „Sněmu zvířat“, jejž zbásnil K. Vinařický] navrhuje Rys, aby zvířata zřídila „Akademii Atlantidů“ a vyčítaje veleduchy mezi ptactvem praví: „Náš pan *Kulich*, na mou čest, kníže jest nových básníků. Dříve než fantaz romantiků, kulich se kochával v pustotách, v zádumčivých mrákotách; dřív on znal vše noční obludy, kouzla, pověry a nerůdy — a jak onino zoufáním, neřestmi a vzteku běsy, tak on nočním zpíváním lidi ze sna děsí.“ Feuilletonista náš s okázalým znakem zednickým poznal prý svou charakteristiku v Kulichu a proto na mne zanevřel. A však řádky ty byly již r. 1842 napsány, když budoucí pařížský náš esthetik sotva hláskoval na slabikáři . . . [atd.] — Str. 233. *Bobčinský:* figura z Gogolova „Revizora“. — Str. 234. *Leger:* Louis Léger, přítel Fričův a Nerudův a známý příznivec českého národa. — Str. 235. *Anonymové z jižních Čech:* jejich projev je otištěn v Blahověstu, ročn. XVI., 1866, str. 426—7. - *Skočdopolská anonymita:* v jižních Čechách, v Budějovicích působil prof. theologie Skočdopole, jeden z hlavních soupeřů Nerudových a Nár. listů v otázce jesuitské; Neruda chce říci, že projev Jihočechů je z jeho pera. — Str. 236. *Produkce svatojanské:* referáty v Nár. L. o nich 14. květnem počínajíc. — *Rossiniho* Vilém Tell byl hrán na Proz. divadle 14. prosince 1866. — Str. 237. *Autografní doba Paůmanna:* asi proto autografní, že se za reakčních let paůmannovských rozšiřovala odbojná česká literatura (Křest sv. Vladimíra, Kutnohorské epištoly, popěvky) rukopisně. — Str. 240. *Varito a lyra:* sbírka básnických hříček K. Vinařického z r. 1843.

*

V *Obsahu* je za jménem feuilletonu udáno v závorce číslo, kde je feuill. otištěn, a datum, kdy bylo číslo to vydáno.

OPRAVY

V tomto svazku dodatečně jsem postřehl několik tiskových chyb. Na str. 24 čti *Benoitonův* místo Beoitonův, na str. 137 *Retcliff* m. Reteliff, na str. 192 *To* si myslím m. Tu si myslím.

Několik chyb prvotisku v Nár. Listech jsem opravil. Význačnější z těchto oprav jsou: Str. 58: Fortin*n*brasem (m. Fortirbrasem), str. 91: Na kř*í*dle (m. křidle), str. 113: Ben A*k*iba (m. Alliba), str. 174: dem uebermasse (m. uebermaise), str. 184: u Sadov*é* (m. Sadoví), str. 204: alleg*o*rie (m. alleggrie); znění prvotisku *kterýž rázem* na str. 126 jsem opravil *kterýž název* (vyd. Topičovo má chybnou opravu *kterouž rázem*).

OBSAH

DÍLO

JANA NERUDY

XIV

VÁLEČNÝ ROK 1866

Uspořádal

Dr. Miloslav Novotný

Upravil V. H. Brunner

1924

Nakladatelé

Kvasnička a Hampl v Praze

Tiskem Politiky
